T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
KALKINMA İKTİSADİ VE İKTİSADİ BÜYÜME BİLİM DALI

YEREL YÖNETİMLERDE KALKINMA ALGISINA DAİR BİR İNCELEME: 2004-2018 HOPA BELEDİYESİ ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

Şafak ŞAHİN

Ağustos, 2019

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
KALKINMA İKTİSADİ VE İKTİSADİ BÜYÜME BİLİM DALI

YEREL YÖNETİMLERDE KALKINMA ALGISINA DAİR BİR İNCELEME: 2004-2018 HOPA BELEDİYESİ ÖRNEĞİ

Şafak ŞAHİN

DANIŞMAN: DOÇ. DR. ESRA YÜKSEL ACI

Ağustos, 2019

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAY BELGESİ

İKTİSAT Anabilim Dalı KALKINMA İKTİSADI VE İKTİSADİ BÜYÜME Bilim Dalı TEZLİ YÜKSEK LİSANS öğrencisi Şafak Şahin'nın YEREL YÖNETİMLERDE KALKINMA ALGISINA DAİR BİR İNCELEME: 2004-2018 HOPA BELEDİYESİ ÖRNEĞİ adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun 16.08.2019 tarih ve 2019-26/2 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oy birliği / ~~oy çokluğu~~ ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi ..28../..08../...2019

Öğretim Üyesi Adı Soyadı			**İmzası**
1.	Tez Danışmanı	Doç. Dr. ESRA YÜKSEL ACI	
2.	Jüri Üyesi	Doç.Dr. BELMA GÜLER	
3.	Jüri Üyesi	Dr. Öğr. Üyesi M. GÖRKEM DOĞAN	

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasında, bir yerel yönetim birim olan Hopa Belediyesi özelinde, 2004-2018 yılları arasındaki Belediye yönetimlerinde genel bir kalkınma/gelişme algısının nasıl oluştuğu, kalkınma/gelişme mefhumunun Hopa Belediyesi özelinde nasıl tezahür ettiğini ve Hopa Belediyesi'nin kalkınma/gelişmeye katkısı sorgulanmaktadır.

Yürütülen bu çalışma her ne kadar benim kalemimden çıkmış olsa da aslında kolektif bir yordamın ürünü olduğunu vurgulamalıyım. Bu kolektif yordamda değerli katkı ve anekdotları ile çalışmaya yön veren sevgili danışmanım Esra Yüksel Acı'ya teşekkür ederim. Başka bir taraftan çok önemli yol göstericiliğiyle zor zamanlarımda açtığı patikalarla bana motivasyon sağlayan, çalışmanın evrenini genişleten ve her zaman yanımda olan ve bu vesileyle çalışmaya katkı sunan biriciğim Emek Yıldırım-Şahin'e teşekkürü borç bilirim. Değerli dostum Özgün Selami Göktürk'ün de her daim verdiği moral ve desteği ile çalışmayı sonlandırmamda payı büyük. Bu çalışmada önemli bir esas teşkil eden alan/saha çalışmasında zamanını ayırıp katılımcıları belirlememe katkı sunan Suat Topaloğlu'na teşekkür ederim. Son olarak çalışmanın başından sonuna sürece katkı sunan fakat anamadığım arkadaşlarıma da teşekkürler ederim.

Şafak Şahin

Hopa, 2019

GENEL BİLGİLER

İsim ve Soyadı: : Şafak Şahin
Anabilim Dalı: : İktisat
Programı: : Kalkınma İktisadı ve İktisadi Büyüme
Tez danışmanı: : Doç. Dr. Esra Yüksel Acı

Tez Türü ve Tarihi: : Yüksek Lisans – Ağustos 2019
Anahtar Kelimeler: : Kalkınma, Yerel Yönetim, Belediye, Artvin, Hopa

ÖZET

YEREL YÖNETİMLERDE KALKINMA ALGISINA DAİR BİR İNCELEME: 2004-2018 HOPA BELEDİYESİ ÖRNEĞİ

Bu çalışmanın amacı, günlük yaşam içinde, tekil olarak bireylerin, toplumların ve özellikle bürokrasi içindeki yöneticilerin dillerine pelesenk olan kalkınma mefhumunun, bir yerel yönetim birimi olan Hopa Belediyesi özelinde belediye politikalarına yön veren başkan, meclis üyesi ve encümenlerine tezahürünü ve mefhumun algılanış biçimini açığa çıkarmaktır.

Tez çalışması, kapitalist ilişki ağlarının yayılıp yoğunlaşması ile birlikte bir strateji haline dönüşerek kapitalist birikim sürecine adapte edilen ve "ortak iyi" imgesinde ifade bulan kalkınma/gelişme retoriğinin, İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki konjonktür ile nasıl dönüştüğünü eleştirel bir yöntemle irdelemektedir. Kapitalist gelişmeyle birlikte ulus-devlet içerisinde gelişmişlik farklılığın bölgeler arasında da ortaya çıkması, küreselleşme ve yerelleşme olgularıyla birlikte bu durumun hız kazanarak yerel birimlerin kalkınma/gelişme çerçevesinde etki alanının genişlemesine neden olmaktadır. Böylelikle kapitalist ilişki ağlarının genişleyip yoğunlaşması söz konusudur. Bu tez, bu akstan yola çıkarak Hopa Belediyesi'nin 2004-2018 yılları arasındaki Belediye yönetimlerinin politikalarında, "Toplumcu Belediyecilik", "Sosyal Belediyecilik" ve "Neo-liberal Belediyecilik" anlayışları göz önünde bulundurularak, kalkınma/gelişme mefhumunun algılanışını teorik ve pratik bir çerçeve dâhilinde ortaya koymaktadır.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname	: Şafak Şahin
Field	: Economics
Programme	: Development Economics and Economic Growth
Supervisor	: Assoc. Prof. Dr. Esra Yüksel Acı
Degree Awarded and Date	: Master – August 2019
Keywords	: Development, Local Government, Municipality, Hopa

ABSTRACT

AN INVESTIGATION UPON THE DEVELOPMENT PERCEPTION WITHIN THE LOCAL GOVERNMENTS: HOPA MUNICIPALITY INSTANCE BETWEEN 2004 AND 2018

The aim of this work is to expose the appearance of the conception of development, which is yacked it up within the daily life by singularly individuals, societies and particularly executives in the bureaucracy, upon the mayors, aldermen and council members, who direct the policies of the municipality, and the perception manner of the conception, specific to Hopa Municipality as a local government unit.

The thesis study discusses how the development rhetoric, which is adapted to the capitalist accumulation process becoming a strategy together with spreading and intensifying of the capitalist relation networks and found an expression in the image of "common good", transforms with the conjuncture after the World War II by using a critical method. Emerging of the inter-regional differences in terms of the development within the nation-state together with the capitalist progress causes to the enlargement of the sphere of the influence of the local units within the framework of the development simultaneously with the globalization and localization facts by gaining speed. Thus, enlarging and intensifying of the capitalist relation networks is the point in question. This thesis will reveal the perception of the development conception within the theoretical and practical frameworks by taking into consideration the apprehensions of "Socialist Municipalism", "Social Municipalism" and "Neoliberal Municipalism" in the policies of the municipality administrations between 2004 and 2018 of Hopa Municipality on the bases of this axis.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖNSÖZ……...…i

ÖZET…….…...….ii

ABSTRACT……....……iii

TABLOLAR LİSTESİ……...…….vii

ŞEKİLLER LİSTESİ……..……viii

KISALTMALAR…….……ix

GİRİŞ……1

1. BİRİNCİ BÖLÜM: KALKINMA KAVRAMININ TARİHSEL ARKAPLANI…….....5

1.1. "SOSYAL BİR GERÇEKLİK" OLARAK KALKINMA OLGUSUNUN FELSEFİK ALTYAPISI……...……5

1.2. KALKINMA KAVRAMININ TARİHSEL ARKAPLANI……7

1.2.1 Kalkınma Söyleminin Altyapısı: Kapitalizm ve Modernlik…...……..7

1.2.2. Kapitalist Modernleşmenin Toplumsal Nüvelerine Bakmak……..…..11

1.2.3. Kapitalist Kalkınma Retoriğini Evrimci Teoriler Çerçevesinde Açımlamak……..……...18

1.2.4. Kapitalist Kalkınmanın Kolonyal Retoriği……...……20

2. İKİNCİ BÖLÜM: KALKINMA KAVRAMININ KURAMSAL ARKAPLANI VE YEREL YÖNETİMLER……...24

2.1. "KALKINMA" RETORİĞİNİN SÖYLEDİKLERİ…….25

2.1.1. Kalkınma İktisadının Ortaya Çıkışı……..……30

2.1.2. Küreselleşme, Yerelleşme/Bölgeselleşme……..…….44

2.1.3. Yerel Bir Dinamizm: Bölgesel/Yerel Kalkınma Mefhumu……...……51

2.2. YEREL YÖNETİMLER……..59

2.2.1. Tarihsel Arka Plan ve Kavramsal Çerçeve……..…….59

2.2.2. Yerel Yönetimlerin Varlık Nedenleri ve Dayandığı Değerler……...…67

2.2.3. Türkiye'de Yerel Yönetimler……..…….68

2.2.4. Türkiye'de Belediyeler……..……...71

2.2.4.1.Cumhuriyet Öncesi Belediyeleşmenin Tezahürleri…….……..71

2.2.4.2. Cumhuriyet Dönemi Sonrası Belediyeler…….……73

2.2.4.3. Belediyelerin Görev, Yetki ve Sorumlulukları…….……74

2.2.4.4. Belediyelerin Organları…….……...78

2.2.4.4.1. Belediye Meclisi……..……...78

2.2.4.4.2. Belediye Encümeni……..79

2.2.4.4.3. Belediye Başkanı……...……..80

2.2.4.5. Belediyenin Gelir ve Giderleri……..……80

2.2.5. Bir Yerel Yönetim Birimi Olarak Belediyelerin Yerel/Bölgesel Kalkınmadaki Rolü……...……..82

3. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: YERELDE KALKINMA ALGISI: HOPA BELEDİYESİ ÖRNEĞİ…….85

3.1. ARAŞTIRMA AMACI VE KAPSAMI……85

3.2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ…….89

3.3. ALAN ÇALIŞMASININ UYGULANMASI……...90

3.4. HOPA'NIN TARİHSEL, SOSYO-KÜLTÜREL VE SOSYO-EKONOMİK YAPISI……92

3.4.1. Tarih……..……...92

3.4.2. Nüfus ve Sosyo-Ekonomik Yapısı……...…….93

3.5. YERELDE KALKINMA ALGISI: HOPA BELEDİYESİ ÖRNEĞİ……...……97

3.5.1. Toplumcu Belediyecilik Anlayışı ve Kalkınma Algısı……..…...98

3.5.1.1. 2004-2009 Hopa Belediyesi Döneminin Kalkınma Algısı……..…105

3.5.2. Sosyal Belediyecilik ve Kalkınma Algısı……..…….116

3.5.2.1. 2009-20014 Hopa Belediyesi Döneminin Kalkınma Algısı……...122

3.5.3. Neoliberal Belediyecilik ve Kalkınma Algısı……..……...129

3.5.3.1. 2014-20019 Hopa Belediyesi Döneminin Kalkınma Algısı…..…..135

SONUÇ…….143

KAYNAKÇA……148

TABLO LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 1: Yerinden Yönetim Türleri ve Biçimleri……...……..64

Tablo 2: Belediyelerin Görev ve Sorumlulukları…….……75

Tablo 3: Derinlemesine Görüşme Yapılan Kişilerle İlgili Demografik Bilgiler……..…91

Tablo 4: Hopa Nüfus Bilgileri…….……94

Tablo 5: Hopa Yerel Seçim Sonuçları: 2004-2019……..……98

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No.

Grafik 1: Yerel Yönetim Şeması……70

Grafik 2: Hopa'nın Yıllara Göre Nüfus Oranları……..……..94

Grafik 3: 2004 Yerel Seçimleri: Hopa Sonuçları…….……..105

Grafik 4: 2009 Yerel Seçimleri: Hopa Sonuçları……...……122

Grafik 4: 2014 Yerel Seçimleri: Hopa Sonuçları……...…135

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AKP: Adalet ve Kalkınma Partisi

ANAP: Anavatan Partisi

BM: Birleşmiş Milletler

BTP: Bağımsız Türkiye Partisi

CHP: Cumhuriyet Halk Partisi

ÇUŞ: Çok Uluslu Şirketler

DB: Dünya Bankası

DPT: Devlet Planlama Teşkilatı

DTÖ: Dünya Ticaret Örgütü

EKÜ: Erken Kapitalistleşen Ülkeler

GAP: Güneydoğu Anadolu Projesi

GATT: Ticaret ve Tarifeler Genel Anlaşması

GKÜ: Geç Kapitalistleşen Ülkeler

GP: Genç Parti

HDP: Halkların Demokratik Partisi

IBRD: Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası

IMF: Uluslararası Para Fonu

KHK: Kanun Hükmünde Kararname

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

MHP: Milliyetçi Hareket Partisi

MIT: Massachusetts Teknoloji Enstitüsü

OECD: Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Teşkilatı

ÖDP: Özgürlük ve Dayanışma Partisi

SP: Saadet Partisi

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

TANSA: Tanzim Satış Projesi

TC: Türkiye Cumhuriyeti

TDK: Türk Dil Kurumu

TMMOB: Türkiye Mimarlar ve Mühendisler Odaları Birliği

TODAİE: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü

TSO: Ticaret ve Sanayi Odası

TURSAB: Türkiye Seyahat Acentaları Birliği

TÜİK: Türkiye İstatistik Kuru

GİRİŞ

Son dönemlerde hükümetlerin, siyasetçilerin, politikacıların, ulusal düzeyde iktidara ve özellikle yerel düzeydeki belediye iktidarına talip olan siyasi grupların, başka taraftan da son derece normal bir akışla rutin hayatın içindeki herhangi bir insanın diline pelesenk olan "kalkınma/gelişme" sözcüğünün çok geniş bir kullanım alanına sahip olduğu pekâlâ söylenebilir mi? Kalkınma/gelişme kavramı o kadar yaygınlaşmıştır ki, adeta bağımsızlaşarak sağına soluna hiçbir kelime dahi kabul etmeyecek potansiyele ulaşmış bir stereotip kavram niteliğini kazanmıştır. Bu bağlamda da günlük dilde kökleşerek tarihsel süreçlerin açımlanmasında bir tasavvur aracı halini alarak belirli olguları işaret edip referans edebilme özelliğini göstermiştir.

Genel bir ifade ile tarihsel olarak tüm toplumların gelişme süreci tarım ve sanayi toplumları olarak iki genel kategori içinde ele alındığı takdirde neredeyse bütün tarım toplumlarının birçok noktada benzer olduğu açımlanagelmiştir. Yine tarihsel süreç içinde böylesi benzer toplumlar, tarihin belirli bir döneminde ve belirli bir bölgesinde nasıl oluyor da farklı dinamizmler kazanıp "farklılaşarak" farklı dinamiklere sahip toplumların varlığına sebep olmuştur? Bu farklılığın kaynağının bir boyutu sosyal bilimlerin araştırma nesnesi haline gelerek söz konusu olguların arkasında yatan sebepler bir dizi dinamikler ile ele alınmıştır. Toplumların/ülkelerin farklı dinamizmlere sürüklenip yeni bir toplumsal boyut kazanarak değişen ve dönüşen üretim yapılarının tarihsel süreçle "yeni" bir tarihsel aşamaya varan ve bu değişimin sebebinin temeli "muazzam boyutlara varan meta yığını" olan kapitalizmin olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Kapitalist ilişki ağlarının ve kapitalist birikim mantığının işte bu "farklılığı" temel alarak kendini yeniden üretecek koşullara sürekli ihtiyaç duyacaktır. Sermaye birikim süreci içerisinde ortaya çıkan eşitsiz bileşik gelişmenin toplumlar üzerinde bir takım normların da ortaya çıkmasına neden olmuştur. Toplumların/ülkelerin dinamizmleri ele alındığında, bir uçta "ileri, gelişmiş, erken kapitalistleşmiş" normlar varken diğer uçta "azgelişmiş, geç kapitalistleşmiş, geri" normlar ortaya çıkmıştır.

İkinci Dünya Savaşı konjonktüründe, "ileri, gelişmiş, erken kapitalistleşmiş" toplumların/ülkelerin gelişen kapitalist ilişki ağları için ihtiyaç duyduğu pazar yarışı sermayenin kendi coğrafyasından taşarak "azgelişmiş, geç kapitalistleşmiş, geri" olarak

ifade edilen toplumlarla ilişkiye girmelerini sağlamıştır. Böylelikle kurulan ilişkilerle, hegemonik gücü elinde bulunduran bu ileri toplumlar "öteki" olarak görülen diğer toplumlar üzerinde birtakım reçeteler oluşturarak kendi fotoğraflarını çekmişlerdir. Artık bu fotoğraf öteki toplumların varması gereken olumlu ve varılması gereken bir sürecini temsil etmektedir. Yaşanacak bu yeni gelişmeler olumlu bir paydayı ve "ortak iyi"yi işaret eden ve tek bir "gerçeklik"miş gibi idealize edilen "kalkınma/gelişme" kavramı tarihin sahnesine çıkacaktır.

Hemen her zeminde kendine yer bulan ve İkinci Dünya Savaşı konjonktürü sonrasında varılması gereken nihai bir amaç olarak işaret edilen kalkınma/gelişme mefhumu, kapitalist ilişki ağlarının gelişip ulusal ölçekte yaratılan eşitsiz ve bileşik gelişmenin aynı zamanda ulus-devlet içinde de bölgeler arasında aynı sürecin yaşanmasının bir ifadesidir. Artık kalkınmak/gelişmek böylesi süreçlere eklemlenerek sanki her zaman sonunun çok daha "ileri" bir durumun yaşanacağına dair bir imgesel alanı temsil etmeye başlar. Yani kapitalist ilişki ağlarına girip kapitalist birikim mantığı ile hareket edilirse toplumlar/ülkeler kalkınacaktır. Bu bağlamda kalkınma mefhumuyla toplumların/ülkelerin zihinlerine olumlu bir imge kazılmıştır.

1970'li yıllarla birlikte küreselleşme ve yerelleşme mefhumlarının da etkisiyle yaşanan değişim ve dönüşümle sermayenin yeni aktöreleri olan ulus-aşırı şirketlerin ortaya çıkması söz konusudur. Sermayenin uluslararasılaşması sonucunda kapitalist ilişki ağlarının ulus-devlet düzeyinden taşarak bölgelere/yerele ulaşarak kendini yeniden üretir. Böylelikle kapitalist birikim mantığı bölgede/yerelde de kendini inşa etmeye başlar ve değişen yeni değerlerle bölgenin/yerelin önemine işaret edilir. Bu bağlamda bölgelerin kalkınması/gelişmesi üzerine ülkeler çeşitli programlar ve planlar izlemeye başlar. Söz konusu bu programların ve planların gerçekleşmesinde de yerel yönetimlere büyük bir önem atfedilmektedir. Böylelikle, yerelde/bölgede kalkınmanın/gelişmenin yerel dinamizm ve sahip olunan potansiyellerle olabileceğine vurgu yapılır. Peki, kapitalist ilişki ağlarının gelişip yoğunlaşması ulusal boyuttan taşarak bölgelere/yerele ulaşması aslında kendini yeni mekânlara açıp buralarda da kendi koşullarını sağlayarak kendini yeniden üretmesinden başka bir durumu işaret edebilir mi? Gelişen böylesi koşullar, değişen değerler kalkınmanın bir ifadesi olabilir mi?

İşte bu çalışmada eleştirel bir ele alışla dillere pelesenk olan, ideolojik bir boyut kazanarak "azgelişmiş, geç kapitalistleşmiş, geri" olarak ifade edilen ve aynı zamanda bir "öteki" olarak görülen toplumların/ülkelerin bir "ortak iyi"sini işaret eden, ekonomi bir boyuta indirgenerek fetişistik bir hal alan, zamanla plastize olan ve son olarak da idealize edilip varılması gereken tek bir gerçeklik alanı olarak imgeselleşen "sosyal bir gerçeklik" olarak kalkınma/gelişme retoriğinin "yerel yönetimlerde/yerelde" ve bir yerel yönetim birimi olarak "belediyelerde" özel olarak da Hopa Belediyesi'nde 2004-2018 yılları arasında nasıl algılandığına/anlaşıldığına dair bir olgu ele alınacaktır. Böylelikle 2004-2018 yılları arasında Hopa Belediyesi yönetimlerinde kalkınmanın/gelişmenin nasıl tezahür ettiği ortaya konacaktır. Kalkınma mefhumunun yukarıda bahsedilen içerimlerinden hareketle bir yerel birim örgütü olarak belediyelerin aynı zamanda yereldeki kalkınma olgusuna katkısı da açımlanmaya çalışılacaktır. Hopa Belediyesi 2004-2009, 2009-2014, 2014-2018 gibi üç dönemde ele alınıp her dönem için kalkınma algısı/tahayyülü açımlanarak ve aynı zamanda her dönem için algılanan "belediyecilik" anlayışı çerçevesinde karşılaştırma yöntemi ile teori ve pratik alanda ne kadar örtüştüğü açığa çıkartılmaya çalışılacaktır.

Bu amaç doğrultusunda çalışma üç bölüm başlığı altında ele alınmış ve çalışmanın ilk bölümünde tüm toplumların ve özellikle "azgelişmiş, geç kapitalistleşmiş, geri" ülkelerin/toplumların özelinde, ulus-devlet içinde ve bölgelerde/yerelde dillere pelesenk olan kalkınma/gelişme kavramını ele alışın bir bütünlük çerçevesinde ilişkisel boyutuyla ele alınarak kavrama atfedilen hususlar göz önünde bulundurularak felsefi altyapı ve sonrasında kavramın başka kavramlarla nasıl ifade edildiği gösterilecektir. Böylelikle, kapitalist ilişki ağlarının işleyişinin anlaşılmadan kalkınma/gelişme mefhumunun anlaşılamayacağına dair vurgu yapılacaktır. Bu bağlamda, kapitalist ilişki mantığının açılanma çerçevesinde, meta, parasallaşma, aklın rasyonelleşmesi, modernizm ile birlikte gelenekselliğin modernleşmesi, kolonyal ilişkilerin yayılması gibi kavramlarla birlikte kalkınma/gelişme retoriğine bütünlüklü bir ele alış aksı kazandırılması hedeflenmektedir.

İkinci bölümde, kalkınma/gelişme retoriğinin İkinci Dünya Savaşı sonrasında nasıl bir ifade kazandığı, bir alt disiplin olarak nasıl ortaya çıktığı, kapitalist gelişme

mantığı çerçevesiyle nasıl bir dönüşüme uğradığı, azgelişmiş/geç kapitalistleşmiş toplumların kalkınmak/gelişmek uğruna hangi vaatlerle, nasıl bir yol aldığı, 1970'lerle birlikte küreselleşme mefhumuyla birlikte yaratılan eşitsizliğin ulus-devlet içindeki bölgeler arasında da nasıl eşitsizlik yarattığını böylelikle sermayenin uluslararasılaşması ile birlikte yerelin önemine yapılan vurgunun hangi saiklerden kaynaklandığı bütünlüklü bir analizle ele alınacaktır. Bu anlamda genel olarak yerel yönetimlerin ve özel olarak belediye birimlerinin kalkınma/gelişme olgusuna katkısının anlaşılması adına çerçeveli bir analiz kazandırılacaktır.

Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde, literatürde var olagelen "Toplumcu Belediyecilik", "Sosyal Belediyecilik" ve "Neo-liberal Belediyecilik" başlıkları altında söz konusu üç belediyecilik anlayışının tarihsel ve kavramsal olarak açımlandığı ve bu üç belediyecilik anlayışı doğrultusunda Hopa Belediyesi'nin 2004-2018 belediye yönetimlerinin dönemlendirilerek tasnif edilmesini ve yapılan saha araştırmasını içermektedir. Saha araştırmasının amaç, kapsam, yöntemi ve alan araştırmasının yapılmasına dair ayrıntılı bilgi ve açıklamalarla bölüme giriş yapılacaktır. Hemen sonrasında ise sahada yapılan derinlemesine görüşmelerden/mülakatlardan elde edilen görüşmeci beyanlarından yola çıkılarak Hopa Belediyesi'nde 2004-2018 yılları arasındaki belediye yönetimlerinin kalkınma/gelişme mefhumundan ne anladıkları, kalkınmanın neyi ifade ettiği, aynı zamanda benimsenen belediyecilik anlayışı doğrultusunda gelişme/kalkınma olgusuna yerelde nasıl bir katkının sağlanacağına dair analizler yer alacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KALKINMA KAVRAMININ TARİHSEL ARKAPLANI

"Terziler geldiler. Kırılmış büyük şeylere benzeyen şeylerle
daha çok koyu renklere ve daha çok ilişkilere
Bir kenti korkutan ve utandıran şeylerle.
Kumaşlar bulundu ve uyuyan kediler okşandı. Sonra
sonsuz çalgısı sevinçsizliğin
Çay içmeye gidenler vardı akşamüstü, parklara gidenler de
Duruma uymak kısaltıyordu günlerini artamayan eksilmeyen bir hüzünle...
Yorgun ve solgundular, kumaşları buldular, kenti doldurdular
O çelenk onbin yıllıktı, taşıyıp getirdiler
Ölülerini gömmüşlerdi, kalabalıktılar, tozlarını silkmediler
Bütün caddeler boşaldı, herkes yol verdi…"[1]

1.1. "SOSYAL BİR GERÇEKLİK" OLARAK KALKINMA OLGUSUNUN FELSEFİK ALTYAPISI

"*İnsan etkinliklerinin tümü, belirli bir sosyal sistem içinde ve belirli sosyal kurallar dolayında gerçekleşir.*" Bu anlamda tüm insani etkinliğin ürününün bir "*sosyal ilişki*" olduğunu kavramadan sosyal bilimleri anlamanın mümkün olamayacağını söyleyebiliriz. "İ*nsanların birbirleri ile girdikleri ilişkilere bağlı olarak geliştirilen ilişki ağları, sosyal bilimlerin temel araştırma nesnesini oluşturuyor.*" Böylelikle tüm sosyal bilimler, açımladığı araştırma nesnesine ilişkin belirli yöntemler geliştirip "*sosyal gerçekliği*" ele almayı hedefler.[2]

> *"[…S]osyal bilimler […] bilimsel faaliyeti yürütenler arasında gerçekleşen sosyal ilişkiler nedeniyle sosyal bir olgudur. Bilimselliğin genel çerçevesi bir dizi insan ve bu insanların etkinliği (araştırmaları) ile oluşan kurumsal dinamiklerce belirlenir. Bu bireyler, yani bilim kadını/adamı belirli etkileşim ağı oluştururlar. Etkileşim süreci bir dizi değer yargısı, kural ve hiyerarşi içerir. Bilim kadını/adamı, bu bilimsel çevre ve ilişkiler içinde daha önceki bilgileri aynı çerçeve içinde kalarak ya daha geliştirirler ya da farklılaşan koşullara paralel olarak toplumsal yapıda gözlemlenen yeni sorunlara cevap aramak için yeni sorular sorarlar."*[3]

---

[1] Turgut Uyar, "Terziler Geldiler", **Büyük Saat: Bütün Şiirleri**, 11. Basım, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2011, s. 223.
[2] Fuat Ercan, **Toplumlar ve Ekonomiler**, 5. Basım, İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 2009, s. 19.
[3] Ercan, s. 180.

Sosyal bilimlerde bir olguyu veya problemi ele alma, açıklama, tartışma ve bu olgulara çözüm arayışları geliştirme sürecinde tarafsız olmak başat bir tartışma konusudur. Değerlerimizden ve önkoşullarımızdan arınmış, objektif bir şekilde "sosyal gerçekliği" araştırmak, pek olası değildir.[4] Yukarıda da işaret edildiği gibi etkileşim sürecinde çeşitli değer yargıları, hiyerarşik içerimler ve kurallar gibi mefhumlar tarafsız bir yaklaşımın mümkün olup olmaması konusunda bize belirli ipuçları verir. Bir taraftan araştırmacının ele aldığı olguyu ya da problematiği, geliştirdiği yaklaşım/yöntem çerçevesinde kullandığı kavramlar diğer taraftan da bu kavramlara atfettiği anlamlandırmalar tarafsızlığın, değerlerden sıyrılmış ya da sıyrılamamış araştırmaya bahis olan nesnenin ele alınmasında önemli bir hususdur.[5] Gunnar Myrdal'a göre:

> "*Temel kavramlarımıza atfedilen değerler bir soruna ilişkin ilgimizi/çıkarımızı temsil eder, düşüncelerimize yön verir ve çıkarsamalarımıza anlam atfeder. Öyle sorular sorar ki, onlarsız cevaplar olmaz. Bu anlamda, önemli ve zor olan, kavramları değerlerden arındırmak değil, atfedilen değerlerin açık hale getirilmesidir."*[6]

Söz konusu tartışmaya bir başka yorum daha eklersek, Çağlar Keyder'e göre: "*[K]avramlar ve araştırmacının hangi kavramlarla nesneye yaklaştığı, zaten, nesnenin boyutlarını belirleyen şeylerdir. Herhangi bir araştırma nesnesi, zaten, araştırmacıların yaklaştığı kavramlarla belirlenmek[tedir]*."[7] Sosyal bilimlerde temel araştırma nesnesi olarak ele alınan herhangi bir "sosyal gerçekliği" değerlerimizden ve önkoşullarımızdan arınmış, objektif bir şekilde kullanılan yöntem ve ele alınan kavramlara atfetme hususunun yanı sıra, "*tarihsel, sosyal güç ilişkilerinden etkilendiği ve dahası ideolojik boyutunun olduğu gerçeğ[ini]*"[8] de vurgulamak gerekir.

"Sosyal bir gerçeklik" olarak kalkınma/gelişme retoriğinin "yerel yönetimlerde/yerelde" ve bir yerel yönetim birimi olarak "belediyelerde" özel olarak da Hopa Belediyesinde nasıl algılandığına/anlaşıldığına/tahayyül edildiğine dair bir olguyu ele alırken "insani/toplumsal/ülkesel etkinliğin bir ürünü olarak yahut "sosyal bir ilişki"

---

[4] Mehmet Türkay, "Gelişme İktisadı: Büyüme Merkezli Yaklaşımının Yükselişi ve Gerilemesi", (**Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Marmara Üniversitesi SBE, 1994), s. 81-82 Aktaran: Ümit Akçay, "Türkiye'de Planlama Deneyimine DPT Üzerinden Bakmak", **Yapıcılar Türkü Söylüyor III: Türkiye'de Kapitalizmin Gelişimi**, Demet Yılmaz vd. (haz.), Ankara: Dipnot Yayınları, 2006, s. 231.
[5] Türkay, s. 81-82.
[6] Gunnar Myrdal, **An International Economy,** London: Lowe & Brydone, 1966 Aktaran: Türkay, s. 83.
[7] Çağlar Keyder, **Ulusal Kalkınmacılığın İflası**, 3. Basım, İstanbul: Metis Yayınları, 2004, s. 29.
[8] Ercan, s. 183.

olarak "kalkınma olgusunun" yukarıda bahsettiğimiz gibi değerlerden ve önkoşullardan arınmış, objektif bir ele alışın ötesine düşen 'sosyal bir gerçeklik' alanı ile karşı karşıya olduğumuzu görüyoruz. Kalkınma/gelişme retoriğinin tahayyül/algılama açısından kavramın bize işaret ettiği gerçekliğini ve yahut imgesel yansımalarını ele alırken kavramın içerdiği "*çeşitli imgesel-ideolojik temsillerin*"[9] yorumlanması ve incelenmesi zorunluluk haline gelmiştir; çünkü "*hayali veya mitolojik kalkınma, tanım itibarıyla iyi olanın bizzat vücuda gelmiş halidir.*"[10]

Bu bağlamda ilk aşamada tarihsel ve toplumsal bir bakışın yordamıyla kalkınma/gelişme olgusunun arka planını ve bu olguya zemin sağlayan ilişkilerin bir bütün olarak yorumlanıp açığa çıkarılması gerekir. Tekil olarak bütünden bağımsız bir kalkınma/gelişme retoriğinin anlamlandırılması mümkün değildir çünkü kalkınma olgusunun koşulları bütünsel bir ilişki ağı içerisinde süregelmiştir.

Tüm bu söylenenler ışığında, bir "sosyal gerçeklik" olarak ele alacağımız kalkınma/gelişme olgusunu ele alınan yaklaşımlarla kavramsal olarak bize işaret ettiklerini ve kalkınma retoriğine dair bir tahayyülün/algılamanın nasıl telakki edildiğini, kavrama yüklenen anlam(lar)ı ve kavramın tarihsel olarak öncesinde nasıl bir ifadede kendine karşılık bulduğunu, yorumlanış biçimlerini, hangi değer ve algılarla yüklü olduğunu ve böylelikle kavramın nasıl bir teorik geçmişe sahip olduğunu ortaya koyulması çerçevesinde tarihsel ve toplumsal olarak kavramın değişim sürecinin anlaşılması adına ilk olarak epistemolojik ve ontolojik çerçeveyle ele alışın zaruriyetine aynı zamanda araştırmanın tutarlılığı açısından da gerekliliğine ihtiyaç duyuyoruz.

1.2. KALKINMA KAVRAMININ TARİHSEL ARKAPLANI

1.2.1 Kalkınma Söyleminin Altyapısı: Kapitalizm ve Modernlik

Kalkınma/gelişme mefhumuna içkin anlam parçaları kendini var eden kapitalist sermaye birikim süreci ve bu sürece ilişkin kapitalist dönüşüm ve işleyişin çerçevesinde gelişmiştir. Bu yüzden kalkınma/gelişme retoriğini ele alırken kapitalist dönüşümün

[9] Levent Ünsaldı, **Bir Ekonomizm Eleştirisi, Türkiye' de Kalkınma Fikri**, Ankara: Heretik Yayıncılık, 2014, s. 21.
[10] Serge Latouche, "L'imposture du Développement Durable ou Les Habits Neufs du Développement", **Mondes en Développement**, Vol. 31, No. 121, (2003), s. 23 Aktaran: Ünsaldı s. 21.

işleyişin ve gelişmenin çerçevesinde ele almak bir zorunluluk teşkil eder. Çalışmamızda, tezimizin evreni açısından toplumsal ilişkiler sistemi içindeki bir olguya işaret edileceği sebebiyle ilkin kapitalist üretim formlarına içkin temel bileşenleri kerte kerte açımlamamız gerekecektir. Tarihsel olarak kapitalizmin mekâna ve zamana göre biçimlendiği perspektif/aks ile bütünden parçalara doğru bir ele alış tercih edilecektir. Böylelikle öne sürülen yöntemin doğrultusunda parçaların bize işaret ettikleriyle yola koyularak kapitalist üretim ilişkilerinin başat ve önemli bileşenleri olan "meta", emek" ve "üretim ilişkileri" gibi kapitalist sermaye birikim sürecini ve nihayetinde "*kapitalist dönüşüm sürecine içkin işleyişi*" genel ve kısa bir çerçevede irdeleyerek kalkınma/gelişme retoriğinin bugünde bulduğu anlamının ifadesindeki tarihsel arka planını ortaya koyma açısından ilk uğrağını açığa çıkartmış olacağız.

Genel bir ifadeyle tarihsel olarak, bütün toplumların gelişme sürecini tarım ve sanayi toplumları olarak iki genel kategoride ele alınırsa, bütün tarım toplumlarının birçok noktada benzer olduğunu rahatlıkla söylenebilir.[11] Benzer olarak kabul edilen bu toplumlar, tarihin belirli bir döneminde ve belirli bir bölgesinde ortaya çıkan yeni dinamikler sebebiyle farklılaşıp farklı dinamiklere sahip toplumların varlığına neden olur. Bu farklı dinamikleri içinde barındıran bölge Batı-Avrupa'yı işaret etmekle birlikte döneminin ise şiddetli olarak 18. yüzyıl olduğu söylenebilir. Toplumları farklı dinamizmlere sürükleyerek yeni bir toplumsal boyut ve üretim biçimi kazandırıp toplumları farklı tarihsel aşamaya çekecek olan faktör ise şüphesiz ki "*kapitalizm*" olacaktır.[12] Bununla beraber farklı ve yeni bir "tarihsel aşama"yı işaret etmekle birlikte köklü bir dönüşümü ve değişimi beraberinde getiren kapitalizmin esas dayanağı ise Karl Marx'ın deyimiyle "*muazzam boyutlara varan meta yığını[dır.]*"[13]

Üretimin ana unsurları olup "*piyasalar için düzenlen[me]*" koşutu olan emek, toprak ve para ekonomik sistemin önemli bileşenleri olmakla birlikte bir sonraki kertede bu bileşenlerin "meta" biçimine dönüşerek birikiminin muazzam boyutlara ulaşmasına katkı sağlayıp kapitalizme lokomotif sağlarlar. Bir taraftan aslında bu lokomotifin temeli şüphesiz ki "*değer biriktirmenin kaynağı olan emeğin*" üretim araçlarından koparılıp

[11] Fuat Ercan, **Modernizm Kapitalizm ve Azgelişmişlik**, 6. Basım, İstanbul: Bağlam Yayınları, 2012, s. 25.
[12] Ercan, s. 25.
[13] Karl Marx, **Kapital,** 5. Basım, İstanbul: Yordam Yayınları, 2013, s. 49.

"*emekçinin emek gücünün yaratacağı değeri realize etme*" idealidir, bu ideal ki, ürettiği araçları kendisinden uzaklaştıran insanın, aynı zamanda kendisinden bağımsız ürettiği güce, yani yabancılaştığı emeğinin ürüne el koymasıdır.[14]

> *"Değer biriktirmenin temel kaynağı emek-gücü, soyut-emek olmakla birlikte, kapitalizm mülkiyet ilişkilerinin oldukça gelişmiş biçimi olarak, üretim faaliyetlerini toplumsal süreçler dışında bireysel alanlara hapsetmesi nedeni ile, somut/bireysel üretim faaliyetlerinin toplumsallaşması, yani metaya içkin olan soyut-emeğin/değerin sosyalleşmesi, diğer bir deyimle realizasyonunu gerektirir. Bireysel somut metalara içkin olan değerin açığa çıkması "para" ve "para ilişkileri" dolayımında gerçekleşmektedir."*[15]

Soyut-emeğin/değerin realizasyonuna ivme kazandıran para, ürünlerin değişim idealiyle üretilen bir sürece girmekle birlikte artık tamamıyla farklılaşıp değişen bir toplumun ürünü olur. Böylelikle farklı bir toplumsal yapıya yön veren para ve para ilişkileri, toplumdaki her bireyin üretim ve tüketim bağlamında birbirlerine ihtiyaç duyup, bağımlılık ilişkisinin dönüşümünü sağlayan farklı bir mübadele sürecine girmiş olur. Bu farklı mübadele süreci görece artan bir oranda üretim maliyetince belirlenen fiyatın ve tüm üretim ilişkilerine tahakküm kuran mübadelenin, serbest rekabet toplumunda çok daha ileri safhasına kavuşup sürekli olarak geliştiği bir durumu işaret eder. Değişim değeri, metaların realizasyonunu sağlayıp evrensel ve sosyal bir alanı ortaya çıkarır. Bu anlamda değer, varlığını parada somutlaştırmış olur.[16]

> *"Kapitalizmi tanımlayan temel özelliklerden biri [...] muazzam meta üretimi olmakla birlikte, kapitalist için temel amaç meta biriktirmek değil, metaya içkin olan değere el koyan ve bu anlamda da soyut zenginlik biriktirme yani değer formunun daha soyut biçimi olan para biriktirme olduğunu vurgulamak gerekir. Kapitalizmde değerin kendini açığa çıkardığı biçimler olarak meta ve para, diğer yandan toplumsal ve ekonomik yaşamın yüzeydeki görünümleri olarak, kendilerini tanımlayan sosyal ilişkileri gizlerler. Bu nedenden dolayı kapitalizmi tanımlayan sosyal ilişkileri anlamak-açıklamak zorlaşır."*[17]

Meta sosyalizasyon sürecinde toplumsal alanın tümünü bir peçe gibi örter ve sonraki süreçte ilişkiler "meta yönlü" ilişkiler boyutuna evrilmeye başlar. İşte burada yukarıda bahsettiğimiz meta ve para ile değer arasında kurduğu ilişki üzerinden aşırı değer biriktirme arzusunda olan kapitalizmin bu amacını sürekli kılarken toplumsal ilişkileri bir bütünlük çerçevesinde değiştirip dönüştürdüğünü pekâlâ vurgulayabiliriz.

---

[14] Ercan, Modernizm Kapitalizm ve Azgelişmişlik, s. 25-26.
[15] Ercan, s. 26.
[16] Ercan, s. 26-27.
[17] Ercan, s. 27.

Toplumsal ilişkilerin "*üretim yönünden*" dönüşümü böylesi akstan yürürken bir taraftan da dönüşümü yaşamın farklı alan pratiklerinde de görmek mümkündür. Yaşamın bütün alanları mantıksal/rasyonel süreçlere bağlanırken "*pratik ve ussal bir yaşam tarzı*"nın oluşumunda insanların bir çeşit mekanizmanın içine çekildiği, daha çok üretkenliğin ve çok daha hızlı bir ritim içinde sürecek yaşamın kendisi açığa çıkar. Bu süreç, Max Weber'in ifadesiyle daha da somutlaştırılırsa; "*ussal biçimde dile gelmiş "anayasası", ussal biçimde dile gelmiş hukuku ve ussal biçimde dile gelmiş kurallara ve "yasalar" a bağlı olarak siyasal bir düzenleme anlamında "devlet", uzman görevliler tarafından yürütülen, onun özü için gerekli olan öğelerin bileşimi" olan yeni bir toplumsal yaşam[ın]*"[18] koşulları ortaya çıkar.

Yukarıda bahsedilen koşullara sahip ve toplumsal yaşamın aktörü olarak karşımıza burjuvazi çıkar. Burjuvazi öyle bir aktör olacak ki, olumlu olumsuz, yapıcı ya da yıkıcı birçok anlamda kendisine vücut bulacaktır. İmmanuel Wallerstein'a göre burjuvazi; "*Modern dünya mitolojisinde başoyuncudur. […] Kimileri için kahraman, kimileri için cani, ama çoğu kimse için bir esin kaynağı ya da geçmişi yıkıp, bugünü kuran bir kahraman*" olarak ifadesini bulurken başka bir taraftan da tarihsel çerçeveyle baktığımızda burjuvazi, "*tüccarlıktan üretim araçlarına sahip işadamlığı rollerine evrilen, değer biriktirme arzu olan, rasyonel/akılcı bir yaşam tarzıyla hareket eden, çıkarları peşinde koşan*"[19] şeklinde ifade edildiğini görüyoruz. Burjuvazi, bir taraftan insanlığın potansiyelini, neler yapabileceğini açığa çıkartırken diğer taraftan kişisel değeri değişim değerine indirgeyerek meta yönelimli ticari ilişkiler ağını başlatır ve kapitalist ilişkilerin kök salınıp büyümesine katkı sağlayarak sosyal ilişkilere yön vermiş olur.

> *"Kapitalizm dünya tarihinde o kadar belirgin bir kopuş yarattı ki, bu kopuşun kapsamı salt zemin hazırladığı –ve hiç de azımsanmayacak- üretici güçlerin gelişmesiyle açıklanamayacak kadar büyüktür. Aslında kapitalizm toplumsal yaşamın farklı cepheleri (iktisadi düzen, siyasal rejim, ideolojilerin içeriği işlevi) arasındaki ilişkilerin yapısını değiştirdi ve bunları nitel açıdan yepyeni temeller üzerinde baştan örgütledi. Ondan önceki bütün toplumsal sistemlerde iktisadi yaşam berraktı, yani üretimin yönü kolayca ayırt edilebiliyordu: Bu üretimin büyük bir bölümü doğrudan doğruya üreticiler tarafından*

[18] Max Weber, **Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu**, Z. Aruoba (çev.), İstanbul: Hil Yayınları, 1985, s. 23 Aktaran: Ercan, *Modernizm Kapitalizm ve Azgelişmişlik,* s. 28.
[19] İmmanuel Wallerstein, "Kavram ve Gerçeklik Olarak Burjuva(zi)", Hüseyin Kamil Yıldırım (çev.), **Defter Dergisi**, Sayı. 8, (1989), s. 103.

> *tüketiliyor, yönetici sınıflarca el konulan artı değer ise, genellikle malla ya da emekle ödenen borç ya da vergiler şeklinde, kısacası tahsili bu yükü çekenlerce açıkça algılanan bir haraç biçiminde ortaya çıkıyordu. Mal mübadelesi ve ücretli emek var olmakla birlikte, belli bir sınırı aşmıyor ve toplumsal ve iktisadi kapsamı bakımından marjinal bir düzeyde kalıyordu."*[20]

Kapitalizm, buraya kadar anlattığımız koşulları bir bütün olarak kucaklayarak kendisinden önceki sistemi alaşağı edip kalıntılarını (örneğin; tüccar burjuvazi gibi.) kendisine uyumlaştırarak onlara/şeylere yeni bir form sağlamıştır. Bu form sonsuz bir birikim üzerinden kendisini temellendirip kök salmaya başlar. Bu bağlamda, yeni gelişen kapitalist yaşam pratikleri farklı ve yeni bir yaşam biçimini işaret etmekle birlikte artık belirleyici bir hal kazanan bu pratikler, modernliği ve "*modern toplum algısını*" inşa ediyordu.

1.2.2. Kapitalist Modernleşmenin Toplumsal Nüvelerine Bakmak

Tarihsel olarak modernlik, durağan bir toplumun nüvelerindeki köktenci bir değişimin ve dönüşümün tasviridir. Dönemin durağan ve geçmişten gelen pratiklerine, mistik düzenine, dönemin yarattığı eşitsizliğe ve yaşam koşullarına karşı bir tavır olmakla birlikte "yeni"nin ve özgürleştirici pratiklerin yordamıdır.[21] Ulrich Beck'in deyişiyle; "*gelenekselliğin modernleşmesidir.*" Weber'in deyimiyle de; "*dünyanın büyüsünün çözülmesi*" ve "*dünyevileşme*" sürecidir.[22] "Yeni"nin kucağında, bireyin kurtuluşu ve özgürleştirici pratikler bireyin akılcılığı vasıtasıyla gerçekleşir. Böylelikle geleneğin modernleşmesi "bireyin aydınlanması"nı getirir. Aydınlanmanın temeline/amacına bakıldığında, Theodor W. Adorno ve Max Horkheimer'a göre şu şekildedir:

> *"En geniş anlamda ilerlemeci bir düşünme olarak Aydınlanmanın öteden beri hedefi insanları korkudan arındırmak ve efendi konumuna getirmek olmuştur. Ne ki tamamen aydınlanmış şu yeryüzü muzaffer felaket alametleriyle parlıyor. Aydınlanmanın tasarısı dünyanın büyüsünü bozmaktı. İstenen, söylenceleri dağıtmak kuruntuları bilgi yoluyla yıkmaktı."*[23]

Aydınlanma ile birlikte toplumun modernizasyonu (dünyevileşme) sürecinde insan, "düşünce" ve "şüphe" mefhumlarıyla varoluşsal dönüşüm sürecine girer. Dahası, özgür

[20] Samir Amin, **Avrupa-merkezcilik**, Mehmet Sert (çev.), İstanbul: Chiviyazıları, 2007, s. 35.
[21] Ercan, Modernizm Kapitalizm ve Azgelişmişlik, s. 30
[22] Ercan, s. 30.
[23] Theodor W. Adorno ve Max Horkheimer, **Aydınlanmanın Diyalektiği**, Nihat Ülner ve Elif Öztarhan Karadoğan (çev.), İstanbul: Kabalcı, 2010, s. 19.

bir birey olarak insan, edilgen bir varoluştan, etken bir varoluş sürecine girer. Modernleşmenin böylesi koşullarıyla, birey olarak özgürleşme sürecine ayak basan insanın, dünyevileşme süreci ile yaşam tarzı ve eylem anlayışındaki dönüşümlerle, aynı zamanda emeğinin de özgürleşme sürecine girerek bir önceki tarihsel aşamalardan çekilip kurtarıldığı "yeni" bir piyasanın geliştiğine şahit olunur. Kapitalizme içkin bir alan yaratan ve sürekli bu alanı geliştiren modernleşme dönem be dönem eskinin üzerine "yeni" bir süreç ekler. Yeni bir süreçte ise artık daha önce bahsettiğimiz gibi üretim sürecinde, piyasa "*özgürleşen emeği*"n yarattığı değeri kendi koşullarına adapte edip onu piyasalaştırır/metalaştırır ve bir değer biriktirme arzusunda olan kapitalizmin alanını sağlamlaştırır.[24] Fuat Ercan 'a göre:

> *"Modernleşme […] bireyi, toplumsal/yüz yüze ilişkilerden koparırarak, piyasa süreci dolayımında tanımlanan ve hukuk, para, devlet gibi gelişmiş biçimler içinde kodlanan/varlık bulan anonim ilişkiler içinde yaşam sürdüren bireylere dönüştürmüştür. […] Piyasa ve meta ilişkilerine itilen insanın tanımladığı bir dünya daha çok meta üretimi ve daha çok meta üretimi için üretken insanın daha çok teknik üretmesi anlamına geliyordu. Yaratan özne olarak insan, artan oranda üretken faaliyetini daha da artıracak araçların üretimine yönelmiş ve böylece daha sonra teknolojik rasyonelleşme olarak adlandırılan dönemi başlatmıştır. Tüm bunlar geleneksel olanın modernleşmesi anlamında insanın kişisel dinsel ve doğal sınırlamalardan kurtulması yönünde bir projedir. […] Modernleşmenin toplumu ve insanlığı özgürleştirmesi süreci bu anlamda ilerleme ya da günümüzde kullanılan biçimi ile gelişme olarak tanımlanmıştır. Gelişme/ilerleme düşüncesi böylece erken dönem modernlik düşününde temel bir kavram, mitleştirilmiş bir kavramdır. Modern toplumun ayakta kalma koşulu onun gelişmesine bağlıdır, insanın özgürleşmesi onun gelişmesine bağlıdır. Modern toplumun varoluşu sadece yaratıcı olan insana bağlı değil fakat yaratan olarak sürekli gelişebilen bir insana bağlıdır."*[25]

"*Gelenekselliğin modernleşmesi*" sürecinde insan öğesini sürecin hem öznesi hem de nesnesi olarak görürüz. Şöyle ki; insan öğesi sürecin içinde hem bir aktör hem de sürecin bir ürünü olarak başka/yeni bir insan olarak karşımıza çıkar. Artık "*modern*" bir öğe olarak insanın kendisini değiştirip ve dönüştürebilmesinin bizzat tek bir yolu "*içinde yaşadığı fiziksel, toplumsal ve ahlaki*" evreni tamamıyla radikal bir şekilde dönüştürmektir. Bu anlamıyla toplumu dönüştürücü bir aktör ve "*yaratıcı bir güç olarak*" insan öğesi modern toplumun başat bir unsurudur. Gelenekselliğin modernleşmesi, birey olarak özgürleşen insanın bulunduğu koşullarını eylem ve fikri alanında sürekli olarak yeniden üretip çok daha ileri aşamalara taşıyordu.[26] Sürekli gelişme fikri, daha sonraki

[24] Ercan, Modernizm Kapitalizm ve Azgelişmişlik, s. 31.
[25] Ercan, s. 32.
[26] Ercan, s. 33-34.

süreçlerde artık olumsuz bir dinamizm kazanır. Bu süreçte meta kendini sürekli üreten ve var eden süreçler üzerinde hâkimiyet sağlayıp toplumsal yaşamı tamamıyla ele alır. Böyle bir durumda, "*seri üretimin ve kültürünün sayısız acentaları aracılığıyla*" norm haline getirilmiş davranış kalıplarının insanlara "*tek doğal, uygun, makul davranış tarzı*" olarak dayatıldığı ve insanın kendini yalnızca "*şey/nesne, istatistiki ve başarılı ya da başarısız*" bir öğe olarak gördüğü süreç beraberinde gelir. Aynı zamanda "[m]etanın toplumsal yaşamı tümüyle işgal etmesi beraberinde aydınlanmanın ürünü olan aklı da metanın tanımladığı "*ekonomik aygıtın açlarından biri haline*""[27] dönüştürür.

Geleneksel toplumun modernleşmesi sonrasında, dönüşen ve değişen yeni süreçlerle endüstriyel bir toplumun modernleşme aşamasına geçilmiştir. Bu aşama bize "*modernliğin kapitalist rasyonelleşme dolayımında yeniden örgütlendiği sürekli birikim amacı ile yaratıcı özneyi, yarattığına yabancı kılan, toplumsal bütünü tamamen disiplinize eden*" farklı ve yeni bir aşamayı işaret eder. Böylesi disiplinize edilen toplum, yeni bir modernliği işaret ederken aynı zamanda bütün "*yaratıcılığını kaybetmiş*" ve bir makinavari insan-oluşa sürüklenmiştir.[28]

> *"[…K]apitalist ilişkiler dışında kalan toplumlar, tarımsal üretim ve tüketimin belirlediği yaşam biçimi ve bu yaşam biçiminin insanlar üzerinde kurduğu her türlü baskı ve egemenlik biçimlerini kırmadan aydınlanmayı yaşamadan yani yaratılan özne fikrinden yaratan özneye dönüşmeden, insan olarak kendi içinde varolan zenginlikleri kavramadan meta aygıtı ile karşılaşması bu toplumlar için tam anlamıyla bir yıkım, tam anlamıyla tarihsel gelişmenin, geleneğin modernleşmesinin uzun bir süre ertelenmesine neden olmuştur."*[29]

Modernleşmenin ilk dönemlerinde, batı toplumlarındaki etkilerine bakıldığında birtakım olumlu gelişmelerle birlikte sürecin ilerleyen dönemlerinde bu durumun değişerek bir dizi olumsuz özellikler kazanmıştır. En önemli olumsuz özelliği ilk başta kapitalist rasyonelleşmeyle toplumun bütününe riayet eden ve belirli hiyerarşik yapı içinde toplumların disipline olma sürecinin hız kazanmasıdır. Bu süreçte disipline edilen toplumlar çok yıkıcı boyutlarda (henüz kapitalizmin koşullarıyla tanışmamış, diğer toplumlarla yüz yüze ilişkilere girmemiş ve değişimi çok farklı formlarda ve hızlarda yaşayan) diğer toplumları etkilemeye başlamıştır. Böylesi sert ve yıkıcı bir süreç

[27] Theodor W. Adorno ve Max Horkheimer, **Aydınlanmanın Diyalektiği**, O. Oğuzgül (çev.), İstanbul: Kabalcı, 1995, s. 46-48 Aktaran: Ercan, *Modernizm Kapitalizm ve Azgelişmişlik*, s. 35.
[28] Ercan, s. 33-34.
[29] Ercan, s. 36.

"e*ndüstriyel toplumun modernleşmesi ve kapitalizme özgü mantığın*" ortaya çıkmasına neden olmuştur. Modernleşme, ileri ve olumlu bir düşüncenin ve projenin işaretlerini gösterse de "*kapitalist ekonomik işleyiş*" yani çok daha fazla birikim süreci, çok daha fazla kar arzusu, bu ileri ve olumlu projenin yönünü kendi koşullarına saptırarak "*sürekli üretim ve sürekli tüketim*" mantığıyla insan-özneden gayrı bir gelişme olgusu kendini var etmeye başlamıştır. Toplumsal refahın/zenginliğin farklı ve eşitsiz dağılımı, artan üretime karşı tüketimin de karşılık bulmasının zorunluluğu ile birlikte böylesi bir olgunun da artık amaç haline dönüşmesi toplumda insanlar arasında rekabete, yarışa ve sürekli kazanma ve kar hırsına ve bunlarının sonucu olarak da toplumun daha fazla disipline edilmesine sebep olmuştur.[30]

Toplumu hiyerarşik bir biçimde disiplin altına alınması için öncelikle "*uzmanlaşma ve işbölümü ile birlikte bürokrasinin gelişmesi*" olmuştur.[31] Bürokrasi, bir hiyerarşik temel içerisinde belirli bir düzen, "*kişisel olmayan bir dizi kural*" etrafında, iş ve amaçların yürütülmesini sağlar ve böylelikle kapitalizmin işleyiş koşullarına uyum sağlar. Endüstriyel toplumun modernleşmesi beraberinde değişen koşullarla birlikte kapitalist ekonomik işleyişteki nüvelerin çeşitlenmesiyle artan disiplin ortamında "*materyallerin rasyonel kullanımı*" sözkonusu olur ve bunu sağlamak için "*insanların da üretim sürecinde rasyonelleşmesi*" gerekir.[32] Bu durumda rasyonelleşme sürecini sağlamak için José Guilherme Merquior'a göre: Üretim sürecinde tüm çalışma koşullarına uyum sağlayacak, bilinçsiz, sorgulamayan, uyumlu, biat eden ve faydalı olacak "*uysal insan*" (*homo docilis*) yaratmak olacaktır.[33] Disipline edilen toplumlardaki bir insan figürü olarak "uysal insan" yaşamının her alanında "*disiplinin nesnesi*" durumuna gelir.[34]

Buraya kadar açımlanan kavramlar ve kavramların işaret ettikleri olgularla yani, modernliği ve disipline edilen toplumu ve bir bütün olarak yaşanan tüm süreci tanımlayan ve işaret eden temel dinamikler olarak ele alınan dünyevileşme, hiyerarşi ve

[30] Ercan, Modernizm Kapitalizm ve Azgelişmişlik, s. 37
[31] Ercan, s. 38
[32] Ercan, s. 40
[33] José Guilherme Merquior, **Foucault**, N. Elhüseyni (çev.), İstanbul: Afa Yayınları, 1986, s. 124 Aktaran: Ercan, s. 40.
[34] Ercan, s. 40

nesnelleştirme gibi mefhumların "*güçlüler ve zayıflar, egemen olanlar ve egemen olunanlar*" gibi ilişki biçimlerinin alanını oluşturduğuna neden olduğu söylenebilir.[35] Bu bağlamda, açımlanan bu dinamiklerle, araştırma nesnesi olan ve açığa çıkarılmaya çalışılan "bir sosyal gerçekliği" (gelişmiş ya da azgelişmiş toplumlar) anlamak ve anlamlandırmak açısından önemli bir aşamaya geliyoruz.

> *"[G]elişmiş olarak tanımladığımız kapitalist toplumların gelişimi, söylenegeldiği gibi sadece, azgelişmiş toplumların kaynaklarına el koymanın sonucu değil, modernleşme ve kapitalistleşme sürecinin yarattığı kocaman bir makine ve bu üretim makinasının kendi iç olanaklarını üretmesi/tüketmesi ile ilişkilidir. Gelişmiş kapitalist toplumlar, disiplin altına alınmış toplumsal pratikler içinde, uysal insanların tüm potansiyellerini mitleştirilmiş bir ilerleme ve gelişme adına kullandıktan sonra elde ettiği tüm olanaklarla değişimi daha farklı yaşayan toplumların karşılarına çıkarmışlardır."*[36]

Batı-Avrupa' da ortaya çıkan, geleneksel olarak açımlanan toplumların modernleşmesi yalnız "*toplumsal geçekliklerin buharlaşması*" manasına gelmeyip aynı zamanda "dü*şünsel yapıların*" kırılmasının, değişip dönüşmesinin de bir ifadesidir. Bu düşünsel yapılardaki değişim ve dönüşüm tarihsel olarak, "*yeni bir bilme biçim ve araçlarını*" temsil eden ve modernliğe içkin olan "*yeni bir epistem*"i işaret etmektedir.[37] Açığa çıkan bu yeni epistem Michel Foucault'ya göre, aşağıdaki gibi açımlanmaktadır.

> *"Şeylerin birdenbire, artık aynı şekilde algılanamaz, tasvir edilemez, telaffuz edilemez, karakterize edilemez sınıflandırılamaz ve bilinemez hale gelmeleri ve kelimelerin kesişme noktalarında veya onların şeffaflıklarında bilgiye sunulanın artık zenginlikler, canlı varlıklar olmasına yol açan [...] ani değişmeler."*[38]

"*Geleneğin modernleşmesi aşamasında*", yeni bilme biçimleri bir önceki bilme biçimleriyle karşılaştırıldığı zaman, "*insanın gerçek anlamda aydınlanması, yani yaşadığı çevre ve ilişkileri bir başka büyük özne ve sisteme havale etmeden, kendi geliştirdiği düşünsel kategoriler*" aracılığıyla kavradığı anlamına gelir. Yeni bilme biçimlerinin ilk işaretleri, "*insanın sahip olduğu aklı kullanması ve bu yolla insanın özgürleşmesi önündeki mitlerden, batıl inançlardan, gizemli güçlerden kurtulma[sıdır]*."[39] Böylelikle "*modern epistemin aydınlanma evresi*" ile ön plana çıkan

---

[35] Ercan, s. 41
[36] Ercan, Modernizm Kapitalizm ve Azgelişmişlik, s. 43.
[37] Ercan, s. 44-45.
[38] Michel Foucault, **Kelimeler ve Şeyler**, Mehmet Ali Kılıçbay (çev.), Ankara: İmge Yayınları, 1994, s. 287 Aktaran: Ercan, s. 45.
[39] Ercan, s. 46.

aklın ve aklın bilgiyi elde etme biçiminin bir önceki elde etme biçimine göre farklılığının şüpheci ve "*analitik*" olduğu ve "*insanın akıl yolu ile elde ettiği bilgilerin evrensel olduğu, nesnel olduğu[…]*" sürecine gelinir.[40]

Modern *epistemin* aydınlanma sürecinin daha sonraki aşamasında kısa sürede kapitalist/ilerleme sürecine eklemlenerek "*eşitsizlik üzerine kurulu*" yapısıyla değişmeye başlamıştır. Bu da yukarıda bahsettiğimiz düşünsel yapılardaki kırılmanın/dönüşümün başat işaretlerinden biri olan "*akılcı bir toplum*" düşünümüne geçiştir.[41] Bilginin her şeyin başında geldiği, "*bilgi ve bilimin yüceltildiği*", bilginin diğer bilme biçimlerinin yerine geçtiği böylesi aşamada/dönemde, akıl ile özgürlüğünü elde eden insanın bu sefer tam da bu durumun ters bir sürecine savrularak bilgi ve bilimin -araçsallaşıp nesnelliğe evrildiği ve yüceleştirildiği bir süreçte- kendisine hükmettiği bir döneme girilir.[42] Kapitalist dönüşüm sürecinde bilginin/aklın nihayetinde kapitalist toplumun kendini yeniden üretip gelişmesini sağlayan "*amaçsal-rasyonel eylem biçimlerini, akılcılık ve bilimsel olarak*" kabul ederken, bunun haricindeki bilgiyi elde etme ve davranış biçimlerini "*akıl-dışı*" olarak görür/tanır.[43] Başka bir taraftan bu aşamada, disipline edilmenin ve nihayetinde kapitalist dönüşüm sürecinin başat unsurlarından biri de bilginin işaret ettiği "*doğruluk*" pratikleridir. Bu pratikler ki, bir önceki bilme biçimleri üzerinde bir baskı ve güç yaratarak etkisini ilerletmiş ve belirli biçimlerde iktidar ilişkilerinin kurulmasını sağlamıştır.[44]

Böylesi iktidarın dile gelişi ile birlikte, kapitalist dönüşüm süreci/ekonomi mantığı ile araçsallaşan aklın-bilginin alanı açılıp genişleyerek insan yaşamının her alanını sarmıştır. Böylelikle düşünümsel yapıların yaşanan pratikler yönünde tekrar inşası söz konusudur. Yaşamın her alanında işleyen ekonomik bir mantık anlayışının zuhur etmesi rasyonel bireylerin doğmasına sebep olmuştur. Modernliğin böylesi aşamasında, açıkladığımız bu süreçler, aklın-bilginin "*doğru*" olarak işaret ettiği pratiklerle "*yeni*

[40] Ercan, Modernizm Kapitalizm ve Azgelişmişlik, s. 46
[41] Ercan, s. 47
[42] Ercan, Modernizm Kapitalizm ve Azgelişmişlik, s. 47
[43] Jürgen Habermas, "İdeoloji olarak Teknoloji ve Bilim", **Rasyonel bir Topluma Doğru**, Ahmet Çiğdem (çev.), Ankara: Vadi Yayınları, 1992, s. 103 Aktaran: Ercan, s. 48
[44] Ercan, s. 51.

gelişmekte olan toplumların" başat unsurları olarak karşımıza çıkar.[45] Nihayetinde ise yeni bilme biçimlerinin değişip/gelişip olumsuz bir anlam kazanarak, *"[h]er şey[in] ve herkes[in] sınıflandırıl[dığı], etiketlendiril[diği]"*[46] bir aşamaya varmış olunur.

Geleneğin modernleşmesi ve aydınlanmasıyla birlikte yeni bilme biçimlerinin de gelişip/değişmesi, kapitalist dönüşümle beraber farklı bir ivme kazanarak yeniden inşa edilen toplumların (Batı Avrupa) "*akıl-merkezci yaklaşımın ikici karşıtlıklar*" çerçevesinde bilgi üretmesi söz konusudur.[47]

> *"Akıl-merkezli bakış açısı, metafiziği tanımlayan aslında bir epistem biçimi, bir görme algılama biçimidir. Bu tip bir algılama ise kendi varoluş anından hareketle bir durumu diğerinden tamamen ayrı gösterme, yapay olarak onu ayırma ve ayrılanlar arasında hiyerarşik bir ilişki kurmaktadır. Kültür/doğa, kadın/erkek, doğu/batı, akıl/madde, öz/biçim, varlık/yokluk gibi ikili karşıtlıklar birbirlerini tanımlayan kavramlar olup bu kavramlar günlük deneyimlerden soyutlanarak elde edilmiş idealize edilmiş kavramlardır."*[48]

Modernleşen yeni *epistem* ile Batı Avrupa toplumları, akıl-merkezci ikici/düalist karşıtlıklar/dikotomiler çerçevesinde yukarıda bahsettiğimiz gibi kendinden olmayan/kendilerine benzemeyen diğer toplumları sınıflandırmaya ve etiketlendirmeye başlar ve gelişmenin yönünü belirleyerek kendini her zaman öne koyar ve bulunduğu böylesi güçlü konumundan seslenmeye başlar. Bu durum bir taraftan da Avrupa-merkezci bir bakışın gelişmesine vesile olur. Başka bir deyişle, bahsettiğimiz bu toplumlar ki "gelişme"nin yönünü belirleme yetisiyle birlikte artık kendinden olmayan diğer toplumlara karşı "*kendisi hakkında tüm bilgilere sahip olan ve daha da önemlisi bir durum hakkındaki düşüncelerinin tamamen gerçeği yansıttığı düşüncesi*" ve böyle bir *epistem*den hareketle "*dünyayı açıklama ve açıklamaları doğrultusunda onu değiştirme hakkı veriyordu.*"[49] Böylesi bir durumda hegemonik bir güç elde edip kendilerini merkeze alan bir sosyal alanı, bir "sosyal gerçekliği" inşa ediyorlardı.

Batı Avrupa toplumlarının değişim ve dönüşüm sürecinde yüzyıllarca devam eden ilişki ve yapılarının büyük kısmının miadına vardığı, Marx'ın: *"[D]urgun, donuk*

---

[45] Ercan, s. 53.
[46] Max Horkheimer, **Akıl Tutulması**, Orhan Koçak (çev.), İstanbul: Metis Yayınları, 1986, s. 70 Aktaran: Ercan, s. 47.
[47] Ercan, s. 56.
[48] Jacques Derrida, **Writting and Difference**, Chicago, 1978, s. 280 Aktaran: Ercan, *Modernizm Kapitalizm ve Azgelişmişlik*, s. 56.
[49] Ercan, s. 57.

ilişkiler silinip süpürülüyor; yeni ortaya çıkan her şey daha kemikleşmeden miadını dolduruyor. Katı olan her şey buharlaşıp gidiyor, kutsal olan her şey dünyevileşiyor"[50] şeklinde ifade ettiği böylesi çabuk değişen ve dönüşen ortamı/dönemi açımlama arzusuyla "*gelişme, ilerleme, uygarlaşma, büyüme gibi*" kavramlar üretilmiş ve kullanılmıştır.[51] Yukarıda bahsettiğimiz gibi batı toplumlarının hegemonik güç elde edip kendilerini merkeze alan bir sosyal alan yaratarak, yaşanan hızlı ve yoğun değişimle birlikte kendilerinden farklı yerlerde yaşayan diğer toplumlara karşı bir "farklılık zemini" oluşturmuştur.

1.2.3. Kapitalist Kalkınma Retoriğini Evrimci Teoriler Çerçevesinde Açımlamak

Batı toplumlarının farklılık zeminini, sosyal alanını ya da "sosyal gerçekliğini" tanımlamak ve anlamlandırmak için çeşitli ele alışlarla karşılaşıyoruz. Bu ele alışlar "*evrim kuramları*" olarak ifade edilip Batı toplumlarını diğer toplumlardan hangi kriterlerle nasıl ayrıldığını/farklılaştığını, "*yarattıkları farklılık zemininin*" onları nasıl "*daha ileri"* ve "*daha gelişmiş*" yaptığını çeşitli kuramsal yordamlardan oluşur. Evrim teorisi:

> *"[A]kıl-merkezci ve ikici (dikotomik) bakış açısının ürünü ve daha çok Batı-Avrupa' da yaşanan değişimin ulaştığı aşamadan, yani yaşanan andan hareketle tarihin tanımlanmasıdır. Tarihe bakış bu açıdan ulaşılan bir aşama, gelişmiş bir aşama olarak şimdi ile bu aşamaya gelmeye neden olan bir geçmiş düşüncesi etrafında kurgulanmıştır. Evrim kuramı bu anlamda tarihin yeniden disiplinize edilmesi, yeniden anlamlandırılmasıdır."*[52]

Evrim teorisi çerçevesinde yapılan anlamlandırmalar ve sınıflandırmalar bazı başat özellikler içermektedir. Kısaca bu özellikleri sıraladığımızda:

- "*İlerleme*" anlayışına içkin olarak evrim, bütün toplumsal yapıların "*doğal*" bir süreci olarak tanımlanır ve bu süreç "*evrensel*" olarak görülür.

[50] Marshall Berman, **Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor**, Ü. Altuğ ve B. Peker (çev.), İstanbul: İletişim Yayınları, 1994, s. 35.
[51] Ercan, Modernizm Kapitalizm ve Azgelişmişlik, s. 58.
[52] Ercan, s. 58.

- "*Evrimin belirli yönü (directional) vardır; Geçmiş, şimdi ve gelecek birbirlerini izleyen bir kurguya sahiptir ve toplumun her zaman daha ileriye doğru gelişme eğilimi içinde olduğu düşünülmüştür.*"
- Evrim toplumun kendisine içkin olup ona dair bir mefhumdur.
- Evrim ani değişimlerle olmaz, "*yavaş ve kümülatif*" bir süreç izler. [53]

Batı Avrupa toplumları bahsettiğimiz süreçlerden sonra son kertede kendilerini gelişmenin ve ilerlemenin son aşamasında kabul eder ve bulundukları bu aşamaya belirli özellikler atfeder. Atfedilen bu özellikleri referans alarak tarihsel olarak kendi özelliklerine sahip olmayan diğer toplumların farklılıklarını karşılaştırarak kendilerini daha ileri bir aşamaya koyup "*şimdi*"deki durumlarını yüceleştirirler. Yapılan yüceleştirmeler bir kavramın karşısında olumsuz bir kavramın geliştirilmesine yol açar. Örnek olarak; gelişmişlik, karşıtı olan gelişmemişlik üzerinden adlandırılmaya başlanır. "*Karşılaştırma metodu*" olarak, bu yöntem aslında yukarıda tanımladığımız "*evrim kuramları*"nın temelini oluşturmuştur. Karşılaştırmalı yöntem böylelikle "*tarihin yeniden kurgulanması*" ile ya da "*yaşanan şimdinin disipline edilmesi*" ile yüceleştirilenin karşısında sorunlu bir alan olarak işaret edilen gelişmemiş, ayıklanması ve değişmesi gereken bir toplumu ortaya çıkarmış olur.[54] Yaşanan şimdinin disipline edilme hali, karşısında yarattığı ya da sorunlu bir alan olarak ele aldığı kendinden olmayan diğer toplumları *panoptikon* tarzda disipline ederek bir iktidar ve güç ilişkisi çerçevesinde kapitalist ekonomi/kapitalist gelişme mantığının meşrulaştırma adına işlev görülmesini sağlamıştır. Böylesi koşullar da, Batı Avrupa toplumlarının diğer toplumlara nazaran daha üstün olduğuna dair bir anlayışın gelişmesini sağlayarak durumun kendisini meşrulaştırmıştır.

> *"Kapitalizmin gelişmeci bir mantığa sahip olması bu dinamikleri diğer toplumlara […] yaşanmış tarihe taşımakta, tarihi ve yaşanan şimdiyi tek bir mantık çerçevesi içinde açıklamakta, açıklama tarihi bir amaca doğru, gelişme amacına doğru giden bir süreç olarak ele alındıktan sonra Batı toplumlarının bu aşamada olduğu belirtilmektedir. Değişen düşünce biçimlerine rağmen bir bütün olarak 19.yüzyıl düşünürlerinin batılı olmayan toplumları tanımlamaları yer yer ırkçı (ethnocentric) olmuş ve bu düşünceler "farklı olan "öteki" toplumlar hakkında bilgi üretme ve dahası onlar adına konuşma hakkını kendinde görmüşlerdir."*[55]

[53] Ercan, Modernizm Kapitalizm ve Azgelişmişlik, s. 58-59.
[54] Ercan, s. 60.
[55] Ercan, s. 61.

1.2.4. Kapitalist Kalkınmanın Kolonyal Retoriği

Kapitalist modernleşme mantığı ile hareket eden toplumlar elde ettiği hegemonik gücü kullanarak yüceleştirilen dinamiklerle genişleme/yayılma arzusuyla kendi dinamiklerine sahip olmayan diğer bütün toplumları çemberinin içine çekmeye çabalar. Bu genişleme ve yayılma arzusu burjuvazinin "sürekli genişleyen bir pazar gereksinmesi" nin gereği ve ihtiyacıdır. "*Her yerde barınmak, her yere yerleşmek, her yerde bağlantılar kurmak*" burjuvazi için elzemdir.[56] Bir taraftan, Marx'ın ifade ettiği gibi, "[s]*ınai bakımdan daha fazla kalkınmış olan ülke, daha az kalkınmış olan bir ülkeye yalnızca kendi geleceğinin imajını gösterir.*"[57]

Kapitalizmin kendi dinamikleriyle kendi geleceğinin imajını diğer toplumlara gösterme arzusu aslında tam da azgelişmiş/gelişmemiş toplumların tanımlanmasının nedenlerinin başat unsurudur. Kapitalist modernleşme süreciyle birlikte artan üretim koşullarında bir taraftan artan oranda girdi gereksinimi diğer taraftan da üretilen malların dağıtımının/satışının zorunluluğu böylesi toplumların kendi koşullarına sahip olmayan diğer toplumlarla ilişkiye girmesinde "*önemli belirleyicilerdir*". Bahsettiğimiz bu belirleyici mefhumlar ulaştırma sanayinin gelişmesiyle küresel pazarın buluşup ilişkiye girmesine vesile olmuştur. Gelişen ve yayılan demiryolu ağı özellikle İngiliz ve Alman toplumlarının ticaret filolarını geliştirerek evrenin en ücra köşelerindeki yapıların değişip dönüşerek kapitalist unsurların kök salmasında önemli etken olmuştur. "Ticaretin fetişleştirildiği" böylesi ortam "*merkantilist*" anlayışın bir özelliği olarak karşımıza çıkar. Bu anlayış aynı zamanda "*eşitsiz ilişki*"ler ağını içinde barındırmakla birlikte bu ilişkiler üzerinden kendini üretir böylelikle genişleme ve yayılma arzusuyla birlikte ilkin diğer ülkelerin "*kolonileştirilme*" sürecini başlatmış olur.[58] Kolonileşme süreci:

> *"[Ö]zünde siyasal unsuru ve yoğun militarist şiddeti de içeriyordu. Örnek olarak kolonilerin, uluslararası işbölümünde oynayacağı rol, ekonomik gelişmeleri "İngiltere Parlamentosu'nda alınan kararlarla belirleniyordu." Yeni işbölümü beraberinde çevre formasyonlarının üretim süreçleri ve ekonomik yapılarını parçalayarak ekonomik*

[56] Ercan, Modernizm Kapitalizm ve Azgelişmişlik, s. 63.
[57] Karl Marx, **Fondement de la Critique de L'économie Politique**, Paris: Anthropos, 1967 Aktaran: Fikret Başkaya, **Kalkınma İktisadının Yükselişi ve Düşüşü**, 3. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi, 2000, s 21.
[58] Ercan, s. 63-64.

yapı/toplumsal yapıların kendi iç dinamikleri ile gelişme süreçleri geri dönülmez şekilde tahrip ediliyordu."[59]

Kolonileşme sürecinde, bir tarafta kolonyal güç varken diğer tarafta bu kolonyal gücün altında ve ona bağımlı yaşayan başka bir topluluk vardır. Kolonyal topluluklar, en temel tanımıyla, "*anayurt olarak başka bir ülkeye bağlı halde yaşayan topluluk demektir. Kolonyal sistemde, askeri ve iktisadi yönden zayıf olan koloni topluluğu, askeri ve iktisadi yönden daha güçlü olan ana ülke tarafından yönetilmektedir.*" Kolonileşme sürecine kısaca baktığımızda, "*1400'lerden itibaren ortaya çıkan Avrupa kolonileri*", "*uygarlaştırma ve Hristiyanlaştırma projesi*" yordamıyla kapitalist modernleşme mantığına içkin "*ticari ve sınai kapitalizm etrafında*" biçim almıştır. Tarihsel olarak, çeşitli "*kolonyal güçler*" farklı süreçlerde, çeşitli mekânlarda farklı özelliklere ve niceliklere sahip koloniler oluşturmuşlardır. Örnek olarak; "*Latin Amerika'daki İspanyol ve Portekiz kolonilerinde ülke kaynaklarını tüketmeye yönelik kurumlar ve buna uygun yapılar oluşturulurken, İngiliz kolonilerinde bunların yanı sıra kapitalizmi geliştirici kurumlar da oluşturulmuştur*."[60]

Kolonileşme süreci aslında iki süreçte kendini gösteriyor: İlk süreçte Asya, Afrika ve Amerika'yı kapsayan "*ticaret üçgeni*" köle ticareti üzerinden Avrupa eksenli sermayeye, yukarıda bahsettiğimiz gibi üretime koşulacak girdi için "*hammadde, emek ve geniş pazar olanaklarını*" sağlıyordu. Bu ticaret üçgeninden sağlanan karlar Avrupa'nın ve özellikle İngiltere'nin biriken sermayesinin kaynağını oluşturarak "*Endüstri Devrimi*"ni finanse ediyordu[61] ve "*sanayileşme sürecinin*" finans edilmesi açısından kolonizasyon İngiltere' ye farklı yerlerden çeşitli kaynakların akmasını sağlıyordu.[62] Yeni gelişmelerle ticaretin değişen boyutu bazı yapıların değişmesine de neden oluyordu. "*Kölelik*" ve "*yağma*" pahasına edinilen servetlerin batı toplumların sermaye birikiminin kaynağı olurken gelişen ticaret filolarıyla kolonileşmenin biçimi de değişiyordu. Böylelikle değişen bu biçimiyle kolonileşme ikinci sürecine yani toplumların artık "*yeni teknoloji ve araçlarla çalışmaya*" ve üretmeye başladığı bir sürece giriyordu. Genişleyen ve yayılan son aşamalarla, İngiltere'nin korumacılık politikası,

[59] Ercan, Modernizm Kapitalizm ve Azgelişmişlik, s. 65.
[60] Muhteşem Kaynak, **Kalkınma İktisadı**, 2. Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi, 2007 s. 3.
[61] Ercan, s. 66.
[62] Kaynak, s. 4.

sermaye yoğun mallarda artan üretim, yapısal olarak değişen dünya ekonomisi ile azgelişmiş/gelişmemiş ülkelerin kapitalist/merkez ülkelere artan aşırı borçlanma gibi süreçler azgelişmiş/gelişmemiş olarak tanımlanan toplumlarda/ülkelerde bir taraftan bir takım "*kapitalist ilişkileri*" içeren unsurların gelişmesine ön ayak olmuş diğer taraftan da kapitalist ülkelere siyasi ve ekonomik açıdan aşırı bağımlı hale gelmesine neden olmuştur.[63] Böylelikle:

> *"[K]oloni ülkeler kolonileştiren ülkelerin istediği yönde ve ölçüde gelişmiştir. Bu yön ve ölçü koloni ülkelerin kalkınma süreçlerini, kendi çıkarlarına ve özelliklerine uygun olmayan ve aynı zamanda onları kilitleyen bir süreç olması anlamında "ters yola bağımlılık" sürecine sokmuştur. "Yola bağımlılık" (path dependency), bir ülkenin, gelecekte politika anlamında neleri yapabileceğine ilişkin sahip olduğu tarihsel kurumlarının rolünü ifade eder. Kurumlar bir kez oluştuğunda ya da oluşturulduğunda, belli bir evrimsel yola kilitlenmekte ve ülkenin, bir anlamda kalkınma yeteneğini oluşturmaktadır. Eğer ülkenin tarihsel kurumları ekonomik, sosyal ve siyasal yönden olumlu/yapıcı ise ekonominin izleyeceği yol da olumlu/yapıcı olmaktadır. […]Eğer, ülkenin tarihsel kurumları kalkınmayı engelleyen dirençli ve zor değişen yapıda ise ekonominin izleyeceği yol da düşük gelire ve kalkınma anlamında başarısızlığa doğru yani olumsuz olmaktadır. Yola bağımlılığın "ters" oluşu, bu anlamda ülkenin tarihsel kurumlarının kalkınmayı engelleyici yönde gelişmesi anlamına gelmektedir."*[64]

Kolonileşme süreciyle kapitalist genişleme/yayılma arzusunun kendisinden olmayan toplumlar/ülkeler üzerinde nasıl etkileri olduğunu buraya kadar anlatılanlarla açığa çıkmış bulunuyor. "*Ontolojik açıdan yaşanan bu süreç aslında epistemolojik süreçlere de yansımakta ve tek tek ulusların zihinsel/düşünsel yapıları kapitalist/modernleşmenin ortak mülkü haline gelmektedir.*"[65] Kapitalist gelişme mantığının "*panoptik"* hegemon gücü, ilişkiye girdiği kendinden olmayan "*öteki*" toplumlara baskı kurup ve böylelikle onları dönüştüren bir güce sahip olması "*bilgi ve düşünsel sistemlerin meşrulaştırıcı işlevleri ile birlikte gider.*"[66] Kapitalist dönüşümün/gelişme mantığının düşünsel olarak "öteki"ni yaratma süreci kısaca ele alındığında:

> "*Modernlik ve kapitalizm batı-toplumlarını özgürleştirici yani gelenekselliğin modernleşmesi sürecini kısa sürede aşmış ve daha sonra […] modernlik" bir denetim, bütünleşme ve baskı aracına dönüşmüştür. Modernliğin bir baskı aracına dönüşmesi kapitalist toplumsal ilişkileri yaşamayan toplumlar için daha anlamlı olmuştur. İlerleme ve modernleşme kavramlarını mitleştiren dahası bu kavramların merkezinde örgütlenen sosyal bilimler metafizik diye tanımladığımız bir mantıkla kendi gelişmişliklerini göstermek için sürekli olarak bir "öteki"ni tanımlamaya yönelmişlerdir. Kendilerinin gelişmişliği "öteki"*

[63] Ercan, Modernizm Kapitalizm ve Azgelişmişlik, s. 66.
[64] Kaynak, s. 7.
[65] Ercan, s. 70.
[66] Ercan, s. 70.

> *olarak tanımladıklarının gelişmemişliği doğrultusunda anlam ve değer kazanmıştır. […]Mantık merkezli (logocentrik) yönelim, şimdi ve kendisi olanı "ileri" "gelişmiş" olarak tanımlamaya kendisine benzemeyen "farklı" olanı da "öteki", geri, ilkel, modern olmayan diye tanımlamaya başlamıştır."*[67]

Kolonyal süreçte kendilerine "*ileri*" ve "*gelişmiş*" olarak tanımlayan kapitalist toplumlar kendinden olmayan toplumları, "*geri, ilkel ve modern olmayan*" şeklinde tanımlayarak bu toplumları/ülkeleri "*öteki*" imgesine sıkıştırarak kolonyal süreçte ortaya çıkan eşitsizliği her alanda yeniden üretmekte ve yaratılan böylesi eşitsizliğe "*meşrulaştırıcı*" bir özellik kazandırmaktadır.[68]

Buraya kadar anlatılanlar ışığında, bir "sosyal gerçeklik" olarak ele alınan kalkınma/gelişme kavramı ve kavramın işaret ettiği olgular epistemolojik ve ontolojik olarak tarihsel bir ele alışla birlikte, nasıl bir geçmişe sahip olduğunun temelleri açığa çıkarılmıştır. Buradan kalkınma/gelişme mefhumunun temelinin kapitalist/modernleşme süreciyle birlikte atıldığı ve tarihsel süreçlerle birlikte "gelişme", "uygarlaşma", "dünyevileşme" ve son olarak da "ilerleme" gibi kavram setleriyle ifade edildiği vurgulanmalıdır.

[67] Ercan, Modernizm Kapitalizm ve Azgelişmişlik, s. 70-71
[68] Ercan, s. 79.

İKİNCİ BÖLÜM

KALKINMA KAVRAMININ KURAMSAL ARKAPLANI VE YEREL YÖNETİMLER

"İnsan yaşamının biçimleri hakkındaki düşünceler ve dolayısıyla bunların bilimsel analizi, genel olarak, gerçek gelişmenin tersi bir yol izler. Analize, post festum (iş olup bittikten sonra) ve dolayısıyla gelişim sürecinin tamamlanmış sonuçlarıyla başlanır."[69]

Bir sosyal gerçeklik olarak ele aldığımız kalkınma/gelişme* olgusunun tarihsel arka planını tarihsel bir yordamla epistemolojik ve ontolojik açıdan ele alarak İkinci Dünya savaşı öncesinde kendisini nasıl ifadelerde bulduğunu ve böylelikle kalkınma/gelişme retoriğinin/mefhumunun kavramsal olarak işaret ettiği olguları ele alarak kendine içkin bilinç haritasını açığa çıkartmaya çalıştık.

Bu bölümde önceki kullandığımız yöntemlerle kalkınma/gelişme iktisadının bir alt disiplin olarak nasıl ortaya çıktığını ve bir araştırma nesnesi olarak nasıl ele alındığı, disiplinin kendine içkin kavramı olan kalkınma/gelişme mefhumunun İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan gelişmelerle kazandığı anlam boyutu ile birlikte ele alınarak tarihsel bir perspektifle ortaya koyulacaktır. Sonrasında 1970'lerle birlikte yaşanan değişim dönüşümle ulus-devlet içinde yaratılan eşitsiz gelişmenin ulus içindeki bölgeler arasında da eşitsiz bir gelişmenin ortaya çıkmasını, küreselleşme mefhumuyla birlikte yerelleşmenin nasıl önem kazandığı ayrıntılı bir şekilde küreselleşme ve yerelleşme mefhumları analiz edilerek açımlanacaktır. Bu bağlamda yerel yönetim kavramı hukuki ve siyasi boyutuyla ele alınıp yerel yönetim bileşenleri ayrıntılı gösterilecektir. Son olarak da, bir yerel yönetim birimi olarak Belediye örgütü ele alınarak kalkınma ilişkisi

---

[69] Marx, s. 85.

* Kalkınma ve gelişme kavramları sosyal bilimlerde yaygın olarak eşanlamda kullanılması sebebiyle tez boyunca bir biri yerine kullanılacaktır. "*Kalkınma tabirinin gelişme yerine kullanılması Türkiye toplumuna özgü bir tasarımı oldukça iyi ifade ediyor. Gelişme, sadece sayısal göstergelere indirgenmeyecek (aksi takdirde büyüme kavramıyla gelişine kavramı eşanlamlı dönüşümleri betimleyen bir kavram. Kalkınmak ise, "düşmüş olduğu perişan durumdan kurtulmak" […] gibi, geçmişteki görkemli günlerin hayaline gönderme yapan daha özel bir kavram. İktisadi gelişme süreci tasarlanırken, iktisat ötesi beklentilerin bu tasarım içinde egemen olduklarını bize işaret ediyor. Türkiye gibi bir toplumda, "kalkınma hamlesi" teriminin yaptığı çağrışımın ekonominin gelişmesinden çok ötelere varan yankıları var.*" Ahmet İnsel, **İktisat İdeolojisinin Eleştirisi**, 6. Baskı, İstanbul: Birikim Yayınları, 2012, s. 156.

yerel kalkınma çerçevesinde kalkınma/gelişme olgusuna katkısı geniş bir çerçevede analiz edilecektir.

2.1. "KALKINMA" RETORİĞİNİN SÖYLEDİKLERİ

Kapitalizmin temel koşulları ve kendini yeniden üreten mekanizmaları, kapitalist ilişkilerin yayılıp yoğunlaşmasıyla "*yeni*" üretim ilişkilerinin açığa çıkması ve nihayetinde kapitalist sermaye birikiminin sürekliliğinin sağlanması amacıyla hegemonik güç elde eden toplumların/ülkelerin belirleyiciliğinde yaratılan "*ortak iyi*" süreci, bir taraftan kalkınma kavramının "*artık iyice belirsizleşen ve belirsizleştiği ölçüde de belirli kesimler için manevra olanağı*"[70] sağlayan olgulara işaret eder. Bu olgular ilk aşamada olumlu bir içerikle tanımlansa da "*kapitalizmin tarihsel gelişimine bağlı olarak özellikle hızlı birikim koşullarının yıkıcı etkilerinin daha bir açığa çıktığı dönemlerde, olumsuz bir dizi içerik dolayında"* tanımlanmıştır.

"*19. Yüzyılda 'gelişme' kelimesiyle günlük dilin ayrılmaz bir parçası haline gelmeye başla[yan]*" kalkınma kavramının günlük konuşma dilinde "*bir nesnenin ya da organizmanın gizilgüçlerini, doğal, tamamlanmamış ve eksiksiz bir biçime ulaşıncaya kadar harekete geçiren bir süreç olarak*" tanımlanmaktadır. Ercan'a göre kavramın toplumsal olarak karşılığı; "*toplumsal ilişkilerin ürünü olan toplumun ekonomik, toplumsal, kültürel açılardan daha donanımlı olması […]*"[71] ifadesinde bulur. Türk Dil Kurumu'nda[72] (TDK) kavram, "*düşmüş olduğu perişan durumdan kurtulmak*" şeklinde tanımlanmaktadır.

Genel olarak ve kavramsal bir düzeyde baktığımızda, düşüncemizin zihnimizdeki soyut ve genel tasarımı olarak kalkınma kavramının, kendini modern, gelişmiş ve ileri olarak kabul ettiren/dayatan ülkelerin seviyesine ulaşılması ve donanımlarına kavuşulması adına bir takım ön kabullerin dayatıldığı "*azgelişmiş*" ve "*geç kapitalistleşmiş*" gibi tanımlamalarla/sıfatlandırmalarla bir öteki olarak kategorize

[70] Fuat Ercan, "Türkiye'nin Kalkınma Seçeneklerinin Eleştirisi ve Alternatif Bir Çerçeve", **Ekonomik Yaklaşım**, Kongreler Dizisi 3, Cilt. 14, Sayı. 49, (2003), s. 263.
[71] Ercan, Modernizm Kapitalizm ve Azgelişmişlik, s. 17
[72] TDK, **Türkçe Sözlük**, 1969 Baskısı Aktaran: İnsel, s. 156.

edilen/sınıflandırılan ülkelerin/ulusların bir "*ortak iyi*"[73] sürecine kavuşturulduğu ve bütün bu sürecin işleyişinde ve dönüşümünde ifadesini bulduğunu görüyoruz. Dahası kapitalist toplumların/ülkelerin sürecine eklemlenmeyi arzulayan ve bu minvalde yol almak isteyen kesimler için "*yakalama*" ya da "*yetişme*" manasında da kavram kullanılabiliyor. Kavramın bu biçimde kullanımı "*sistemin tanımladığı rekabetçi hiyerarşik düzenek içinde yukarıya doğru bir yerlere çıkma/tırmanma anlamına geliyor*." Bu söylenenler ışığında kalkınma kavramının dönüşümünü bütünlüklü bir analizle anlamamız açısından elzem olarak "*kalkınma ideolojisine*" değil de "*belirli bir kalkınma söylemi ve pratiğine*" ilişkin vurgu yapılması gerektiğidir.[74]

> *"Kalkınmayı "yetişme" sorununa indirgeyen bir içerikle algılanması, örtük olarak yetişilecek olanın ne olduğu, ve yetişecek olanların nerede olduğu ve neden orada olduklarına dair bir dizi varsayımı da içeriyor. Bu tarz bir içerik hiç kuşkusuz sistem içinde oldukça farklı konumda olan kesimler/sınıflar için kendi konumlarının ilerlemesi ve gelişmesi anlamında ya da olumsuz bir konuma düşme anlamında kalkınma kavramına bir dizi özel anlam atfetmeye yol açıyor. Kalkınma kavramı "yakalama" ve "yetişme" anlamında bir içerikle dolayında tanımlandığı anda, kavram politik bir dizi strateji ve taktiği en azından kitlelerle iletişimi kolaylaştıracak politik pratikleri ya da bu pratikleri harekete geçirecek bir dilin üretilmesine neden oluyor."*[75]

İkinci Dünya Savaşı sonrası konjonktür, "*ortak iyi*" ifadesinde karşılık bulan "kalkınma mefhumunun" yönünü çizerek, mefhumun ekonomsal/iktisadi ele alışlarla, ilişkiye giren bütün ülkelerin yararına olacağı ve bu minvalde çıkarların korunup önceki konumlarına göre daha yüksek bir refahı yakalanması gereken iktisadi/ ekonomik değişimleri işaret eder. Bu anlamıyla kalkınma mefhumu bir tarafıyla "ekonomik" anlam kazanarak dönemin entelektüellerince ve yazın dünyasında bu minvalde ele alışların nesnesi olur. Kalkınma mefhumunun her ne kadar böylesi ele alışın ve algılanışın araştırma nesnesi olduğunu görsek de başka bir pencereden baktığımızda, kavramın süreç olarak bir önceki bölümde bahsettiğimiz gibi yaşanan kapitalist dönüşümle birlikte gelişen kapitalist ilişki ağlarının ve aynı zamanda hegemonik ilişkilerin ürünü/fikri olan "*ilerleme*" mefhumuyla cereyan ettiği söylenebilir.[76] Öyle ki; ilerleme mefhumu, kıta Avrupa'sında yaşanan köklü değişimlerle mekânından taşan kapitalist ilişkilerin, kendinden olmayan diğer

[73] Mehmet Türkay, "1945'den 2000'lere Söylem ve Gerçeklik Arasında "Kalkınma"nın Halleri"", **Ekonomik Yaklaşım**, Cilt. 16, Sayı. 55, (2005), s. 33
[74] Türkay, s. 31.
[75] Ercan, "Türkiye'nin Kalkınma Seçeneklerinin Eleştirisi ve Alternatif Bir Çerçeve", s. 263.
[76] Sevinç Soyocak Özalp, "Devletin İktisadi Kalkınmaya Yönelik Örgütlenmesi: Çorum Örneği", (**Yayımlanmamış Doktora Tez**i, Ankara Üniversitesi SBE), 2015.

toplumlarla/ülkelerle ilişkiye girme çabasıyla *"yeni ilişki ve kurumsallaşmalara dair pratik süreçlerin meşruiyetine hizmet eder[ek]… kapitalist ilişki ve kurumsallaşmaların gerek Avrupa'da, gerekse kapitalizmin sömürgecilik yoluyla yayıldığı/genişlediği diğer coğrafyalarda "meşru ve dolayısıyla "doğal" olduğuna dair bir inancın yerleşmesini"*[77] sağlamıştır.

> *"Halk inancı 'ilerlemeye karşı gelinmez' der. Buna bağlı olarak onu finanse edip, gerçekleştiren sermaye ve devlete de karşı gelinmez. Sadece bu iki güç, araştırmayı finanse edip yönlendirebilir. Sadece ikisi muhtemel ilerlemelerden hangisinin seçilip uygulama alanına konulacağına karar verebilir. İlerleme hiçbir zaman yansız değildir. Kaçınılmaz olarak ekonomik iktidarın biriktirme isteğine, siyasal iktidarın güç arzusuna karşılıklı olarak hizmet eder."*[78]

İlerleme mefhumu, yapılan vurgudan hareketle, kapitalist ilişkilerin yeniden üretiminde, siyasi ve ekonomik gücü elinde bulunduran aktörlerin, kıta Avrupa'sından taşan ve diğer toplumlarla ilişkiye giren kapitalist ilişkilerin meşru bir zemin kazanarak, sahip olduğu dinamikleri ve donanımları "*arzu edilen veri setleri*" olarak algılanmasına yol açmıştır. Böylesi algıya neden olan siyasi ve ekonomik gücü elinde bulunduran aktörler, ilerleme kavramının ideolojik bir boyuta indirgenerek, yine kendisi tarafından belirlenen "*ortak iyi*" algısına ulaşmak için bir uğrak olarak algılanmasına neden olmuştur.[79] Böylelikle, ilerleme mefhumunda vücut bulan "*tüm yeni bilgi, algılama ve yorumlama biçimleri, [kapitalist] birikim sürecinde şekillenen güç ve iktidar ilişkileri bağlamında anlam kazanmakta ve işlevlerini bu bağlam çerçevesinde yerine getirmektedir.*"[80]

> *"Gelişme metaforu bölgeselleştirildikten sonra büyük bir sömürgeleştirici güç elde etti ve bir süre sonra siyasetçiler tarafından da kullanılmaya başlandı. Tarih, böylece bir program düzeyine indirildi: gelişme, artık zorunlu ve kaçınılmaz bir yazgı idi. Birçok toplumsal yaşantı biçimi arasında sadece biri olan endüstriyel üretim tarzı, tekbiçimli toplumsal evrim çizgisinin son evresi olarak tanımlandı. Bu evre neolitik insanda da var olan gizilgüçlerin mantıksal evrim gereği, doğal akış içinde ulaşabileceği son nokta olarak görülmeye başlandı. Tarih, bu şekilde Batılı bakış açısıyla yeniden biçimlendirildi."*[81]

Tarihsel olarak bakıldığında bir "fikir" olarak kalkınma olgusu farklı anlam ve söylemlerle kendine vücut bulmuştur. Kalkınma fikrine vücut veren ve bilhassa 'ad' veren ideoloji, hegemonik bir çerçevede kavramın içeriklerine çeperler inşa etmiştir. Bu

---

[77] Türkay, s. 32.
[78] François Partant, **Kalkınmanın Sonu**, Fikret Başkaya (çev.), İstanbul: Birey ve Toplum Yayınları, 1985, s. 9 Aktaran: Türkay, s. 32.
[79] Özalp, s. 16.
[80] Türkay, s. 32.
[81] Wolfgang Sachs (ed.), **Kalkınma Sözlüğü**, Oktay Etiman (çev.), Ankara: Özgür Üniversite, 2007, s. 22.

‘çeper’ öyle ki, iki alanı temsil etmektedir: Bir tarafta ilerlemeci bir anlayışın perspektifiyle hareket eden erken kapitalistleşen/gelişmiş ülkeler varken diğer tarafta bu anlayışın ırağına “düşmüş” geç kapitalistleşen/azgelişmiş ülkeler varolagelmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında, geçmişteki kullanımlarının (modernleşme, uygarlaşma, ilerleme gibi.) yeni bir ifade biçimi olarak tüm toplumların/ülkelerin çıkarı doğrultusunda “*ortak iyi*” zemininde buluştuğunu ve bu zeminde karşılık bulduğunu görüyoruz. Savaş sonrasında, “*ilerleme*” ve “*modernleşme*” gibi geçmişteki böylesi mefhumların, farklı bir ele alışın kısacası yaşanan dönüşümün yeniden formülasyonunun başka bir söylemi kalkınma” kavramında vücut bulmuştur.

> *“Aslında kavram “yeni” olmakla birlikte, evrim teorisinin, Modernleşme Teorisinin, etnosantrist ilerleme ideolojisinin yeni koşullarda aldığı biçimdi. Batı ideolojisinin, Batı burjuva düşünce geleneğinin dünyanın geri kalan bölümüne sunduğu, doğrusal ilerleme, sınırsız büyüme paradigmasının bir versiyonu olarak ortaya çıkmıştı. Bu bakımdan “uygarlaştırma”, “modernleştirme” misyonunun yeni koşullarda aldığı biçimdi.”*[82]

Kalkınma kavramına başka bir ele alışla yorumladığımızda, kapitalist birikim sürecinde nasıl şekillendiğini ve kendisini hangi ifadelerde bulduğunu ilk bölümde açığa çıkartmıştık. Kapitalist sermaye birikiminin sürekliliğini sağlamak ve kapitalist koşulları yeniden üretmek amacıyla, kapitalist modernleşme mantığı ile hareket eden toplumlar elde ettiği hegemonik gücü kullanarak sahip olduğu dinamiklerle genişleme/yayılma arzusuyla kendi dinamiklerine sahip olmayan diğer bütün toplumları çemberinin içine çekmeye çabalar. Bunu gerçekleştirmek amacıyla bu toplumlarla ilişkiye girmeye sarf eder. Böylesi durum ilişkiye giren iki farklı toplumda farklı sermaye birikim süreçlerinin yaşandığını ve farklı sermaye donanımlarına sahip olduklarına işaret eder fakat kapitalist gelişme koşullarını bu durum sekteye uğratmaz. Bu durumu daha geniş bir ifadeyle açıklayacak olursak, Leon Trotsky’e göre;

> *“[...T]arihin genel yasalarının kaba şematik yaklaşımlarla hiçbir ortak yanı yoktur. Tarihsel sürecin en temel yasası eşitsizliktir ve bu yasa (eşitsizlik) geri ülkelerin gelişiminde kendisini çok keskin ve karmaşık bir şekilde açığa çıkarır. (...) Bu evrensel yasanın varlığında, daha iyi bir isim bulamadığımız sürece bileşik gelişme yasası olarak adlandıracağımız başka bir yasa açığa çıkar. Birleşik gelişmeden çeşitli aşamaların ve*

[82] Başkaya, s 15.

adımların eşzamanlı var oluşu ve birleşmesini, arkaik biçimlerde çağdaş biçimlerin bir karmaşasını anlatmak istiyoruz.''[83]

"*Tarihsel bir çerçeveyle baktığımız zaman, söylenegelen biricik ve mutlak toplum ve ekonomi değil de birçok dinamikte farklı özelliklere sahip ''toplumlar ve ekonomilerle''* karşı karşıya olduğumuz açığa çıkıyor.''[84] Yani, kapitalist üretim koşullarına/donanımlarına sahip olan toplumların karşısında kapitalist olmayan ve kapitalist hegemonik ilişkiler ağı içinde daha donanımsız olan toplumların var olduğunu görüyoruz. "*Eşitsiz ve birleşik*" gelişmenin işaret ettiği gibi kapitalizmin tarihsel olarak gelişimi farklı mekânlarda farklı biçimlerde gerçekleştiği ölçüde, "*sermayenin dünya ölçeğinde toplam sosyal döngüsü ile karşılaşması farklı donanımlara sahip toplumlar ve ülkelerin varlığına yol açmıştır.*"[85] Farklı donanımlara sahip olması açısından bu topumlar/ülkeler, geç kapitalistleşen ülkeler (GKÜ) ve erken kapitalistleşen ülkeler (EKÜ) olmak üzere iki farklı kavramda ifadesini bulacaktır. Kapitalist gelişme/modernleşme mantığını çerçevesinde bakıldığında, "*ilerleme*" süreçlerini tamamlandığı varsayılan ve bu minvalde hegemonik güç elde eden EKÜ'lerin ilişki ağları ulus-devlet ölçeğinde yayılma/taşma sağlayarak böylesi gelişme süreçlerine kendinden olmayan GKÜ'leri dâhil etme arzusu vardır. Böyle bir arzu karşısında, mekândan taşan kapitalist ilişkiler, kurulan temaslarla, GKÜ'lerin belirli sermaye donanımlarını geliştirerek EKÜ'lere yetişeceğine ve EKÜ'lerin ideal durumlarına kavuşacağına dair yukarıda bahsedilen kalkınmanın olumlu olarak "ilerleme" anlayışında ifadesini bulduğu algıya işaret ettiğini söyleyebiliriz. Böylelikle kapitalist ilişkinin boyutları kendi mekânından taşarak farklı donanımlara sahip mekânlarla/toplumlarla ilişkiye girerek yayılmaya başlar. Kapitalist gelişme mantığının işleyişi için (hammadde, işgücü ve pazar arayışı) kurulan böylesi ilişkiler ağı kapitalist eklemlenme sürecinin işleyişi ve bir bütün olarak sistemin kendini yeniden üretmesi adına elzem bir duruma işaret eder. Eşitsiz ve birleşik gelişmenin işaret ettiği gibi bütün bu sürecin işleyişin üretimini sağlayacak enstrüman kendini kalkınma mefhumunda ve yaratılan "*ortak iyi*" algısında bulacaktır. Buraya kadar anlattığımız ölçüde bir sosyal gerçeklik olarak kalkınma mefhumunun

[83] Leon Trotsky, **The History of the Russian Revolution**, M. Eastman (çev.), Londra: Pluto Press, 1977, s.27 Aktaran: Fuat Ercan, "Çelişkili Bir Süreklilik Olarak Sermaye Birikimi-I (Türkiye'de Kapitalizmin Gelişme Dinamiklerinin Anlaşılması İçin Marksist Bir Çerçeve Denemesi)", **Praksis**, Sayı. 5, (2002), s. 43.
[84] Ercan, Toplumlar ve Ekonomiler, s. 179.
[85] Ercan, "Çelişkili Bir Süreklilik Olarak Sermaye Birikimi-I", s. 42.

çeşitli anlamlarda ele alındığını göstermiş olduk. Bu haliyle kalkınma kavramının fetişistik bir hal arz ettiğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Ercan'ın toparlayıcılığıyla;

> *"Kalkınma kavramının [...] plastize hâli, yani her duruma, her koşula uyan bir başka değişle her öznenin her kesim ve sınıfın çıkar ve stratejilerine uygun bir şekilde içini doldurduğu kavram, böyle olduğu için de iki tane farklı özellik arz ediyor. Kavram sosyal bilimlerde özellikle de iktisat disiplininde fetişistik bir karakter arz ediyor. Kalkınma kavramı genellikle sosyal ilişkilerden, sosyal ilişkilere içkin olan bütün güç ve eşitsizlik ilişkilerinden arınmış "ortak bir iyiye" atfen kullanılıyor. Kalkınma kavramı kapitalizmin belirli aşamalarında, belirli dönemlerde daha bir fetişistik hal alıyor. Örnek olarak Keynesyen gelişmiş kapitalist ülkelerde ama çok daha belirgin bir şekilde sermaye birikiminin başlarında olan ve dahası ulus-devletin başlarındaki ülkelerde kavram, sınıf-güç ilişkilerinden arınmış bir ortak iyi dolayında tanımlanıyor. Kalkınma ilerleme ve büyüme özellikle metaların niceliksel artışı ile ifade edilecek bir biçimde tanımlanıyor. Bu tarz bir ele alış ya da anlamlandırma dünyasında sisteme içkin olan güç ilişkilerini ve sınıfsal değişkenleri göremiyoruz."*[86]

Yukarıda yapılan vurgulardan hareketle, "*ideolojik*" vurgusu yapılan böylelikle Ercan'ın deyimiyle "*plastize*" bir hal alan kavramın pratik alandaki tezahürü, hegemonik gücü elinde bulunduran ulus-devletlerin kapitalist sermaye birikiminin sürekliliğinin sağlanmasında ve sermayenin bütünleşmesi amacında bizzat bu süreçte rol edinmişlerdir. Bu yolla yaratılan ortak iyi dolayında tanımlanan kalkınma/gelişme sürecine ekonomik bir boyut kazanmasına neden olunur. Kavramın ekonomik boyut kazanmasıyla, EKÜ'lere yaklaşmanın, refahlarına ve donanımlarına ulaşmanın, sosyo-kültürel yapılarındaki iyileşmenin ve toplumdaki/ülkedeki kişi başına düşen gelirdeki artışın ekonomik büyümeden geçeceğine indirgenir ve yukarıda yaptığımız alıntıda söylendiği gibi kalkınma, ilerleme ve büyüme, üretimin niceliksel artışı çerçevesinde tanımlanır. Böylelikle EKÜ'leri "*kestirmeden taklit etmenin başlıca aracı olarak da, devletin ekonomik sürece daha fazla müdahale etmesi, kalkınma sürecinde başat bir rol üstlenmesi gerektiği*"[87] bağlamında genel bir algılayışın dahası EKÜ'lerin kendinden olmayan, kapitalist olmayan toplumlarla/ülkelerle hegemonik temas kurmanın meşru zemini tekrar sağlanmış olur.

2.1.1. Kalkınma İktisadının Ortaya Çıkışı

Kalkınmanın kolonyal geçmişini bir önceki bölümde göstermiştik. Kolonilerin çok büyük kısmına sahip olan İngiltere'nin batılı olmayan, kapitalist temel bileşenlere

[86] Ercan, "Türkiye'nin Kalkınma Seçeneklerinin Eleştirisi ve Alternatif Bir Çerçeve", s. 267.
[87] Başkaya, s. 19.

sahip olmayan ve donanım olarak daha zayıf toplumlara/ülkelere karşı "*emperyal bir yol göstericiliği*" çerçevesinde hareket edip böylelikle bu ilişkiler ağından çok büyük çıkarlar sağlayan toplum/ekonomi olmuştur. İkinci Dünya Savaşı sonrasında gelişme yazınına baktığımızda epistemolojik çerçevede aynı kalmakla birlikte ontolojik çerçevede İngiltere'nin yerine Amerika'nın geçtiğini görüyoruz. Savaş sonrasındaki konjonktür "*Amerikan hegemonyası çerçevesinde bir dizi kapitalist ülke, eski emperyal panoramayı, batılı olmayan toplumlara müdahale etme yolunu açacak hegemonik bilgi üretme yolu olarak yeniden gözden geçirecek[tir.]*"[88] Hegemonik bilgi üretme yolu, kapitalist birtakım ülkelerin müdahale etme yolunda aynı zamanda birtakım araçlar geliştirilerek yaratılan karşılıklı ilişkiler sonucunda ilişkinin böylesi halini/hallerini açımlamak adına alt disiplinlerin varlığına neden olacaktır. Hegemonik bilgi üretme yolunda açığa çıkan alt disiplinlerden biri olarak da gelişme/kalkınma iktisadı yerini alır. Ercan'a göre disiplin olarak ortaya çıkmasına neden olan koşullara bakarsak;[89]

1. Üretimin önemli ölçüde atış sağlayarak "sermayenin uluslararasılaşması" minvalinde doğan gereklilik,
2. II. Dünya Savaş sonrasındaki süreçte birtakım azgelişmiş/geç kapitalistleşmiş ülkelerin bağımsızlığını ilan etmesi,
3. Amerika ve Sovyetler Birliği arasındaki soğuk savaşın etkisi ve bu sebeple açığa çıkan kapitalist ekonomilerle sosyalist ekonomiler arasındaki çatışma,
4. Konjonktürel olarak dünya ekonomisinde Amerika'nın hegemonik gücü gibi temel değişkenleri gösterebiliriz.

Eski sömürgelerin siyasal bağımsızlıklarını kazanarak, "*doğrudan sömürgeciliğin tasfiye*"[90] edilmesiyle kapitalist ilişkilerin yeni bir form kazanmasıyla birtakım değişkenlerin/koşulların kapitalist ilişki ağlarını etkilediği toplumsal süreçlerin yeniden ele alınıp adlandırılmasının gerekliliğinde ekonomik ve hegemonik bir güce sahip olan ve bu gücünü kesinleştiren Amerika'nın belirleyici konuma geldiğini söyleyebiliriz. Amerika'nın bu belirleyiciliği ile çeşitli organizasyonlar çerçevesinde azgelişmiş/geç

[88] Ercan, Modernizm Kapitalizm ve Azgelişmişlik, s. 81.
[89] Ercan, Toplumlar ve Ekonomiler, s. 234
[90] Başkaya s. 9

kapitalistleşen toplumların/ülkelerin gelecek programını yeniden inşa ederek bu süreçlerini disiplin altına alır.

Gelişme/kalkınma yazınının "*ikinci aşaması*" olarak tanımlanan bu süreç /dönem, Ercan'a göre, "*Amerikan hegemonyası ile aynı süreçte*" ortaya çıkar ve inşa edilir.[91] Yaşanılan bu süreçte "*ekonomik ve toplumsal gelişme batılı olmayan dünyada istikrarsızlık ve komünizme karşı uzun dönemli bir çözüm olarak görülmeye başlamıştır.*"[92] Böylelikle Amerika'nın hegemonik bir güç olarak konumunun mutlaklaşmasını sağlayan söylemler geliştirildi. Söylemlerin en başında, dönemin başkanı olan Harry Truman'ın 1949 tarihli "*Birleşik Devletlerin durumuna*" dair yıllık geleneksel konuşmasında, "*azgelişmişlik*" kavramını kullanarak, ABD haricindeki toplumların adlandırılmasına/sınıflandırılmasına işaret eder ve ABD'nin güçlü konumuna vurgu yapar.

> *"Azgelişmiş bölgelerin geliştirilmesi ve ekonomilerinin büyütülmesi için bilimsel ilerlememizi ve endüstriyel gelişmemizi yeni bir cesur program ile bu bölgelere sunmamız gerekiyor… [E]ski emperyalizmin başka ülkelerden kar elde etmesi gibi bir anlayışın bizim programımızda yeri yoktur. Bizim tasarladığımız demokratik ve namuslu alış veriş yapma ilkesini temel alan bir kalkınma programıdır."*[93]

Yıllardır süregelen Batı yayılmacılığının/sömürgeciliğinin zeminini sağlamış olan "*ilerleme*" mefhumunun nitelendirdiği/tanımladığı "*medeni-ilkel düalitesi*" artık meşru zeminini kaybediyordu. Böylelikle erken kapitalistleşen, kapitalist ilişki ağlarını geliştiren kapitalist dünya, kendinden olmayan toplumlarla ilişki kurabileceği yeni bir kavramsal çerçeveye gereklilik duyuyordu, işte bu gerekliliğe yukarıdaki alıntıdan da görülebileceği gibi "*azgelişmişlik*" mefhumu/kavramı artık cevap veriyordu.[94] Böylelikle kalkınma yani azgelişmişlik, ve hatta gelişmemişlik olarak ifadesini "ilerleme" mefhumunda bularak kendine meşru zeminini sağlamıştır.

ABD hegemonik gücünün tezahürlerinden bir başkası olarak da gelişme/kalkınma yazınının başat çalışmalarından olan ve doğrusal tarih anlayışıyla ele alınan, Walt W. Rostow'un "*İktisadi Büyümenin Aşamaları: Antikomünist Bir Manifesto*"

---

[91] Ercan, Modernizm Kapitalizm ve Azgelişmişlik, s. 83.
[92] Dean C. Tipss, "Modernization Theory and The Comparative Study of Societies: Critical Perspective", **Comparative Studies in Society and History**, Cilt. 15, (1973) Aktaran: Ercan, s. 83.
[93] Sachs, s. 18
[94] Ünsaldı, s. 47.

adlı çalışmasıdır. "*CIA destekli ve Massachusetts Teknoloji Enstitüsü (MIT) Uluslararası Araştırma Merkezi destekli olan*" bu çalışmasıyla Rostow, azgelişmiş/geç kapitalistleşmiş toplumların gelişmiş batılı toplumların/ülkelerin donanımlarına, refahlarına ve seviyelerine nasıl kavuşacağına dair bir dizi reçeteler geliştirir ve temel olarak amacını şu şekilde belirtir:

> "*Geri kalmış ülkelere, -komünistlerin umutlarının yoğunlaştığı uluslara- herhangi bir komünist eğilime girmeden, demokratik dünyanın belirlediği sınırlar içinde hazırlık safhasını tamamlayarak gelişme aşamasına geçebileceklerini göstermek gerekiyor. Bu, inancıma göre batılıların en önemli meselesidir."*[95]

İkinci Dünya Savaşını izleyen yıllarda yaşanılan böylesi süreçler üzerine, gelişme/kalkınma iktisadı bir alt disiplin olarak sistematik ele alışlarla, azgelişmiş/geç kapitalistleşmiş toplumları/ülkeleri araştırma nesnesi olarak ele alıp belirli koşullarla bu toplumların/ülkelerin kültürel, sosyal ve ekonomik yapıları üzerinde önemli etkilerde bulunmuştur. Ercan'a göre, gelişme yazını, "*bir insan ya da toplumun modern yetenek ve davranışları nasıl edinip geliştirebileceğine ve ekonomi ve siyasetin nasıl modernleşeceği ve bu anlamda toplumların nasıl kalkınacağı sorularını cevaplamaya çalışan*"[96] sistematik bir disiplinin varlığında ele alınacaktır.

> *"[…]gelişme iktisadı savaş sonrası ortamda ortaya çıkan azgelişmişlik-gelişme gibi temel soru ve/veya sorunları tespit etmek, anlamak ve çözüm önerilerinde bulunmak kaygısıyla söz konusu dönemde oluşturulan teori ve modellerin belirli bir çerçeve içinde bir araya gelmesiyle ortaya çıkmıştır. Dolayısı ile bir bütün olarak gelişme iktisadı azgelişmişlik-gelişme sorununu savaş sonrası süreç ve bu süreçte ortaya çıkan oluşumlar çerçevesinde anlama ve çözüm önerilerinde bulunma kaygısını taşımaktadır."*[97]

Bütün bu söylenenler ışığında, mekânından evrilen ve taşan kapitalist ilişkilerin diğer toplumlarda/ülkelerde kapitalist temel koşullarını sağlayarak kendini yeniden üretecek eşit olmayan dinamiklerle birlikte soğuk savaş ortamından beslenerek alanını tekrar genişleterek üretken sermayenin uluslararasılaşmasını sağlamıştır. Böylesi bir süreçle geç kapitalistleşmiş/azgelişmiş toplumlar, hegemonik bir güç altında "*gelişmiş*" ülkelerin güdümüne sokularak onların donanımlarına ve refahına kavuşmak adına "*müdahaleler*" zincirine maruz kalmışlardır. Yaratılan bu koşulları açımlamak gelişme iktisadının konusu olarak bir araştırma nesnesi halini alır. Ercan'ın toparlayıcılığıyla:

---

[95] Ercan, Modernizm Kapitalizm ve Azgelişmişlik, s. 83-84.
[96] Ercan, s. 84.
[97] Türkay, "Gelişme İktisadı: Büyüme Merkezli Yaklaşımının Yükselişi ve Gerilemesi", s. 28.

> *"Gelişme İktisadı […] kapitalizmin eşitsiz gelişiminin sonucunda açığa çıkan alt disiplin[dir]. Bu alt disiplin[…] erken gelişen kapitalist toplumların "öteki toplumları" anlama, açıklama ve dolayısıyla müdahale edebilmelerine olanak sağlayacak bilgileri üretir. Bu anlamda Gelişme yazını geç kapitalist toplumlara tutulan bir şamdandır. […K]endi terimleri ile aydınlattığı ya da tanımladığı nesnelerin aynı şekilde kalmalarına izin vermez, nesne konumuna soktuğu farklı yaşamlara müdahale eder, bu yaşamları kendi çıkarları veya daha doğru deyimle sistemin mantığı doğrultusunda dönüştürür. Gelişme yazını diğer yandan araştırma nesnesi olarak tanımladığı gerçekliğe kendisinin sahip olduğu gerçekliğin değişmesine bağlı olarak farklı biçimlerde müdahale eder".* [98]

Genel bir ifadeyle, bir "*öteki*" olarak geç kapitalistleşmiş toplumların/ülkelerin kendilerine çizilen/gösterilen reçetelerle gelişme/refaha kavuşma yolunda erken kapitalistleşmiş/gelişmiş toplumların/ülkelerin güdümünde bazı müdahale programlarına maruz kalırlar. Bu müdahale programları ilerleyen zamanlarda organizasyonlar altında gelişerek EKÜ'lerin GKÜ'lere yapacağı müdahalelerin yani bir devlet politikasının aracı halini alırlar. EKÜ'ler böylesi araçlarla uzun bir dönem GKÜ'lere müdahale ederek istedikleri hammadde ve pazar olanaklarına böylece kavuşarak aynı zamanda EKÜ'ler üzerinde hegemonik gücünü yeniden üretecekleridir. Bu durum ise bir bütün olarak kapitalist ilişkilerin yaygınlaşarak daha da kemikleşmesini sağlayacaktır.

Genel olarak baktığımızda, konjonktürün müdahale zincirleri, İkinci Dünya Savaşını izleyen yıllarda, eski sömürgelerin siyasal bağımsızlıklarını kazanarak yeni ulus halini aldığı "*uluslaşma*" sürecinde, ABD hegemonyası ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) arasındaki çatışma/soğuk savaş sebebiyle farklı iki kutbu temsil eden yani iki farklı iktisadi, sosyal ve toplumsal sistemin hegemonik çatışması etrafında şekillenir. Sosyal, kültürel ve ekonomik olarak kalkınmanın yani bu mefhumların ifadesi olarak EKÜ'lerin donanımlarına, kapitalist koşullarına ve sermaye birikimlerine kavuşarak, içinde bulunulan olumsuz koşullardan sıyrılmanın çaresi, "*Modernleşme okulu ve Kalkınma İktisadı'nın*" işaret ettiği gibi *"devletin sistematik müdahalelerde bulunması gerektiği[…]*"[99] şeklindeki bir kalkınma algısında bulunur. Böylesi kalkınma algısı, içinde bulunulan olumsuz koşulların Batı-Avrupa toplumlarını/ülkelerini önceki geçtiği koşullardan geçilerek şimdiki durumlarına kavuşulabileceğini barındırır ve kapitalist entegrasyona olumlu bir hava katar.

[98] Ercan, Modernizm Kapitalizm ve Azgelişmişlik, s. 7.
[99] Türkay, "Gelişme İktisadı: Büyüme Merkezli Yaklaşımının Yükselişi ve Gerilemesi", s. 81-82.

Modernleşme Kuramının bu algısı, Mehmet Türkay'ın da belirttiği gibi çeşitli ön kabullere sahiptir:

> *"Batı Avrupa ülkelerinin yaşadığı tarihsel/toplumsal deneyim tekrarlanabilir ve bu anlamda da "kalkınma" hedefine ulaşılması mümkündür. Geleneksel/azgelişmiş toplumdan modern/gelişmiş topluma doğru çizilen gelişme süreci sonlu bir süreçtir ve geleneksel ile modern toplumlar arasında sadece bir tarihsel zaman farkı vardır. Geleneksel toplumlar, kendi içsel dinamiklerinden kaynaklanan nedenlerle tarihin gelişim sürecinden sapmışlardır. Geleneksel toplumlar, kendi gelişim süreçlerine bırakıldıklarında kalkınmaları mümkün değildir, bunun için sistematik bir müdahale gereklidir."*[100]

Modernleşme kuramının sahip olduğu yukarıdaki vurguladığımız ön kabullerin "*örtük olarak evrimci ele alış ile fonksiyonalist ele alışın doğal sonucu olduğu gibi, gelişmeye duyulan inanç aslında bu ülkelere yapılacak dışsal müdahalelerin varlığı için meşruluk sağlamanın önemli yollarından biri olduğunu*"[101] rahatlıkla söyleyebiliriz. Kapitalist gelişme koşullarına geç kavuşan/eklemlenen toplumların açısından bakıldığında, bu toplumlara dayatılan temel önkabuller çerçevesinde "*azgelişmiş*" olarak tanımlanarak, varmaları gereken nihai aşamanın (ekonomik açıdan) "*gelişmiş*" toplumların vardığı aşama olarak temellendirilip bu durumun arzu edilen bir amaç olarak telakki edildiğini görüyoruz. "*Azgelişmiş"/"geç kapitalistleşmiş*" bu toplumların hali hazır durumlarındaki yaşadıkları problemleri ve gelişmeyi/kalkınmayı sağlayacak koşullarına sahip olmamalarını, sermaye donanımının yeteriz, tasarruf-yatırım oranının eksik ve kişi başına gelirin düşüklüğü gibi ekonomik olgulara dayandırılmıştır.

Buradan hareketle, "*azgelişmiş olarak tanımlanan ülkelerin sosyal yapılarının analizinde, kapitalist sistemin uluslararası ölçekteki işleyiş yasaları ile sınıfsal dinamikler ve sermaye birikim sürecinin karşılıklı etkileşimine değil, içsel özelliklere*" önemle vurgu yapıldığını görüyoruz.[102] Söz konusu vurgu yapılan içsel özellikler, gelişmeye/kalkınmaya olumlu katkı sağlayamayacak kadar yetersiz olan ekonomik parametrelerin varlığı, yetersiz tasarruf-yatırım, müteşebbis/girişimci eksikliği gibi olgularla açımlanırken, bunların ortadan kaldırılarak "gelişmiş" ülkelerin arzu edilen seviyesine kavuşmanın yani gelişmenin/kalkınmanın, dışarıdan yardımlarla, devletin

[100] Türkay, "Gelişme İktisadı: Büyüme Merkezli Yaklaşımının Yükselişi ve Gerilemesi", s. 81-82.
[101] Ercan, Modernizm Kapitalizm ve Azgelişmişlik, s. 90.
[102] Tolga Tören, "Yeniden Yapılanan Dünya Ekonomisinde Marshall Planı: Türkiye Örneği", (**Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Marmara Üniversitesi SBE, 2006), s. 12.

ekonomiye müdahalesiyle ve devlet yatırımlarının artırılmasıyla son olarak da planlı bir ekonominin sağlanmasıyla gerçekleşeceği işaret edilmiştir.[103] Bütün bu işaret edilenler doğrultusunda, sermayenin ihtiyaç duyduğu uluslararası kurumsal bir boyut kazandırılması sağlanmıştır. Bu kurumsal düzey, yaratılan sistemin çerçevesinde barınacak ekonomsal ilişkilerin önündeki engellerin ortadan kaldırılarak sistemin işleyişine katkı sağlayacaktır. İşte bu işlerliğin sağlanması adına iki alanda düzenlemeler yapılır: bunlardan ilki, "*1944'de imzalanan anlaşmayla, uluslararası sermaye hareketlerini düzenlemek üzere Uluslararası Para Fonu, (IMF), uluslararası yatırımları düzenlemek üzere ise Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası, (IBRD), kurulm[asıdır,]"* ikinci alan ise, "*1947'de Havana Konferansında sağlanan Ticaret ve Tarifeler Genel Anlaşmasıdır, (GATT)'[tır.]*"[104] Bütün bu düzenlemeler sermayenin başka coğrafyalara taşarak, kendine ihtiyaç duyduğu iktisadi koşulları sağlamaktaydı. Böylelikle kapitalist ilişki ağları genişleyerek, birikim süreci ivme kazandırıp sermayenin uluslararasılaşması yolunda, kendi koşullarına sahip olmayan azgelişmiş/geç kapitalistleşmiş ülkelere müdahale zincirinin önü tamamen açılıyordu.

Azgelişmişlikten kurtulmanın müdahale yoluyla ekonomiye yön vermek dönemin kalkınma algısına içkin bir duruma işaret ettiğini söylemiştik, ki müdahale olgusunun kalkınma iktisadının yaygın olarak üzerinde yoğunlaştığı bir durum olduğunu söyleyebiliriz. Gelişmiş ülkeler için müdahale mefhumu, "*bozuk, hastalıklı yapıları iyileştirme ve onun düşünülen, istenen yönde ilerlemesini sağlamak için*"[105] elzem bir unsurdur. İkinci Dünya Savaşı sonrasında, ulus-devletlerin ortaya çıkması ve bu devletlerin bozuk ve hastalıklı yapılarından kurtulmanın reçetesi olarak müdahaleye elverişli bir alanını işaret eder. Dönemin ekonomi politikaları, Keynesyen müdahale anlayışı içinde, devlet mekanizmasıyla ekonomiye müdahale edilerek devletin ekonomi politikalarında çok daha fazla etkin olması gerektiği anlayışıyla gelişmenin/kalkınmanın önkoşullarını sağlamıştır. Bu müdahaleler, yukarıda bahsettiğimiz uluslararası kurumların aracılığıyla ekonomilerine sağlanan kredi, yardım ve fon gibi araçlardan oluşur. Tolga Tören'in aracılığıyla bu süreci açımlarsak;

[103] Tören, s. 12.
[104] Türkay, "Gelişme İktisadı: Büyüme Merkezli Yaklaşımının Yükselişi ve Gerilemesi", s. 40.
[105] Ercan, Modernizm Kapitalizm ve Azgelişmişlik, s. 90.

> *"[D]ış yardım" olarak meşruiyetini sağladığı müdahale kavramı, İkinci Dünya Savası sonrasında kapitalist sistemin hegemonik gücü haline gelen ABD tarafından kuvveden fiile geçirilmiştir. Sermayenin uluslararasılaşması olgusunun yanında ideolojik dayanaklarından bağımsız olarak ele alınamayacak olan dış yardım süreci, ilk baslarda Ödünç Verme ve Kiralama Sistemi ve Truman Doktrini gibi uygulamalarla askeri alana (daha dar kapsamda) yönelmişse de ilerleyen dönemlerde Avrupa sermayesinin de desteğini alan Marshall Planı ile birlikte Batı Avrupa'ya yayılmıştır."* [106]

Hegemonik gücü elinde bulunduran ve bu durumunu sürekli kılıp kalıcılaştırmak adına, Kapitalist/gelişmiş ülkelerin azgelişmiş toplumların/ulus-devletlerin sermaye ihtiyacını bir dizi "*dış yardım"/"müdahale*"ler aracılığıyla kazandırıp aynı zamanda kapitalist gelişme mantığı çerçevesinde sermayenin birikim sürecine ivme kazandırıp böylelikle de "*azgelişmiş*" ülkelerin kapitalist ilişkiler ağına eklemlenmesinin koşullarını sağlamış olur. Bu bağlamda böylesi bir gidişat azgelişmiş/geç kapitalistleşmiş ülkeler üzerinde büyük bir baskı yaratılmasına sebep olur. Bu baskı, azgelişmiş ülkelerin gelişmelerinin desteklenmesi adına gelişmiş ülkelerce çerçevesi çizilip önerilen "*bir dizi "iyi politikaları" ve "iyi kurumları" benimsemelerine yöneliktir.*"[107]

Buraya kadar anlattığımız "*müdahale*" mefhumunun savaş sonrası dönemin konjonktüründe bağımsızlığını kazanarak ortaya çıkan ulus-devletlerin kalkınma/gelişme bahsinde önemli bir olgu olduğu vurgulanmıştır. Böylelikle ulus-devletlerin kalkınmasında müdahale mekanizması önemli bir araç olarak görülmekte olup gelişmenin/kalkınmanın işlerliğini sağlamanın yürütücülüğü bahsinde de ulus-devletlere önemli bir rol biçilmiştir. Bu bağlamda ulus-devletlerin bir bütün olarak kalkınma anlayışı, dönemin konjonktürüne sirayet etmiştir. Aynı zamanda ulus-devletlerin gelişmesi dolayımında kalkınma mefhumunun da önemli bir katkısı olduğunu vurgulanmıştır. José Maria Sbert'in[108] deyimiyle; "*Ulus-devletin bütün dünyada güçlendirilmesi kalkınma bayrağı altında gerçekleştirildi.*" Kapitalist temel koşulların kurumsal boyutta sağlanmasının ardından sermayenin uluslararasılaşması amacında ve sermaye birikiminin sürekliliğinin sağlanmasının önündeki engellerin kaldırılmasını kolaylaştırmak adına müdahalenin bir ifadesi olarak "*planlama*" mekanizması ulus-

[106] Tören, s. 15.
[107] Ha-Joon Chang, "Merdiveni Tekmelemek: Tarihi Bir Perspektif İçinde "İyi Politikalar" ve "İyi Kurumlar"", **Neoliberal Küreselleşme ve Kalkınma**, Fikret Şenses (der.), İstanbul: İletişim Yayınları, 2016, s. 89.
[108] José Maria Sbert, "İlerleme", **Kalkınma Sözlüğü**, W. Sachs (ed.), O. Etiman (çev.), Ankara: Özgür Üniversite, 2007, s. 329.

devletlerde gelişme/kalkınma politikasının önemli bir işlevi olarak görülmüştür. Genel bir ifade ile planlama, "*toplumsal değişimin tasarlanıp yönlendirilebileceği ve istenilen şekilde gerçekleştirilebileceği inancının somut ifadesidir.*"[109] 1950'lerin sonlarında uygulanmaya başlanan kalkınma planları, dönemin planlamacılarının/uygulayıcılarının *"[h]erkes üstüne düşen rolü iyi oynadığı […] sistem sağlam kalır, devlet planlama yapar, ekonomi üretir, çalışanlar kendi işlerine yoğunlaşır, çocuklar buyur ve zenginleşir ve bereket boynuzundan paylarına düşeni tüketirler*"[110] gibi söylemleriyle olumlayıcı bir motivasyonla telakki ediliyordu. Böylesi olumlayıcı karşılamalarla, Birleşmiş Milletler, 1960'larda aşağıdaki açıklamayı yapıyordu;

> *"Kalkınmanın gerçek sorunları için, yani tasarruf, eğitim ve planlama konularında kuramsal olmayan yaklaşımlar için ve bu konularda eyleme geçmek için gereken ortam hazırlanmıştır. Özellikle, değişik konulan tek tek değil kapsamlı ve sağlam bir kalkınma planlamasıyla gündeme getirmek gerektiği artık kesinlikle anlaşılmıştır… Titizlikle hazırlanmış bir planlı kalkınma güçlü bir harekete geçirici işlevi görebilir… sözü edilen sorunların rasyonel çözümleri için gereken potansiyel bu ülkelerde vardır."*[111]

Yukarıdaki alıntı yordamıyla, planlama olgusunun azgelişmiş ülkeler için hazırlanan ve geri kalmış olarak görülen bu ülkelerin içinde bulunduğu "kötü" koşulların hangi saiklerden meydana geldiğini ve bu kötü koşulların/durumun içinden nasıl çıkılacağını ve nihai olarak durumlarının nasıl iyileşebileceğini gösteren birtakım reçetelerden/kriterlerden oluşan ve ivedilikle uyulması ve uygulanması gereken ve bir "ortak iyi" çerçevesinde ele alınan kurallar bütünü olarak görebiliriz.

> *"[…K]apitalizmi tanımlayan tüm mekanizmaların devletin ve siyasalın belirleyiciliği dolayında açıklanması, beraberinde devlete ilişkin temel araçlardan biri olan planlamayı gündeme getirmektedir. Kalkınma yönelimli çözümler ilk elden planlama ve planlamanın temel nesnesi olarak da homojen kabul edilen ulusal sınırlar içinde yaşayan halk yığınlarının iyiliği üzerinde yoğunlaşmaktadır."*[112]

Planlar her ne kadar "*ortak iyi*" dolayında hazırlanmış olsa da doğrusal bir tarih anlayışla beraber "*Euro-centric*" bir bakışın ürünü olarak yerele içkin değerleri ve dinamizmi dışlayarak ya da görmezden gelerek yerelde bir ifade bulmuyordu. Ezcümle, "*planlama*

---

[109] Artura Escobar, "Planlama", **Kalkınma Sözlüğü**, W. Sachs (ed.), O. Etiman (çev.), Ankara: Özgür Üniversite, 2007, s. 231.
[110] John Friedmann, **Venezuela: From Doctrine to Dialogue**, Syracuse: Syracuse Press, 1965, s. 8-9 Aktaran: Escobar, s. 240.
[111] Birleşmiş Milletler, Department of Economic and Social Affair, **The United Nations Development Decade: Proposals for Action**, New York, 1962, s. 2 Aktaran: Escobar, s. 239.
[112] Ercan, "Çelişkili Bir Süreklilik Olarak Sermaye Birikimi-I", s. 39.

toplumsal ve ekonomik hayatı rasyonellik, üretkenlik ve ahlak gibi tarihle ve kapitalistin ihtiyaçlarıyla ve sanayi toplumuyla uygun ama Üçüncü Dünya'nın ihtiyaçlarına uygun olmayan ölçütlere göre yeniden belir[nir,]"[113] Artura Escobar'ın yordamıyla ele aldığımızda;

> *"İkinci Dünya Savaşandan sonra, Üçüncü Dünya ülkelerinde geliştirilen planlama anlayışları ve programları, Batı'da birikmiş akademik ekonomik ve siyasi fikirlerden etkilendiği için; bu planlama anlayışlarında ve programlarında 'gerçeklik' bütün dokunulmamışlığıyla yer almaz. Bu nedenle bu planlama anlayışları ve programlan kendilerini yaratan Batı tarihinin ve kültürünün izlerini taşımaktadırlar. Planlama Üçüncü Dünya'ya aktarılırken bu tarihsel özelliklerini de dünyanın bu bölgesine taşımıştır ve günümüzde azgelişmişlik olarak tanımladığımız toplumsal-ekonomik ve kültürel biçimlenişin üretilmesine de büyük ölçüde katkıda bulunmuştur. […] Planlama, 'çağdaş toplum'un zorunluluklarım gerçekleştirmek için, 'geleneklerin', 'engellerin' ve 'akıl dışılıkların' üstesinden gelmeli ve bunları ortadan kaldırmalıydı. Yani var olan bütün insani ve toplumsal kalıpların değiştirilmesi ve bunların yerine akla uygun insani ve toplumsal yapıların konulmasına dönük etkinlikler yürütülmeye başlandı. Savaş sonrası dönemin ekonomik düzeninin özelliğinden üretimin gerektirdiği önkoşulların yaratılmasından başka şey değildi. O dönemde kalkınmaya egemen olan ekonomik büyüme teorileri yeni bir düzeni yaratmak için gereken teorik ilkeleri sağladı. Bu hedefe ulaşmak için de ulusal kalkınma planlan oluşturuldu."*[114]

1950 ve 1960 yılları arasında kalkınma planları "*makroekonomik bir vurguyla*", aynı zaman da "*Keynesçi istatiksel*" enstrümanlarla eşgüdümlü bir çerçeve sunar.[115] Devletin piyasaya müdahalesinin çok daha esnek olduğu bu dönemlerde uluslararası kurumların önerdiği/dayattığı programlar planların/programların uygulanma sürecinde etkili olmuştur. Bu bağlamda, İkinci Dünya Savaşı sonrası süreçte, hegemonik gücü elinde bulunduran DB (Dünya Bankası), DTÖ (Dünya Ticaret Örgütü), IMF (Uluslararası Para Fonu) gibi uluslararası kurumlar, sermayenin azgelişmiş/geç kapitalistleşmiş ülkelere yayılmasında baş aktör olarak rol almışlardır.

Buraya kadar anlatılanlarla, azgelişmiş ülkelerinin, gelişmiş ülkeler/EKÜ'ler ile arasındaki farkı kapatıp bu ülkelerin donanımına, refahına ve sosyo-kültürel koşullarına kavuşmanın bu dönemdeki ifadesi planlama mefhumunda bulmuştur. Gelişmenin/kalkınmanın, azgelişmişlikten kurtulmanın reçetesi, ulusal sınırlar içinde yaşayan halkların bir "ortak iyi" paydasına içkin "merkezi planlama"ya dayalı kalkınma

[113] Escobar, s. 236.
[114] Escobar, s. 232, 236-237.
[115] John Toye, "Keynes'in Kalkınma İktisadi için Önemi", **Neoliberal Küreselleşme ve Kalkınma**, Fikret Şenses (der.), İstanbul: İletişim Yayınları, 2016, s. 38

planlarından ve programlarından geçecektir. Merkezi idarenin hazırlayıp yürüttüğü kalkınma planları ve uyumsal programlarının eşgüdümüyle hareket edilen ve dahası "*egemenlik ve toplumsal denetim süreçleri ile bağlantılandı[rılan]*"[116] bu dönemi tanımlayan ifade "*ulusal kalkınma dönemi*" olarak yerini alacaktır. Ulusal kalkınma döneminin kalkınma anlayışı hâkimiyetini 1930'lardan 1970'lere kadar sürdürür. Erik Thorbecke[117], yeni bir rejimin başlangıcı olarak, İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan tüm bu süreçleri "*sembiyotikten (ortak bir yaşam biçiminden) içedönük büyümeye ve sömürgeci güçlere bağımlı bir ilişkiden daha bağımsız bir ilişkiye doğru geçişi*" biçiminde tanımlasa da, aslında 1970'lere kadar yaşanan bu yeni dönem "*sembiyotik"* bir ilişkinin başka bir biçimine işaret ediyordu.

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemden 1970'lerin sonuna kadar bir sosyal gerçeklik olarak kalkınma kavramının ve kavramın bize işaret ettiği anlamın 1980'lerle birlikte anlamını yitirip tamamıyla ekonomik bir anlam ve içeriği ifade ettiğini görüyoruz. Savaş sonrasında, devletin planlama mefhumuyla ekonomiye müdahale ederek, belirli programlar çerçevesinde ekonomik kalkınmayı sağlama yaklaşımı, 1970'lerle birlikte, piyasanın çok daha ön plana çıktığı "*ekonomik büyüme*"ye indirgenmiştir. Bu dönemde kalkınma "*üretim faktörlerinin en yüksek verimi sağlayacak şekilde bir araya getirilmesini içeren bir denge*"[118] sorunu olarak, niceliksel/sayısal olarak ölçülebilen bir miktar artışı olarak algılanmıştır. Böylece bir sosyal gerçeklik olarak kalkınma kavramının, sosyal ve siyasal içeriklerinin ihmal edilerek salt bir ekonomi gibi tek bir faktöre indirgendiğini görüyoruz.

Böylesi gelişmelerle, 1960'ların sonlarına varıldığında, kapitalist üretim şekli olarak bir kitle üretim süreci üzerinden yükselen ve dönemin sermaye birikim sürecinde kilit rol oynayan fordist üretim modeli kendi içinde belirli aksaklıları ortaya çıkarmıştır.

> *"Fordizm'in özelliği işçinin yapacağı işi asgari beceri ya da eğitim gerektirecek alışılmış (rutin) işleme dönüştürerek basitleştiren, yüksek derecede işbölümüne dayalı bir montaj hattı sistemi olmasıdır. İşin ritmi, tek tek işçilerin denetiminde olmak yerine hattın*

[116] Escobar, s. 231.
[117] Erik Thorbecke, "Bir Kalkınma Doktrinin Evrimi: 1950-2005", **Neoliberal Küreselleşme ve Kalkınma**, Fikret Şenses (der.), İstanbul: İletişim Yayınları, 2016, s.123
[118] Cengiz Yavilioğlu, "Kalkınmanın Anlambilimsel Tarihi ve Kavramsal Kökenleri", **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt. 3, Sayı. 1, 2002, s. 75.

> *ritmini belirleyen makine tarafından denetlenir. İşçi makinanın uzantısı haline indirgenir. […Ü]retimin esnek olmayışı şirketlerin "ya gerekirse" temelinde fazla parça stoku tutmalarına ve dolayısıyla da çalışma sermayesinin bağlı kalmasına ve maliyetlerin daha da yükselmesine yol açıyordu."*[119]

Fordist üretim tarzındaki yaşanan aksaklıklarla, hızlı "ekonomik büyüme" dönemi yavaşlayarak, kapitalist/gelişmiş ülkelerde kar hadleri düşme eğilimine girmesiyle enflasyon arttı ve büyüme hızı sendelemeye başladı. Böylesi sonuçların ardından Bretton Woods sistemi çöktü ve 1973'te petrol şokuyla, bu döneme kadar büyüyen dünya ticaret hacmi 1973 sonrasında yaşanan ekonomik krizle aniden yavaşlamaya başladı. [120] Yaşanan "uluslararası para krizi" ile büyük bir hegemonik güce sahip olan ABD hegemonyasının gerilemesi üzerine Amerikan tek taraflı kredilerinin azalması ve yükselen petrol fiyatlarının ithalat hacimlerini şişirmesi ve bunun etkisiyle uluslararası bankalardan sağlanan kredinin büyük bir şekilde yoğunlaşmasını getirdi.[121] Bu sebeple, borç krizi sanayileşmek arzusunda olan birçok ülkeyi etkiledi. Bunun en önemli nedeni bu ülkelerin "*modernleştirici devletlerinin ve siyasi sınıflarının, kalkınmacı projeden vazgeçmemeleriydi. Çünkü söz konusu devletlerin kitlelerin gözündeki meşruiyetleri bu projenin devamına bağlıydı.*"[122] Azgelişmiş ülkeler dolayında böylesi ekonomik koşullar ülkelerin toplam borç yükünü artırıyordu, ağır borç yükünün sonucu olarak da, "*uzun dönemli kalkınma için sanayileşme ve ekonomik yeniden yapılanma güdüsü (itkisi) birçok ülkede durdu*."[123]

1970'li yıllarla birlikte, kitlesel üretim mantığına sahip olan fordist üretim biçimi ve kitlesel tüketim mantığına dayalı "sosyal refah devleti" modelinin kriz yaşaması sebebiyle, kapitalist üretim mantığı "yoğun birikim rejiminden esnek birikim rejimine" doğru yeni ve farklı bir üretim ve tüketim biçimine yani post-fordizme evrilmeye başladı.[124] Böylelikle, 1945 sonrası sermaye birikimini ve birikimin sürekliliğini sağlayan fordist üretim biçimi ve buna bağlı olarak o dönemki modern ulus-devlet anlayışı ve onun

---

[119] Rhys Jenkins, "Sanayileşme ve Dünya Ekonomisi", **Kalkınma İktisadı: Yükselişi ve Gerilemesi,** Fikret Şenses (der.), Sedef Öztürk (çev.), İstanbul: İletişim Yayınları, 2015, s. 231-233.
[120] Jenkins, s.248.
[121] Çağlar Keyder, **Ulusal Kalkınmacılığın İflası**, 3. Basım, İstanbul: Metis Yayınları, 2004, s. 33.
[122] Keyder, s. 33.
[123] Heather D. Gibson ve Euclid Tsakalatos, "Uluslararası Borç Krizi: Nedenler, Sonuçlar ve Çözümler", **Kalkınma İktisadı: Yükselişi ve Gerilemesi,** Fikret Şenses (der.), Sedef Öztürk (çev.), İstanbul: İletişim Yayınları, 2015, s. 173.
[124] Emek Yıldırım, "Devletin Dönüşümü ve Yönetişim Paradigması", **Quo Vadis: Kamu Yönetimi**, Veysel Erat, Cengiz Ekiz & İbrahim Arap (ed.), Ankara: Nika Yayınevi, 2018, s. 255.

getirdiği merkezi planlama ve ithal ikamecilik stratejisi yerini "*esnek üretim ve esnek örgütlenme*" anlayışına sahip olan "*post fordizme ve neoliberal politikalarla desteklenen küresel sermaye birikim*" anlayışına bırakarak dönemin kalkınma algısındaki etkisini yitirmiştir.[125]

"*Kapitalist birikim sürecinin çelişkili ve eşitsiz yapısını doğallaştıran pratiklerin yaşandığı bir dönem*"[126] ile birlikte fordist üretim modelinin tökezlemesiyle başlayan 1970'li yıllarda kapitalizmin dünya ölçeğinde yaşadığı kriz süreci göz önüne alındığında, kriz süreçlerinin yeniden yapılanma dinamiği ile birikimin sürekliliğinin sağlanması dolayında "*birikimin taşıyıcı unsurları*" dönüşüme uğramakta ve böylelikle döneme içkin "*kavramlar ve kategoriler*" yeniden tanımlanarak meşruiyetini sağlayacak başka ve yeni olan doğrular ortaya çıkaracaktır.[127] Bu bağlamda yaşanan kriz sonucunda, yeni bir model olarak post-fordizm ile birlikte "sanayi üretimi, devasa artan üretimle"[128] Çok Uluslu Şirketler'in (ÇUŞ) eline geçecektir. Çok Uluslu Şirketler'in (ÇUŞ) büyük bir egemenliğinde kapitalist birikimin mantığı doğrultusunda ve sermaye birikim sürecinin uluslararasılaşması yolunda bu dönemde yeniden "doğrular" inşa edilecektir. Yaşanan bu gelişmelerle yeni "doğrular" inşa edilirken, fordist birikim modelinin değişimiyle, "*1945 sonrası dönemde başlayan ulusal kalkınma evresinin 1970'lerin dünya krizi sırasında sona ermesi[yle*]"[129] ulusal devletin yeniden yapılanmasını gerekli kılınmış, *"[u]lusal [d]evlet' in egemenlik alanından ziyade, egemenliğin niteliği ve kullanılma biçiminin yeniden yapılanması, diğer bir deyişle egemenliğin dikey olarak uluslararası kurumlarla, olarak yerel/bölgesel inisiyatiflerle paylaşılması ya da devredilmesi"* kalkınma pratiğine dair algının değişmesini işaret etmiştir."[130] Böylelikle yaşanan bu farklılaşma bağlamında yeni bir "ortak iyi" ideolojisi başka bir doğrular reçetesi ve ön kabullerin taşıyıcılığında "*ulusal ölçekten yerel/bölgesel ölçeğe, ulusal devletten sivil toplum kuruluşları ve yerel idarelere*" doğru bir kayma gösteriyordu.[131]

[125] Özalp, s. 31.
[126] Türkay, "1945'den 2000'lere Söylem ve Gerçeklik Arasında "Kalkınma"nın Halleri", s. 36.
[127] Türkay, s. 37.
[128] Jenkins, s. 227.
[129] Keyder, s. 29.
[130] Türkay, s. 38.
[131] Türkay, s. 38.

1980'lere gelindiğinde, 1970'lerde yaşanan kapitalist krizin, yeni üretim biçimiyle kapitalist birikim sürecini başka bir biçimde çalıştırıyordu. Bu dönemde "kalkınma" kavramı ifadesini "küreselleşme" kavramında buluyordu. Kapitalist sistemin dünya ölçeğinde yayılıp genişlemesi küresel boyutlarda ilişkilerin yayılıp genişlemesine de yol açıyordu. Kapitalist üretim ilişkileri küreselleşmenin yol açtığı imkânlarla "*yatırım, mal ve hizmet hareketliliği üzerinden ulusal sınırların ötesine geçerek sermaye akışının dünya üstünde zaman uzam ve mekânda yayılımı*" büyük bir çoğunlukla artıyordu.[132] Böylelikle kapitalist üretim ilişkileri katı olan tek bir mekânsal yapıdan kurtulup farklı mekânlara sıçrıyordu. Sonuç olarak da, *"[u]lusal sınırların saydamlaşması; üretim sürecinin merkezsizleşmesi; sermaye ve metanın küresel hareketliliğinin daha kolaylaşması; ulusal ekonomilerin birbiriyle daha da bütünleşmesi*"[133] sağlanıyordu. 1970'le gelişen süreçleri, ulusal kalkınma paradigmasının iflası ve küreselleşme süreciyle birlikte kapitalist üretim ilişkilerinin gelişme yönünü ve bütün bu sürecin yerele/bölgeye akış sağlayacak eğilimlerin arkasında yatan nedenlerini, Ercan'la toparlayacak olursak:

> *"1970'li yıllarla birlikte, erken kapitalistleşen ülkelerde sermayenin içine girdiği süreç, yoğun Sermaye birikim tarzının krize girmesidir. Sermayenin derinleşen krize karşı, ayakta kalma mücadelesi ile şekillenen bu yeni birikim tarzı, aynı zamanda mekânsal bir dizi değişimin gerçekleşmesine neden olmuştur. Erken kapitalistleşen ülkelerde yoğun sermaye birikim tarzının krize girmesi ile birlikte, aşırı biriken sermayenin değer yitirme süreci bireysel sermayeler arası rekabeti hızlandırmıştır. Rekabet sürecinde bireysel sermayelerin üretim maliyetlerini aşağıya çekecek çarelere başvurması ilk elden işaret edilmesi gereken bir özellik olacaktır. Temel maliyet unsurları olan hammadde ve emek -gücü ve bizzat üretim faaliyetlerinin sürdürüldüğü mekânların yoğunlaşma nedeni ile aşırı değer kazanması, bireysel kapitalistlerin hammaddenin ucuz olduğu bölge ve ülkeler, üretilen metalar için pazar olanağı sağlayan bölge ve ülkeler sermayenin en çok ilgisini çeken mekânlar/bölgeler olmuştur. 1980'li yıllarda özellikle erken kapitalist ülkelerde açığa çıkan de-endüstrileşme ve de-santralizasyon eğilimleri beraberinde bir dizi çöküş bölgeleri ile üretim faaliyetlerinin yoğunlaştığı yeni bölgelerin eşzamanlı gelişimi gerçekleşmiştir."*[134]

Tüm bu söylenenler bağlamında, küreselleşmeyle birlikte yaşanan süreçte, küresel aktörlerin ortaya çıkmasıyla, merkezi planlamaya dayalı kalkınma algısının geçerliliğini yitirerek neoliberal politikalar ışığında "*dış ticarete açık ve sermaye hareketlerinin serbest*" bir piyasanın hâkimliğinde, eşitsiz ve rekabetçi koşullar altında kalkınmanın

[132] Yıldırım, s. 254.
[133] Yıldırım, s. 254.
[134] Fuat Ercan, "Bölgesel Kalkınmada Değişim: Devlet Merkezli Bölgesel Kalkınmadan Piyasa Merkezli Büyümeye", **Bölgesel Kalkınma, Politikalar ve Yeni Dinamikler,** Aylan Arı (der.), İstanbul: Derin Yayınları, 2006, s.51.

imkânları/potansiyelleri söz konusu olacaktır. Böylelikle, ortaya çıkan yeni koşullarda, kalkınma yerel/bölgesel odaklı bir ifadede kendine zemin bulacaktır.[135]

2.1.2. Küreselleşme, Yerelleşme/Bölgeselleşme

> *"Biçimsel bir anlamda düşünüldüğünde hiçbir kelime insanlığın ona verdiği anlam dışında kendiliğinden içkin bir anlam taşımaz elbette. Ama kelimelere anlamını insanlık verir, tekil insanlar değil. Bunun anlamı, kelimelerin kullanıldığı tarihsel/ kültürel/ideolojik bağlamda belirli bir içerik yüklendiği, sözlük anlamının yanı sıra önemli yan anlamlar kazandığı, dolayısıyla masum ve tarafsız olmadığıdır."*[136]

Yukarıdaki alıntıda vurgulandığı gibi, kavramsal bir ele alışın, mutlaka kullanılan kelimelerle tarihsel/ideolojik/kültürel çerçevede belirli bir içerik dolayında yüklendiği ve bir dizi yan anlamlar kazanabileceği gözden kaçırılmamalıdır. Bu bağlamda ilk bölümde, bir sosyal gerçeklik olarak ele alınan kalkınma mefhumu, böylesi "*masum ve tarafsız olmayan belirli bir dizi içerik ile yüklü olan kavramsal ele alışların*" göz önünde bulundurulduğu bir yöntem çerçevesinde ele alındı. Aynı yöntem ışığında "küreselleşme" ve "yerelleşme" kavramlarının neyi ifade ettikleri etraflıca değerlendirilecektir. Böylelikle küreselleşme bağlamında, "yereldeki kalkınma algısının" kökenlerini anlamak açısından önemli ve etraflı bir çerçeve sağlanacaktır.

Küreselleşme mefhumu, birçok içeriğin yüklü olduğu ve bunun sonucunda da çok yönlü bir ele alışın gerektiği bir mefhum olarak karşımıza çıkar. Mefhumun siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel ve teknolojik gibi boyutlarıyla, bir bütün çerçevesinde faktörler dizilerini içeren bir dizi ele alışın olduğunu görüyoruz. Böylesi ele alışlara bakıldığında "*bir masal olarak ele alınmaktan*"[137] "*[…] geri dönüşü mümkün olmayan hem de hepimizi aynı ölçüde ve aynı şekilde etkileyen bir süreç; dünyanın, kaçamayacağı kaderi olduğu*"[138] anlayışına kadar çeşitli tanımlamalara şahit oluyoruz. Yani küreselleşme mefhumu, karmaşık/grift bir süreç olarak, birçok etkinin neden olduğu bir

---

[135] Özalp, s. 46.

[136] Sungur Savran, **Kod adı Küreselleşme: 21. Yüzyılda Emperyalizm**, İstanbul: Yordam Kitap, 2008, s. 21.

[137] Mustafa Ökmen, Buğra Özer, Vedat Bal ve Güven Şeker, "Küreselleşme-Yerelleşme Sarmalında Türkiye'de Yerel-Bölgesel Kalkınma Süreçleri ve Yerel Yönetimler", **Küreselleşme-Yerelleşme Dikotomisinde Yerel ve Bölgesel Kalkınma: Kamu Yönetimi Perspektifi**, Mustafa Ökmen, Uluç Çağatay ve Ayça Berna Görmez (der.), Ankara: Orion Kitabevi, 2013, s. 81.

[138] Zygmunt Bauman, **Küreselleşme**, 3. Basım, Abdullah Yılmaz (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2010, s. 7.

olguyu işaret eder. Bu anlamda kavrama yönelik olumlu ve olumsuz çeşitli yüklenimlerin olması sebebiyle kavramın açımlanması zorlaşmakta ve pak bir ifadenin/tanımın açığa çıkması imkânsızlaşmaktadır. Birçok kavram ve olguda gördüğümüz gibi küreselleşme mefhumunun da birtakım olumlu ve olumsuz içerimlerine sahip olduğunu görüyoruz.

Genel ve yaygın olarak kullanılan ifadelere bakıldığında küreselleşme mefhumu "*mal ve hizmetlerin, üretim faktörlerinin, teknolojik birikimin ve finansal kaynakların ülkeler arasında serbestçe dolaşabildiği ve faktör, mal, hizmet ve finans piyasalarının giderek bütünleştiği*"[139] bir takım süreci ifade ettiği söylenebilir. Bu bağlamda küreselleşme, "*uluslararası ticaretin entegrasyonu ya da uluslararasılaşma*"[140] ile ortak bir anlamı içermekle birlikte uluslararası boyutta artan ticaretle dünyanın bütünleşip böylelikle küçüldüğüne ve homojenleşen bir yapıya kavuştuğuna dair bir olguyu işaret eder. Küreselleşme mefhumu, 1970'li yıllarda ulusaşırı şirketlerin etkinliğini artırarak birçok alana yayılması; 1990'da Sovyetler Birliği'nin parçalanması sonrasında, hızla yayılarak, hegemonik bir yapı altında, "*tek kutuplu*" bir dünya içerimiyle, iktisadi/ekonomik ve teknolojik alanda önüne geçilemeyen altyapıları ve kültürel açıdan ayni ve benzer bir alanı işaret eden dünya sistemini yarattı.[141]

Ercan'a göre küreselleşme, "*hem bir süreç, hem de bir strateji ve strateji olduğu ölçüde de bir ideoloji*"[142] düzeyinde ele alınması gereken bir mefhum olarak karşımıza çıkıyor. Bir süreç olarak küreselleşme mefhumunu, "*kapitalizmi tanımlayan toplumsal ilişkilerin tarihsel gelişiminin belirli bir aşaması*" olarak ifade ediyor. Dahası, "*kapitalizmi tanımlayan ilişkilerin yoğunlaşması (intensifaciation) ve genişlemesi (extensification)*" ifadesiyle tanımını biraz daha açımlıyor. Bir strateji olarak küreselleşme mefhumunu ise, "*kapitalizmin belirli bir aşamasına tekabül eden krizin aşılması ve yeni bir sosyal birikim rejimine geçiş için geliştirilen ve daha çok belirli bir sınıfın ileriye yönelik var kalma ya*

[139] Fikret Şenses, "Neoliberal Küreselleşme Kalkınma için Bir Fırsat mı Engel mi?", **Kalkınma ve Küreselleşme**, Saniye Dedeoğlu ve Turan Subaşat (haz.), İstanbul: Bağlam Yayınları, 2004, s. 13.
[140] Turan Subaşat, "Küreselleşme ve Devletin Rolü", **Kalkınma ve Küreselleşme**, Saniye Dedeoğlu ve Turan Subaşat (haz.), İstanbul: Bağlam Yayınları, 2004, s. 57.
[141] Ahmet Özer, "Küreselleşme ve Yeni Dünya Düzeni Karşısında İnsan Haklarının Durumu", **İnsan Hakları Yıllığı - TODAİE**, Cilt. 29, 2011, s. 43.
[142] Fuat Ercan, "Küreselleşme Sürecinde Yerellikler: Homojenleşme ve Farklılaşma/Güç ve Eşitsizlik İlişkileri Üzerine", **Yapıcılar Türkü Söylüyor II: Kapitalizm, Küreselleşme, Azgelişmişlik**, Demet Yılmaz vd. (haz.), Ankara: Dipnot Yayınları, 2006, s. 30.

da daha donanımlı olmayı içeren bir dizi mekanizma" şeklinde ifade ediyor. Bir süreç olarak küreselleşmeyi ortaya çıkaran parametreler olarak, "*sermaye birikiminin tarihsel olarak yoğunlaşması, merkezileşmesi ve genişlemesi*" söz konusu iken, stratejik olarak küreselleşme ise, "*neo-liberal ekonomi-politika uygulamaları*"nı ön plana çıkarmaktadır.[143] Bu bağlamda stratejik olarak küreselleşme 1980'lerin sonrasında, neoliberal ekonomi ve neoliberal politika uygulamalarıyla, kapitalist işleyiş sürecini ve işleyiş mantığını bir başka alternatifi olmayan küresel bir gerçeklik olarak algılanmasını sağlar.

Küreselleşme olgusu, sermayenin uluslararası dolaşımı serbestisiyle yoğun bir şekilde artan ticaret ve ilişkilerin sonucunda dünyanın bütünleşmesi olgusu çerçevesinde iki sonuçları ortaya çıkarması açısından "*liberalleşme"* ile eş tutulur. Bu sonuçlardan ilki, sermayenin uluslararası ölçekteki muazzam artışın, teknolojik gelişmenin ve piyasa rekabetindeki artışın devletin işlevi/rolü bahsinde makbul bir azalmanın olmasıdır. İkinci olarak ise, böylesi yaşanan süreçlerle artan liberalleşmenin küreselleşmeye ivme kazandıran en etkili araç olduğu görülür.[144] Küreselleşmenin sonuçlarına başka bir taraftan baktığımızda;

> *"Küreselleşme dünya ölçeğindeki toplumsal karşılıklı bağımlılıkları ve mübadeleleri meydana getiren çoğaltan yaygınlaştıran ve yoğunlaştıran toplumsal süreçlerin çok boyutlu kümesini ifade etmektedir. Bu süreçler aynı zamanda insanların yerli olanla uzakta olan arasındaki bağlantılardaki güçlenmeyi giderek daha çok fark etmelerini kolaylaştırmaktadır."*[145]

1970'lere varıldığında "*toplumsal ilişkiler*" ağında bütün olarak bir yeniden ontolojik krizi ortaya çıkmıştır. Öncesinde de belirttiğimiz gibi, kapitalist ilişkileri ağında tarihsel olarak bakıldığında kapitalizmin yaşadığı her kriz sonrasında yeni ve farklı bir "*yeniden yapılanma*" sürecine girdiğini görüyoruz. Böylesi yeniden yapılanma bir tarafıyla "*daha önce meta ilişkilerin geçerli olduğu belirli mekânlar üzerinde süre gelen ve keşfedilmemiş alanların yeniden metalaştırırken ya da meta ilişkilerini daha da yoğunlaştırırken (intensification of capitalist social relations*), diğer tarafıyla da "*farklı mekânlarda*

[143] Ercan, s. 30.
[144] Subaşat, s. 57.
[145] Manfred Steger, **Globalization: A Very Short Introduction**, New York: Oxford University Press, 2003, s. 13 Aktaran: Mustafa Haşim Polat, **Küreselleşen Kalkınma: Bir Eleştiri**, İstanbul: Açılım Kitap, 2012, s. 28.

süregelen farklılıkları, ve yaşam biçimlerini, heterojen varoluşlar olarak tüketmek üzere keşfeder (extensification of capitalist social relations)": Bu bağlamda yaşam böylesi dönemi ifade edecek ana değişkenin, dünya ölçeğinde tüm süreçlerin ve öznelerin artık kapitalist işleyiş mantığının belirleyiciliği altında başka bir aşamaya geçilmiş olmasıdır.[146] Yaşanan krizle, bir özne olarak ulusal ekonomilerin ve ulus-devletlerin, yeniden yapılandırma sürecinde yetersiz kalarak bu yeniden yapılandırma sürecinde piyasanın daha yetkili olduğunu işaret edilmiştir. Böylelikle değişen böylesi süreçte modernliği ifade eden ulus-devlet mekanizmasının ulus-aşırı bir nitelik kazanarak neoliberal ekonomi ve politika koşullarına uyum sağlaması zaruriyeti ortaya çıkmıştır.

Ellen Meiksins Wood'un ifadesiyle, "*küreselleşme, tüm aktörlerin kapitalist mantığa göre hareket ettiği bir döneme uygun politik tercihlere adapte olmayı temsil eden bir dönemi işaret ediyor.*"[147] Buna bağlı olarak, "*küreselleşmenin dünya ölçeğinde farklılıklar yaratmadan büyüyemeyeceği[ni]*" pekâlâ belirtmek gerekir. Dolayısıyla küreselleşmenin stratejik olarak işleyişi altında "*farklılık ve parçalanma ile bütünleşme ve homojenleştirme eğilimleri eşzamanlı çalışmakta[dır.]*"[148] Böylesi bir aşamada, farklılıkla beraber parçalanmanın ve sonrasındaki süreçle beraber bütünleşme ve homojenleşme eğilimleri süreciyle küresel/yerel ve ulus-devlet mefhumları bağlamında toplumsal sonuçlarının tartışıldığını söyleyebiliriz.

> *"[…K]üreselleşme özünde farklı olanı, tüketilecek olanı içeren güce referansla tanımlanacağı gibi, bu gücün açığa çıktığı biçimlere referansla da tanımlanabilir. Bu anlamda farklılıklar içeren ve dünya düzeyine saçılmış yerelliklerle, bu farklılıkları açığa çıkaran küresel mekanizmalar arasındaki ilişkiler ve dahası yerellikler arası bağlantıların artması, süreci tanımlayan temel değişkenlerdir."*[149]

Böylesi açıdan değerlendirildiğinde, küreselleşmeyle birlikte ekonomilerin bütünleşmesi sebebiyle, ulusal ekonomilerin, ulus-devlet mekanizmasının, egemenliğin, meşruiyetin ve ulusal sınırların çözüldüğünü söyleyebiliriz. Dahası, küreselleşme mefhumuyla, sermaye akımının serbestleşmesi sebebiyle sermayenin uluslararası dolaşımıyla artan kabiliyeti, gelişen teknolojiyle beraber artan bilginin hızla başka bilgilere ulaşması ve üretimin

[146] Ercan, "Küreselleşme Sürecinde Yerellikler: Homojenleşme ve Farklılaşma/Güç ve Eşitsizlik İlişkileri Üzerine", s. 36.
[147] Ercan, s. 37.
[148] Ercan, s. 37.
[149] Ercan, s. 38.

dünya ölçeğinde farklı bölgelere kayarak ulusaşırı şirketlerin gelişip dünya sathında faaliyet göstermesi bir bütün olarak, "[…] *bir taraftan siyasi sınırları ortadan kaldırırken öte taraftan ulus devletin siyasi otoritesine alternatif olarak onun gücünü sınırlamaya ve zayıflatmaya başla*[r.]"[150] Böylelikle,1930'lardan 1970'lere kadar çok önemli bir tartışma konusu olan ulus-devlet işleyişinin sönümlenmesine neden olduğunu görüyoruz. Bu anlamda, "*[*k*]üreselleşme, ülkesel sınırların ve devlet yapılarının belirleyiciliğindeki azalmaya paralel olarak küresel bağlantılılığın belirgin ölçüde yoğunlaşması ve bu yoğunlaşmaya ilişkin bir bilinç halinin oluşmasını öngörmektedir.*"[151]

Başka bir ele alışla Michael Hardt ve Antonio Negri' ye göre, küreselleşme mefhumu bahsinde tüm bu söylenenler aslında "imparatorluğun" vücuda gelmesidir. Sömürgeci rejimlerin alt üst olmasıyla ve sonrasında kapitalist gelişme mantığına uzak düşen Sovyetler Birliği'nin yıkılmasından sonra, ekonomik, siyasi, kültürel, sosyal ve teknolojik mübadelelerin küreselleşmesine şahit oluyoruz. Hardt ve Negri, süreci; "*[k]üresel pazar ve üretimin küresel devreleri ile birlikte küresel bir düzen, yeni bir mantık ve düzen yapısı kısacası yeni bir egemenlik biçimi ortaya çıktı. İmparatorluk, bu küresel mübadeleleri etkin olarak düzenleyen siyasal öznedir, dünyayı yöneten egemen güçtür*"[152] şeklinde ifade eder. Buna ek olarak da, dünyanın ekonomik bütünleşmesi sonucunda sermayenin uluslararasılaşmasıyla ulus-devlet mekanizmasının aslında tam anlamıyla çözülmediğini, üretim ve mübadele sürecindeki hareketliliğindeki düzenlemeyi ve ekonomi üzerindeki etkinliğinin azalmasına rağmen bu durumun egemenlik alanındaki azalmanın/düşüşün anlamına gelemeyeceğini vurgular. Böylelikle farklı açılardan, bakıldığında Jonah D. Levy, küreselleşmeyle birlikte, "*yerelleşmenin, çoğu durumda merkezi idarenin yerel teşkilatlarını güçlendirdiğini bu yüzden merkezi hükümetin nüfuzunu zayıflatmadığın[ı]*"[153] işaret eder. Dolayısıyla buraya kadar

---

[150] Özer, s. 44.

[151] Charlotte Bretherton, "Introduction: Global Politics in the 1990s", **Global Politics: An Introduction**, Charlotte Bretherton ve Geoffrey Ponton (ed.), Oxford: Blackwell Publishers Inc., 1996, s. 30 Aktaran: Polat, s. 28.

[152] Michael Hardt ve Antonio Negri, "İmparatorluk Olarak Küreselleşme", Cemil Boyraz (çev.), **Küresel Dönüşümler**, David Held ve Anthony McGrew (haz.), Ankara: Phoenix Yayınevi, 2014, s. 144.

[153] Jonah D. Levy, "Redeploying the State: Liberalization and Social Policy in France", **Beyond Continuity: Institutional Change in Advanced Political Economies**, Wolfgang Streeck ve Kathleen Thelen (der.), Oxford: Oxford University Press, 2005, s. 103-127 Aktaran: Ayşe Buğra ve Osman Savaşkan, **Türkiye' de Yeni Kapitalizm: Siyaset, Din ve İş Dünyası**, 3. Basım, İstanbul: İletişim Yayınları, 2015, s. 139.

söylenenler yordamıyla ulus-devlet mekanizmasındaki işleyişin farklı boyutlarda sürdürüldüğünü vurgulayabiliriz.

> *"Küreselleşme, dünyamızın içinden geçtiği ve nasıl sonuçlanacağı şimdiden bilinemeyen kapsamlı bir değişim ve dönüşüm sürecinin itici gücü ve yönlendiricisidir. Bu dönüşüm tarihte görülmemiş bir küresel sistem oluşturma yolunda olsa da herkesi aynı şekilde ve ölçüde kuşattığı ve etkilediği söylenemez. Hükümranlık haklarının ulus devletlerin tekelinden çıkıp, uluslarüstü ve yerel birimlerle paylaşıldığı bu süreçte, ulus-devletin önemi ve rolü nitelik itibariyle değişmişse de azalmamış hatta ağırlaşmıştır."*[154]

Küreselleşme mefhumunun anlam boyutlarına/ifadelerine baktığımız zaman tümünde ekonomik, siyasi ve sosyal bir boyutuyla ele alışların söz konusu olduğunu görüyoruz. Bütün bu boyutlarını toparlarsak, teknolojik ürünlerin çeşitliliği ve kapsamının yaygınlaşması, "*üretim ve tüketim kalıplarındaki*" kökten değişimle birlikte yaşayış biçiminin de değişimi, "*ekonomik, sosyal-siyasal mekanizmaların tekelci bir evrenselleşme sürecine girmeleri*", küreselleşme mefhumunun kültür ve çevre üzerindeki etkileriyle sosyal olarak toplumların çözülerek etkileşimin arttığı yönünde çıkarımlarda bulunabiliriz.[155]

Küreselleşme olgusuyla ulus-devletlerin işleyiş mekanizmasının aşındığı zamanla bu mekanizmanın belirli hususlarda anlamını yitirdiğini ve son olarak da ulus-devletlerin küreselleşme olgusuyla sistemin düzenleyici rolünde gücünü kaybettiğini belirtmiştik. Bu bağlamda küreselleşmenin bu sonucuyla ulus-devletlerin "*politika belirleme*" gücündeki azalışla "*devletin politika belirleme alanındaki yetkisi*"ni "*uluslararası kuruluşlar, bölgesel birlikler ve yerel yönetimler*" ile belirlemesini zaruri kılmıştır. Böylesi süreçle düzenleyici rolünün azaldığı ulus-devletlerin "*yerelleşmenin öne çıktığı yeni bir siyasal-yönetsel ve kültürel*" alanın/yapının oluşmasına imkân sağlamıştır.[156]

> *"Küreselleşme ne kadar birleştirirse o kadar böler, birleştirirken böler; yerkürenin tek tipliğini teşvik etme nedenleriyle bölme nedenleri özdeştir. İş, finans, ticaret ve enformasyon akışının yerküresel boyutlara ulaşıyor olmasının yanı sıra, bir "yerelleşme' mekân sabitleme süreci de işlemektedir."*[157]

---

[154] Osman Ulagay, **Küreselleşme Korkusu ve 2001 Krizi**, İstanbul: Timaş Yayınları, 2001, s. 72 Aktaran: Polat, s. 29.
[155] Ökmen, Özer, Bal ve Şeker, s. 85.
[156] Ökmen, Özer, Bal ve Şeker, s. 85.
[157] Bauman, s. 8.

Küreselleşmenin yukarıda anlatılan boyutuyla, bütünleşmeyle birlikte devletin hareket alanının daralması, devletin böylesi yeniden yapılanma sürecinde bu yapılanmaya yön vermek adına ya da karar verici gücünü kaybetmemek adına bölgesel/yerel "işbirlikleri" inşa etmesi söz konusudur. Küreselleşme mefhumu bu boyutuyla "*yerelleşme (desantralizasyon)*" olgusunu ortaya çıkarmıştır.[158]

Yerelleşme *(desantralizasyon)* mefhumu, "*klasik anlamda, devletin içinde, yukarıdan aşağıya bir yetki aktarımı*" olarak tanımlanırken mefhumun bu anlamı kazanmasında, "*1970 Krizi sonrasında başta Dünya Bankası olmak üzere diğer uluslararası kuruluşların, "yeniden yapılanma" girişimlerinin rolü olduğu ileri sürülmektedir.*"[159] Bu bağlamda, yerelleşme mefhumunun gerisinde, birikim krizine giren sermayenin, bu krizi aşma arzusuyla, kapitalist ilişki ağlarını sürdürebileceği mekânlara doğru hareket ederek bu krizi aşma arzusu bulunduğu belirtilmektedir.[160] Modernizasyonun getirdiği ulus-devlet mekanizmasının artık sermayeye cevap verebilme kabiliyetinin/gücünün kalmaması, sermayenin başka biçimlerde kendi çıkarları önceliğinde, mekânlarını yerelleşme üzerinden sağlamaya başlar. Yaşanan yeniden yapılanma süreciyle, rolü değişen ulus-devlet mekanizmasının, egemenlik alanı daralırken, ulusal kalkınma döneminde uyguladığı müdahale politikaları yerini "düzenleyici" politikalara bırakır. Serbestleşen sermaye hareketliliği ile ulus-aşırı nitelik kazanan ulus-devlet anlayışı piyasa koşullarına kendini adapte etmeye çalışır.

Yeniden yapılanma süreciyle, neoliberal ekonomi ve neoliberal politikalarıyla, değişen devlet yapısı desteklenerek, gelişmenin/kalkınmanın artık merkezi planlamalarla ve tek elden devletin kendisiyle olamayacağını bu nedenle ulusal kalkınma anlayışının miadına erdiği vurgulanarak, piyasa ve rekabet merkezli bir kalkınma anlayışının işlerlik sağlayacağı işaret edilmiştir. Bu bağlamda küreselleşme mefhumu, Mustafa Haşim Polat'a göre, *"kalkınmayı da içeren ama ondan çok daha fazlasını vadeden, gelişmiş veya geri kalmış ayrımı yapmadan "herkese fırsat kapılarını açan" ülkeleri değil bireyleri ve*

[158] Ökmen, Özer, Bal ve Şeker, s. 89.
[159] Mehmet Özel, "Bir Yerelleşme Biçimi Olarak Özelleştirme Rekabetle İlişkisi ve Yerel Yönetimlerde Uygulamaları", **Balıkesir Üniversitesi Bandırma İİBF Akademik Fener Dergisi**, 2007, Sayı.8, s. 57.
[160] Birsen, "Yerel Yönetimlerin Mali Krizi Üzerine Kuramsal Açıklamalar: Nedenler, Öneriler ve Bir Değerlendirme", **Akdeniz Üni. İ.İ.B.F. Dergisi**, Cilt. 5, Sayı. 9, s. 229 Aktaran: Özel, s. 58.

yerel unsurları" içeren bir hal almıştır.[161] Böylelikle yerel unsurlar ön plana çıkarılarak, sermayenin uluslararasılaşması yolunda, yerel/bölgesel mekânların küresel kapitalist üretim alanlarına eklemlenerek bütünleşmenin sağlanması istenmiştir.

Tüm bu gelişmelerle, küreselleşme mefhumuyla birlikte, ulus-devletin mekanizması işlevsel olarak değişime uğrayarak egemenlik alanını ve işlevsel rolünü uluslararası aktörlerle (ulus-üstü)[162] ve yerel/bölgesel aktörlerle (ulus-altı) paylaşarak düzenleyici devlet işlerliğini bu şekilde sağlamıştır. Bu bağlamda sermaye birikiminin sağlanması yolunda piyasaların işlerliğine katkıda bulunacak zemin sağlanırken küresel ulus-üstü aktörler artık yerel/bölgesel alanlarla haşır neşir olacaktır. Böylesi koşulların sağlanmasında yerel ve küresel aktörlerin doğrudan bütünleşmesi söz konusu olup sermayenin uluslararasılaşması yolundaki engeller yeniden aşılmıştır. Böylece kapitalist sermaye mantığı çerçevesinde kapitalist ilişki ağlarının gelişmesi yolunda, serbest sermaye hareketliliğinin önündeki engel olan ulusal sınırların yerelleşme/bölgeselleşme aygıtlarıyla ortadan kaldırılıp yeniden yapılanma süreciyle, IMF, DB, DTÖ ve Avrupa Birliği gibi küresel aktörlerin de çeşitli yardım ve destekleriyle (kriz içinde yaşayan ülkelere kredi verme, merkez ve yerel arasındaki hukuki ilişkileri yeniden tanımlama, yerel/bölgesel yönetimlerine daha fazla özerklik sağlama vb. gibi) yerel ekonomilerin gelişmesi yönünde neoliberal politikaların uygulanarak desteklenir.

2.1.3. Yerel Bir Dinamizm: Bölgesel/Yerel Kalkınma Mefhumu

> *"[B]irdenbire etrafındaki manzara bir mekâna dönüşür. Denizi insani amaçlar için uysallaştırmak tizlere büyük projeler tasarlar: Mallar ve insanlar taşıyan gemilerin geçebileceği, insan elinden çıkma liman ve kanallar; büyük ölçekli sulama barajları; yeşil ve alan ve ormanlar, otlak ve bahçeler, geniş çaplı ve yoğurt tarım; yeni ortaya çıkan sanayileri destekleyecek su gücü; yepyeni yerleşim alanları, yeni kasaba ve şehirler ve bütün bunlar da daha önce tek bir insanın bile yaşamadığı yitik topraklar ürerinde olacaktır. Faust planlarını açıkladıkça şeytanın şaşkına döndüğünü, afalladığını görür. İlk kez, sökecek bir şeyi katmamıştır. Çok önceleri insanın dünya üzerindeki hareketini anlatırken, hızlı bir araba imgesini kullanmıştır bir paradigma olarak. Şimdiyse çömezi onu aşmıştır: Faust dünyayı hareket ettirmek istemektedir".*[163]

[161] Polat, s. 144

[162] Bu uluslararası (ulus-üstü) aktörlere, "*Kuzey Amerika Ekonomik işbirliği Örgütü (NAFTA), Avrupa Birliği (AB), Uzak Doğu Birliği (APEK) gibi bölgesel birliklerin yanı sıra; Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü, IMF gibi küresel ekonomik örgütler; General Motors, Mitsubishi, Coca Cola gibi dev (küresel) firmalar*" örnek verilebilir. Özer, s. 43-64.

[163] Berman, s. 93-94

Kapitalist birikimin işleyişi sürecinde, toplumların/ülkelerin arasında muazzam bir gelişme farklılıklarının yaratıldığını ve bu yaratılan farklılıkların üzerinden birikim sürecinin belirli biçimlerde sürdüğünü ve aslında kapitalist sistemde işleyiş sürecinde birikim mantığının, böyle bir zeminden yükseldiği işaret edilir. Bu bağlamda gelişmenin/kalkınmanın bölgede/yereldeki ve hatta mekândaki yaratılan farklılığı, eşitsizliği ve değişimi açımlayabilmek için ilk elden "*sermaye birikim süreci ile sermayenin mekânsal olarak eşitsiz dağılımı arasındaki ilişkilerin*" ele alınarak sorgulanması gerekir.[164] Ercan'ın ifade ettiği şekilde;

> *"[K]apitalizmin temel işleyişinin ifadesi olan sermaye birikimi her toplumun tarihsel toplumsal pratikleri dolayında biçimlenir. Sermaye birikiminin belirli bir tarih ve mekândaki genel yapısal işleyişinin analizi için gerek birikimin en genel işleyişinin gerekse de bu işleyişin biçimlendiği ve aynı zamanda dönüştürdüğü sosyal mekânsal özelliklerin dikkate alınması gerekiyor."*[165]

Bölge mefhumu birçok anlamda ve alana dair kullanılması sebebiyle net ve biricik tanımının yapılması zor olsa da aslında ulus-devlet işleyişi içinde oluşturulan "*bu yeni kademenin*" tanımından önce hangi ihtiyaçlarla kurulduğunu ve "*ancak bir kavramsal bağlam*" çerçevesinde açımlamanın yapılması gerektiğine vurgu yapıldığını görüyoruz.[166] İlk olarak, bölge kavramının etimolojik köklerine baktığımız zaman, Latince "*regio*" kavramında karşılık bulur ve "*çevre, alan*" anlamına gelir.[167] Genel olarak, "*belirli kriterler bakımından homojen (mütecanis) mekân parçası*" olarak çevrelenmekle birlikte, "*yan yana gelmiş yerel birimlerin mekânsal bütünlüğü ile oluşan, ulus devlet dışına kapalı, ulus devletin denetiminde, sınırları çizilmiş bir birim*",[168] dahası, "*bazen bir mahalleye, bir kente, bir ile, birkaç ilden oluşan yörelere, birkaç ülkenin oluşturduğu kara parçalarına ve hatta kıt'alara*"[169] "bölge" tanımlaması yapılır. Bölge mefhumunun tanımlanmasında temel kriterlere baktığımızda, "*bir coğrafi alanı kapsaması, benzer ekonomik ve sosyal yapıya sahip olması, ortak tarihi geçmiş çerçevesinde ortak etnik,*

---

[164] Ercan, "*Bölgesel Kalkınmada Değişim: Devlet Merkezli Bölgesel Kalkınmadan Piyasa Merkezli Bölgesel Birikime*", s. 46

[165] Ercan, s. 51.

[166] Can Umut Çiner, "Sosyo-Ekonomik Bölgeselleşme ve Bölgesel Kalkınma", **Küreselleşme-Yerelleşme Dikotomisinde Yerel ve Bölgesel Kalkınma: Kamu Yönetimi Perspektifi**, Mustafa Ökmen, Uluç Çağatay ve Ayça Berna Görmez (der.), Ankara: Orion Kitabevi, 2013, s. 2.

[167] Mürteza Hasanoğlu ve Ziya Aliyev, "Avrupa Birliği İle Bütünleşme Sürecinde Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Ajansları", **Sayıştay Dergisi**, Sayı. 60, (2006), s. 82.

[168] DPT, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara, 2000, s. 7.

[169] Ruşen Keleş, **Kentleşme Politikası**, 9. Baskı, İstanbul: İmge Yayınları, 2006, s. 347.

kültürel ve dini özelliklere sahip, aynı dili konuşan halklardan oluşması" şeklinde sayabiliriz.[170] Bu anlamda, bölgenin tanımlaması yapılırken, "*coğrafi etnik, kültürel, endüstriyel, kentsel ya da yönetsel ölçütler*" gibi belirli kriterler çerçevesinde ele alındığını görüyoruz. Bölgelerin genel olarak yapılarına bakıldığında üçe ayrıldığını görüyoruz:[171] Bunlardan birincisi, türdeş (homojen) bölgeler olup, "*sürekli özellikler gösteren ve kendini oluşturan her birimin özellikleri birbirine benzeyen*" mekân/bölge anlamına gelir ve genel olarak, azgelişmişliği işaret eder. İkinci olarak, kutuplaşmış (polarize) bölgeler olup, "*bir yerleşmeler kademelenmesi içinde, birbirine bağlı kutuplaşmış yerleşme kümelerini tanımaya yarayan bölgeler*" olup temel özelliği, "*öğeleri arasında işlevsel ilişkiler bulunması ve ve büyük kent (metropol), bölge özeği orta büyüklükte kent, kasaba ve köy gibi bir yerleşmeler kademelenmesine sahip olmasıdır*". Üçüncü olarak bölge, "*izlence*" ya da "*planlama bölgesi*' olarak tanımlanmakla birlikte "*ekonomik kalkınma planlarının uygulanmasını kolaylaştırmak ve bunlarla ilgili ekonomik kararlar arasında birlik bütünlük, uyum ve eşgüdüm sağlamak amacıyla tanımlan[ır] ve [u]lusal kalkınmayı*" planlayan aktörler, "*izlence bölgelerini bir araç olarak kullanır ve bunları yerel düzeyde kesim çözümlemelerine dayanarak seçerler.*"[172]

İkinci Dünya Savaşı sonrasında modernizasyonla gelen ulusal kalkınma anlayışının gelişmenin/kalkınmanın büyüme kavramına indirgenerek ülkedeki içsel kaynakların gelişmeyi/kalkınmayı ya da büyümeyi sağlayacak biçimde eşgüdümle organize edilmesi dönemin konjonktürü olarak gelişmenin kalkınmanın ana hedefleri olarak görülür. Merkezi planlama anlayışının kabul görüldüğü konjonktürde, "*ulusal politikaların, yerel gereksinimlere yanıt vermesi, yerel eylemlere dönüştürülmesi*"[173] ve aynı zamanda planlı kalkınma doğrultusunda bölge kaynaklarının ulusal kalkınma hedefleri dolayında değerlendirilmesi önemli bir olgudur. Eraydın'ın a göre özellikle 1950'li yılları sonrasında "*ulusal kalkınma stratejilerinde benimsenen sektörel ve gelir dağılımında denge kavramlarına bölgelerarası denge kavramı eklenmiş ve ulusal*

[170] Hasanoğlu ve Aliyev, s.82.
[171] Keleş, s. 348.
[172] Keleş, s. 348.
[173] Keleş, s. 338.

kalkınmanın ayrılmaz bir parçası olarak sunulmuştur."[174] Ülke kaynaklarının "büyüme ve sanayileşme" koşutuyla hem ulusal hem de bölgeler dolayında ulusal kalkınma stratejileriyle eşgüdümlü büyüme hedefleriyle uyumlu daha çok "*merkezi ve "yukarıdan aşağıya (top down) bir planlama*" ile bölgeler arasında ortaya çıkan eşitsizlikleri giderme maksadına yönelik yöntemler uygulanmıştır.[175]

> *"Göreli bir istikrar ve sabit büyüme koşullarının bulunduğu, 1950 ve 1960'ların ekonomik politik ve sosyal ortamında gelişen geleneksel bölgesel politikalar, etkinlik kaybı olmaksızın bölgesel dengeye ulaşılması için üretim faktörlerinin mekânsal tahsisinin yeniden düzenlenmesine yönelik merkezi yönetim çabaları tarafından karakterize edilmiştir."*[176]

Trotsky'nin ele aldığı "*eşitsiz ve bileşik gelişme eğilimi*" mefhumunun işaret ettiği gibi kapitalizmin tarihsel olarak gelişimi farklı mekânlarda farklı biçimlerde gerçekleştiği ölçüde, "*sermayenin dünya ölçeğinde toplam sosyal döngüsü ile karşılaşması farklı donanımlara sahip toplumlar ve ülkelerin varlığına yol aç*[tığını]" söylemiştik. Yine aynı mantık süreci içinde ülkeler arasında yaratılan eşitsizliğin aynı zamanda ulus-devleler içerisinde de yaratıldığını görüyoruz. Sermayenin uluslararasılaşmasının önündeki engellerin aşılarak ulus-devler içerisindeki yaratılan eşitsiz mekânlara yayılması söz konusudur. Böylelikle ulus-devlet içerisindeki bölgelerde/yerelliklerde kapitalist birikimin, bir mekândan gerekli birikimin sağlanıp başka mekânlara tekrar nüfuz etmesiyle söz konusu eşitsizliği daha da yaygınlaştırır ve genişletir. Böylesi kapitalist yayılmalarla ortaya çıkan mekânlar arası eşitsizlik tıpkı ülkeler arasında ortaya çıkan eşitsizliklerde olduğu gibi işleyiş kazanarak ekonomik, sosyal ve siyasi bütünleşmeyi beraberinde getirecektir. Bu bağlamda, gelişmenin/kalkınmanın, "*yersel, mekânsal, bir başka deyişle, coğrafi boyutlarını da hesaba katma gereksiniminden*" bölgelere ve böylelikle bölge planlamalarına ihtiyaç duyulmuştur.[177] İşte başta vurgulamadığımız gibi "*bu yeni kademenin*" oluşturulmasındaki amaçların bahsettiğimiz bu saikler sebebiyle ihtiyaç duyulduğunu söyleyebiliriz.

---

[174] Ayda Eraydın, **Yerel Sanayi Odakları: Yerel Kalkınmanın Yeniden Kavramsallaştırılması**, Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, 2002, s. 5.
[175] Demet Özmen Yılmaz, "Sermaye Birikim Sürecinde Arayış Mekânları: Samsun Örneği", (**Basılmamış Doktora Tezi**, Marmara Üniversitesi SBE, 2009), s.22.
[176] David W. Edgington ve Antonio L. Fernandez, "Changing Context Of Regional Development", **New Regional Development Paradigms: New Regions**, D.W. Edgington, A.L.Fernandez, Claudia Hoshino (ed.), Westport: Prensa De Bosque Verde, 2001, Aktaran: Özmen-Yılmaz, s.23.
[177] Keleş, s. 337.

> *"1970'li yıllarla birlikte, erken kapitalistleşen ülkelerde sermayenin içine girdiği süreç, yoğun sermaye birikim tarzının krize girmesidir. Sermayenin derinleşen krize karşı, ayakta kalma mücadelesi ile şekillenen bu yeni birikim tarzı, aynı zamanda mekânsal bir dizi değişimin gerçekleşmesine neden olmuştur. Erken kapitalistleşen ülkelerde yoğun sermaye birikim tarzının krize girmesi ile birlikte, aşırı biriken sermayenin değer yitirme süreci bireysel sermayeler arası rekabeti hızlandırmıştır. Rekabet sürecinde bireysel sermayelerin üretim maliyetlerini aşağıya çekecek çarelere başvurması ilk elden işaret edilmesi gereken bir özellik olacaktır. Temel maliyet unsurları olan hammadde ve emek-gücü ve bizzat üretim faaliyetlerinin sürdürüldüğü mekânların yoğunlaşma nedeni ile aşırı-değer kazanması, bireysel kapitalistlerin mekânsal sonuçları olan kararlar almasına yol açmıştır. Karar alma sürecinde emek ve hammaddenin ucuz olduğu bölge ve ülkeler, üretilen metalar için pazar olanağı sağlayan bölge ve ülkeler sermayenin en çok ilgisini çeken mekânlar/bölgeler olmuştur. 1980'li yıllarda özellikle erken kapitalist ülkelerde açığa çıkan de-endüstrileşme ve desantralizasyonu eğilimleri beraberinde bir dizi çöküş bölgeleri ile üretim faaliyetlerinin yoğunlaştığı yeni bölgelerin eşzamanlı gelişimi gerçekleşmiştir."*[178]

Yukarıdaki alıntıda yapılan vurguyla, 1980 sonrasında erken kapitalistleşen/gelişmiş ülkelerde yaşanılan "*de-endüstrileşme ve desantralizasyonu eğilimleri*" küreselleşmeyle birlikte kalkınmanın mekânsal boyutta farklılaşarak gelişmelerin ve ilişkilerin uluslararası boyutlarda bir dizi sonuçları ortaya çıkardığını söyleyebiliriz. Ulusal kalkınma stratejisinin planlı kalkınma döneminde coğrafi, fiziksel ve kültürel gibi kriterler dolayında merkeze bağımlı bölgesel (ulus-altı) birimler olarak tanımlanan bölge mefhumu, küreselleşme süreciyle birlikte artık uluslararası boyutta ilişkiler yürütebilen, ulus-devlet sınırlarını zorlayan, sermaye birikim sürecinde piyasa koşullarıyla eşgüdümlü olabilen ve piyasa koşullarına uyum sağlayacak ve bölgeler arasında rekabet edebilecek birimler/organizasyonlar olarak tanımlanmaya başlanır. Bu bağlamda, "*1980'li yıllardan başlayarak "bölge" kavramının ulus devlete referansla değil, küresel ekonomik sistemin bir alt birimi şeklinde tanımlandığı ve kimi zaman "yerel" kavramı ile eşanlamlı olarak kullanıldığı gözlenmektedir.*"[179] Farklılıkları tasvir etme amacı ile ortaya çıkan bölge mefhumu mekân dolayındaki ele alışları yansıttığını söyleyebiliriz.[180] Bölgenin böylesi yeniden kavramsallaştırılmasında öne çıkan temel değişkenin fordist üretim tarzından post-fordist birikim tarzına ve böylelikle esnek uzmanlaşmaya geçişin olduğu işaret edilir.[181]

1970'li yıllarla birlikte, EKÜ'lerde sermayenin içinde bulunduğu sürecin, yoğun sermaye birikim sürecinin krize girdiğini işaret etmesiyle, önceki yoğun üretim sürecine

[178] Ercan, "Bölgesel Kalkınmada Değişim: Devlet Merkezli Bölgesel Kalkınmadan Piyasa Merkezli Büyümeye", s. 46.
[179] Eraydın, s. 8.
[180] Eraydın, s. 8.
[181] Eraydın, s. 23.

nazaran birçok alanda yeni ve esnek bir üretim sürecinin hâkim olduğu esnek uzmanlaşmaya dayalı daha küçük ölçekte üretim yapan işletmelerin/organizasyonların ortaya çıkarak önem kazanmasını sağlamıştır. Bütün bu süreçte, değişen birikim modeli ve hiyerarşik ilişkilerin belirleyiciliği altında, bölge mefhumunda ve bölgesel/yerel gelişme/kalkınma algısında ortaya çıkan değişimlerle, yaratılan eşitsizliklerin ulusal boyuttan mekânsal boyuta çok daha fazla eşitsizliğin ortaya çıkmasıyla, Ataay'ın da belirttiği gibi*, "Bölgesel eşitsizlik, eşitsizliklerin yeniden üretiminin mekanizmalarından biri*"[182] olduğu gibi yaşanan bu sürecin de yapısallaşmasına neden olur. Yapısallaşmayla birlikte bölgeler/yerel birlikler arasında artan eşitsizlikler hiyerarşik ilişkilerin temeli ve kaynağı halini alırlar. Böylesi hiyerarşik gücü elinde bulundurup avantajlı bir konuma gelen aktörler sermaye birikiminin sürekliliğini sağlamak amacıyla ihtiyacını sağladığı bir bölgeden başka bölgeye yönelerek sürece işlerlik sağlamaktadır. Bu anlamda, böylesi sürecin işleyişinde temel olarak sınıf eşitsizliği olduğunu görüyoruz.[183] Bölgesel/yerel gelişme/kalkınma süreçlerine birikim modelinin dâhil edilmesinin getirdiklerine, Berna Güler Müftüoğlu ve Ercan'ın "sınıf eşitsizliğini" vurgulayarak aşağıdaki şekilde açımlamışlardır.

> *"Kapitalizm insanlar arasındaki sınıfsal eşitsizliği aynı zamanda belirli mekânlarda yoğunlaştığı ölçüde mekânsal/bölgesel eşitsizliklere de yol açar. Bu mekanizmanın yanında kapitalizmin gelişimine paralel olarak, geri kalmış/ geri bırakılmış bölgelerin zamanla kapitalist birikim mekanizmasının içine çekilmesi olgusunu önemli kılmıştır. Geri kalan bölgenin emek gücü, madenleri ve daha önemlisi emek-gücü sermaye birikim sürecinin daha açık ifade ile sermayedarların ilgi alanına girmeye başlarlar. "Geri kalan bir bölgenin sermayenin/sermayelerin çıkarları için önemli hale gelmesi" ifadesi ise hem dışarıdaki sermayeleri hem de geri kalan bölgenin olanaklarını kullanarak genişleyen, büyüyen sermayeleri işaret etmektedir. Bölgede işçileşmenin yanında bölgenin diğer kaynaklarının piyasa süreçlerine dâhil edilmesi yani sermayelerce kullanılması sonucu ortaya çıkacaktır."*[184]

Azgelişmişliği önleme çabasında, bölgesel sermaye birikimi, gelişme/kalkınma anlayışının yerine geçmektedir. Sermaye birikimini sağlayacak koşulların, verimlilik esasıyla ve rekabete dayalı düzeneklerin çerçevesinde yaratılmaya çalışıldığını görüyoruz. Bu koşullara baktığımız zaman sermayenin uluslararasılaşması minvalinde,

[182] Faruk Ataay, "Türkiye'de Kapitalizmin Mekânsal Dönüşümü", **Praksis**, Sayı. 2, (2001), s. 86.
[183] Derya İnce, Türkiye' de Bölgesel Kalkınma Üretim Doğa ve Metalaşma Üzerine Bir İnceleme: Rize Yeşil Yol Projesi, (**Basılmamış Yüksek Lisans Tezi**, Marmara Üniversitesi SBE, 2018), s. 38.
[184] Berna Güler Müftüoğlu ve Fuat Ercan, "Yeniden Biçimlenen Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Yereli Ulusal ve Uluslararası Dinamikleri", **V. GAP ve Sanayi Kongresi,** Ankara: TMMOB Makine Mühendisleri Odası, 2007, s.75.

uluslararası piyasaya yüzünü dönmüş tüm aktöreler/sermayeler için bu anlamlı ve elzem bir duruma işaret ederken aynı zamanda, ulus-devlet içindeki azgelişmiş bölgeler için önemli kaynak arayışına cevap bulunurken ulus-devlet mekanizmasında da önemli bir dönüşümün ortaya çıktığına şahit oluruz.[185] Bölgesel sermaye birikim sürecinin sürekliliğinin kılınması açısından, bir bölgede gerekli sermaye birikim sürecinin tamamlanmasıyla yeniden birikimin devamlılığı açısından başka bölgelerle ilişkiye girilmesi yani, sermayenin mekânından taşarak bölgede/yerelde birikim sürecinin devam etmesi adına "*üretim, realizasyon ve re-volarizasyonun gerçekleşme koşullarının oluşturulması önemlilik arz etmektedir.*"[186]

Bölgesel eşitsizliğin zuhur etmesiyle, eşitsizliğin yaşandığı bu bölgelerde/yerelde devlet tarafından daha fazla kaynağın talep edilmesiyle, bölgesel/yerel gelişme/kalkınma algısının da dönüşümüyle birlikte "*bölgenin sahip olduğu potansiyel donanımı harekete geçirecek ulusal ve uluslararası piyasalara eklemlenmenin sağlanacağı düzenlemelerin*"[187] işlerlik kazanması yönünde birtakım taleplerin ortaya çıkması söz konusudur. Ulus-devlet dolayında gerçekleşen kapitalist birikim mekanizmasının bu talepleri karşılayacak ya da belirleyecek taraf olarak karşımıza çıkmaktadır. Sermaye birikim sürecine eşgüdümlü olarak, bölgede/yerelde verimliliğin ve etkinliğin artırılması adına belirli yasal zeminin hazırlanması ve her bölgeye/yerele içkin özelliklerin ortaya çıkarılması amacıyla talepler söz konusudur. Bölgeye/yerele ilişkin diğer taleplere baktığımızda, dışardan içeriye gerçekleştiğini görüyoruz. Bunların, ulusal boyutta, siyasi iktidar, ulusal ölçekteki sermaye örgütler olurken, bölgesel boyutta, Avrupa Birliği (AB) ve dünya ölçeğinde de DB, IMF ve DTÖ aracılığıyla ortaya çıkan taleplerin olduğunu söyleyebiliriz.[188]

1980'li yıllarla birlikte yukarıda bahsedildiği gibi, bölgede/yerelde verimliliğin ve etkinliğin artırılması adına, bölgesel/yerel "*kümeleşen sanayi alanlarının küresel rekabetin stratejik alanları olmasıyla birlikte, bölgesel/yerel alanların piyasa koşullarında serbestlik kazandıracak ve sermaye akışının bu alanlara kaydırılmasını*

[185] Ercan, "Bölgesel Kalkınmada Değişim: Devlet Merkezli Bölgesel Kalkınmadan Piyasa Merkezli Büyümeye", s.78.
[186] İnce, s. 39.
[187] Ercan, s. 98-100.
[188] Ercan, s. 89.

kolaylaştıracak" yasal düzenlemeler gündeme gelmeye başlar. Bu yasal uygulamalar/düzenlemeler, yerelleşme mefhumunun gündeme gelmesini sağlarken, "*ticari liberasyon ve "Yeni Kamu Yönetimi" adı altındaki ademi-merkezi yapılanma*" ulus-ötesi kurumlarca ulus-devletlere yönelik benimsetilmeye başlanır.[189] 1986 yılında Washington Konsensüsü ile sermayenin dünya ölçeği düzeyindeki ulus-üstü kurumlar olarak; "*para sermayeyi kontrol eden IMF, üretken sermayeyi kontrol eden GATT (DTÖ), Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Teşkilatı (OECD) ticari liberasyonun ve desantralizasyonu (ademi merkezi yapılanma) ve yönetişim*" mefhumlarının uygulanıp benimsetilmesi doğrultusunda benzerleştirilmiştir.[190]

Bütün bu söylenenler çerçevesinde, bölgesel/yerel kalkınma mefhumu, "*bir yöreye özgü dönüşüm süreçlerinin harekete geçirilme süreci olarak tanımlanmaktadır.*" Harekete geçirilen bu süreç içerisinde, "*büyük ölçekli kamu/özel kesim yatırımların ağırlıkta olduğu bölge planları yerine, daha küçük ölçeğin, sürdürülebilirliğin, katılımcılığın ve her alt bölgenin kendine özgü potansiyellerinin göz önüne alındığı bir kalkınma*" algısı oluşturulmuştur. Bu bağlamda bölgesel/yerel kalkınma anlayışında, "*planların müdahale alanının standart bir yaklaşımı yerine, o yörenin kendine özgü koşulları, ekonomik, sosyal, çevre ve mekânsal yapıları ile insan kaynaklarının durumu[nun"]* da vurgulandığı bir yaklaşım ön plana çıkmıştır.[191] Bu bağlamda, bu yeni yaklaşımlarla;

> *"[…K]üreselleşme-yerelleşmenin karmaşık diyalektiği yakalanmaya çalışılmış ve küresel bir dünyaya entegrasyon sürecine daha iyi uyum gösterebilecek üretim örgütlenmesi esnekliğine; küçük ve orta ölçekli işletmelere; yerelin özgünlüğüne; yerelin kültürel, tarihi ve coğrafi vb. olarak yenilenemez karşılaştırmalı avantajlarına dayalı yeni bir endüstriyel kalkınma modeli geliştirilmiştir. Öz olarak kalkınmanın içselleştirilmesi sürecine dayanan yerel kalkınma yaklaşımı ve bu yaklaşımın yeni sanayi odakları (industrial districts) olarak adlandırılabilecek endüstriyel kalkınma modelleriyle birlikte, bölgelerin kendilerine özgün kaynaklarına dayanarak bölgesel/yerel refah yaratıcı mekanizmaların nasıl işleyebileceği ve böylece bölge/yörelerin, aktif bir şekilde kendi geleceklerini nasıl kontrol altına alacakları gösterilmeye çalışılmıştır."*[192]

[189] Berna Müftüoğlu, "Yerel Yönetimin Yeniden Yapılandırılması ve Kobi Temelli Bölgesel/Yerel Dinamikleri", **Kapitalizm ve Türkiye II**, Fuat Ercan ve Yüksel Akkaya (haz.), Ankara: Dipnot Yayınları, 2005, s. 370.
[190] Müftüoğlu, s. 370
[191] Hatice Karaçay-Çakmak ve Lütfi Erden, "Yeni Sanayi Odakları ve Sanayinin Yeni Mekân Arayışları: Denizli ve Gaziantep Örneği", **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt. 6, Sayı. 1, (2005), s. 114.
[192] Çakmak ve Erden, s. 114

Genel olarak toparladığımızda, 1980 öncesi süreçte ulusal kalkınma söyleminin yerini 1980 yılından sonra yerel bölgesel kalkınma yaklaşımlarının almasıyla birlikte kalkınma, merkezin karar alma sürecindeki yeri azaldığı, merkezden belirlenen, yukarıdan aşağıya bir süreç olmaktan çıkmakta, daha parçalı bir yaklaşımla, bölgeseli/yereli ön plana çıkartan yerel/bölgesel kalkınma potansiyelinin keşfedilmesi ile ulus-üstü kurumlar tarafından doğrudan yönlendirilen ve buna uygun bir bölgesel/yerel kalkınma stratejisi geliştirilmesini hedefleyen, aşağıdan yukarıya doğru bir süreç izlemektedir. Neoliberalizmin yükselişiyle, bölgesel/yerel kalkınma bahsinde düzenleyici mekanizmaların farklılaşmasıyla, gelişmenin/kalkınmanın, ulus-altı (bölgeler, yerel yönetimler gibi) bölge ölçeğinde yeniden inşa edilerek kavramsallaştırılması söz konusudur.

2.2. YEREL YÖNETİMLER

2.2.1. Tarihsel Arka Plan ve Kavramsal Çerçeve

Tarihsel bir perspektifle, yerel yönetimlerin gelişme çizgisini şu şekilde ifade edebiliriz: Antikçağda, "*belli bir toprak parçası üzerinde yaşayan insanların oluşturduğu en küçük, demokratik* " bir yönetsel birim olan aynı zamanda kendi kendini yöneten "*siteler*", Roma İmparatorluğunda "*municipe*" olarak ifade edilen, siyasal ve yerel yetkileri olmakla birlikte, daha çok bir yönetsel özerklikten yararlanan, Antik Yunan'da siyasal düşüncenin temel kavramlarından biri olan ve aynı zamanda "*toplumsal yaşamın en gelişmiş örgütlenme biçimi ve ideal toplumu yaratmaya en elverişli ortam" biçiminde algılanan "polis" denilen*" kent-devleti (city-state) yerel yönetimlerin ilk örnekleri olarak karşımıza çıkmaktadır.[193] Tarihsel olarak bu birimlerin etkilerini kaybetmeleri sonucunda, kentlerin özgürleşmesine işaret eden ve önemli fonksiyonlara sahip olan "*komün*"lerin oluşması, yerel yönetimlerin önemine dikkat çekmekle birlikte önemini artırmıştır. Günümüzde ise yönetsel, siyasal ve toplumsal birimler haline gelerek, halk katılımının tam anlamıyla sağlanması söz konusudur. Bu anlamda böylesi birimlere "*kurumsallaşan*" ilk yerel yönetim birimleri olarak bakılmaktadır.[194]

[193] Ruşen Keleş, **Yerinden Yönetim ve Siyaset**, 5. Basım, İstanbul: Cem Yayınları, 2006, s. 32.
[194] Yeter Çiçek, "Geçmişten Günümüze Türkiye'de Yerel Yönetimler", **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt. 11, Sayı. 1, (2014) s. 55.

16.yy'dan itibaren modernleşmeyle birlikte, ulus-devlet inşasıyla, devlet mekanizmasının tek egemen güç halini almış, komünlerin etkinliğini kaybetmesiyle devletin kentlerdeki ideolojik ve hegemonik üstünlüğü daha da güç kazanmıştır. Jeremy Bentham ve Anne Robert Jacques Turgot gibi düşünürler, İki yüz yıl boyunca "*ara kurum*" olarak ele alınan yerel yönetimlerin önemine tekrar vurgu yapması yerel yönetimlerin günümüzdeki ifadesinde gelişmesini sağlamıştır. Bu dönemlerde, yerel yönetimlerin tarihsel gelişme sürecine, "*özellikle Webbler, Fabian Sosyalistler, A.B.D. de ortaya çıkan Özerk Belediyecilik akımı ve Alexis de Tocqueville, Proudhon, Sieyes gibi Fransız düşünürlerinin de önemli katkıları olmuştur.*"[195] 18.yy ve 19. yy başlarında, gelişen yeni reformlarla yerel yönetimler "yerel hizmet kuruluşları" olarak tekrar düzenlenmişlerdir. 20. yüzyılın başları yerel yönetimler için "altın çağ" niteliği taşır. Bu dönemde, yerel birimler zorunlu görevleri için kaynak bulmakla birlikte, yerel halka merkezi yönetimin sunduğu hizmetten çok daha fazla hizmeti sunma fırsatını yakalamışlardır. Liberal ve sosyalist aktörler, "*belediyelerin yetkilerinin genişletilmesini ve yerel yönetim örgütünün iyileştirilmesini*" talep etmişlerdir.[196]

20. yüzyılın başlangıcıyla birlikte, yerel yönetimler, "*[e]konomik, toplumsal ve teknolojik*" sebeplerle görev alanları zamanla genişleyerek çeşitlenmiştir. Kent nüfusunun artmasıyla yerel birimlerin hızla kentleşmesi sonucunu doğurmuştur. Böylelikle, 20. Yüzyılın son çeyreğinde, yerel yönetimlerin kapitalist gelişme mantığı sürecine sokularak "*yeni liberal*" çalışmalar ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda yerel yönetimlerden, "*küreselleşen anamalın (sermayenin) akışkanlığını artırmaya öncü ve yardımcı olmaları, yerel hizmetleri olabildiğinde özelleştirmeleri ve kamu hizmetlerinin fiyatlarının belirlenmesinde pazar ekonomisi kurallarından ayrılmamaları*" tahayyül edilmektedir.[197]

Ruşen Keleş'e göre, "*yerinden yönetim*" olarak da ifade edilen yerel yönetim mefhumu, "*yönetim bilimlerinde "adem-i merkeziyet" (decentralization)" olarak bilinen bir kavramdır.*"[198] Özeksel/merkezi yönetimle ilişkisi etrafında anlamlandırılan yerinden yönetim/adem-i merkeziyetin yönetimsel olarak başlıca iki türü olduğunu görüyoruz.

[195] Çiçek, s. 55.
[196] Keleş, Yerinden Yönetim ve Siyaset, s. 35-39.
[197] Keleş, s. 38-39.
[198] Keleş, *Yerinden Yönetim ve Siyaset*, s. 21.

Bunlardan birincisi, "*yetki genişliği (deconcentration, delegation)*" anlamına gelmekle birlikte, bu mekanizma ile merkezden uzakta olan kuruluşların merkez adına belirli işlevlerin yerine getirilmesi adına merkeze ait bazı yetkileri devralmasıdır. İkinci olarak da, "*gerçek anlamda bir yerinden yönetimdir.*"[199] Yasaların belirlediği çerçevede oluşturulan "*yönetim organlarının*" yine yasalarca belirlenen ya da merkezin haricinde başka fonksiyonları yerine getirebilmeleri için "*tüzel, siyasal ve akçal birtakım yetkilerle donatılmışlardır.*"[200] Bu anlamda, yerinden yönetim mefhumu, genel olarak , "*merkezi yönetimden yerel yönetimlere yetki ve kaynak aktarımı ve böylece yerel özerkliğin*"[201] korunması olarak da ifade edilmektedir. Ayrıca yerinden yönetimin, yönetim bilimi yazını içinde, "*Siyasal Yerinden Yönetim*" ve "*Yönetsel Yerinden Yönetim (İdari Adem-i Merkeziyet)"* olmak üzere iki türünden söz edildiğini görüyoruz.[202] Siyasal yerinden yönetim mefhumu, "*daha çok federal devletlerde, anayasalarca, ulusal kimliğe sahip olmayan yerel birimlere tanınmış bulunan yarı özerk ya da özerk statüye dayanan*" bir mekanizmayı ifade eder.[203] Farklı bir açıdan bakıldığında ise, *"eğer bir ülkede siyasal merkez kendine hiyerarşik olarak bağlı olmayan otoritelere siyasal yetkiler devretmişse siyasal yerinden yönetim söz konusudur.*"[204] Federe devletler, yürütme, yasama ve belirli çerçevelerde yargı yetkisine de sahiptirler. ABD, Almanya, İsviçre gibi ülkeler, federal devletlerin başat örnekleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yönetsel/İdari yerinden yönetim mefhumu, *"kamu hizmetlerinin yerine getirilmesi amacıyla merkezi yönetimden farklı yönetim kademelerine işlevsel sorumlulukların kısmen veya tamamen aktarılması"* şeklinde ifade edilir.[205] Üniter/ulus-devlet ülkelerinde bu aktarım mekanizması, *yetki genişliği* (*deconcentration*), *yetkilendirme* (*delegation*), ve yetki *devri (devolution)* olmak üzere üç şekilde gerçekleşmektedir. Yetki genişliği (*deconcentration*) mefhumu, "*merkezi yönetimin, farklı düzeyleri arasında karar alma yetkisi ile mali ve yönetsel sorumlulukların*

[199] Keleş, s. 21.
[200] Keleş, s. 21.
[201] Bilal Canatan, **Yerellik İlkesi**, Ankara: Galeri Kültür Yayınevi, 2001, s. 43
[202] Keleş, s. 22.
[203] Keleş, s. 22-23.
[204] Atilla Nalbant, **Üniter Devlet Bölgeselleşmeden Küreselleşmeye**, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2012, s. 35.
[205] Birgül Ayman Güler, **Devlette Reform Yazıları**, Ankara: Paragraf Yayınevi, 2005. s. 112.

paylaşımı"[206] olarak ifade edilir. Yetkilendirme (delegation) mefhumu, *"merkezi yönetimden, merkez tarafından tamamen denetim altında tutulmayan, fakat sonuç olarak ona hesap veren yarı özerk örgütlere karar alma ve kamusal işlevleri yönetme sorumluluğunun aktarılması*" olarak ifade edilir.[207] Son olarak, *yetki devri (devolution) mefhumu* ise, *"yerel olarak seçilmiş organlara, kural koyma ve gelir elde etme dâhil önemli yetkilerin verilmesidir.*"[208] Bu anlamda yetki devrinin, "*ideal biçimde, kamu hizmeti ile ilgili yetkiler sınırları belirlenmiş bir coğrafi alanda merkezi yönetimin doğrudan denetimi dışında kalan bağımsız ve ayrı biçimde yönetilen özerk birimlere, yani yerel yönetimlere, aktarılmaktadır.*"[209]

Yönetsel yerinden yönetim mefhumunun kendi içinde "*yürütme*" fonksiyonu çerçevesinde, "*Hizmet Yönünden Yerinden Yönetim (İşlevsel Yerinden Yönetim)*" ve "*Yer Yönünden Yerinden Yönetim (Mahalli Adem-i Merkeziyet)* olmak üzere iki türü karşımıza çıkar. Yer Yönünden Yerinden Yönetim mefhumunda, "*bir yörede yaşayanlara ortak ve yerel nitelikteki gereksinmelerini yeterince karşılayabilmek, bunları kendi organları eliyle gerçekleştirmek için özerklik tanınması*" ile birlikte "*ayrı tüzel kişilikleri*, *yönetsel özerklikleri*" olup merkezi yönetimin haricinde "*mal varlıklarına*", bazı "*gelir kaynaklarına ve özel bütçelere sahiptir.*"[210] Yer Yönünden Yerinden Yönetimde gördüğümüz, yerel özerklik, yerel yönetimlerin oluşumlarında başat bir rol oynamakla birlikte salt bir bağımsızlığı işaret etmemektedir. Bu anlamda kamunun yararı ve mahalli idarelerin/yerel yönetimlerin ulusal politikalarla uyumu doğrultusunda denetimi söz konusu olmaktadır. Bu denetim mekanizması, *idari vesayet* ilkesi mefhumu ile gerçekleşmektedir. İdari vesayet ilkesi mefhumu, idarenin bütünlüğü doğrultusunda merkezi idari birimlerinin yerel/mahalli idare birimleri üzerinde denetleme yetkisini ifade etmektedir.

Başka taraftan, Mali Yerinden Yönetim mefhumu, yerinden yönetimin başat bileşeni olmakla birlikte "[*y]erinden yönetimin mali boyutu ile yerel yönetimlere*

[206] Birgül Ayman Güler, s. 112.
[207] Akif Erençin, "Yerinden Yönetim ve Türkiye'de Reform Süreci", **Mülkiye Dergisi**, Cilt 31, Sayı 254, (2007), s. 102.
[208] Erençin, s. 102.
[209] Erençin, s. 102.
[210] Keleş, Yerinden Yönetim ve Siyaset, s. 23.

merkezin devrettiği işlevin yerine getirilmesi için merkezi gelirlerden paylar ve/veya harcamaları karşılamak üzere gelir sağlama yetkisi aktarılır."[211] Başlıca araçları ise; "*kullanıcı ücretleri, ortak üretim ve finansman, yerel gelirlerin artırılması, yerel yönetimlere borçlanma yetkisi verilmesi ve merkez tarafından toplanan vergi gelirlerinden yerel yönetimlere pay verilmesidir.*"[212]

Son olarak Akif Erençin'in, "Yerinden Yönetim ve Türkiye'de Reform Süreci" başlıklı makalesinde modern devletlerin oluşum sürecinde, yerinden yönetimin biçimlerinin belirlenmesi açısından yerinden yönetimin farklı bir biçimi olarak, 1980'lerle uygulamaya geçen "Piyasacı Yerinden Yönetim" sayılmaktadır. "[K]amu kesimi tarafından yerine getirilen işlevlerin özel sektöre bırakılması veya kamu hizmetlerinin piyasa mekanizmaları kullanılarak sunumunun sağlanmasıdır. " Özelleştirme[213] ve deregülasyon[214] gibi uygulamalarla sağlanan bu yönetim biçimiyle kamu hizmetlerinin görülmesinde, kooperatiflerin, gönüllü kuruluşların, işletmelerin ve hükümet dışındaki farklı kuruluşların katılımı söz konusudur. Genel bir ifadede, liberal bir anlayışta, piyasacı yerinden yönetim mefhumuyla, yerinden yönetim mekanizmasında arzulanan nihai biçim olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu "*yeni liberal yaklaşım*" yani piyasacı yerinden yönetim mefhumu, "*kötü kamu-iyi özel*" anlayışıyla ve kamu üretimlerinin ve hizmetlerinin denetlenmesinden planlanmasına değin işletmecilik enstrümanlarının kullanılmasıyla "*piyasa modeli*" sonrasındaki en iyi seçenek olarak gösterilmektedir. Başka taraftan bu durum, yerinden yönetim biçiminin piyasacı

[211] Erençin, s. 103.
[212] Erençin, s. 103.
[213] "Özelleştirme; önceden kamunun tekelinde olan işlevlerin özel girişimce yerine getirilmesine olanak sağlamak, kamu hizmetlerinin yerine getirilmesinin veya kamu işletmelerinin yönetiminin ticari bir girişime sözleşmeyle devri, kamu kesimi programlarının sermaye piyasası ile finansmanı, devlete ait girişimlerin ayrıştırılıp, hizmetlerin yerine getirilmesi sorumluluğunun kamudan özel sektöre aktarılması yöntemlerinden bir veya birkaçını uygulayarak gerçekleştirilebilmektedir." Erençin, s. 104.
[214] Deregülasyon, "kamu tarafından sunulan veya tekel olarak düzenlenen alanlarda, hizmet sunumunda özel kesimin katılımının üzerindeki yasal sınırlamaların azaltılması ya da özel girişimlere kamu hizmetlerinin sunumunda rekabet olanağı tanınmasıdır." Erençin, s. 105.

boyutunda, faydalandığı kamu hizmetinde temel olan "*bireysellik*" ile kamu hizmetinde aslolan "*ortaklaşalık*" arasında çelişki söz konusu olmaktadır.[215]

Türü	Biçimleri
1 Yönetsel yerinden yönetim	Yetki genişliği
	Yetkilendirme
	Yetki devri
2 Mali yerinden yönetim	Pay aktarımı
	Gelir sağlama yetkisi
3 Siyasal yerinden yönetim	Karar alma yetkisinin devri
4 Piyasacı yerinden yönetim	Özelleştirme
	Deregülasyon

Tablo 1: Yerinden Yönetim Türleri ve Biçimleri

Kaynak: Erençin, s. 102

Buraya kadar anlatılanlar çerçevesinde, *yerel yönetim* mefhumuna baktığımızda, Uluslararası Toplum Bilimleri Ansiklopedisi'nde, "*Bir devletin ya da bölgesel yönetimin alt birimi olan, göreceli olarak küçük bir alanda, sınırlı sayıdaki kamusal politikaların belirlenmesi ve uygulanması ile görevli ve yetkili kılınmış bir kamu kuruluşu*"[216] şeklinde ifade edilirken, TODAİE-Kamu Yönetimi Sözlüğü'nde ise, "*merkezî yönetimin dışında, yerel bir topluluğun ortak gereksinmelerini karşılamak amacıyla oluşturulan, karar organlarını doğrudan halkın seçtiği, demokratik ve özerk bir yönetim kademesi, bir kamusal örgütlenme*" olarak ifade edilir.[217] Bir başka ifade biçimi olarak "*bir coğrafi alanda, merkezi yönetimin merkez ve taşra birimleri dışında, doğrudan o yörede yaşayanlarca oluşturulup yönetilen birimler*"[218] şeklinde tanımlanmaktadır. Yapılan bu tanımlar çerçevesinde toparlanırsa, yerel yönetimler, karar organlarının yerel halk nezdinde seçilen, kendi organlarınca kararların alınıp bu kararları uygulayabilen, kendi malvarlığı, bütçesi ve belirli gelirleri olan ve aynı zamanda tüzel kişiliği olan bir mefhumdur.

Yerel yönetimlerin tanımlanmasından da anlaşılacağı gibi, karar organlarının yerel halk nezdinde seçilmiş olmaları, kendi işlerini kendi organlarınca hiçbir müdahale

[215] Erençin, s. 105.
[216] İnternational Encyclopaedia of the Social Sciences Aktaran: Keleş, *Yerinden Yönetim ve Siyaset*, s. 23.
[217] TODAİE, **Kamu Yönetimi Sözlüğü**, Ankara: TODAİE Yayınları, No: 342, 2008, s. 258.
[218] İpek Özkal Sayan, **Türkiye'de İdari Sistem ve Örgütlenme**, Konrad Adenauer-Stiftung, 2013, s. 8.

olmaksızın yapmaları ve tüzel kişiliğe sahip olmaları, yerel yönetimlere özerk bir yapı ve demokratik bir nitelik kazandırdığını görüyoruz. Bu özellikleri dolayısıyla yerel yönetimlerin "*yerel özerklik*" ilkesi ortaya çıkmaktadır. Yerel özerklik mefhumu, "*bir yerel topluluğun, yerel nitelikte olan işleri, […] kendi başına, kendi organları eliyle görebilmesi ve buna olanak verecek kaynaklara da sahip olabilmesi[ni]*"[219] ifade etmektedir. Bu anlamda, yerel özerkliğin yerini bulması açısından, "*yerel yönetimlerin üst idarelerin müdahalelerinden belirli derecede uzak olması, seçimle iş başına gelen yerel organların politika yapma ve gelirlerini yükseltme yetkilerinin maksimize edilmesi, […] yerel tercihlere ve yerel halkın ihtiyaçlarına uygun mal ve hizmet üretme serbestîsinin olması*" dahası açık bir şekilde yerel yönetimlerin fikriyatını ifade etmesi ve bir bütün olarak bunlara işlerlik kazandırarak hayata geçirebilmesi gerekmektedir.[220] Başka bir ifadeyle, yerel özerkliğin koşulları; "*organların bağımsızlığı, kesin karar alma yetkisi ve parasal olanakların bulunması*" olarak ifade edilebilir.[221]

Yerel özerklik mefhumu, Avrupa Konseyi tarafından, 1985 yılında kabul edilerek imzaya açılan, Türkiye tarafından da 21.11.1988 tarihinde imzalanan, Resmi Gazete'de 21.05.1991 tarih ve 20877 sayı ile yayımlanarak taraf olunan Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nda da aşağıdaki şekilde bahsedilmiştir:

> *"Özerk yerel yönetim kavramı yerel makamların kanunlarla belirlenen sınırlar çerçevesinde, kamu işlerinin önemli bir bölümünü kendi sorumlulukları altında ve yere nüfusun çıkarları doğrultusunda düzenleme ve yönetme hakkı ve imkânı anlamını taşır. Bu hak, doğrudan, eşit ve genel oya dayanan gizli seçim sistemine göre serbestçe seçilmiş üyelerden oluşan ve kendilerine karşı sorumlu yürütme organlarına sahip olabilen meclisler veya toplantıları tarafından kullanılacaktır."*[222]

Küreselleşme süreciyle değişen ve çeşitlenen ihtiyaçların karşısında, refah devletlerin çeşitlenen ihtiyaç ve talepleri karşılamakta zorlanırken bu ihtiyaçların karşılaması dolayında bazı yetkilerin ulus-üstü oluşumlara bırakabilmekte ya da işbirliği yapabilmektedir. Böylesi süreçle ulus-devletler -yerel yönetimler yeniden görev paylaşımı yaparak, hizmetler yerel unsurların ihtiyaçları ve tercihleri doğrultusunda

[219] Keleş, Yerinden Yönetim ve Siyaset, s.52.
[220] Ahmet Ulusoy ve Tekin Akdemir, "Yerel Yönetimler ve Mali Özerklik: Türkiye ve OECD Ülkelerinin Karşılaştırmalı Analizi", **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt. 12, Sayı. 2, (Haziran 2009), s. 261-262.
[221] Yüksel Koçak, **Türkiye'de Yerel Yönetimler**, Ankara: Siyasal Kitabevi, 2013, s. 100.
[222] Koçak, s. 100.

gerçekleştirilmektedir. Bu anlamda yerinden yönetim açısından başka bir ilke olarak, *yerindenlik/yerellik (subsidiarite)* ilkesi ön plana çıkarmaktadır. Yerindenlik mefhumunun kökeni, Antik zamanlara dayanmakla birlikte, Roma Katolik Kilisesi'nde ilk defa uygulanmıştır. "*Subsidiarity"* ilkesi, kilise tarafından desteklenirken "*toplumsal işlerde önceliğin bireye en yakın olan alt düzeylerdeki kurumlara ve gruplara ait olması; üst düzeydeki kurumların ya da grupların ancak alt düzeyin yetersiz kalması durumunda ve sadece yardım amacıyla müdahale etmesi*" olarak tanımlanmıştır.[223] Subsidiarite kavramı, İngilizce'deki "subsidiary" kelimesi ile Fransızca'daki "subsidiare" kelimelerinden türetilmiş olup, kelime anlamı ile "yedekte olma", ikincil olma, destek verme, yardım etme gibi anlamlara gelmektedir. Başka bir ifadeyle, "*[t]oplumsal ya da siyasal işlerde eylem önceliğinin (bireye yakın) alt birimlere ait olması ve üst düzeylerin sadece yardım amacıyla, ikincil olarak müdahale etmesini*"[224] ifade etmektedir. Türkçe'ye "*yetki paylaşımı*", "*yetki ikamesi*", "*hizmette yerellik*", "*hizmette halka yakınlık*", "*yerellik*" olarak çevrilmektedir. *Subsidiarite* kavramı, Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nda da geçmektedir. Fakat Şartta, *subsidiarite*'nin kelime anlamının aksine kavramsal düzeyde yer verilmiştir. Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nın 4/3 bendine baktığımızda:[225] "*Kamusal sorumlulukların uygulanması, genel olarak ve tercihen, vatandaşlara en yakın makamlara bırakılmalıdır. Bu sorumluluğun başka makama bırakılmasında, işin vus'ati (genişliği), cinsi, etkinliği ve ekonominin gerekleri göz önünde tutulmalıdır.*" şeklinde geçmektedir. Bu anlamda Şart'ta yerellik ilkesine yer verilerek, kamu hizmetinin arzı dolayında vatandaşa en yakın makama/birimlere bırakılması gerektiği vurgulanmıştır.

Türkiye, Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nın, "*bazı maddelerine koyulan çekincelerle birlikte 1985'te imzaya açılan Şart'ı, 21.11.1988 de Strasbourg'da imzalamış ve 3723 sayılı yasa ile 21.05.1991 tarihinde Şart'a taraf olmuştur.*" Aynı zamanda, Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'ndaki söz konusu bu düzenlemeler "*Türkiye için bir iç hukuk hükmünde olup antlaşma gereğince hizmetler hizmete ihtiyaç*

[223] Canatan, s. 9
[224] Canatan, s. 1-2
[225] Koçak, s. 103.

duyan halka en yakın birimler tarafından yerine getirilmelidir."[226] 1982 Anayasa'sında 127. maddede yerellik ilkesinden söz etmekte olup maddenin ilgili hükmü şu şekilde ifade edilmiştir: "… *[M]ahalli idarelerin kuruluş ve görevleri ile yetkileri yerinden yönetim ilkesine uygun olarak kanunla düzenlenir.*"[227]

7 Şubat 1992 tarihli Maastricht Sözleşmesi'nde de s*ubsidiarite* kavramına yer verilerek, AB, kesin olarak, görev alanını kapsamayan konularda yerellik ilkesine göre hareket etmekle birlikte, üye devletlerin ya da yerel yönetimlerin ilgili hizmetleri yerine getiremediği zamanlarda müdahale edecektir. AB'nin kendisine belirlenen amaçlar ve yetkiler dolayında hareket edeceği yer almıştır. Yerellik ilkesinin Maastricht Sözleşmesi'nde ele alınmasının iki sebebi olduğunu görüyoruz. Birincisinin, AB'nin zamanla büyüyerek merkeziyetçi bir mekanizmaya kavuşup, üye devletlerin ve yerel yönetimlerin yetkilerinin işlevsiz kalarak "*ulusal kimlik ve kişiliklerinin*" AB hegemonyasına girilebileceği, ikinci olarak ise, AB sınırlarının zamanla genişlemesiyle çok daha fazla "*düzenleme*" gereğinin ortaya çıkmasıdır.[228]

2.2.2. Yerel Yönetimlerin Varlık Nedenleri ve Dayandığı Değerler

Yerel yönetimler, belirli amaçlara varmak, belli ihtiyaçları karşılamak üzere, ülkelerin/toplumların tarihsel olarak gelişimi çerçevesinde ortaya çıkmış mefhumlardır. Yerel yönetimler, siyasal, toplumsal ve yönetsel olmak üzere üç varlık nedeni etrafında açımlanır: Bunlardan ilki olarak, yerel yönetimlerin *yönetsel nedenleri*, kamu hizmetlerinin merkezden yürütülmesinin zorlaşması üzerine, yerel yönetimlerin ne kadar geliştirilebileceği, görev zeminlerinin ne kadar geniş tutulabileceği ve bu anlamda yerel yönetimlerde etkinliğin nasıl sağlanacağı konusu üzerinedir. Bu anlamda, uygun (optimal) hizmet alanının, yerel yönetim birimlerinin nicelik olarak azaltılmasının ve bu yolda kaynak savurganlığının önlenmesinin ve son olarak da yerel yönetimlerin her birine en iyi yapabilecekleri işlerin dağıtımı, etkinliğin sağlanması için önem taşımaktadır.[229] Başka taraftan, yerel birimlerdeki yöneticilerin, yereldeki/yöredeki halkın ihtiyaçlarını

[226] Koçak, s.103.
[227] TBMM, **Türkiye Cumhuriyeti Anayasası**, http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709.pdf (03.03.2019), s. 160-161.
[228] Koçak, s. 105.
[229] Keleş, Yerinden Yönetim ve Siyaset, s. 52.

daha iyi bilmeleri ve bu ihtiyaçların karşılanması konusunda daha iyi çözümler geliştirebilme imkânlarına sahip olması bu anlamda merkezi yönetimin iş yükünü ve sorumluluğunu hafifletme olanağına sahiptir.[230]

İkinci olarak, *toplumsal nedenleri* açısından bakıldığında, toplumsal gelişme, yerel yönetimlerin gelişme ve varlığı ile ilintili bir durumdur. Toplumların/ülkelerin gelişmişlik düzeyi, kentlilik düzeyi aynı zamanda yerel yönetimlerin gelişmesine önemli katkılarda bulunabilir. Demokrasi bilinci, okuryazarlık, ekonomik gelişmişlik/kalkınmışlık gibi süreçler yerel yönetimlerin varlığına ihtiyaç duymakla birlikte yerel yönetimlerin gelişme sürecini etkileyebilme potansiyeline sahiptir. [231]

> *"Yerel yönetimin en önemli erdemi demokrasiye yapabileceği katkıda yatar. Hiçbir ülke, refah devletini bir tarafa koyalım, iyi işleyen bir demokrasiye güçlü ve sağlıklı bir yerel yönetim olmadan ulaşma umudu taşıyamaz. Ancak, yerel yönetim sadece toplumsal ve fiziki çevresindeki değişimlerle uyumunu sağlayacak değişikliklere konu olursa sağlıklı kalabilir".*[232]

Son olarak siyasi nedenlerine bakıldığında, bu varlık nedenin dayanağı daha çok yerel özerklik mefhumu etrafında açımlandığı söylenebilir. Gelişmiş ülkelerde yerel hizmetlerin büyük bir çoğunluğu yerel yönetimler tarafından verilmekte olup merkezi yönetimin yerel yönetimler üzerindeki vesayet denetimi yalnız yargı denetimi çerçevesinde olması nedeniyle vergi toplanılmasından birçok yerel nitelikli hizmetlerin gerçekleşmesi adına her türlü karar işlemlerinin merkezi yönetimden bağımsız alınması söz konusu olmaktadır. Bu anlamda demokrasi bilincinin gelişmiş olması, daha demokratik ve sağlam bir yerel yönetimlerin ortaya çıkmasına katkı sağlamaktadır.[233]

2.2.3. Türkiye'de Yerel Yönetimler

Yerel yönetimler mefhumu, toplumların/ülkelerin "ortak ve yerel nitelikteki" ihtiyaçlarını karşılamak üzere ortaya çıkan "*yönetsel*" kurumlardır. Belli bir hukuk çerçevesinde devlet sınırları içerisinde, anayasal bir statü ile tanımlanan kuruluşlar olarak yerel yönetimler Türkiye'nin yönetsel/idari yapısı içerisinde 1864'ten sonra yer almaya

[230] Koçak, s. 23.
[231] Keleş, Yerinden Yönetim ve Siyaset, s. 27.
[232] William A. Robson, "Local Government in the Welfare State", **Political Quarterly**, Cilt. 37, Sayı. 2, (1966), s. 125 Aktaran: Erençin, s. 107.
[233] Koçak, s. 21-22.

başlamıştır. Bu anlamda yerel yönetimler mefhumunun Türkiye'deki tezahürünün Batı toplumlarında/ülkelerinde olduğu gibi uzun dönemli bir geçmişe sahip olmadığı ortaya çıkmaktadır. Yerel yönetimlerin, Türkiye'de modern anlamda, 20. Yüzyılın başında ortaya çıktığı görülmektedir.[234] Cumhuriyet öncesi dönemde, Tanzimat'la birlikte filizlendiğini görüyoruz. Yerel yönetimlerin o dönemdeki karşılığına baktığımızda, İlber Ortaylı, "*Tanzimatçı bürokratik kadrolar, mahalli yönetimi kurumlaştırırken, bir mahalli demokrasiyi geliştirme niyetinde değildiler; daha çok, vergilerin düzenli ve hakça toplanması, hizmetlerin iyi görülmesi, asayişin ve ekonomik gücün gelişip yerleşmesi niyetinde idiler*" şeklinde ifade eder.[235] Bu dönemde her ne kadar yerel bir birimlerin yasallaştığı görülse de merkezi yönetimin güçlenmesi ve yaygınlaştırılması adına yapıldığı vurgulanır. Sonrasında Batı ile ilişkilerin yoğunlaşmasıyla beraber modern anlamda belediye birimlerinin oluşturulması adına girişimlerde bulunulur.[236]

Yerel yönetimlerin Türkiye'deki (Cumhuriyet öncesi) tezahürü, ilkin belediye birimlerinin kurulup gelişmesi süreciyle başladığını görüyoruz.[237] Bu bağlamda "*Türkiye'de Yerel Yönetimler*" başlığı altında bir bütün bu olarak tarihsel arka planını ortaya koymak tezin odağını aşacağından ve tez çalışmasında "belediye" birimine odaklanılacağından tarihsel arka planına ayrıntılı değinilmeyecektir.

Yerel yönetimler mefhumu, ülkelerin sundukları hizmetler ve örgütlenme biçimleri açısından ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Yerel yönetimlerin, bütün ülkelerde, görev ve hizmet yönünden başlıca üç ilke olan, "*genellik ilkesi*", "*yetki ilkesi*" ve "*liste ilkesi*" çerçevesinde uygulandığını görüyoruz. Türkiye'de görev ve hizmet yönünden yerel yönetimlerin kuruluş yasalarında liste yönteminin çerçevesinde belirlendiği söylenebilir.[238]

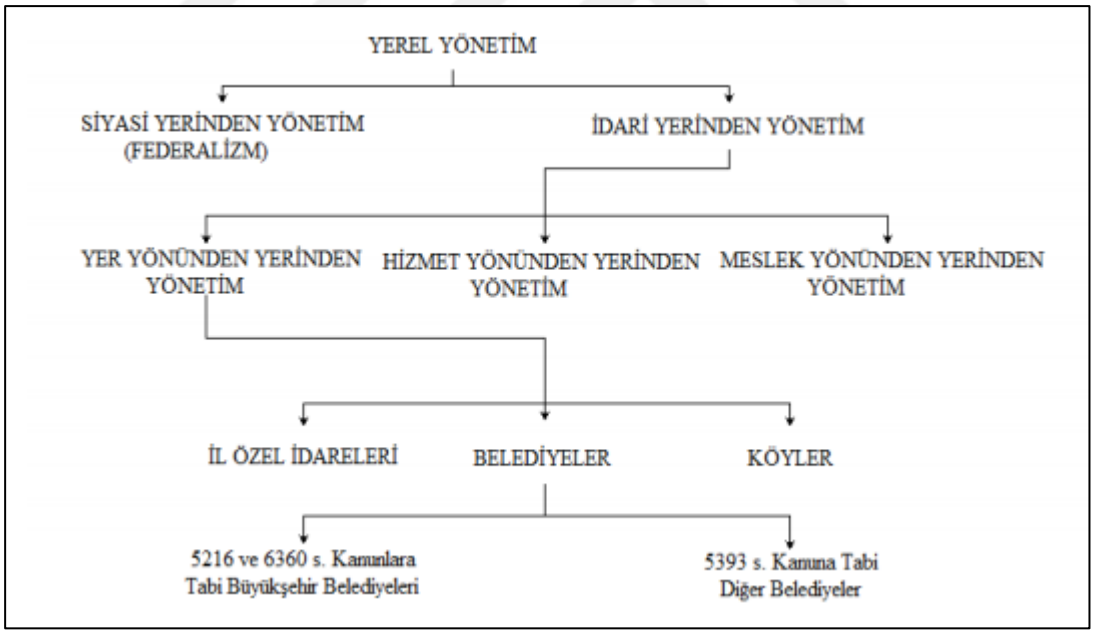
[234] Çiçek, s. 54.
[235] İlber Ortaylı, **Türkiye İdare Tarihi**, Ankara: TODAİE, 1974, s. 8 Aktaran: Keleş, *Yerinden Yönetim ve Siyaset*, s. 132.
[236] Keleş, s. 132.
[237] Kırım Savaşı sonrasında 1855'te İstanbul'da ilk belediyenin kurulması, 1858'de Altıncı Daire-i Belediye kuruldu; "1869'da çıkarılan Dersaadet İdare-i Belediye Nizamnamesi ile, belediye örgütü, Beyoğlu ve Galata dışında tüm İstanbul'a yaygınlaştırılmış ve İstanbul Şehreminliği örgütü kurulmuştur." Keleş, s. 132-133.
[238] Koçak, s.106.

Bugünün Türkiye'sinde, üç ayrı yerel yönetim kuruluşunun olduğunu görüyoruz. Bunların; "*kentsel yörelere hizmet eden*" belediyeler, "*kırsal topluluklar*" yerel yönetim birimi olan köyler, "*il sınırları içindeki yerel topluluğa hizmet yapan*" il özel yönetimleridir. Aynı zamanda, 1984 yılında "*büyükşehir*" niteliği taşıyan yerleşim birimleri için yeni bir belediye modeli oluşturulmuştur (Büyükşehir belediyeleri). [239]

Yerinden yönetim mefhumunun, hukuki boyutuna baktığımızda 1982 Anayasa'sının 127. Maddesinde aşağıdaki şekilde tanımlandığını görüyoruz:

> *"Madde 127 – Mahalli idareler; il, belediye veya köy halkının mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, gene kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişileridir. Mahalli idarelerin kuruluş ve görevleri ile yetkileri, yerinden yönetim ilkesine uygun olarak kanunla düzenlenir."* [240]

Maddede yapılan tanımdan da anlaşılacağı gibi, yerel yönetimler mefhumu, "il" (il özel idaresi), "belediye" ve "köy" idareleri olmak üzere üç birimden oluşmaktadır.

Grafik 1: Yerel Yönetim Şeması

Kaynak: Mehmet Mecek, Mesut Doğan ve Bekir Parlak, **İdari ve Mali Açıdan Türkiye'de Yerel Yönetimler**, Ankara: Bekad Yayınları, 2015, s. 7.

[239] Koçak, s.143.
[240] TBMM, **Türkiye Cumhuriyeti Anayasası**, http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709.pdf (03.03.2019), s. 160.

Buraya kadar yerel yönetimlerin Türkiye'deki tezahürünün hukuki boyutunu bugündeki tanımlamasını vererek yerel yönetimleri oluşturan idareleri/birimleri saymış olduk. Bir sonraki kısımda, il özel idareleri ve köy idarelerinin içeriğine girilmeyecek olup tezin ana ekseni/odak noktası, yani araştırma nesnesi olan "*belediye*" mefhumuna geçilecektir.

2.2.4. Türkiye'de Belediyeler

Türkiye'de "*belediye*" birimi olarak 5393 sayılı kanuna dayalı olan belediyeler ve 5216 sayılı kanuna dayalı büyükşehir belediyeleri karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde yürürlükte olan 3.7.2005 tarih ve 5393 sayılı belediye kanunudur. 5393 sayılı belediye kanununa göre belediyeler, "*Belde sakinlerinin mahallî müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan, idarî ve malî özerkliğe sahip kamu tüzel kişisini*" ifade eder. Tanımlamadan da anlaşılacağı üzere, belediyelerin mali ve idari olarak özerk bir yapıda olduğu açıkça ifade edilmektedir. Tarihsel olarak bakıldığında, modernleşme ve küreselleşme süreci ile beraber insanların hep bir arada yaşama gereksinimleri doğrultusunda çeşitli yerel birimlerin ortaya çıktığını belirtmiştik. Bir yerel yönetim birimi olarak belediyelerin günümüzde özerk bir yapı kazanarak böylesi ihtiyaçları yerelde karşılamak üzere tarihsel süreç içerisinde geliştiğini görmekteyiz.

2.2.4.1.Cumhuriyet Öncesi Belediyeleşmenin Tezahürleri

Osmanlı döneminde "*modern*" anlamda belediyelerin ortaya çıkışı Tanzimat'ı izleyen yıllara tekabül etmektedir. Kırım savaşı (1854-1856) sonrasında vakıf, lonca gibi kuruluşlar aracılığıyla ve kadılar gözetiminde olan yerel hizmetlerin, şehirdeki (İstanbul) mevcut koşulların da kötüye gitmesiyle insanların yerel gereksinimlerini karşılamakta güçlük çekmeye başladığı görülür. Dış müdahalelerin de etkisi ve talebiyle "*Batı ama özelde ise Fransa*" modeline benzer bir belediye birimi/teşkilatı kurulması öngörülmüştür.[241] Böylece, 16 Ağustos 1854 tarihinde belediyenin işlevlerine sahip olan bir birim olarak "*İstanbul Şehremaneti*" kurulmuştur. Şehremanetinin kuruluş amacı, "*şehrin düzenlenmesi ile ilgili işlerin devlet işlerinden ayrılması ve özellikle tek örgütün*

[241] Koçak, s. 178.

yetki alanına bırakılması olarak belirlenmiştir."[242] Şehremanetinin başarısızlığı üzerine Beyoğlu ve Galata'da 1858 yılında "*Altıncı Daire-i Belediye*" altında fiili olarak ilk belediye kurulmuştur. Bu belediye yapısı ile gerekli personel ve gelir kaynakları sağlanarak meclisi, çarşı ve dükkânların düzenine ve temizliği üzerine kararlar almakla birlikte talimatnameler ve bütçe hazırlayıp yasalar koyabilmiştir.[243] 1870 tarihinde, belediyecilik çalışmaları hız kazanırken, İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesi çıkarılarak merkez İstanbul dışındaki vilayetlerde, sancak ve kazalarda belediye birimlerinin kurulması yasalaşmıştır. 1876 tarihli Kanuni Esasi 112. Maddesinde, kurulacak bütün belediye birimlerinin "*seçimle işbaşına gelen meclisler aracılığıyla yönetileceği, kuruluş ve görevleriyle üyelerinin seçim usulünün çıkarılacak bir yasa ile belirleneceği*" hükmüne yer verildiğini görüyoruz.[244] Bunun üzerine İstanbul için "*Dersaadet Belediye Kanunu*" ve taşra için ise "*Vilayet Belediye Kanunu*" taslakları hazırlanmıştır.

Osmanlı döneminde, belediyelerin gelişimi "*kurumsal gelişim*" ve "*beledi uygulama*" çerçevesinde üç dönemde sınıflandırılmaktadır. İlki, belediyelerin ilk kuruluş dönemi olarak ifade edilen 1855-1858 yıllarını içeren, "*İstanbul Şehremaneti*" ve sonrasında "*Altıncı Daire-i Belediye*"nin kurulduğu dönem, ikinci olarak, "*sınırlı gelişme*" olarak ifade edilen ve 1877-1908 yılları arasına tekabül eden, İstanbul için "*Dersaadet Belediye Kanunu*" ve taşra için "*Vilayet Belediye Kanunu*" ile sınırlı bir belediyeciliğin yapıldığı bir dönemdir. Üçüncü olarak ise, 1908-1922 yıllarını kapsayan "*Kurumsallaşma Dönemi*" olarak ifade edilen ve bu dönemde İstanbul'da Dersaadet Belediye Kanununun yürürlüğe girmesiyle hemen sonrasında yirmi belediye dairesinin kurularak belediyecilikte kurumsal bir yapı oluşturulur.[245]

[242] Gülsüm Güler Hazman, **Türkiye'de Yerel Düzeyde Kalkınma Hedefi ve Belediyeler**, Ankara: Seçkin Yayınevi, 2011, s. 77.
[243] Hazman, s. 78.
[244] Koçak, s. 179.
[245] Cem Kasapoğlu, "Belediyelerde Sosyal Belediyecilik Uygulamaları, Kent Yoksulluğu İlişkisi: Afyonkarahisar Belediyesi Örneği", (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Yalova Üniversitesi SBE, 2018), s. 31

2.2.4.2. Cumhuriyet Dönemi Sonrası Belediyeler

Cumhuriyet döneminde belediyecilikle ilgili düzenlenen ilk yasa olarak, 1930 tarih ve 1580 sayılı Belediye kanunu karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte, 2290 sayılı Belediyeler Yapı ve Yollar Kanunu ve 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha kanunu diğer yasal düzenlemelerdir.[246] 26 Şubat 1924 tarihinde yürürlüğe giren 432 sayılı "*Belediye Vergi ve Resimleri Kanunu*" cumhuriyetle birlikte belediyeler açısından önemli bir düzenlemeyi işaret eder. 1924 yılında çıkan kanunla belediyelerin hangi yerlerde kurulacağına dair belirsizlikler açıklık kazanmaya başlar. 18 Mart 1924 yılında "*442 sayılı Köy Kanunu*" ile "*nüfusu 2000'e kadar olan yerlerde köy kurulacağı*" karara bağlanarak nüfusu 2000'i aşan yerlerde ise belediyelerin kurulması söz konusudur.

1930 yılı ile birlikte "*1580 sayılı Belediye Kanunu*" kabul edilmiştir. Bu kanunla birlikte belirli ilkeler benimsenmiştir. Bu ilkelerden birisi, "*belediyeler arası eşitlik ilkesi*"dir. Bu ilke ile her belediye birimleri "eşit muamele ve işlem" göreceklerdir. Bir başka ilke olarak ise, belediyeler yaptığı işlerde/icraatlarda serbest olacaktır fakat bu serbestliğin belirli sınırlılıkları söz konusu olacaktır. Bu sınırlılıklar, "devlet yasaları ve mahalli nitelikteki müşterek ihtiyaçlar" dolayında tespit edilmiştir. 1930 yıllarından 1945 yılına kadar birçok önemli yasal düzenlemelerin yapıldığını görüyoruz. 1945 yılında belediyecilik için çok önemli fonksiyonları üstlenecek olan "İller Bankası" kurulmuştur. 1961 Anayasası ile, mahalli idareleri ve belediyeleri anayasal güvence ile hukuki statü kazandığını görüyoruz. Anayasa bu birimlerin "demokratikliğini ve özerkliğini" modern esaslara bağlamıştır.

1980'li yıllarla, 1982 Anayasası'nın 127. Maddesi'nde yer alan "büyük yerleşim birimleri için özel yönetim biçimleri getirilebilir" ifadesine dayanarak, 1984 tarihi ile 3030 sayılı "Büyükşehir Belediyeleri Kanunu" çıkarılmıştır. Yapılan 1984 tarihli seçimle de İstanbul, İzmir ve Ankara'da büyükşehir belediyeleri kurulmuştur. 2005 yılında, bugün mevzuatta/yürürlükte olan 5393 sayılı Belediye Kanunu kabul edilerek,

[246] Koçak, s. 180.

Cumhuriyet döneminde kabul edilen 1930'dan bu yana yürürlükte olan 1580 sayılı kanun yürürlükten kaldırılmıştır.[247]

Böylelikle Türkiye'de Belediyeler biriminin hukuki altyapısını, tarihsel olarak gelişme süreciyle beraber bugünkü hukuki ifadesine nasıl kavuştuğuna kısaca belirtilmiş oldu. Bundan sonraki başlıkta belediyeler birimi, yürürlükte olan (1982/5393) yasa çerçevesinde bir bütün olarak ele alınarak kuruluş görev ve yetkilerine değinilecektir.

2.2.4.3. Belediyelerin Görev, Yetki ve Sorumlulukları

12.07.2005 tarihinde yürürlüğe giren 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 14. Maddesinde belediyenin görev, yetki ve sorumlulukları sayılırken, öncelikle, mahalli (yerel) ve müşterek (ortak) nitelikte olması koşuluyla, "*belediyenin temel görev alanları (1. fıkranın a bendi) ve sonra isteğe bağlı olarak girebileceği görev alanları (l. fıkranın b bendi) sayılmaktadır.*"[248] Belediyelerin görev, yetki ve sorumlulukları 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun "*Belediyenin görev ve sorumlulukları*" başlığı altında, 14. maddesinde "*Belediye, mahallî müşterek nitelikte olmak şartıyla;*" aşağıdaki hükümler yer almaktadır:[249]

> *a) İmar, su ve kanalizasyon, ulaşım gibi kentsel altyapı; coğrafî ve kent bilgi sistemleri; çevre ve çevre sağlığı, temizlik ve katı atık; zabıta, itfaiye, acil yardım, kurtarma ve ambulans; şehir içi trafik; defin ve mezarlıklar; ağaçlandırma, park ve yeşil alanlar; konut; kültür ve sanat, turizm ve tanıtım, gençlik ve spor orta ve yükseköğrenim öğrenci […]; sosyal hizmet ve yardım, nikâh, meslek ve beceri kazandırma; ekonomi ve ticaretin geliştirilmesi hizmetlerini yapar veya yaptırır. […] Büyükşehir belediyeleri ile nüfusu 100.000'in üzerindeki belediyeler, kadınlar ve çocuklar için konukevleri açmak zorundadır. Diğer belediyeler de mali durumları ve hizmet önceliklerini değerlendirerek kadınlar ve çocuklar için konukevleri açabilirler.*
>
> *b) [...] Devlete ait her derecedeki okul binalarının inşaatı ile bakım ve onarımını yapabilir veya yaptırabilir, her türlü araç, gereç ve malzeme ihtiyaçlarını karşılayabilir; sağlıkla ilgili her türlü tesisi açabilir ve işletebilir; mabetlerin yapımı, bakımı, onarımını yapabilir; kültür ve tabiat varlıkları ile tarihî dokunun ve kent tarihi bakımından önem taşıyan mekânların ve işlevlerinin korunmasını sağlayabilir; bu amaçla bakım ve onarımını yapabilir, korunması mümkün olmayanları aslına uygun olarak yeniden inşa edebilir. […] Gerektiğinde, sporu teşvik etmek amacıyla gençlere spor malzemesi verir, amatör spor kulüplerine ayni ve nakdî yardım yapar ve gerekli desteği sağlar, her türlü amatör spor karşılaşmaları düzenler, yurt içi ve yurt dışı müsabakalarda üstün başarı gösteren veya*

[247] Hazman, s. 79-82.

[248] Ahmet Erençin, "Belediye Görevleri Üzerine Bir İnceleme", **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, Cilt. 15, Sayı. 1, (2006), s. 22

[249] TBMM, **5393 sayılı Belediye Kanunu**, https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf (04.03.2019), 2005, s. 9472-2-9473.

derece alan öğrencilere, sporculara, teknik yöneticilere ve antrenörlere belediye meclisi kararıyla ödül verebilir. Gıda bankacılığı yapabilir.

[…] Belediyelerin birinci fıkranın (b) bendi uyarınca, sporu teşvik etmek amacıyla yapacakları nakdi yardım, bir önceki yıl genel bütçe vergi gelirlerinden belediyeleri için tahakkuk eden miktarın; büyükşehir belediyeleri için binde yedisini, diğer belediyeler için binde on ikisini geçemez.

Hizmetlerin yerine getirilmesinde öncelik sırası, belediyenin malî durumu ve hizmetin ivediliği dikkate alınarak belirlenir.

Belediye hizmetleri, vatandaşlara en yakın yerlerde ve en uygun yöntemlerle sunulur. Hizmet sunumunda engelli, yaşlı, düşkün ve dar gelirlilerin durumuna uygun yöntemler uygulanır.

Belediyenin görev, sorumluluk ve yetki alanı belediye sınırlarını kapsar.

Belediye meclisinin kararı ile mücavir alanlara da belediye hizmetleri götürülebilir.

Belediyenin Görev ve Sorumluluklarını, "*temel görev alanları*" ve "*isteğe bağlı görev alanları*" Tablo 2'teki gibi özetlemekte mümkündür.

14. Madde	
Belediyenin Görev ve Sorumlulukları	
14/ 1-(a)	**14/ 1-(b)**
Belediyenin Temel Görev Alanları	**Belediyenin İsteğe Bağlı Görev Alanları**
• Kentsel Altyapı • Coğrafi ve Kent Bilgi Sistemleri • Çevre ve Çevre Sağlığı • Temizlik ve Katı Atık • Zabıta • İtfaiye • Acil Yardım • Kurtarma ve Ambulans • Şehir İçi Trafik • Defin ve Mezarlıklar • Ağaçlandırma • Park ve Yeşil Alan • Konut • Kültür ve Sanat • Turizm ve Tanıtım • Gençlik ve Spor • Sosyal Hizmet ve Yardım • Nikah • Meslek ve Beceri Kazandırma • Ekonomi ve Ticaretin Geliştirilmesi • Kadınlar ve Çocuklar İçin Koruma Evleri Açma (Büyükşehir Belediyeleri ve Nüfusu 50 Bini Geçen Belediyeler)	• Okul Öncesi Eğitim Kurumları Açmak • Okul Binalarının İnşaatı, Bakım ve Onarımı, Malzeme İhtiyaçlarının Karşılanması • Sağlık Tesisi Açma ve İşletme • Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması, Bakımı ve Onarımı, Yeniden İnşası • Öğrencilere ve Amatör Spor Kulüplerine Destek • Amatör Spor Karşılaşmaları Düzenlemek • Başarılı Sporculara Ödül Vermek • Gıda Bankacılığı Yapmak

Tablo 2: Belediyelerin Görev ve Sorumlulukları

Kaynak: Erençin, "*Belediye Görevleri Üzerine Bir İnceleme*", s.23

5393 sayılı Kanun'un 15. Maddesinde ise "*Belediyenin yetkileri ve imtiyazları*"na yer verildiğini görüyoruz. Buna göre:[250]

a) Belde sakinlerinin mahallî müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla her türlü faaliyet ve girişimde bulunmak.

b) Kanunların belediyeye verdiği yetki çerçevesinde yönetmelik çıkarmak, belediye yasakları koymak ve uygulamak, kanunlarda belirtilen cezaları vermek.

c) Gerçek ve tüzel kişilerin faaliyetleri ile ilgili olarak kanunlarda belirtilen izin veya ruhsatı vermek.

d) Özel kanunları gereğince belediyeye ait vergi, resim, harç, katkı ve katılma paylarının tarh, tahakkuk ve tahsilini yapmak; vergi, resim ve harç dışındaki özel hukuk hükümlerine göre tahsili gereken doğalgaz, su, atık su ve hizmet karşılığı alacakların tahsilini yapmak veya yaptırmak.

e) Müktesep haklar saklı kalmak üzere; içme, kullanma ve endüstri suyu sağlamak; atık su ve yağmur suyunun uzaklaştırılmasını sağlamak; bunlar için gerekli tesisleri kurmak, kurdurmak, işletmek ve işlettirmek; kaynak sularını işletmek veya işlettirmek

f) Toplu taşıma yapmak; bu amaçla otobüs, deniz ve su ulaşım araçları, tünel, raylı sistem dâhil her türlü toplu taşıma sistemlerini kurmak, kurdurmak, işletmek ve işlettirmek.

g) Katı atıkların toplanması, taşınması, ayrıştırılması, geri kazanımı, ortadan kaldırılması ve depolanması ile ilgili bütün hizmetleri yapmak ve yaptırmak.

h) Mahallî müşterek nitelikteki hizmetlerin yerine getirilmesi amacıyla, belediye ve mücavir alan sınırları içerisinde taşınmaz almak, kamulaştırmak, satmak, kiralamak veya kiraya vermek, trampa etmek, tahsis etmek, bunlar üzerinde sınırlı aynî hak tesis etmek.

i) Borç almak, bağış kabul etmek.

j) Toptancı ve perakendeci hâlleri, otobüs terminali, fuar alanı, mezbaha, ilgili mevzuata göre yat limanı ve iskele kurmak, kurdurmak, işletmek, işlettirmek veya bu yerlerin gerçek ve tüzel kişilerce açılmasına izin vermek.

k) Vergi, resim ve harçlar dışında kalan dava konusu uyuşmazlıkların anlaşmayla tasfiyesine karar vermek.

l) Gayrisıhhî müesseseler ile umuma açık istirahat ve eğlence yerlerini ruhsatlandırmak ve denetlemek. m) Beldede ekonomi ve ticaretin geliştirilmesi ve kayıt altına alınması amacıyla izinsiz satış yapan seyyar satıcıları faaliyetten men etmek, izinsiz satış yapan seyyar satıcıların faaliyetten men edilmesi sonucu, cezası ödenmeyerek iki gün içinde geri alınmayan gıda maddelerini gıda bankalarına, cezası ödenmeyerek otuz gün içinde geri alınmayan gıda dışı malları yoksullara vermek.

[…]

n) Reklam panoları ve tanıtıcı tabelalar konusunda standartlar getirmek.

[250] TBMM, 5393 sayılı Belediye Kanunu, s. 9473-9474-2.

o) Gayrisıhhî işyerlerini, eğlence yerlerini, halk sağlığına ve çevreye etkisi olan diğer işyerlerini kentin belirli yerlerinde toplamak; hafriyat toprağı ve moloz döküm alanlarını; sıvılaştırılmış petrol gazı (LPG) depolama sahalarını; inşaat malzemeleri, odun, kömür ve hurda depolama alanları ve satış yerlerini belirlemek; bu alan ve yerler ile taşımalarda çevre kirliliği oluşmaması için gereken tedbirleri almak.

p) Kara, deniz, su ve demiryolu üzerinde işletilen her türlü servis ve toplu taşıma araçları ile taksi sayılarını, bilet ücret ve tarifelerini, zaman ve güzergâhlarını belirlemek; durak yerleri ile karayolu, yol, cadde, sokak, meydan ve benzeri yerler üzerinde araç park yerlerini tespit etmek ve işletmek, işlettirmek veya kiraya vermek; kanunların belediyelere verdiği trafik düzenlemesinin gerektirdiği bütün işleri yürütmek.

r) (Ek: 12/11/2012-6360/18 md.) Belediye mücavir alan sınırları içerisinde 5/11/2008 tarihli ve 5809 sayılı Elektronik Haberleşme Kanunu, 26/9/2011 tarihli ve 655 sayılı Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ve ilgili diğer mevzuata göre kuruluş izni verilen alanda tesis edilecek elektronik haberleşme istasyonlarına kent ve yapı estetiği ile elektronik haberleşme hizmetinin gerekleri dikkate alınarak ücret karşılığında yer seçim belgesi vermek,

s) (Ek: 4/4/2015-6645/84 md.) Belediye sınırları içerisinde, yapı ruhsatı veya yapı kullanma izni hangi idare tarafından verilmiş olursa olsun, hizmete sunulacak olan asansörlerin tescilini yapmak, ilgili teknik mevzuat çerçevesinde yıllık periyodik kontrollerini yapmak ya da yetkilendirilmiş muayene kuruluşları aracılığıyla yaptırmak, gerekli hâllerde asansörleri hizmet dışı bırakmak.

[...]

Belediye, (e), (f) ve (g) bentlerinde belirtilen hizmetleri Danıştayın görüşü ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığının kararıyla süresi kırkdokuz yılı geçmemek üzere imtiyaz yoluyla devredebilir; toplu taşıma hizmetlerini imtiyaz veya tekel oluşturmayacak şekilde ruhsat vermek suretiyle yerine getirebileceği gibi toplu taşıma hatlarını kiraya verme veya 67 nci maddedeki esaslara göre hizmet satın alma yoluyla yerine getirebilir.

İl sınırları içinde büyükşehir belediyeleri, belediye ve mücavir alan sınırları içinde il belediyeleri ile nüfusu 10.000'i geçen belediyeler, meclis kararıyla; turizm, sağlık, sanayi ve ticaret yatırımlarının ve eğitim kurumlarının su, termal su, kanalizasyon, doğal gaz, yol ve aydınlatma gibi alt yapı çalışmalarını faiz almaksızın on yıla kadar geri ödemeli veya ücretsiz olarak yapabilir veya yaptırabilir, bunun karşılığında yapılan tesislere ortak olabilir; sağlık, eğitim, sosyal hizmet ve turizmi geliştirecek projelere Çevre ve Şehircilik Bakanlığının onayı ile ücretsiz veya düşük bir bedelle amacı dışında kullanılmamak kaydıyla taşınmaz tahsis edebilir. (Ek cümle: 12/11/2012-6360/18 md.) Belediye ve bağlı idareler, meclis kararıyla mabetlere, eğitim kurumlarına, yurtlara, okul pansiyonlarına ve hastanelere indirimli bedelle ya da ücretsiz olarak içme ve kullanma suyu verebilirler.

Belediye, belde sakinlerinin belediye hizmetleriyle ilgili görüş ve düşüncelerini tespit etmek amacıyla kamuoyu yoklaması ve araştırması yapabilir.

[...]

Belediyenin proje karşılığı borçlanma yoluyla elde ettiği gelirleri, şartlı bağışlar ve kamu hizmetlerinde fiilen kullanılan malları ile belediye tarafından tahsil edilen vergi, resim ve harç gelirleri haczedilemez.

2.2.4.4. Belediyelerin Organları

5393 sayılı Belediye Kanunu'nda belediyelerin üç organı sayılmaktadır. Bunlar; Belediye Meclisi, Belediye Encümeni ve Belediye Başkanıdır.

2.2.4.4.1. Belediye Meclisi

Belediye Meclisi, 5393 sayılı Belediye Kanunu 17. Maddesinde, "*belediyenin karar organıdır ve ilgili kanunda gösterilen esas ve usûllere göre seçilmiş üyelerden oluşur*" şeklinde ifade edilir. 5393 sayılı Belediye Kanunu 18. Maddesinde Belediye meclisinin görev ve yetkileri sayılmaktadır:[251]

> *a) Stratejik plân ile yatırım ve çalışma programlarını, belediye faaliyetlerinin ve personelinin performans ölçütlerini görüşmek ve kabul etmek.*
>
> *b) Bütçe ve kesin hesabı kabul etmek, bütçede kurumsal kodlama yapılan birimler ile fonksiyonel sınıflandırmanın birinci düzeyleri arasında aktarma yapmak.*
>
> *c) Belediyenin imar plânlarını görüşmek ve onaylamak, büyükşehir ve il belediyelerinde il çevre düzeni plânını kabul etmek. […]*
>
> *d) Borçlanmaya karar vermek.*
>
> *[…]*
>
> *f) Kanunlarda vergi, resim, harç ve katılma payı konusu yapılmayan ve ilgililerin isteğine bağlı hizmetler için uygulanacak ücret tarifesini belirlemek.*
>
> *g) Şartlı bağışları kabul etmek.*
>
> *h) Vergi, resim ve harçlar dışında kalan ve miktarı beşbin YTL'den fazla dava konusu olan belediye uyuşmazlıklarını sulh ile tasfiyeye, kabul ve feragate karar vermek.*
>
> *[…]*
>
> *j) Belediye adına imtiyaz verilmesine ve belediye yatırımlarının yap-işlet veya yap-işlet-devret modeli ile yapılmasına; belediyeye ait şirket, işletme ve iştiraklerin özelleştirilmesine karar vermek.*
>
> *k) Meclis başkanlık divanını ve encümen üyeleri ile ihtisas komisyonları üyelerini seçmek.*
>
> *[…]*
>
> *m) Belediye tarafından çıkarılacak yönetmelikleri kabul etmek.*

[251] TBMM, 5393 sayılı Belediye Kanunu, s. 9474-4-9475.

n) Meydan, cadde, sokak, park, tesis ve benzerlerine ad vermek; mahalle kurulması, kaldırılması, birleştirilmesi, adlarıyla sınırlarının tespiti ve değiştirilmesine karar vermek; beldeyi tanıtıcı amblem, flama ve benzerlerini kabul etmek.

[…]

p) Yurt içindeki ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığının izniyle yurt dışındaki belediyeler ve mahallî idare birlikleriyle karşılıklı iş birliği yapılmasına; kardeş kent ilişkileri kurulmasına; ekonomik ve sosyal ilişkileri geliştirmek amacıyla kültür, sanat ve spor gibi alanlarda faaliyet ve projeler gerçekleştirilmesine; bu çerçevede arsa, bina ve benzeri tesisleri yapma, yaptırma, kiralama veya tahsis etmeye karar vermek.

[…]

t) Mücavir alanlara belediye hizmetlerinin götürülmesine karar vermek.

u) İmar plânlarına uygun şekilde hazırlanmış belediye imar programlarını görüşerek kabul etmek.

2.2.4.4.2. Belediye Encümeni

Belediyelerin yürütme organı olan belediye encümenlerinin görev ve yetkileri 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 34. Maddesinde aşağıdaki şekilde sayılmıştır.[252]

a) Stratejik plân ve yıllık çalışma programı ile bütçe ve kesin hesabı inceleyip belediye meclisine görüş bildirmek.

b) Yıllık çalışma programına alınan işlerle ilgili kamulaştırma kararlarını almak ve uygulamak.

c) Öngörülmeyen giderler ödeneğinin harcama yerlerini belirlemek.

d) Bütçede fonksiyonel sınıflandırmanın ikinci düzeyleri arasında aktarma yapmak.

[…]

f) Vergi, resim ve harçlar dışında kalan dava konusu olan belediye uyuşmazlıklarının anlaşma ile tasfiyesine karar vermek.

g) Taşınmaz mal satımına, trampasına ve tahsisine ilişkin meclis kararlarını uygulamak; süresi üç yılı geçmemek üzere kiralanmasına karar vermek.

h) Umuma açık yerlerin açılış ve kapanış saatlerini belirlemek.

i) Diğer kanunlarda belediye encümenine verilen görevleri yerine getirmek.

[252] TBMM, 5393 sayılı Belediye Kanunu, s. 9479.

2.2.4.4.3. Belediye Başkanı

5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 37. Maddesi, Belediye başkanını, "*belediye idaresinin başı ve belediye tüzel kişiliğinin temsilcisidir.*" şeklinde ifade etmektedir.[253] Belediye başkanının görev ve yetkileri ise 38. Maddede aşağıdaki şekilde belirtilmiştir:[254]

> *a) Belediye teşkilâtının en üst amiri olarak belediye teşkilâtını sevk ve idare etmek, belediyenin hak ve menfaatlerini korumak.*
>
> *b) Belediyeyi stratejik plâna uygun olarak yönetmek, belediye idaresinin kurumsal stratejilerini oluşturmak, bu stratejilere uygun olarak bütçeyi, belediye faaliyetlerinin ve personelinin performans ölçütlerini hazırlamak ve uygulamak, izlemek ve değerlendirmek, bunlarla ilgili raporları meclise sunmak.*
>
> *[...]*
>
> *d) Meclise ve encümene başkanlık etmek.*
>
> *e) Belediyenin taşınır ve taşınmaz mallarını idare etmek.*
>
> *f) Belediyenin gelir ve alacaklarını takip ve tahsil etmek.*
>
> *g) Yetkili organların kararını almak şartıyla sözleşme yapmak.*
>
> *h) Meclis ve encümen kararlarını uygulamak.*
>
> *i) Bütçeyi uygulamak, bütçede meclis ve encümenin yetkisi dışındaki aktarmalara onay vermek.*
>
> *[...]*
>
> *l) Şartsız bağışları kabul etmek.*
>
> *m) Belde halkının huzur, esenlik, sağlık ve mutluluğu için gereken önlemleri almak.*
>
> *n) Bütçede yoksul ve muhtaçlar için ayrılan ödeneği kullanmak, engellilere yönelik hizmetleri yürütmek ve engelliler merkezini oluşturmak.*
>
> *o) Temsil ve ağırlama giderleri için ayrılan ödeneği kullanmak.*

2.2.4.5. Belediyenin Gelir ve Giderleri

5393 sayılı Belediye Kanunu'na göre belediyenin gelirleri 59. Maddede giderleri ise 60. maddede belirtilmiştir. Buna göre belediyenin gelirleri şunlardır:[255]

[253] TBMM, 5393 sayılı Belediye Kanunu, s. 9480.
[254] TBMM, 5393 sayılı Belediye Kanunu, s. 9480.
[255] TBMM, 5393 sayılı Belediye Kanunu, s. 9490-1.

a) Kanunlarla gösterilen belediye vergi, resim, harç ve katılma payları.

b) Genel bütçe vergi gelirlerinden ayrılan pay.

c) Genel ve özel bütçeli idarelerden yapılacak ödemeler.

d) Taşınır ve taşınmaz malların kira, satış ve başka suretle değerlendirilmesinden elde edilecek gelirler.

e) Belediye Meclisi tarafından belirlenecek tarifelere göre tahsil edilecek hizmet karşılığı ücretler.

f) Faiz ve ceza gelirleri.

g) Bağışlar.

h) Her türlü girişim, iştirak ve faaliyetler karşılığı sağlanacak gelirler.

i) Diğer gelirler.

Belediyenin giderlerini gösteren 60. madde ise aşağıdaki şekilde sayılmıştır: [256]

a) Belediye binaları, tesisleri ile araç ve malzemelerinin temini, yapımı, bakımı ve onarımı için yapılan giderler.

b) Belediyenin personeline ve seçilmiş organlarının üyelerine ödenen maaş, ücret, ödenek, huzur hakkı, yolluklar, hizmete ilişkin eğitim harcamaları ile diğer giderler.

c) Her türlü altyapı, yapım, onarım ve bakım giderleri.

d) Vergi, resim, harç, katılma payı, hizmet karşılığı alınacak ücretler ve diğer gelirlerin takip ve tahsili için yapılacak giderler.

e) Belediye zabıta ve itfaiye hizmetleri ile diğer görev ve hizmetlerin yürütülmesi için yapılacak giderler.

f) Belediyenin kuruluşuna katıldığı şirket, kuruluş ve katıldığı birliklerle ilgili ortaklık payı ve üyelik aidatı giderleri.

g) Mezarlıkların tesisi, korunması ve bakımına ilişkin giderler.

h) Faiz, borçlanmaya ilişkin diğer ödemeler ile sigorta giderleri.

Buraya kadar bir yerel yönetim birimi olarak "belediyeler" biriminin bölgesel/yerel gelişme/kalkınma mefhumuna içkin belirli kriterleri kapsayabileceği aynı zamanda bölgesel/yerel gelişme/kalkınma mefhumuna katkılar sağlayabilecek bir misyonu/görevi olması dolayında, belediye organlarının görev yetki ve sorumlulukları ve belediyelerin gelir ve giderleri güncel ve yürürlükte olan kanun göz önünde bulundurulup

[256] TBMM, *5393 sayılı Belediye Kanunu*, s. 9490-1-9490-2.

sayılarak gösterilmiştir. Bir sonraki başlıkta ise sayılan bu görev yetki ve sorumlulukların ve belediye gelir ve giderlerin yerelde gelişme/kalkınma olgusuna katkısı serimlenerek bir yerel yönetim olarak belediyelerin gelişme/kalkınma üzerine katkısı/rolü bir bütün olarak tartışılacaktır.

2.2.5. Bir Yerel Yönetim Birimi Olarak Belediyelerin Yerel/Bölgesel Kalkınmadaki Rolü

Kapitalist birikim sürecinin hız kazanarak sermayenin uluslararasılaşması ile toplumlar/ülkeler arasında artan eşitsizlik, değişen ve dönüşen bir dizi süreçlerle küreselleşme ve yerelleşme süreçlerinin de eklemlenmesiyle toplumlar/ülkeler arasında olan eşitsiz ilişkilerin sermayenin de gerekli ihtiyacını karşıladıktan sonra bölgesel/yerel mekânlara taşarak kapitalist ilişki ağlarının yoğunlaşıp gelişmesini sağlar. Bu anlamda ülkeler arasında rekabet devam ederken, bölgelerde/yerelde farklı dinamizmlerin olması sebebiyle sermayeyi kendine çekerek kapitalist gelişmenin önemli bir uğrağı olmaktadır. Bu bağlamda ulus-aşırı oluşumların ortaya çıkmasıyla bölgenin/yerelin ulusal sınırlar dâhilinde tanımlanması zamanla değişerek salt fiziki sınırlarla belirlenen bir mefhum olmaktan çıkar.

Günümüzde yukarıda bahsedilen sınırlar aşılarak *"[…]bir bölge veya kentteki yönetimler, firmalar, kurum ve kuruluşlar çeşitli örgütlenme ve ağlar içinde, hem aynı kent ve yöredeki, hem de dünyanın herhangi bir yerindeki kuruluşlarla işbirliği, ortaklık, rekabet ilişkisine girebiliyorlar.*"[257] Bütün bu yapılara baktığımızda, farklı dinamizmlere sahip olması nedeniyle farklı hareket potansiyeline içkin olmaktadırlar. Bir taraftan yerel koşullara adapte olarak belirli zorunlulukları yerine getirmek durumundadırlar. Bir taraftan da *"[…B]ölge ve ulusal düzey dinamiklerini izlemek; küresel eğilimleri hesaba katmak; kendi ilgi alanları ve sektörlerdeki özel koşulları planlamalarında gözetmek*"[258] durumundadırlar. Bu anlamda küresel, ulusal, yerel/bölgesel ilişki ağları içerisinde kapitalist birikim mantığı sürecinin bu ağlara zuhur etmesiyle "belediyeler" de önemli bir rol üstlenmiştir. Böylesi koşullar altında genelde yerel yönetimlerin özel olarak da

[257] Korel Göymen, **Türkiye'de Yerel Yönetişim ve Yerel Kalkınma**, İstanbul: Boyut Yayın Grubu, 2010, s. 129.
[258] Göymen, s. 129.

belediyelerin bu anlamda sorumluluk görev ve yetkilerinde bölgesel/yerel kalkınmanın başat bir önemi arz etmektedir. Bu bağlamda Korel Göymen'e göre yere/bölgesel kalkınmanın "*temel vurgu noktaları*" aşağıdaki gibi özetlenmektedir:[259]

1. "*Kalkınma insan-odaklı olmalıdır.*" Yalnız büyümeyi arzulayan, büyümenin bu boyutunun topluma ve bireysel olarak insanlara nasıl etki ettiğini göz ardı eden yaklaşımlar makul değildir.

2. "*Kalkınma, mümkün olduğu kadar eşitlikçi ve kapsayıcı olmalı*", bir yerel yönetim birimi olarak belediyeler kalkınmanın lokomotifliğini üstlenirken, kalkınmanın/gelişmenin toplumun her kesimine eşit ve "*pozitif ayrımcı politikalar*" gözetilmelidir.

3. "*Kalkınma çok-boyutlu (ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel)"* bir süreci işaret eder.

Temel vurgu noktaları yukarıdaki şekilde özetlenen yerel/bölgesel kalkınma alanında "*belediyelerin misyonunun*" önemli dört boyutu olduğunu görüyoruz:

1."*Ekonomik gelişme*": Bir yörenin/yerelin/bölgenin bütün kaynaklarının (insan, sermaye, teknoloji, doğal kaynaklar) rasyonel bir şekilde ve belirli önceliklere yer vererek, yerelin refahını artıracak biçimde kullanılması ve harekete geçirilmesi gerekir.

2. "*Sosyal paylaşım ve kapsayıcılık*": Toplum içinde , "*eşitlik, paylaşım, dayanışma, gönüllülük, toplum hizmeti, ortak gelecek, ortak sorumluluk gibi değer ve kavramları yerleştirmek, geliştirmek, sosyalizasyon sürecinin bir parçası yapmak.*" Bunları sağlarken toplumun tüm sosyal kesimlerini göz önünde bulundurmak.

3."*Siyasal katılım*": Ülkedeki bütün yurttaşların, siyasetle ve karar alıcı unsurlar konusunda ilgi duymalarını ve bilgilendirilmelerini sağlayarak, "*demokratik, katılımcı, saydam, hesap verebilir siyasal yapılar ve süreçler oluşturmak.*" "*Temsili demokrasiden katılımcı demokrasiye geçişi sağlamak.*"

[259] Göymen, s. 129.

4.“*Kültürel çoğulculuk*”: Yereldeki/Bölgedeki, dil, ırk, din, kültürel farklılıkların insanlar arasında ayrımcılığı değil birleştirici, sosyal ilişkileri daha da geliştirici politikalar uygulamak.

Buraya kadar anlatılan “*misyon ve temel amaçlara dönük olarak*” belediyelerin etkinlikleri aşağıdaki gibi sayılabilir:[260]

1. “Yörenin ekonomik kalkınmasına, özellikle yeterli altyapıyı sağlayarak katkıda bulunmak”

2. “Yörenin yatırımlar için çekici hale gelmesine çalışmak”

3. “Yöredeki yatırımcıları yeni iş alanları yaratılması yönünde desteklemek”

4. “Sürdürülebilir kalkınmanın koşullarını hazırlamak”

5. “Yöredeki sosyal sermayenin geliştirilmesine katkıda bulunmak”

6. “Yörenin “öğrenen bölge” olmasının koşullarını yaratmak”

7. “Yörede, ekonomik ve sosyal kalkınmaya dönük işbirliği, ortak yaklaşım, bilgi/beceri paylaşımı ve ortak hareketi özendirmek”

8. “Dünya ile iletişim kurmak; yöredeki paydaşların evrensel gelişmelerini kolaylaştırmak; yurtdışı yatay ilişkileri özendirmek”

[260] Göymen, s. 129.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YERELDE KALKINMA ALGISI: HOPA BELEDİYESİ ÖRNEĞİ

3.1. ARAŞTIRMA AMACI VE KAPSAMI

İnsani etkinliklerin belirli bir sosyal sistem içinde ve belirli sosyal kurallar çerçevesinde gerçekleştiğini ve bu anlamda tüm insani etkinliğinin ürününün bir sosyal ilişki dolayında kavranmasının önemli bir yordam olduğunu ve bu ilişkinin mahiyetini böylesi çerçeve ile anlamlandırmaksızın sosyal bilimleri anlamanın mümkün olmayacağını ilk bölümde, felsefi arka planda belirtilmişti. İnsanların girdikleri ya da kurdukları ilişkiler, sosyal bilimlerin temel araştırma nesnesinin zeminini oluşturmaktadır. Bu anlamda bütün sosyal bilimler, ele aldığı ve kavradığı araştırma nesnesi olan bir "sosyal gerçekliği" açımlarken belirli yöntemler çerçevesinde hareket etmektedir. Araştırmacıların/bilim insanlarının yukarıda bahsedilen ilişkilerin açımlanması dolayında oluşan etkileşim ağının sonucunda, bir değer yargısı, bir dizi kural ve hiyerarşik içerimler açığa çıkmaktadır. Bu bağlamda, sosyal bilimlerde bir olguyu tartışırken tarafsız olmak, değerlerden ve önkoşullardan arınmış bir şekilde sosyal gerçekliği ele almak zorlaşmaktadır.

Sosyal bilimlerde, araştırma nesnesi olarak ele alınan olguların kavramlarla işaret edilirken ve açımlanırken ve aynı zamanda sosyal bilimlerde kavramlara atfedilme hususunda tarihsel, sosyal ve hiyerarşik güç ilişkilerinden etkilenildiği ve bu anlamda kavramların ideolojik bir boyut kazandığını vurgulamıştık. Bu bilgiler ışığında bir sosyal gerçeklik olarak kalkınma retoriğine/kavramına yukarıda söylenenler çerçevesinden bakıldığında, Uwe Pörksen'den hareketle, bir tasavvur çizilecektir:

> *"Kalkınma kelimesi o kadar yaygındır ki, adeta bağımsızlaşmış gibidir. Çevresi tarafından, kendi anlamındaki tüm nüanslarıyla ortaya konulmaz, bilakis bağımsız kelime edasıyla dilin arasında yürür. Konuşmacı onu cümle yapısına mahkûm etmez, bilakis bundan böyle rehberliği üstleniyor gözüken klişe (stereotip) olarak, hazır blok halinde kullanır. […] 'Kalkınma' ilk olarak bir kavramdır veya Goethe ve Lichtenberg'in tabiî bilimsel çalışmalarındaki ifadeleriyle söylersek, bir 'tasavvur tarzı'dır. 19. Yüzyılda 'kalkınma', tabiat ve tarihteki görüngülerin çeşitliliğini tasavvur etmek için belirli bir tavır ve usul idi. Bu tasavvur farklı bir kelimeyle de oluşturulabilirdi, örneğin 'evrim' kelimesiyle. 20. yüzyılın*

ortalarından bu yana 'kalkınma' kavramının ne anlama geldiği, diğer kelimeler aracılığıyla söylenebilmektedir ve oldukça fazla dolaylı ifade tarzlarıyla günlük dilde kökleşmiştir. 'Geniş(let)me\ 'büyüme' 'modernizasyon', Yenilenme' veya 'genişletmek' 'modernleştirmek' gibi kelimeler, 'köhne, modası geçmiş' ve 'ilerici', 'modern' ve "eskimiş' gibi sıfatlar da onu destekliyor".[261]

Bir sosyal gerçeklik olarak kalkınma mefhumunun yukarıda Pörksen'un gözünden bir tasavvurunu ortaya koyarak hangi ifadelerde kendini bulduğunu, hangi olguları işaret edebileceğine genel bir çerçeveyle özetlemiş oluyoruz. Başka taraftan, Ercan'a göre, kalkınma mefhumunun günümüzde, bir kavramı mı, yoksa bir sözcüğü mü karşıladığını belirlemek oldukça zorlaşmıştır.

"Bir sözcüğün kavram düzeyine çıkabilmesi için işaret ettiği olguları kendi içinde tutarlı bir şekilde tanımlayabilmesi gerekiyor. Oysa bazı sözcükler ve dolayısıyla bazı kavramlar, toplumsal ilişkilere içkin olan farklılıklar ve dolayısıyla güç donanımı tarafından deforme ediliyor, ya da daha doğru bir deyişle sözcük ya da kavram kullananın kendi öznelliğince içi dolduruluyor ve böylece anlam kazanıyor."[262]

İletişimde çok fazla zorlandığımız kavramların/kelimelerin bir "*ortak iyi*"yi işaret eden kavram ve kelimelerin olduğu söylenebilir. Pörksen, kalkınma gibi ortak iyiyi işaret eden kelimelerin zararsız görünmekle birlikte bu kelimelerin esasında zararsız olup-olmadıklarına dair bir sorgulamanın elzem olduğunu ve gündelik yaşamda kullandığımız bu ortak iyiyi işaret eden kelimelerin belli bir zaman sonrasında "*Lego oyunundaki plastik kalıplara benzediğini ve her yere girip çıkabildiğini*" ifade etmektedir. Aynı zamanda, böylesi kelimeler, sıkça değişik zamanlarda, çeşitli uzmanların veyahut politikacıların kendilerine ait plan, program ve projelerinde tanıtmak ve doğrulamak için kullanılır.[263] Dahası bu kelimler/kavramlar, "*bilim dünyası ile günlük dil arasında bir dizi mekanizma aracılığı ile farklılaşarak farklı beklentileri karşılayacak şekilde kullanıma açılıyor. Bu tarz bir dil medya ve günlük tartışmalarda oldukça belirleyici oluyor.*" [264] Bu anlamda kalkınma ya da azgelişmişlik kelime ya da kavramların zamanla farklı arzular ve amaçlarla kullanılan kelimeler olduğu ve yukarıda da belirtildiği gibi ezcümle ile, tarihsel, sosyal ve hiyerarşik güç ilişkilerinden etkilenmeye müsait ve ideolojik bir içerime sahip bir kavram olduğu söylenebilir.

---

[261] Uwe Pörksen, **Plastik Kelimeler: Modüler Dilin Zulmü**, Tacettin Şimşek (çev.), İstanbul: Açılım Kitap, 2004, s.35-47.
[262] Ercan, "Türkiye'nin Kalkınma Seçeneklerinin Eleştirisi ve Alternatif Bir Çerçeve", s. 264.
[263] Ercan, s. 264.
[264] Ercan, s. 264.

Yukarıda söylenenler ışığında, kalkınma mefhumunun özellikle belirtildiği gibi, "*Lego oyunundaki plastik kalıplara benzediğini ve her yere girip çıkabildiğin[den]"* ve buradan çeşitli uzmanların veyahut politikacıların kendilerine ait plan, program ve projelerinde tanıtmak ve doğrulamak için kullanılması açısından araştırma tam da bu akstan hareketle, "Sosyal bir gerçeklik" olarak kalkınma/gelişme retoriğinin "yerel yönetimlerde/yerelde" ve bir yerel yönetim birimi olarak "belediyelerde" özel olarak da Hopa Belediyesi'nde 2004-2018 yılları arasında nasıl algılandığına/anlaşıldığına/tahayyül edildiğine dair bir olguyu meram etmektedir ve araştırmanın seyri böyle bir aksla ilerlemektedir. Kalkınma mefhumunun yukarıda bahsedilen içerimlerinden hareketle bir yerel birim örgütü olarak belediyelerin aynı zamanda yereldeki kalkınma olgusuna katkısı da açımlanmaya çalışılacaktır. Hopa Belediyesi 2004-2009, 2009-2014, 2014-2018 gibi üç dönemde ele alınıp her dönem için kalkınma algısı/tahayyülü açımlanarak ve aynı zamanda her dönem için algılanan "belediyecilik" anlayışı çerçevesinde karşılaştırma yöntemi ile teori ve pratik alanda ne kadar örtüştüğü açığa çıkartılmaya çalışılacaktır. Bu anlamda her üç dönemin kalkınma algısının/tahayyülünün bu yönüyle hiç ele alınmaması araştırmanın önemine vurgu yapmaktadır.

Çalışmanın ilk bölümünde bütün toplumların ve hatta azgelişmiş/gelişmekte olan ve yahut geç kapitalistleşmiş ülkelerin/toplumların, ulus-devlet içinde ve bölgelerde/yerelde dillere pelesenk olan kalkınma/gelişme kavramını ele alışın bir bütünlük çerçevesinde ilişkisel boyutuyla ele alınarak kavrama atfedilen hususlar göz önünde bulundurularak felsefi altyapı ve sonrasında kavramın başka kavramlarla nasıl ifade edildiği gösterilmiştir. Böylelikle, kapitalist ilişki ağlarının işleyişinin anlaşılmadan kalkınma/gelişme mefhumunun anlaşılamayacağına dair vurgu yapılmıştır. Bu bağlamda, kapitalist ilişki mantığının açımlanma çerçevesinde, meta, parasallaşma, aklın rasyonelleşmesi, modernizm ile birlikte gelenekselliğin modernleşmesi, kolonyal ilişkilerin yayılması gibi kavramlarla birlikte kalkınma/gelişme retoriğine bütünlüklü bir ele alış aksı kazandırılmıştır.

İkinci bölümde, kalkınma/gelişme retoriğinin İkinci Dünya Savaşı sonrasında nasıl bir ifade kazandığı, bir alt disiplin olarak nasıl ortaya çıktığı, kapitalist gelişme

mantığı çerçevesiyle nasıl bir dönüşüme uğradığı, azgelişmiş/geç kapitalistleşmiş toplumların kalkınmak/gelişmek uğruna hangi vaatlerle ve nasıl bir yol yürüdüğü, 1970'lerle birlikte küreselleşme mefhumuyla birlikte yaratılan eşitsizliğin ulus-devlet içinde bölgeler arasında da nasıl eşitsizlik yarattığını böylelikle sermayenin uluslararasılaşması ile birlikte yerelin önemine yapılan vurgunun hangi saiklerden kaynaklandığı bütünlüklü bir analizle ele alınmıştır. Bu anlamda genel olarak yerel yönetimlerin ve ve özel olarak belediye birimlerinin kalkınma/gelişme olgusuna katkısının anlaşılması adına çerçeveli bir analiz kazandırılmıştır.

Açığa çıkarılan olgularla birlikte Hopa Belediyesi'nde 2004-2018 yılları arasındaki belediye yönetimlerinin kalkınma/gelişme algısının anlaşılması için kalkınma/gelişme mefhumu ve yerel yönetim birimi olarak belediyelerin kalkınmaya/gelişmeye katkısı aynı zamanda sahadan edinilen yorum ve bilgiler doğrultusunda, literatürde önem atfeden "Toplumcu Belediyecilik", "Sosyal Belediyecilik", "Neo-liberal Belediyecilik" kavramları genel bir çerçeveyle açımlanarak, olguların teorik ve pratik alanda ne kadar örtüştüğü ve bu anlayışlar doğrultusunda nasıl bir anlayış geliştirildiği dönem dönem ortaya konmuştur.

> "*Araştırmacı, verileri kuramlar ve genellemeler üretmek ve onları değerlendirmek için kullanır. Aynı zamanda gerçekliğin dış yüzeyinin altında, daha derin toplumsal yapılar ve ya ilişiler olduğunu varsayar. Gördüğümüz yüzeydeki gerçeklik, yüzeyin altında görünmeden gerçekleşenleri yansıtır. Toplumsal kuramlar yalnızca gerçekliğin yüzeydeki düzeyini değil, aynı zamanda ve daha da önemlisi yüzeyin altında görünmeden kalabilen daha derin yapılar ve güçleri yansıtır.*"[265]

Yukarıdaki anlatılanlarla birlikte araştırmanın kapsam ve amacına dair ortaya koyulan ele alış, W. Lawrence Neuman'ın da vurguladığı gibi bir sosyal gerçeklik olarak kalkınma/gelişme mefhumunun salt yüzeydeki görünümü değil yüzeyin altında çekip çıkarılması gereken çok daha derin yapılar ve güçlerin ortaya konulması arzusuyla neden-sonuç ve ilişkisel bir yaklaşımla kullanılacaktır. Böylelikle böylesi yaklaşımla beraber tarihsel ve bütüncül bir yordam ile analiz gerçekleştirilecektir.

[265] W. Lawrence Neumann, **Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nitel ve Nicel Yaklaşımlar 2. Cilt**, Sedef Özge (çev.), Altıncı Basım, Ankara: Yayın Odası, 2013, s.672-673.

3.2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmanın yöntemi, amaç ve kapsamda belirtilen çerçeveye uygun olarak birincil kaynakların kullanılması şeklinde gerçekleştirilmiştir. Bunun dışında herhangi bir kaynak kullanılmamıştır fakat genel olarak Hopa özelinde belirli kurumların (TÜİK, Hopa TSO, Hopa Belediyesi Bültenleri, Faaliyet Raporları vs.) ampirik bilgileri göz önünde bulundurulmuştur. Birincil kaynak kullanımı ise niteliksel araştırma yordamının uygulanması ve niteliksel teknikler kullanılarak alan çalışmasının yapılmasını içermektedir. Niteliksel araştırma, Belkıs Kümbetoğlu'nun "*insanların ve kültürlerin ayrıntılı, derinlemesine bir tanımını yapmak, insanların gerçekliğe yükledikleri anlamı, olayları, süreçleri, kavrayış ve anlayışlarını ortaya koymak*"[266] arzusuyla gerçekleştirilir şeklindeki ifadesindeki gibi yapılan bu çalışmada da aynı tutumla çalışmanın kapsam ve yöntemine uygun olacak şekilde niteliksel araştırma yöntemine başvurulmuştur.

Çalışmada, Hopa Belediyesi'nin 2004-2018 yılları arasındaki Belediye yönetimlerinin yereldeki kalkınma/gelişme ile ilgili düşünce ve duyguların tam anlamıyla bütünlüklü olarak ve edinilen bilgilerin ve yorumların derlenerek detaylı bir analizinin yapılabilmesi adına nitel araştırma yöntemlerinden biri olan derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır. Çalışmadaki araştırma yöntemlerinden başka bir öğe olarak da, "*araştırmanın zamanının kısıtlı olması nedeniyle görüşmelerin de bu kısıtlı bir zaman içinde yapılabilmesi gerekliliği*"[267] göz önünde bulundurularak, çalışmadan elde edilen nitel verilerin elde edilmesinde standartlaşmış görüşmelerle koordine edilmiştir. Aynı zamanda standartlaştırılmış açık uçlu görüşmelerde referans soruların görüşmeleri koordine etmesinde katkı sağlamasına özen gösterilmiştir. Referans sorular, çalışmanın amacına, aksına ve bilgilerin net bir şekilde açığa çıkarılmasına yönelik sorular şeklinde belirlenmiş ve çalışmada yer alan katılımcılara genel bir sıra göz edilerek yönlendirilmiştir. Referans soruları tek bir başlığın altında, her dönem aynı biçimlerde sınıflandırılmıştır. Bunların dışında, katılımcılara yönelik çok daha ayrıntılı sorular yönlendirilerek yapılacak analizi daha da zenginleştirme ve görüşme yapılan kişilerin araştırma konusuna yoğunlaşmaları ve böylelikle kendilerini daha iyi ifade etmeleri

[266] Belkıs Kümbetoğlu, **Sosyoloji ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma,** Birinci Basım, İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 2005, s.47.
[267] Kümbetoğlu, s.47.

çabası sarfedilmiştir. Böylelikle bu yöntemle derinlemesine yapılan görüşmelerde sistematik bir şekilde bilgiler ve yorumların toplanmasına katkı sağlandığı açığa çıkmıştır.

Çalışmada, derinlemesine görüşme yapılacak kişilerin belirlenmesinde, belirlenen grupların çerçevesinde rastlantısal olmayan örneklem seçimlerinden olan kartopu örneklemi uygulanmıştır. Bu bağlamda, araştırma alanında kaynak kişiler belirlenerek bu kaynak kişilerin referansıyla diğer kişilere ulaşılmış ve aynı yöntemle belirlenen gruplardan yeni kişilere ulaşıldıkça çalışmaya önemli katkılar sağlayabilecek potansiyeli olan kişilere ulaşılmıştır.

> "*Bir noktadan başlayarak yeni bilgilere ve yeni kitlelere ulaşılır. Başlangıçta örnekleme seçilen bireylerden toplanan bilgiler ya da sağlanan yardımla başka bireylere ulaşılır ve onlar da örnekleme katılarak veri toplama işlemine devam edilir. Kartopunun yuvarlanarak büyümesi gibi gittikçe genişleyen bir örneklem söz konusudur. Araştırmanın başında belirsiz olan örneklem, ulaşılan bilgiler sayesinde gittikçe belirginleşir ve katılımcı sayısı artar.*"[268]

Yukarıda yapılan alıntıda da bahsedildiği gibi uygulanan metotta kartopu yöntemi izlenerek örneklemin büyümesi gerçekleştirilmiştir. Başka taraftan uygulanan metotla yapılan bütün görüşmeler öncesinde araştırmacı kendini tanıtarak gerekli kurumlardan da izin alınması suretiyle ve yapılan görüşmeler görüşmecilerin izniyle kayıt altına alınarak yapılmıştır. Yapılan bütün aktarımlar söz konusu ses ortamında yapılan kayıtların deşifresi yapılarak gerçekleştirilmiştir.

3.3. ALAN ÇALIŞMASININ UYGULANMASI

Yapılan çalışmada yoğunluklu olarak nitel verilerin yanında nicel veriler de yer almıştır. Çalışma kapsamında yerel yönetim birimi olarak Hopa Belediyesi özelinde üç dönem (2004-2009, 2009-2014, 2014-2018) belediye yöneticiliğinin belirlediği ve yürüttüğü politikalar çerçevesinde yereldeki (Belirlenen üç dönemin belediye yönetimlerinde) kalkınmanın/gelişmenin algısı ve kalkınmanın/gelişmenin bu yerel birimlerdeki tezahürü vurgulanmaya ve ön plana çıkarılmaya çabalanmıştır. Alan

[268] Ali Şimşek, **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri,** Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2012, s.122.

çalışmasının niceliksel kısmı "Hopa: Tarihsel, Sosyo-Kültürel ve Sosyo-Ekonomik Yapısı" başlıklı bölümde kısaca yer almaktadır.

Çalışma çerçevesinde yapılan 10 görüşme de Hopa ilçesinde, Belediye yönetiminde yer alan Belediye Başkanı, Meclis Üyesi ve Encümen görevlerinde bulunan insanlarla yapılmıştır. Görüşülecek kişilerin seçiminde, dönemin belediye yönetiminde olan iktidarın meclis üyeleri olmasına dikkat edilmiştir. Böylelikle dönemin belediye anlayışının ve özellikle belediyenin politikalarını belirleyen iktidarın uygulamalarının net bir şekilde açığa çıkarılması yönünde tutarlı bir bilgi ve yorum elde edilmeye çalışılmıştır. Görüşmelerin gerçekleştiği mekânlar ilçenin uygun mekânlarında gerçekleştirilmiştir. Çalışmada derinlemesine görüşme yapılan kişilere ait demografik bilgiler aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Aşağıda Tablo 3'te belirtilen katılımcıların dışında farklı katılımcılar ile de randevu alınmaya çalışılmış, fakat yapılan randevulaşma çalışmalarında geçiştirilme havası söz konusu olmuş ve araştırmacının saha çalışması için belirlediği süre dâhilinde bir randevu alımı gerçekleşememiştir.

Katılımcıların Sıralaması	**Katılımcının Adı ve Soyadı**	**Cinsiyeti**	**Meslek**	**Belediyedeki Görevi**
1	Y.T	Erkek	Müteahhit	Belediye Başkanı
2	M.Z	Erkek	Mimar	Meclis Üyesi
3	N.Y	Kadın	Esnaf	Meclis Üyesi
4	V.K	Erkek	Emekli	Belediye Başkan Yardımcısı
5	V.Ç	Kadın	Belediye İşçisi	Meclis Üyesi
6	H.G	Erkek	Teknisyen	Belediye Başkan Yardımcısı
7	M.Y	Erkek	Mimar	Meclis Üyesi
8	O.Ç	Erkek	Muhasebe ve Finans Müdürü	Meclis Üyesi
9	A.İ	Erkek	Memur	Belediye Başkan Yardımcısı
10	S.Y	Erkek	Çiftçi/Beden Eğitimi Öğretmeni	Meclis Üyesi

Tablo 3: Derinlemesine Görüşme Yapılan Kişilerle İlgili Demografik Bilgiler

Çalışmada, derinlemesine görüşme yapmayı kabul eden katılımcıların izniyle görüşmeler kayda alınmış, sonrasında kayıtlar deşifre edilerek kâğıda aktarılmıştır. Belediye

yönetiminde Başkan, Başkan Yardımcısı, Meclis Üyesi ve Encümen olarak herhangi bir şekilde yer alan görüşmecilere 8 ana sorunun yanında ayrıntı soruları da yöneltilmiştir. Referans soruları, "Seçim döneminde hangi vaatlerde bulunup, hangi temel eleştirilerin yapılarak belediye iktidarına talip olunduğu", "Yapılan hizmetler, oluşturulan plan ve programların nasıl ifade edildiği ve böylelikle dönemin belediye anlayışının literatürdeki hangi belediyecilik anlayışıyla nitelendirilebileceği, "Yapılan hizmetlerin ve yatırımların odak noktası", "Dönemin belediyeciliğinde sosyal ve sanatsal üretimler" ve "dönemin belediye yönetimindeki görüşmecilerin kalkınma/gelişme algısı" şeklinde bir aks çerçevesinde oluşturulmuştur. Görüşmelerin süresi 35 dakika ile 80 dakika arasında değişim göstermiştir. Derinlemesine görüşmeleri içeren alan çalışması 01-11 Temmuz 2019 tarihinde Hopa'da gerçekleştirilmiştir. Ayrıca tez çalışmasının 2004-2018 yılları arasındaki Belediye yönetimlerini kapsaması nedeniyle son dönem sonrasındaki gelişmeleri içermemektedir.

3.4. HOPA'NIN TARİHSEL, SOSYO-KÜLTÜREL VE SOSYO-EKONOMİK YAPISI

Hopa, Gürcüce "Khopa" (ხოფა), Hemşince ve Lazca "Xopa" olarak adlandırılmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti'nin Doğu Karadeniz Bölgesi'nin en doğusunda bulunan Artvin iline bağlı bir ilçedir. Yüzölçümü toplamda 289 km^2'dir.[269] Kuzeydoğuda Kemalpaşa ilçesi, "*doğuda Borçka ilçesi, güneydoğuda Murgul ilçesi, güneybatıda Arhavi ilçesi ve kuzeybatıda Karadeniz ile çevrilidir.*"[270] Artvin il merkezine 65 km, Rize il merkezine 92 km, Trabzon il merkezine 169 km uzaklıktadır. Aynı zamanda Gürcistan sınırındaki üç sınır kapısından biri olan Sarp Sınır Kapısı'na da 18 km mesafede yer almaktadır. Sınır ile arasında 2017'ye kadar Hopa'ya bağlı bir belde olan Kemalpaşa ilçesi vardır.

3.4.1. Tarih

Roma dönemindeki adı "*Anaxoupê*" idir. Hopa bölgesi, M.S. ilk yüzyılı içinde Kolhis Krallığı'na, onun ardından M.S. 8. yüzyıla kadar da Lazika Krallığı'na aittir. 853-

[269] Hopa TSO, **Hopa İlçe Raporu 2018**, 2018, s. 2.
[270] Hopa TSO, s. 2.

1023 yılları arasında bölge Müslüman Halifeliği'nin hükmü altında kalır. Bölgeyi, 1023'te Bizanslılar ele geçirseler de, 1064'te Selçuklu Devleti'nin egemenliğine girer. Osmanlı Devleti döneminde, 1509'da Gönye Kalesi'nin fethi ile sancak haline getirilen Gönye/Batum Sancağı'na bağlanır. Daha sonra, 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşını müteakiben Lazistan sancağına bağlı bir ilçe halini alır. 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi neticesinde Kars ve Ardahan ile Kemalpaşa Bucağı ve Batum dâhil olmak üzere tüm bu bölge Ruslara bırakılınca, Hopa ve çevresi 1878'den itibaren Lazistan Sancağı'na bağlanmıştır. 1883 yılında ilçe teşkilatı kurulur. 1. Dünya Savaşı sırasında, 23 Şubat 1915 tarihinde Rus Ordusu tarafından işgal edilir ve işgal 14 Mart 1918 tarihine kadar sürer. Sonrasında, Cumhuriyet sorası dönemde ise, 1936'ya kadar Rize iline bağlı bir ilçeyken bu tarihten sonra Artvin iline bağlanır. Bu tarihte 3 bucağı ve 71 köyü vardır. 1 Ocak 1948 tarihinde bu bucaklardan Fındıklı 5071 sayılı Kanun'la Hopa'dan ayrılarak ilçe statüsünü kazanır. Bunun ardından, 1 Haziran 1954 tarihinde 6324 sayılı Kanun'la Arhavi bucağı da ilçe olur. Son olarak da, 1989 yılında belde olan Kemalpaşa ise 25 Ağustos 2017 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanan 694 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile ilçe statüsüne kavuşur. İdari olarak Hopa'dan ayrılsa dahi hala Vergi Dairesi ve Ticaret Odası gibi bazı kurumlar bazında Hopa ile birlikte işlem yürütmektedir.

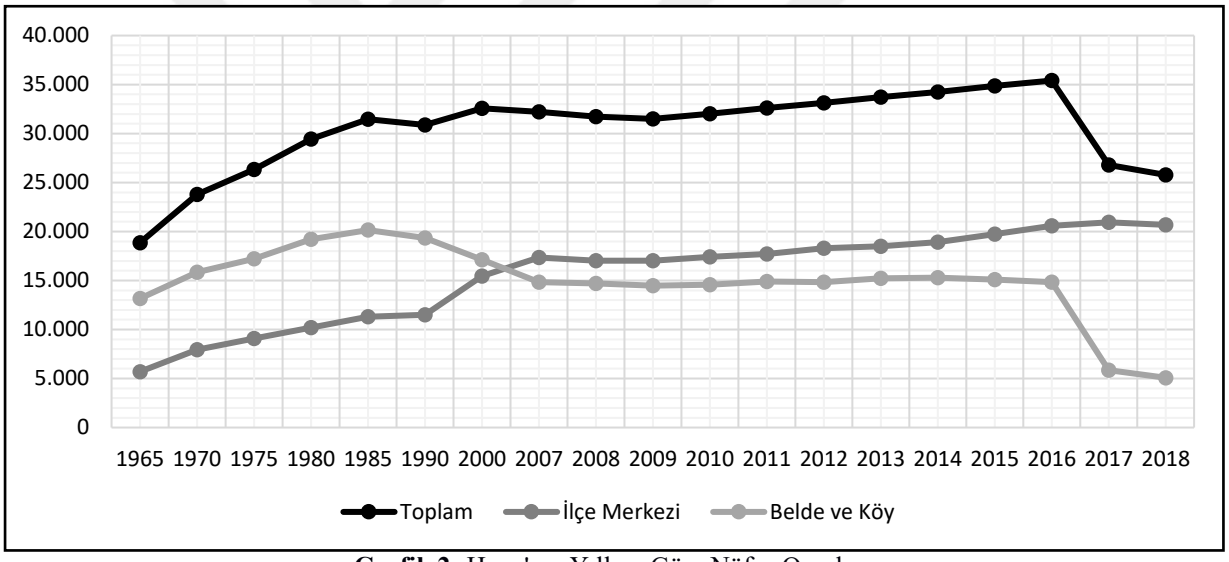
3.4.2. Nüfus ve Sosyo-Ekonomik Yapısı

İlçenin nüfusu 2018 TÜİK verilerine göre 25.775'tir. Bunun 20.693'si ilçe merkezinde, 5.082'si ise belde ve köylerde yaşamaktadır. Toplam nüfusun 12.944'ü kadın, 12.831'i erkektir. 2016'da 35.406 olan nüfusun 2017'de ani bir biçimde 26.805'e aniden düşmesinin sebebi ise 8.786 nüfuslu Kemalpaşa Beldesinin 2017'de ilçe statüsü kazanmasıdır. Bugün "Hopa ilçesinde 6 mahalle 17 köy" bulunmaktadır.[271] Yıllar içinde Hopa'nın toplam nüfusunun değişim miktarları ile kadın-erkek, merkez-köy bazındaki nüfus oranları Tablo 4'de ve Grafik 2'de görülmektedir.

[271] Hopa TSO, s. 2.

Yıl	Toplam	İlçe Merkezi	Belde ve Köy	Kadın	Erkek
1965	18.865	5.703	13.162	9.492	9.373
1970	23.783	7.936	15.847	11.737	12.046
1975	26.325	9.089	17.236	12.721	13.604
1980	29.426	10.212	19.214	14.286	15.140
1985	31.464	11.315	20.149	15.504	15.960
1990	30.862	11.507	19.355	15.509	15.353
2000	32.584	15.445	17.139	16.063	16.521
2007	32.209	17.361	14.848	16.049	16.160
2008	31.728	17.024	14.704	15.849	15.879
2009	31.496	17.018	14.478	15.819	15.677
2010	32.016	17.433	14.583	16.050	15.966
2011	32.619	17.718	14.901	16.280	16.339
2012	33.129	18.296	14.833	16.534	16.595
2013	33.724	18.487	15.237	16.837	16.887
2014	34.234	18.924	15.310	F	17.118
2015	34.852	19.748	15.104	17.380	17.472
2016	35.406	20.576	14.830	17.687	17.719
2017	26.805	20.940	5.865	13.449	13.356
2018	25.775	20.693	5.082	12.944	12.831

Tablo 4: Hopa Nüfus Bilgileri

Grafik 2: Hopa'nın Yıllara Göre Nüfus Oranları

Bunun yanında, *"[r]esmi rakamlarla 25 bin civarında bir nüfusa sahip olduğu ileri sürülse de, bu sayının çok üstünde bir nüfusa sahip olduğu açıktır. Ayrıca, sınırın yanı sıra ilçede bir uluslararası ve orta ölçekli limanın da mevcudiyeti önemlidir. Özellikle de ticari faaliyetlerin yoğunluğu ve yine bunun getirisi olan kozmopolit toplumsal yapı ilçede en dikkate değer olgulardan biridir. Çünkü, hem sınır-ötesinden hem de -yakındaki iller ve ilçeler başta olmak üzere- Türkiye'nin farklı bölgelerinden yoğun bir göç*

almaktadır."[272] Ayrıca, çeşitli etnik gruplardan oluşan bir sosyo-kültürel yapıya sahip olan ilçenin nüfusun çoğunluğunu Lazlar ve Hemşinliler oluşturur. Bu etnik gruplar dışında ilçede yerleşik olarak (Müslüman) Gürcüler, (Hristiyan) Gürcüler, Poşa/Domlar, Kürtler ve Türkler de bulunmaktadır.

Genel olarak, ülkenin diğer bölgelerine göre, kışları ılık geçerken, yazları ise daha serin geçmektedir. Rüzgârların hâkim yönü kuzeybatı-güneydoğu doğrultusundadır. Tüm mevsimler ağırlıklı olarak yağışlıdır. Buna bağlı olarak, sel ve su baskınlarının sıklıkla görülesinin yanısıra genel olarak nem oranının da hayli yüksek olduğu bir coğrafyadır. Yağış ve nem oranlarındaki yükseklik sebebiyle de, her mevsim hem yeşil ve gür hem de zengin bir çeşitliliğe sahip bir bitki örtüsü mevcuttur. Sık ormanlık alanda bitki örtüsü, ağırlıklı olarak kızılağaç, kestane, gürgen, kayın, meşe ve çeşitli çalılıklardır. Ayrıca, bol yağış alması dolayısıyla doğal su kaynakları açısından da zengindir. En büyük deresi aynı zamanda Hopa'nın ilçe merkezinin ortasından geçen Sundura Deresi'dir. Dağların denize dik şekilde sıralandığı dar bir kıyı şeridi üzerine kurulmuştur ve deniz seviyesinden yüksekliği 10 m.'dir. İlçe sınırları içindeki en yüksek nokta ise 1513 m. yükseklikteki Yavuz Sultan Selim Tepesi'dir. İlçenin toplam yüzölçümü 289 km.'dir ve bu alanın % 33'ü tarım alanı (42 570 Da.), % 49'u orman alanı (63 210), %18'i diğer alandır (23 220).[273]

Tarım ve ticaret üzerine kurulu bir ekonomisi vardır. Sarp Sınır Kapısı'nın açılmasının ardından ticaret ciddi bir gelişme kaydetse de, tarım ilçenin ekonomik kapasitesi nezdinde ilk sırada gelir. İlçenin işlenebilir tarım arazilerinde ılıman iklim yapısına uygun olarak başta çay (% 61,8) olmak üzere fındık (% 17,6), turunçgiller (% 0,18), kivi (% 0,14), karayemiş (% 0,01) ile -daha çok eviçi tüketim için- başta mısır, kara üzüm, karalahana olmak üzere çeşitli bahçe-bostan sebzeleri ve meyvelerin yetiştiriciliği yapılmaktadır.[274] İlçenin engebeli arazi yapısı makineli tarımın yapılmasına çok fazla imkân vermeyecek türdendir. Bu engebeli yapıya rağmen sahilden 500-600 m. kadar yükseklikte dahi başta çay ve fındık olmak üzere birçok tarım ürünleri

[272] Emek Yıldırım, "Doğu Karadeniz'de Kadınlık ve Güzellik Halleri", **Aynanın Önünde Cımbızın Ucunda**, F. Şenol-Cantek (der.), İletişim Yayınları, 2017, s. 360.
[273] Hopa TSO, s. 2-3.
[274] Hopa TSO, s. 3.

yetiştirilebilmektedir. Aynı zamanda, bu engebeli coğrafik yapı nedeniyle özellikle kırsal yerleşim dağınık yerleşim özelliklerini taşımaktadır. İlçe genelinde, ticari olarak yılda 10,5 milyon TL'lik bir üretim ile hayvancılık yılda 95 milyon TL'lik bir kapasiteye sahip tarımsal üretimden sonra gelmektedir.[275] Büyük ve küçükbaş hayvancılık, kümes hayvancılığı ve özellikle arıcılık bu alanda yapılan faaliyetlerdir. Balıkçılık ise yıllık 2,5 milyon TL'lik bir üretim hacmine sahiptir.[276]

İlçenin sahip olduğu yüksek mobilizasyon oranları ve ticari hareketlilik göz önüne alındığında; Hopa, Sarp Sınır Kapısı ve Gümrük, Hopa Limanı, Çay Fabrikası, Termik Santral, içinde 20 poliklinik barındıran 78 yataklı Hopa Devlet Hastanesi, Artvin Çoruh Üniversitesi Kampüsü, toplamda 21 adet MEB'e bağlı devlet okulu, birçok kamu bankası ve özel banka şubesi, Hopa Ticaret ve Sanayi Odası ile Hopa Vergi Dairesi gibi özel ve kamu kurum ve kuruluşlarına ek olarak çok çeşitli sivil toplum kuruluşlarının yanısıra birçok ticari müessesenin varlığı hem kamu sektörü hem de özel sektör açısından bölgenin en yüksek istihdam potansiyeline sahip yerleşim birimlerinin başında gelmektedir.

İnşasına 1964 yılında başlanıp, 1974 yılında hizmete açılan Hopa Limanı yaklaşık 100 000 m^2 alan üzerine kuruludur. Liman, 1970'li-1980'li yıllarda altın yıllarını yaşar fakat 1988'de Sarp Sınır Kapısı'nın açılmasının ardından karayolu nakliyatçılığının ticarette daha öne çıkması üzerine eski önemini yitirir. 1997 yılında özelleştirilmiştir. 65 366 m^2 alan üzerine kurulu fuel oil ile çalışan Hopa Termik Santrali ise 1973'te işletmeye açılır fakat 2013 yılından itibaren faaliyetine ara vermiştir. 2015 yılından beri de tesisin özelleştirmesi için ihaleler açılmaktadır. Bugün Hopa'nın ticari olarak nirengi noktasını oluşturan Sarp Sınır Kapısı'nın açılışı ise 31 Ağustos 1988 tarihinde gerçekleşir. Aynı zamanda, sınır kapısının açılması, SSCB'nin dağılması sonrası bağımsızlığına kavuşan başta Gürcistan Cumhuriyeti olmak üzere tüm Kafkasya ve hatta Orta Asya coğrafyası ile ilişkilerin gelişmesi de vesile olur. Sarp Sınır Kapısı, Gürcistan ile Türkiye arasında bulunan üç sınır kapısından biridir ve ticari faaliyetin hayli canlı olması nedeniyle Türkiye Cumhuriyeti'nin sahip olduğu en önemli sınır kapılarından da birisidir. Hopa

[275] Hopa TSO, s. 4.
[276] Hopa TSO, s. 4.

Gümrük Başmüdürlüğü işlemleri; Hopa Liman sahasında görev yapan Hopa Gümrük Müdürlüğü ile Sarp Sınır Kapısı'nda faaliyet gösteren Sarp Gümrük Müdürlüğü birimleri tarafından yürütülmektedir. Sarp Gümrük Sahası'nda mevcut birimler arasındaki koordinasyon ise Sarp Mülki İdare Amirliği'nce yapılmaktadır.

Tüm bu hareketliliğin sebebi olarak, Hopa'nın önemli bir kavşak olarak konumlandığı ana karayolu bağlantısı Trabzon-Rize-Artvin-Ardahan-Kars-Erzurum ile Gürcistan ve Kafkasya coğrafyasını birbirine bağlayan uluslararası transit otoban Karadeniz Sahil Yolu'dur. Kente en yakın havaalanı 35 km uzaklıktaki Batum Havalimanı'dır ve Gürcistan'la yapılan anlaşma gereği 26 Mayıs 2007 tarihinde faaliyete geçerek TAV Havalimanları Holding tarafından 20 yıl süreyle işletilmesi suretiyle pasaport olmadan bu havaalanı yurtiçi uçuşlar için de kullanılabilmektedir. Bu kullanımı Hopa'dan sağlayan Hopa Terminali ise 2007 yılının Aralık ayında Hopa Limanı dâhilinde hizmete girmiştir. Bir diğer en yakın havaalanı ise Trabzon Havalimanı'dır ve 150 km uzaklıktadır. Bunların yanında, ilçede onlarca otel/motel ve restoran, kafelere ek olarak "*10 adet TURSAB belgeli turizm firması ile Hopa ve Batum arasında oluşturulan turizm koridoru sayesinde yerli ve yabancı turistin uğrak yeri haline gelmiştir.*"[277] Ayrıca, Hopa'da 40'ın üzerinde küçüklü büyüklü ihracat firması mevcuttur.[278]

3.5. YERELDE KALKINMA ALGISI HOPA BELEDİYESİ ÖRNEĞİ

Hopa Belediyesi 1927 yılında kurulmuş ve kentin imar planı ise 1955 yılında yapılmıştır. İlk 1930 yılında yapılmaya başlanan, 1942 yılından itibaren seçimlere riayet edilerek seçilenin başa geldiği ve 1963 yılından itibaren de çok-partili seçim maratonunun yapılageldiği yerel seçimler sonucunda Hopa'da bugüne kadar seçimle başa gelen ve bazıları birden fazla dönemde görev de yapan toplam 11 belediye başkanı olmuştur. 2000 sonrası yapılan yerel seçimler ise Hopa için ayrı bir önem taşır. Çok farklı siyasal ideolojilerden ve belediyecilik anlayışından partiler arka arakaya belediye başkanlığını kazanır. Tablo 6'da da görüldüğü gibi, 2004 yılında ÖDP % 23,69 ile, 2009 yılında CHP % 34,53 ile, 2014 yılında AKP %40,35 ile ve en son 2019 yılında da CHP % 39,81 ile yerel seçimleri kazanıp belediye başkanlığı koltuğuna oturma hakkı kazanırlar.

[277] Hopa TSO, s. 8.
[278] Hopa TSO, s. 6.

	AKP	CHP	MHP	ÖDP	HDP	SP	BTP	ANAP	İyi Parti	Katılım
2004	1 544 - %21,14	1 625 - %22,25	959 - %13,13	**1 730 - %23,69**	-	75 - %1,03	20 - %0,27	1 244 - %17,03	-	10 315 - %73,20
2009	2 715 - %27,85	**3 366 - %34,53**	661 - %6,78	809 - %8,30	-	94 - %0,96	255 - %2,62	-	-	11 593 - %87,15
2014	**4 546 - %40,35**	4 523 - %40,15	547 - %4,86	836 - %7,42	624 - %5,54	168 - %1,49	22 - %0,20	-	-	13 395 - %86,49
2019	4 761 - %36,90	**5 137 - %39,81**	-	-	-	95 - %0,74	11 - %0,09	-	2 866 - %22,21	15 459 - %85,91

Tablo 5: Hopa Yerel Seçim Sonuçları: 2004-2019

3.5.1. Toplumcu Belediyecilik Anlayışı ve Kalkınma Algısı

Toplumcu Belediye anlayışının/hareketinin gelişmesinde tarihsel süreçlerle birlikte birçok faktörün etkisinin olduğunu söylenebilir. Bu etki eden faktörlere bakıldığında, "*yerel örgütlenme, yerel özgürlük mücadelesi ve sınıf mücadelesi[ne]*" değin belirli kentsel toplumsal hareketler görülmektedir.[279] Genel olarak bu toplumsal hareketlerin belirli mekânlar ve belirli toplumsal olaylar dolayında gerçekleştiği ve tarihsel süreçlerle de "Toplumcu Belediye" akımının/anlayışının/hareketinin ortaya çıkmasına neden olduğu söylenebilir. Söz konusu toplumsal hareketlerin başında ilk olarak literatürde "Paris Komünü" geçmektedir.[280]

Komün genel bir ifadeyle, "*ortak çıkarları yönetmek için kurulan bir gruba maddi ve manevi çıkarlarını daha iyi yönetmek ve korumak için ortak davranma çabalarını belirtir.*"[281] X. Yüzyılda Avrupa'da ticari gelişmelerin sonucunda ortaya çıkmıştır. Gelişmesinde kralların ve derebeylerin çatışması önemli bir faktör olmakla birlikte mücadeleleri daha çok ait olunan derebeylerine karşı yapılmıştır. Bu anlamda yapılan mücadelelerin ihtilalci olduğu söylenebilir. Ortaçağ komünü, idari, mali, siyasi ve askeri olarak özerklik ve kendine içkin bir tüzel kişilik kazanmak açısından kentsel bir topluluğu işaret etmektedir. XIII. Yüzyılla birlikte monarşi sistemin güç kazanmasıyla

[279] Mahmut Güler, "Türkiye'de Toplumcu Belediyecilik Anlayışının Evrimi", (**Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Ankara Üniversitesi SBE, 2004), s. 35
[280] Mahmut Güler, s.35
[281] Can Hamamcı, "Merkezi Yönetim-Yerel Yönetim ekseninde Belediyelerimizin Yapısı ve Demokratikleşme Eğilimi", (**Yayımlanmamış Doktora Tezi**, Ankara Üniversitesi SBE, 1981), s. 87.

birlikte komünler zayıflamaya başlar. Komün ile ortaya çıkan belediye birimleri, feodal rejimin rızasıyla gelişmekle birlikte aynı zamanda zamanla feodal rejime karşı da gelişme göstermiştir.

Paris Komünü 19. yüzyılın ikinci yarısında Fransa'nın içinde bulunduğu ekonomik ve siyasal koşulların neticesinde ortaya çıkmıştır. Hızla artan sanayileşmeyle birlikte kırsal yapılarda çözülme süreci başlamıştır. Hızla artan sanayileşme ile birlikte kente yığılan insanların, yeterli iş imkânını bulamaz hale getirmiştir. Bu sebeple kentteki işsizliğin zamanla artışı söz konusudur. Bu durum grev hakkına kavuşan işçi sınıfının çatışmalarına neden olmuştur. Yaşanan çatışmalar sonrasında yaşanan olaylar, 18 Mart 1871 Paris Komününün başlamasına neden olmuştur. Hükümet, Paris' te başlayan halk ayaklanması üzerine Hükümet, Paris' te başlayan halk ayaklanması üzerine, belediyeleri ve il genel meclisleri feshederek yapılacak seçimleri ertelemiştir. Bu durum üzerine oluşturulan güvenlik komiteleri ile hükümete karşı belediyelere ayaklanmaları gerçekleşmiştir. Bu ayaklanmalarla güvenlik komitelerinin karşısında ödün veren hükümet artık Paris Halkının kendi kendilerini yönetmesi gerektiği inancının gelişmesine neden olmuştur. 26 Mart'ta yapılan komün seçimi sonrasında seçilen komün meclisi, Paris Komünü adıyla kurularak Merkez Komite'nin görev ve yetkilerini devralmıştır. Dahası oluşturulan meclis komisyonlarıyla bakanlıkların her birinin görevlerini üstlenmişlerdir. 27 Mart'ta yine yayımladıkları bir manifestoyla, temellerini teşkil edecek olan bir komün özerkliğini talep ettiklerini açıklamışlardır. Böylesi taleplerle, kapanan fabrikaların üretimine devam etmesinin sağlanması için işçi birliklerinin oluşturulması, evsizlere ev edinmelerine yönelik bir mekanizmanın oluşması, iş bulma bürolarının örgütlenmesi, ve çalışma saatinin 10 saate çekilmesi sağlanmıştır. Bu bağlamda, Paris Komünü kazandığı böylesi yapısıyla devrimci bir belediye özelliği taşır. Başka taraftan bakıldığında, Komünün devletle kurduğu ilişkide, yerel hükümet yönetimine değin haklar içermekle birlikte, insanlarla kurduğu ilişki açısından da ortaya çıkan siyasi kurumsallaşma ile belediye yönetimine vatandaşın katılım sağlamasına ve doğrudan demokrasinin oluşmasına zemin sağlamıştır. 18 Mart ile 28 Mayıs 1871 tarihleri arasında 72 gün süren Paris Komünü, halk tarafından hiçbir yardım alınmadan belediye sınırları çerçevesinde kamu hizmetinin görülmesine yönelik devrimci bir örneği teşkil etmektedir. Bu yönüyle de "*işçi sınıfının ilk siyasal yönetim deneyimi olduğu gibi, modern*

belediyecilik anlayışının da kurucu deneyimidir."[282] Paris Komünü, 1960 ve 1970'li yıllarda ortaya çıkan kentsel ve toplumsal hareketlere, oluşturulan mahalle komitelerine ve geliştirilen halk katılım modeline örnek teşkil olmuştur. Aynı zamanda yine buna bağlı olarak 1970'li yılların kızıl belediyeleri Paris Komünü 'nün etkisi altında ortaya çıkmıştır.[283]

İkinci olarak, tarihsel süreçlerle "Toplumcu Belediye" anlayışının/hareketinin ortaya çıkmasına neden olan faktörlerden biri olan "Belediye Sosyalizm"inin etkisinden söz etmek gerekir. Belediye sosyalizmi ortaya çıkışı 1576, 1589 ve 1601 yıllarında İngiltere'de çıkarılan Yoksulluk Yasalarına kadar iz sürmek gerekmektedir. İngiltere'de siyasal ve sosyal tezatlıkların yaşandığı 19. Yüzyılın ikinci yarısında, Belediye Sosyalizmi 1870'li yıllarda Joseph Chamberlain öncülüğünde ortaya çıkmıştır. İngiltere'de olarak halk arasında "Gaz ve Su Sosyalizmi" olarak ifade edilmiştir. Refahın sağlanması adına yerel hizmetlerin yalnız etkin bir belediye teşebbüsü ile mümkün olacağı ve böylelikle halka iktisadi bir yarar sağlayacağı ileri sürülmüştür. Sonrası süreçlerle bu anlayış Fabian bir akımın etkisinde kalmıştır.[284]

Belediye sosyalizmi akımı, 19. Yüzyılın sonlarında, İngiltere'de Birmingham ve Londra'da belediyelerin ekonomik girişimleri sonucunda, su, gaz, ulaşım, aydınlatma, ve sağlık sorunlarının çözümünde etkili olmuştur. Böylelikle etkisi tüm Avrupa'ya yayılmıştır. Avrupa'nın çeşitli bölgelerinde, ekmek fabrikaları, balık pazarları oluşturmada, sosyal yardım, emlak, ekonomik teşebbüs, kreş, burs ve halk sağlığı gibi hizmetlerin görülmesinde etkili olmuştur.[285]

Üçüncü olarak, tarihsel süreçlerle "Toplumcu Belediye" anlayışının/hareketinin ortaya çıkmasına neden olan faktörlerden bir diğeri olan "1968 Öğrenci Hareketleri" etkisine bakıldığında, 1945 sonrasında savaş koşullarının kapitalist birikim süreçleriyle aşılması ve sonrasında hızlı bir ekonomik büyüme sürecinin başlaması söz konusuydu. Kapitalist ilişki ağlarının gelişmesiyle toplumlarda/ülkelerde artan eşitsizliğin de hızla

[282] Sonay Bayramoğlu, **Toplumcu Belediye: Nam-ı Diğer Belediye Sosyalizmi**, Ankara: Notabene Yayınları, 2015, s. 27.
[283] Mahmut Güler, s. 36-37.
[284] Mahmut Güler, s. 40.
[285] Mahmut Güler, s. 43.

artış göstermesi, aynı zamanda bu yaşananların karşısında 60'lı yıllarla birlikte Marksizmin hızla yayılmasını beraberinde getiriyordu. 1967 yıllarında İtalya ve Fransa'da genel grevler sosyalistlerin önderliğinde kentlerde yayılmaya başlamıştı. 68 Öğrenci Hareketi, kentsel çatışmaların yalnız ekonomik gerekçelerle ifade edilemeyeceğini göstererek Hareket için çok önemli kazanımları beraberinde getirdi.[286]

"Toplumcu Belediyecilik" anlayışının izlerine tarihsel olarak, Türkiye'de yerel yönetimlere biçim veren ve bu anlayışa yön kazandıran düzenlemelerin Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren kendini gösterdiğini söyleyebiliriz. 1930 yılında çıkarılan Belediye kanunu ile Cumhuriyet'in kurucu kadrolarının, kamu eliyle kamu hizmetinin verilmesi doğrultusunda ortak bir düşünceyle/anlayışla hareket edildiğini göstermektedir. 1926 yılında, "Sular Hakkında Kanunu"nun kabul edilmesi bu anlayışın önemli bir örneğini teşkil etmektedir.[287] Sular Hakkında Kanun, "*belediye sınırları içinde yaşayan topluluğun içme suyu teminini ve suları temiz tutma görevini*" belediyelere teslim eder. Hizmetin finansmanı, yatırımları ve planlanmasının merkezi birimler tarafından sağlanacağı hükme bağlanır.

Kamu hizmetlerinin kamu eliyle görülmesi anlayışına birkaç örnek verilecek olursa: 1923 yılında Samsun Belediyesine, 60 yıl süre ile, Samsun'un su, elektrik ve tramvay işletmesi hizmetlerinin yerine getirilmesi için imtiyaz verilmesi, yine aynı yılda, "*Haksız kazancın önlenmesi için zaruri ihtiyaçlar dışındaki kimi mal ve hizmetlere belediyelerin narh uygulamasına dair kanun teklifi*" verilmesi, 1924 yılında 563 sayılı Kanun ile, Ankara Belediyesine kredi alma yetkisi tanınarak, "*mesken sıkıntısının giderilmesi, su tesisinin tamamlanması, lağım, elektrik tesisatının vücuda getirilmesi ile bataklıkların kurutulması*" şeklinde planlamalar yapılması gibi belli başlı düzenlemeler karşımıza çıkmaktadır.[288] Böylesi örneklerin kuruluş döneminden sonra ilerleyen yıllarda artarak çoğaldığını söyleyebiliriz. Bu anlamda, "toplumcu belediyecilik" mefhumunun tam olarak hâkim olunmadığı bu dönemlerde "*kamu hizmetinin kamu eliyle görülmesi*" anlayışının Cumhuriyet'in kurucu kadrolarında belli ölçülerde kendini gösterdiğini

[286] Mahmut Güler, s. 33.
[287] Bayramoğlu, s. 146.
[288] Bayramoğlu, s. 146-147.

söyleyebiliriz.[289] 1930 yılında çıkarılan Belediye Kanunu, "*kamu hizmetinin kamu eliyle görülmesi gerektiği"* doğrultusundaki anlayışla ele alınmış ve Türkiye'de 2005 yılında yürürlükten kaldırılmıştır.[290]

1970'li yıllarda, Türkiye açısından hareketli bir döneme şahit olunur. 12 Eylül 1980 yılına kadar Türkiye'de iki genel ve iki de yerel olmak üzere dört seçim dönemi yaşanır. Bir taraftan da 11 farklı hükümet dönemi yaşanır. 1960'lı yıllardan itibaren hızla artan kentleşme, kapitalistleşme ve küreselleşme ile 1970'lerin başından itibaren, politik olarak halkın bilincinin değişip dönüşerek devlet-toplum ilişkilerine de bu durumun yansıması söz konusudur. Kentleşme ile birlikte, artık gecekondu sorunu önemli bir sorun olmaya başlamıştır. Devletin kentlerde yaşanan problemlere yeterli düzeyde müdahale etmemesi ve bu durumu iyileştirememesi, bunun üzerine kentteki yoksulların konut sorununa ve başka bir sorun olarak işsizliğe çözüm bulmaması hızla kentleşmenin getirdiği önemli sorunlardı. Yaşanan böylesi sorunlarla, gecekondu bölgelerinde yaşayan kesimler hemşehrilik ve akrabalık temelli ilişkiler/yapı kurmaya başlamışlardır. İlk kuşak gecekondularda yaşayanlar "hepimiz yabancıyız" anlayışıyla dayanışma kurmuşlardır. Çözülemeyen sorunlar karşısında dayanışma içinde yaşamaya başlayan gecekondu gençleri, iş çevresinden ve kendi yaşam alanlarından dışlanmaları onlara sistemi sorgulayan muhalif bir kimlik kazandırmıştır. Bu anlamda dönemin sol örgütleri ve sosyal demokrat partileri bu dinamizmi kendi alanlarına çekmeye başlamışlardır.[291]

İkinci kuşak gecekondu gençlerinin etkisiyle, 1970'li yıllardan sonra orta sınıfın yön kazandırdığı solculuk hareketi büyük kentlerde etkin olmaya başlamıştır. Nüfusun büyük çoğunluğunun belediye birimlerinin içinde yaşaması bu sınırlar içinde yaşayan insanların belediye birimlerinden hizmet ve üretim beklentilerini de beraberinde artırmıştır. Hızla artan nüfusla kentleşmenin hız kazanması, kentsel sorunların artışı, toplumun buna çözüm beklentileri ve kaynak sıkıntıları belediye birimlerini zamanla etkisiz bırakmıştır. Başka taraftan, merkez yönetiminin belediye birimleri üzerindeki vesayeti bu yaşanan sorunların çözümünde belediye birimlerinin çözüm arayışını zorlaştıran bir etki yaratmıştır. Bu koşullarla, 1973 Yerel yönetim seçimlerine

[289] Bayramoğlu, s. 146.
[290] Bayramoğlu, s. 147.
[291] Mahmut Güler, s. 85.

gelindiğinde, sağ partilerin yaşanan sorunlara çözüm bulamayışı halkın zamanla sola kaymasına sebep olmuştur. Bundan sonraki yerel yönetim anlayışında sadece hizmet sunan ve üreten belediyeler olmaktan ziyade, siyasal alanda aktif birimler haline gelmişlerdir. Bu bağlamda toplumcu belediye hareketi/akımı belediye başkanlarının siyasi görüş ve tutumları ön plana çıkmıştır.[292]

1973-1977 dönemiyle Türkiye'de ilerici belediyelerinin uygulamaları ve bu uygulamalar sonucunda belediyelerin çevresinde oluşan bir belediyecilik hareketi ortaya toplumcu belediyecilik anlayışını/hareketini ortaya çıkarmıştır. Bu belediyecilik anlayışıyla ilkin, kentte ve kentli halkın yaşantısı için gerekli ve öncelikli hizmetlerin üretilmesi ve sunulması ve yüksek rantlar elde edilerek bu rantların kentte yaşayan halkın aleyhine oluşacak durumlarda ortadan kaldırılması eğer ortadan kaldırılması söz konusu değilse kent halkına geri döndürülmesi arzulanıyordu.[293]

Türkiye'de "toplumcu belediyecilik" mefhumunun kavramsal olarak ifadesinin ve bir program olarak gelişmesinin ilk olarak Ankara ve İzmit Belediyeleri tarafından geliştirildiği söylenebilir. İlhan Tekeli, toplumcu belediyecilik ilkelerini Türkiye'de beş başlık altında formülize etmiştir. Bunlar: "*1. Demokratik merkezin sıkı vesayetinde olmayan belediye, 2. Üretici belediye, 3. Tüketimi düzenleyici belediye, 4. Birlikçi-bütünlükçü belediye, 5. Kaynak belediye.*"[294] Bunlar aşağıdaki gibi açımlanırsa:[295]

1. Demokratik Belediye İlkesi

Demokratik belediye ilkesi, belediye hizmetlerinde ve üretiminde katılımcılığı ön planda tutmaktadır. Söz konusu katılımcılık anlayışı, karar alma mekanizmasının yaygınlaşmasından farklı olarak, toplumun dezavantajlı ve güçsüz kesimlerinin korunması düşüncesinin yaygınlaşmasını ifade eder. 1970'li yıllarda belediye birimlerinin kendi aralarında ve mahalli birimlerde birlikler ve örgütlenmeler kurması bu

[292] Mahmut Güler, s. 87.
[293] İlhan Tekeli, **Cumhuriyetin Belediyecilik Öyküsü: 1923-1990**, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2009, s. 265.
[294] İlhan Tekeli, "Belediyeler ve Kent Yönetiminin Sınıfsal Yapısı", **Mimarlık**, Yıl. 1, Sayı. 15 (1), (1977), s. 32-34 Aktaran: Bayramoğlu, s.158.
[295] Bayramoğlu, s. 158-162.

ilkeye örnek verilebilir. (Türkiye Belediyeler Vakfı, Zonguldak Metropoliten Alanı Belediyeler Birliği)

2. Üretici Belediyecilik İlkesi

Üretici belediyecilik ilkesi üç düzeyde ifade edilmektedir. İlk olarak, "*temel kentsel altyapı ve hizmet üretimidir.*" İkinci olarak, "*küçük girişimcilerin toplumun büyük kesimi aleyhine oluşturduğu rantı kırabilmek için piyasa mallarının da üretimidir.*" Üçüncü olarak ise, "*kent arsaları ve konut alanlarında oluşan değer artışlarının topluma kazandırılması için, belediyenin bu alana üretici olarak girmesidir.*" Örnek olarak, Belediyelerin ekmek fiyatlarını denetim altına alınması amacıyla ekmek fabrikaları kurması (Ankara Belediyesi, Ali Dinçer dönemi) ve yüksek gıda fiyatlarına karşı Tanzim Satış Projesi oluşturulması (TANSA).

3. Tüketimi Düzenleyici Belediyecilik İlkesi

Tüketimi düzenleyici belediye ilkesi çerçevesinde belediyeler, ortak mekânlar, olanaklar ve alanlar yaratarak kolektif bir şekilde yaşamanın keyfini topluma kazandırmalıdır. Bu anlamda tüketimi bir sosyalleşme aracına dönüştürme görevini üstlenmelidir. Ankara Belediyesi, Ali Dinçer döneminde yayalaştırma projeleri ve İzmit Belediye'sinde "halk pazarları" kurulması örnek olarak verilebilir.

4. Birlikçi-Bütünlükçü Belediye İlkesi

Bu ilke toplumcu belediye anlayışının gelişmesi açısından birlikçi bütünlükçü bir dayanışmayı işaret eder. Yerel yönetim birliklerinin oluşturularak küçük belediye birimlerinin üretemedikleri hizmetler konusunda destek sağlanması örnek verilebilir.

5. Kaynak Yaratıcı Belediye İlkesi

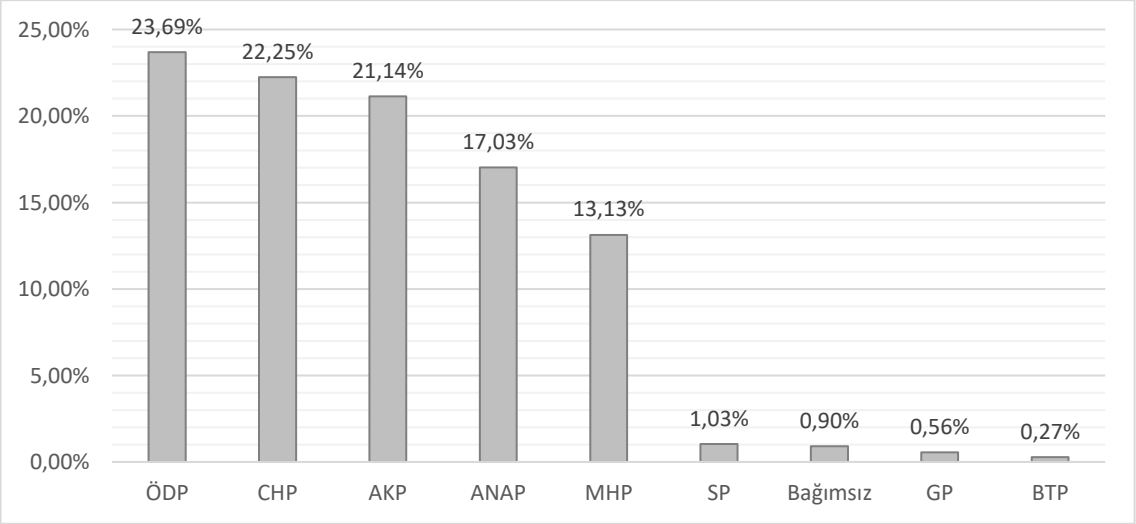
Kaynak yaratıcı belediye ilkesi, belediyelerin merkezi yönetimin denetiminin haricinde kaynak elde edebilmesini ifade eder. Bunun üzerine kentteki rantın/karın belediye birimlerine aktarılması ve belediye birimlerinin vergilendirme yaparken belirli esnek yapılara kavuşması işlevleri sağlanmaktadır. Otopark yapımı, taşınmazların kiraya

verilmesi, düğün salonları, kreşler, tanzim satış noktaları belli başlı örnekler olarak verilebilir.

3.5.1.1. 2004-2009 Hopa Belediyesi Döneminin Kalkınma Algısı

Hopa'nın sosyo-kültürel olarak kendine içkin belirli önemli dinamikleri üzerine ilgili çalışmanın Hopa'nın tarihsel ve sosyo-kültürel yapısı kısmında bahsedilmişti. Hopa'nın sahip olduğu konumu vesilesiyle tarihsel süreçle birlikte yereldeki politikaların zamanla çok daha önemli bir konuma geldiğini söyleyebiliriz. Bu anlamada bir yerel yönetim birimi olarak Hopa Belediyesi, bölgedeki değişim ve dönüşümle birlikte konumu itibariyle önem kazanmıştır. 2004-2009 dönemi öncesinde, Belediye yönetimlerinde, genel itibariyle sol yönetimlerin pratik ettiği görülmektedir. 2004-2009 Belediye döneminin hemen öncesinde ise Anavatan Partisi'nin (ANAP) son iki belediye döneminin yönetiminde olduğunu görüyoruz.

28 Mart 2004 Mahalli İdareler Genel Seçimi sonuçlarına bakıldığında, Özgürlük ve Dayanışma Partisi (ÖDP)'nin seçimi %23,69 oranıyla Belediye yönetimini kazandığı görülmektedir. Diğer partilerin oylarına bakıldığında iktidarı belirleyen oy oranına çok yakın olduğunu görülür. Bu anlamda oluşan Belediye Meclisinin de partiler arasında yakın bir dağılım sağlandığı sonucu görülür. Böylelikle 2004-2009 belediye yönetiminde ÖDP'nin 3 meclis üyesi bulunmaktadır. Bunun yanısıra, ANAP'ın 1, AK Parti'nin 3 ve CHP'nin de 3 meclis üyesi mevcuttur.

Grafik 3: 2004 Yerel Seçimleri: Hopa Sonuçları

2004 yılı Mahalli İdareler Genel Seçimini %23,69 oy oranıyla kazanan Özgürlük ve Dayanışma Partisi (ÖDP) üyelerinin belediye yönetimini arzulamasının temeli, 2004-2009 dönemi öncesinde bir takım dayanışma ağlarına, toplumsal muhalefetlere ve platformlara dayanan çalışmalara dayanmaktadır. Böylesi çalışmalar ÖDP'nin Belediye iktidarına gelmesinde önemli katkılar sağlamıştır. Bu bağlamda Y.T.'nin aşağıdaki yorumu dikkat çekmektedir.

> *"[…B]u çalışmamız sadece 2004 veya seçimlere işte bir süre kala başlamış bir şey değil daha 90'lı yıllardan beri süregelen yerele dair kentsel yönetime dair biriktirdiklerimizi tamamıyla o günkü koşullarda Hopa'da yaşayan hem sınıfsal anlamda hem sosyolojik anlamda hem kadın-erkek, genç kategorize ettiğimizde bütün yurttaşlarımızın ihtiyaçları ile ilgiliydi ancak bunu hani muhalefette olmamızdan kaynaklı kimi iyi uygulamalardan etkileşerek söyleme dönüştürdüğümüz şeyler vardı kimi olmasını istediğimiz şeylerin tamamıydı.*" (Y.T.)

Başka taraftan M.Z.'nin "*Hopa'da 90 yılından beri bir toplumsal muhalefet oluşturmak adına, (…) Hopa Demokrasi Platformu diye bir platform oluşturduk 93'te. O adla biz Hopa'da 94 seçimlerine girdik, 99 seçimlerine de girdik. 99'da ÖDP adına girdik, ÖDP kurulmuştu.*" şeklindeki yorumları da Y.T.'nin ifadelerini destekler nitelikte olmakla birlikte kazanılan iktidarın yalnızca ÖDP üzerinden değil aynı zamanda ÖDP öncesine dayanan toplumsal bir dayanışma ağının katkısının da etkili olduğu söylenebilir. M.Z.'nin bir başka ifadesinde 2004-2009 sürecine aslında pek de kolay gelinmediği ve birçok uğraş ve yordamla hem ulusal boyutta hem de Hopa yerelinde, tarihsel gelişim süreci içerisinde farklı pratiklerin vücut bulduğu görülmektedir. Aşağıdaki yorumlarda da görülebileceği gibi Hopa Belediyesi yönetiminin, yani belediye iktidarının önemle arzulanarak belirli platformlarla sürece ivme kazandırıldığı söylenebilir.

> "*Hopa'da insanlar sola daha sempatiyle bakıyor. (…) Hopa'nın böyle bir altyapısı var. Biz de dedik ki o zaman bu altyapıyı öldürmemek için çalışmak gerekiyor. Yani insanların fikirlerini yeniden canlandırmak lazım. (…) Hopa'da bir platform kuralım herkesin konuşabildiği. İşte onun statüsü belirlendi. Onun toplantıları yapıldı. (…) Bu platformla* (Hopa demokrasi platformu.) 94'te seçime girdik ama kendi adımıza giremedik. (…) ÖDP adına girdik. (…) Ama belediye başkanlığını ÖDP adına göstermiştik. 2004'te de bu birikimle girildi.*" (M.Z.)

2004-2009 Belediye yönetimi döneminin öncesindeki belediye yönetimlerinin pratiklerine ve Hopa'nın siyasi ve sosyo-kültürel yapısına ve bu bağlamda seçim öncesinde iktidara talip olan ÖDP yönetiminin nasıl bir "Hopa" ile karşı karşıya kaldığına etraflıca bakıldığında M.Z.'nin şu ifadeleri önem kazanmaktadır.

"*Hopa esas olarak bir ticaret kavşağıdır. (...) Tarihsel olarak da bir kavşaktır, sonradan oluşan bir kavşak değildir. İç bölgeye bağlantısı olması, eskiden beri bir iskelesi olması, daha sonra iskele yeri doğru olduğu için oraya liman yapılması. Çok farklı insanların buradan gelip geçmesine, burada kalmasına, giderek burada oturmasına, iskân olmasına yol açmış bir yerdir. Dolayısıyla bu anlamda Karadeniz'deki bütün yerleşim yerlerinden farklı bir kimliği var. Yani, bu buradaki insanların isteyerek yaptığı bir şey değil. Coğrafyanın onları zorladığı bir şeydir. Yani burada Arhavi'ye gitseniz neredeyse aynı kökenden insanlar yaşıyor ama Hopa'ya geliyorsunuz, Türkiye'den her insan yaşıyor. Burada Kürt de var, Laz da var Hemşinli de Poşa da var Türk de var, herkes var ama Kemalpaşa'ya gittiğin zaman yok, Fındıklı'ya gittiğin zaman yok. Hopa coğrafî konumu yüzünden bu şansa sahip olmuş bu da Hopa'nın sosyolojisini değiştirmiş, insanların algısını değiştirmiş. (...) Hopa'nın böyle bir altyapısı var. Bu politik altyapıya da dönüşmüş.*" (M.Z.)

Görüşmecilere 2004 Mahalli İdareler Seçimlerine gelindiğinde ÖDP'nin seçim programındaki temel eleştirileri sorulduğunda aşağıdaki gibi anlatımlarla karşılaşılmıştır. Bu anlatımlarda dikkat çeken unsur önceki dönelerde esası bir belediyecilik anlayışının ortaya çıkmadığı bu sebeple kentsel ihtiyaçların sekteye uğratıldığıdır.

"(...) toplamda on beş yıl belediye başkanlığı sürecinde adeta muhtarlık gibi idare edilmiş, yani muhtarlık derken şu: çok sınırlı, yani ihtiyar heyeti modunda idarecilik, yani günü kurtaran politikalar tekrar ederek bir on beş yıl Hopa halkının kentsel ihtiyaçlarının aynı zamanda çok ciddi gerilemesine ve ihtiyaçlarda tıkanmaya sebebiyet ver[miştir]." (Y.T.)

M.Z. bir önceki dönem eleştirilerinin aynı zamanda kendi dönemlerindeki vaatlere karşılık geldiğini, böylelikle önceki dönemde görülen eksikliklerin aynı zamanda temel eleştiri noktaları olmakla birlikte vaatlerine de yansıdığını aktarmaktadır.

"(...) ANAP döneminin, liberal dönemin Hopa'da yarattığı yapma-etme üzerine kurduğu fikrin yanlış olduğunu, yapılan-edilen şeylerin aslında toplumsal hayatı zorlaştırdığını, kolaylaştırmadığını, yapılan yolların en az bir tekniğine bile uygun olmadığını, detaylandırarak konuştuk bunları. Yani, altyapısı olmayan yollara önce asfalt ya da beton dökmek değil, en azından kaldırım döşenmesi, söküp kaldırmak kolay olur. Altyapısı tam olmayan yolların en azından üstyapısının yapılmaması. Bir süre daha insanlar zorluk çekebilir ama tamamen bitmeyen alanların altyapısı, kanalizasyon, elektrik, su, içme suyu olmayan yerlere yol yapılmaması. Bu yerlere bina yaptırılmaması. Bina yapılırken yeşil alan düşünülmesi, çocuk bahçesi, park, bahçe düşünülmesi gerektiği gibi sosyal donatı alanlarının olmayınca şehrin bir kıymetinin olmadığını. Sadece ticaretin önemli olmadığını. Araçlardan önce insanın gelmesi gerektiğini. Yaya yollarının olması gerektiğini anlattık." (M.Z.)

Y.T. temel vaatler konusunda özellikle "yönetim biçimi" üzerine vurgu yaparken N.Y. ise temel vaatlerin belediyelerin en temel hizmetleri üzerine olduğuna vurgu yapmaktadır. Bunun nedenini ise yukarıda da önemle ortaya koyulduğu gibi bir önceki belediye döneminin yapılmayan ve eksik kalan hizmetlerin kentsel gereksinimleri sekteye uğratmasına bağlar.

"*Yerele dair kentsel yönetime dair biriktirdiklerimizi tamamıyla o günkü koşullarda Hopa'da yaşayan hem sınıfsal anlamda hem sosyolojik anlamda hem kadın erkek genç kategorize ettiğimizde bütün yurttaşlarımızın ihtiyaçları ile ilgiliydi ancak bunu hani muhalefette olmamızdan kaynaklı kimi iyi uygulamalardan etkileşerek söyleme dönüştürdüğümüz şeyler vardı kimi olmasını istediğimiz şeylerin tamamıydı. […] Vaadimiz iki boyutta, […] bir, mevcut kaynaklar nedir, kaynaklar toplumsal ihtiyaçlara uygun olarak kullanılabiliyor mu? Diğeri, yönetim şekli, yani demokratik bir yönetim. İmkânsızlıklar içinde bile onu nasıl üretken kılar ve kentsel ihtiyaçlarımız için kullanırız diye bir propaganda ve süreç işlettik ve 2004 yılında ipi böyle göğüsledik.*" (Y.T.)

"*Aslında çok büyük vaatlerimiz yoktu. Çünkü Hopa'da hizmet yoktu. Yani onun öncesinde ANAP dönemi vardı, Mahir Budak. Hiç bir hizmet yapılmamıştı. Biz daha çok eşitlik, özgürlük, hani belediyenin bütçesine eşit olarak insanların yararlanabileceği işler yapmak, altyapı, üstyapı üzerine projelerimiz vardı, öyle çok mega projelerimiz yoktu. Ama en büyük vadimiz insanlara hani belediyenin hizmetlerinden halkın eşit olarak faydalanması yönünde bir vaadimiz vardı. Ve su arıtma suyu temizleme daha ucuza su, insanlara ulaştırma gibi bir takım vaatlerimiz vardı.*" (N.Y.)

Başka taraftan M.Z. söz konusu en temel belediye anlayışının reddedilerek daha farklı bir bakış açısıyla "kentlerin kimliği" bahsinde vurgu yapmaktadır.

"*Esas şey şuydu, (…) sovyetler birliği dağıldı, başka bir dünya nasıl mümkün olur, biz bu dünyayı insanlara hangi yollarla anlatırız! Seçimleri yani yerel seçimleri, insanların böyle politikaya daha fazla kulak verdiği zamanlar olduğu için, biz de o dönemlerde fikirlerimizi anlatalım, siyasal fikirlerimizi anlatalım dedik. Anlattığımız fikir şuydu: Yapalım, edelim, yol yapalım, beton dökelim fikri doğru bir fikir değildir kentler için. Çünkü kentler mutlaka bir kimliği olması gereken yerlerdir.*" (M.Z.)

2004-2009 döneminde "belediyecilik anlayışı"nın nasıl ifade edilebileceği üzerine görüşmecilere birkaç ana başlıkta sorular iletilmiştir. Verilen ifadeler doğrultusunda 2004-2009 Hopa Belediyesi döneminin, bir önceki başlıkta tarihsel ve kavramsal olarak ortaya konmuş olan toplumcu belediyecilik hareketinin/anlayışının ilkeleri çerçevesinde bakıldığında birçok noktada kesiştiği söylenebilir.

Verilen bu ifadelerden ilki olarak özellikle demokratik belediye ilkesinin, yani "*demokratik merkezin sıkı vesayetinde olmayan belediye*" ilkesiyle belirli yönleri itibariyle örtüştüğü görülmektedir. Bu bağlamda, Y.T.'nin aşağıdaki çerçevede verdiği beyanlar "pratik" bir zeminde olmasa da "fikri" olarak genel bir dayanak oluşturabilmektedir.

"*Bir sürü yerel uygulamayı ilkleri başarabildik. […] Yönetimin demokratikleşmesi aynı zamanda bir kültürün yaratılması ile ilgili bir şeydir yani insanoğlun en küçük birimi aile, ailede başlar, demokratik bir kültürü evinizin içerisini değiştirebilir, sokağınızı, apartmanınızı, sokaktan caddeye, caddeden mahalleye, mahalleden her bir kente dolayısıyla sosyal sorumlulukla ilişkilendirdiğiniz zaman birinin eline diken batması en uçtaki insanın canının yanması olarak algılanıp ona karşı sorumlulukta adım atması. […] İktidarı aldığımızda iddiamız var ama aşağıdan mahalleniz yok, bugün de aynı. Yani bu meclisleri*

yukarıdan aşağıya hayata geçirmeniz oldukça zordur biri mekânsaldır, öbürü zamanı yoktur, öbürü zaten yapıyorsunuzdur. […] Uğraşımızla ilk toplantıda, belediye meclisinin genişletilmiş toplantısında, bulunduğumuz mekânda 50-60 kişi kabul edebileceğimiz sayı iken 100-130'a yakın insan katılım göstermişti. İkinci 30-40 oldu, üçüncüde 15'e düştü, dördüncüde meclis sayımıza düştük. Kadın çalışması biraz özgün sürdü uzun bir süre dayanışma altında bunları gerçekleştirdik, gençlerle ilgili özgün bir çalışmayı maalesef gerçekleştiremedik. Siyasal farklılıklar az önce değindiğim aşağıdan bir örgütlenmenin bir tanımlama eksikliğinden kaynaklı bir durumdu. Neydi bu tanımlama, Hopa'da her siyasal düşüncenin irili ufaklı temsilcileri var. […] Ancak meclis dediğiniz şey Hopa'ya ayak basan, burada ikamet eden, burada yaşayan herkesin doğal söz sahibi olduğu yerdir. Sudur, ekmektir, havadır, çevredir hayvan haklarıdır vs. hiçbir engelle karşılaşmadan fikrini beyan edebileceği zeminler olarak yaratmak zorundasınız. Düşünsel olarak da sağın bir ucundan solun bir ucuna kadar aynı zeminde insanlar fikrini beyan ederken herhangi bir fiziksel engelle karşılaşmadan böyle bir kültür oluştuğu zaman onun içerisinden temsilciler çok daha kolay, çok daha özgür, çok daha rahat fikir üretebiliyorlar ama böyle bi gelenek yok. […] 2004 yılında bunu yukarıdan aşağıya kurmaya çalışınca... […] Söylüyorsunuz, iddia ediyorsunuz ama aşağıda bunu karşılayacak bir şey yok. […] Demokratik bir yönetimi, Hopa kendine özgü beş yılı meclisleriyle aşağıda alınan birimlerde alınan kararlarla belediye meclisine belediye meclisinden uygulama safhasına geçtiği çok örneğimiz yok." (Y.T.)

"*Bugün de merak edilen şey yerel yönetimlerin, demokratik yerel yönetimler, yani sizin asfalt dökmeniz, parke taşı dizmeniz, park yapmanız falan dünyada artık dikkat çekmiyor, çevreyi nasıl hallediyorsunuz bir tane soru bu, ya dönemimle mukayese edilecekse yani çevre tahribatı yarattınız mı, telafisi mümkün olmayan uygulamalarda bulundunuz mu, doğayla barışık işler yaptınız mı ve demokratik yönetimleri nasıl yarattınız! Demokratik yönetimlerde, şimdi zannediyorum 20 bin nüfus yaşıyor şuanda Hopa'da. Sadece bir meslek grubunu ele alacak olursak, onlarca farklı fikir ve ihtiyaçlar çıkar. Yani biri dipte biri tavanda, nasıl talepleri örgütleyeceksiniz ve ortak bir yere taşıyacaksınız? Marangozlar grubunu ele alalım, […] elektrik paramı ödesem üç ay daha idare ederim diyor, […] diğeri x işinden yapmış olduğum paraları alırsam, […] öteki, verniği atarken diyor… […] türlü türlü bu sorunları çoğaltabiliriz […] Yani demokratik bir yönetimin oluşması için bir başlangıç diyebilirim dönemimize, yani sol ve sosyalistlerin aradığı dünyanın bir bireysel olanla toplumsal olanı ve bu işin örgütlenmesiyle ilgili bir şeydi. Bunun görünür kılınabilecek şeylerde beş yıl boyunca uygulamalardan söz edecek olursak kültür sanat festivallerinden, çevre sempozyumuna yani burada bilimin değişik alanlarında kimi toplumsal mücadeleleri içerisinde görünür kılınmış fikirlerin taşınmasıyla ve burada yaşamını sürdürenlerin onlar tarafından, dünya tarafından ya da ülkenin başka yerlerinden tanınmasıyla ilgili bir dönemi geçirdik yani 2004-2009 yılı doğumdur. ÖDP veya sol fikriyatı bir doğum yapmıştır. Asıl olan bebeklik döneminden çıkıp yürüyüşünü gerçekleştirmektir. […] Kendi açımdan söylüyorum maalesef ilk günden beri başlayan kimi şeyler problem oldu ve 2009 yılında farklı kampanyalar yürütmek zorunda kaldık. Bunu ele aldığımız zaman, böyle bir kültürün üzerinden alınmış bir iktidar yoktu yani demokratik bir toplum, demokratik bir kültür üzerinde yerel demokrasiye dair sözünü ortaya koymuş bu birlikteliğin üzerinde 2004 yılında alınmış bir iktidar yoktu ortada.*" (Y.T.)

Verilen beyandan da anlaşılacağı üzerine özellikle demokratik yönetim vurgusu yapılmaktadır. Demokratik bir yönetimi kazanmak için çeşitli meclisleşme biçimleri arzulanmıştır fakat arzulandığı gibi gerçekleşememiştir. Her ne kadar arzu gerçekleşmese de fikri olarak demokratik belediye ilkesi ile toplumcu belediye hareketi ile paydaş bir zeminin kucaklandığı söylenebilir. Bu olguya N.Y. ise aşağıdaki gibi yorum getirmektedir.

"*Meclisleri aslında oluşturamadık, düşündük fakat seçim döneminde ki o enerjik atmosfer seçim sonrasına yansımıyor. Yani insanlarda bir şey oldu, bize güvenip, bize oy veren insanlarda bile şöyle bir şey oldu, biz seçtik, tamam işte siz gereğini yapın algısı oluşuyor ister istemez toplumda. Biz de çok üstüne gitmedik aslında. Hani meclisleşme, ortak karar alma mekanizmasını geliştirmek için uğraşma, bu konuda çok yeterli olduğumuzu düşünmüyorum. Önceden yaptığımız mahalle toplantıları seçim sonrasında da bir iki tekrar etmeye çalıştık, katılım azdı, yani katılanlar da genelde işte ha ne yapacaksınız, nasıl yapacaksınız siz söyleyin, biz dinleyelim modundalardı. Çok fazla halktan, halkı bu konuda bilinçlendirmediğimiz için aslında. Yani onlara biraz bu konuda öncülük, yol açıcılık yapamadığımız için onların tavrı buydu. Biz de çok üstüne gitmedik diye düşünüyorum.*" (N.Y.)

Dönemin belediyecilik anlayışında Y.T. özellikle üretilen hizmetler konusunda şeffaflığa, verimliliğe, liyakate, toplumsal olan ihtiyaçların önceliğine vurgu yapmaktadır. Meclisteki neredeyse eşit dağılan üye sayısına rağmen toplumsal mutabakat sağlanarak "ikna"ya dayalı bir beş yıl pratiğinin zorlu koşullarla geçtiğini ifade eder.

"*Bürokratik olmayan, kapalı kapılar ardında arkasında kararlar almayan, verimliliği esas alan, liyakati esas alan, şeffaf ve bütün uygulamaların tamamında toplumsal olanı dikkate almak suretiyle uygulamalar olarak tanımlayabiliriz. Zaten belediye dönemi sizin 5293* değişmediği için yasalarla sınırlı pozisyondasınız […] belediye başkanlığı böyle bir şeydir. Elinizde bir imkân var bu imkânı hangi kesimlere nasıl uyguladığınızdır bütün hikâye. Yani bir imkânınız var, bu imkânı hangi kesimlere nasıl uyguluyorsunuz, beş yıl bunun içerisinde özetlenebilir. Ama bununla ilgili az önce sıraladığım alt başlıklar geçmişte hiç uygulanmayan yani, bir ihtiyaçları gören ihtiyaçların size gelişinde herhangi bir engelle karşılaşmadan önünüze getirilmesi dolayısıyla onun olgunlaştırılması, liyakat ölçüsünde de değerlendirilmesi, gerekli altyapı çalışmalarında, tamamında bunları söyleyebiliriz. Bunun verimli kılınması ile ilgili adım atılması. […] Yani bir hesap veriyorsunuz, şeffafsınız ve verimlilik için azami özen gösteriyorsunuz. […] Diğerlerinden bütün belediye anlayışlarından farkımız buydu. […] Bu tavır davranıştan yürüyüşünüze, oranın yönetimine beş yıl boyunca kapımız kapanmadı. 11 meclis üyesinden 3 meclis üyesi partimizdendi. 4 meclis üyesi CHP, 3 Ak Parti, 1 ANAP'tan oluşmuştu. Benim dönemim böyle bitti. Meclis çoğunluğumuz olmadan, tamamen iknaya dayalı olarak ve toplumsal mutabakat içinde elimizden gelen azami çabayla beş yılımızı böyle tamamladık diğerlerinden de farkımız buydu.*" (Y.T.)

Başka taraftan verilen ifadeler doğrultusunda, dönemin belediyecilik anlayışında toplumcu belediyecilik hareketinin/anlayışının ilkelerinden olan "*üretici belediyecilik ilkesi*"nin ne kadar işlerlik sağladığına bakıldığı zaman Y.T. nin ifadeleri önem kazanmaktadır.

"*Elimizde bir imkân var. […] Bütçe yapıyorsunuz, gelir kalemlerinizden oluşan ya da ihtiyaçlarınızın tanımlanması olan bütçeyi yaparken neyi önceleyeceksiniz, yani bütçe bütün ahaliyi kapsadığına göre doğal olarak onların ortak ihtiyaçlarına yönelmek durumundasınız ki, bir tanesi su idi. En yaşamsal konu, dolayısıyla herkesin ihtiyacı olan su, altyapıda kanalizasyon. […] Yol, mimar çalışmaları, gerekli imar çalışmaları ve buna benzer şeyler bizim altyapıda ki ihtiyaçlarımız için zorunluluk olarak ayırdığımız bir bütçeydi. Peki insanlar sadece bu düzenlemelerle mutlu olmayabilir. Kentsel ihtiyaçlar vs. hemen arkasında gerekli sağlıklı koşulların yaratılması, hemen arkasından sanatsal kültürel faaliyetlerin yaygın hale getirilmesi zaten beş yıl botunca dolu dolu yaptık. Ya bu ülkede böyle bir yer*

var dünyadaki yerimizi tanımlamak içinde azami çaba gösterdik. Kültür sanat etkinlikleri ve aynı zamanda değişik kesimlerde buralarda buluşmaların gerçekleştirmesi, hem farkındalığın çoğaltılması açısından da çok ciddi mesai harcadık, bunları festivallerle, Avrupa birliğine kadar uzanan bir uygulama içerisine girdik. Kamu alanı çok dar belediyenin, neredeyse hiç kamu sahası yok ama bunun içerisinde mesela bir plaj konuşuluyor. […] İl Özel İdaresi ile restleşmeler de yaşayarak orayı halkla buluşturmayı bizim dönemimizde nasip oldu. Binlerce insan oradan faydalanmayı bizim dönemimizde gördü, demek öyle bir şey de olabilir diyerek. Belediye, kültür sanat faaliyet etkinlikleri açısından da, geçmişte yapılanların sadece müzikal bir organizasyonla yani konser tür bir şeyden çıkartılıp başka bir formata dönüştürülmesini bizim dönemimizde gördüler." (Y.T.)

Yukarıda verilen ifade de görüleceği gibi dönemin belediyecilik anlayışında klasik bir belediyecilik faaliyetinin (alt-yapı, su gibi.) yanı sıra zor imkânlarla kültürel ve sanatsal alanda da üretim ve hizmetlerin halka ulaştırıldığı söylenebilir. Sanatsal ve kültürel üretimlerin pasif eğlenme araçlarına dönüşmediği insan-odaklı bir aks kazanıldığı görülmektedir. Başka taraftan N.Y. ise yukarıda söylenenlerin aksine, dönemin pratiğinin toplumcu belediye hareketi/anlayışı ile örtüşemeyeceğine vurgu yapmıştır. Bunun nedenini kapitalist ilişki ağlarının gelişmesi yolunda böyle bir dinamiğin sağlanamayacağını gösterir.

"*Toplumcu/sosyalist belediye diye bir şey ifade edemeyiz elbette. Çünkü öyle bir şey olmaz, yani ütopik. Sonuçta kapitalizmin çok yoğun yaşandığı bir ülkede, bir belediyenin tek başına sosyalist belediye olabilmesi çok ciddi bir çalışma ve farkındalık gerektirir. Mesela şimdi Tunceli'deki belediye başkanının yaptığı gibi. […] Onun gibi yapamadık. Çünkü bizim onun kadar mücadelemiz yoktu. […] Ya da tabandan bir talep ve bilinçlenme meselesi, […] o gelmedi mesela. Sonuçta tabanı yönlendirebilirsin. O çok zor bir şey değil, yani insanlar beklentilerine uygun bir hayat yaşıyorlar ama o beklentileri farklılaştığı zaman, farkındalıkları arttığı zaman ona göre hayat kuruyorlar. Yani kendisine faydası olan bir şeyi hangi insan reddeder! Ben olsam reddetmem. Onlar da reddetmezdi bence. Biz toplumcu olmaya çalıştık kısmen ama kendi içimizde toplumcu olmakla olamamak arasındaki çelişkilerden açıkçası yol ayrımına düştük. Bir de şöyle bir şey, ÖDP ilk kez Türkiye'de bir belediye almıştı. […] Biz toplumcu olmaya çalıştık, elimizden geldiği kadar.*" (N.Y.)

2004-2009 Belediye döneminin belediyecilik pratiği, temel eleştiriler, verilen vaatler ve benimsenen belediyecilik anlayışı çerçevesinde ortaya koyularak bu bağlamda söz konusu dönemin benimsenen belediyecilik anlayışı çerçevesinde görüşmecilere nasıl bir kalkınma anlayışı olduğunu ve bir yerel yönetim birimi olarak Hopa Belediyesinin yerelde kalkınma/gelişme mefhumuna katkı sağlama potansiyeline dair iki ana başlıkta sorular yönetilmiştir.

2004-2009 Belediye yönetiminde bulunan görüşmecilere zihinlerdeki kalkınma/gelişme mefhumunun nasıl yer edindiği, görüşmecilerde kalkınma/gelişme olgusuna dair nasıl bir ele alışın olduğu, nasıl telakki edildiği ve böylelikle

kalkınma/gelişme mefhumuna yönelik tutumun nasıl tezahür edildiği aşağıdaki yorumlarda görülmektedir.

> *"[…İ]nsan toplulukları bir arada yaşamaya başladıktan sonra ihtiyaçları sürekli ve çeşitlenerek devam eden bir şey, yani başlangıcında belki sadece suyun ortaklaştırılarak tüketimi, çöp hizmetlerinin düzenli olarak toplanması ama bugün geldiğimiz yerde, her yerelde daha çok hız. […] Hızlı ulaşım, hayatımızda en hızlı şekilde iletişim, en hızlı şekilde sağlık yani ne olacak, bu hız ne oluyor! Çevre tanımıyor, doğa tanımıyor. Bu kentsel bütün içerisinde, bir kesim öne çıkıyor. Tecrübem bana şunu söyletiyor, bu hız mevzusunu konuşmak lazım, yani ne elde ediyor insanoğlu, bu hıza ulaştığın zaman! Sınırsız, çünkü. […] Buradaki HES'ler vs. tamamen buna bağlayabiliriz.*" (Y.T.)

Y.T.'nin yukarıda verdiği ifadede görüldüğü gibi bugün toplumların/ülkelerin, hükümetlerin ve ulus-aşırı şirketlerin kalkınma/gelişme ekseninde bir yarışa girdiği ve ilk bölümde kavramsal çerçevede özellikle vurgulanan "hız" olgusuna ve bu anlamda kavramın bize tasavvur ettiği bir durumu ortaya koymaktadır. Son dönemlerde kalkınmak/gelişmek sanki bir yarış içinde "hız" ile ilerlemenin zaruriyeti söz konusuymuş gibi telakki edildiği görülmektedir. Bu anlamda Y.T.'nin eleştirel bir pencereden sunduğu bakış açısıyla verdiği bu ifade önem kazanmaktadır. Çağımızda kalkınmak/gelişmek uğruna sarf edilen girişimlerin/üretimlerin böylesi bir zeminde gerçekleşmesi insan evladına asla olumlu bir katkı sağlamayıp bilakis insan evladının varoluş koşullarını zorlaştırdığını söyleyebiliriz.

> "*Kalkınma öncelikli değil, ihtiyaçlar için çözüm gelecek için yerelleri oluşturmak zorundasınız. Yani geleceğin planlanması, güncel ihtiyaçları çok öne geçmeden hız denilen şeyi frenleyerek, sınırlayarak.*" (Y.T.)

Başka bir taraftan kalkınma/gelişme mefhumunun nasıl algılandığına dair Y.T.'nin farklı alanlara dikkat çektiğini görüyoruz. Kalkınma/gelişme olgusunun ekolojik tahribatına yönelik aşağıdaki ifadeler önem kazanmaktadır.

> "*Kalkınma nasıl bir kalkınma, temel ihtiyaçlarımızla ilgili zaten konumumuzu aldık, su temizlik düzen vs. imar altyapı. Peki bu coğrafyada yeşil muazzam, dışarıdan baktığınızda yeşil ama yeşilin asıl olan kullanılabilir yeşil yani şu sohbeti bir bankın üzerinde Hopa'da, çok güzel bir deniz kenarında, bilmem ne ağacının altında yapabilseydik. Kapalı bir mekânda arkamıza baktığımız zaman, dağ yeşil ama faydalandığınız yer değil, bir bütün içerisinde ele alabileceğimiz, geleceğe artık tartışılmayacak kimi sorunları taşırmadan uygulama yapabilmek kalkınmadan anladığım şey buydu.*"(Y.T.)

Kapitalist ilişki ağlarının gelişerek, kapitalist sermaye birikim mantığının yol açtığı çevresel tahribatlar yani ekolojik sorunlar Y.T.'nin verdiği beyandan da anlaşılacağı gibi yerelde/Hopa'da da aynı tahribatın sonuçlarına işaret edilmektedir.

N.Y. kalkınma/gelişme mefhumuna yaklaşımı, sosyal ve kültürel bir çevrelemenin yanında mefhumu ekonomik bir sorunsala indirgediği görülmektedir. Sosyal ve kültürel bir kalkınmanın/gelişmenin ekonomik göstergelerin gelişmesiyle neredeyse bir tutulmaktadır. Bu anlamda ekonomik indirgemeciliğe düşülmekte ve kalkınmanın/gelişmenin salt ekonomik yönüne vurgu yapılmaktadır.

> "*Kalkınma insanların kültürü olarak kendilerini ifade edebilmeleri anlamına gelir. Kendini ifade edebilen toplum aynı zamanda aç değildir zaten. Yani aç ve açıkta olmayan insan özgüvenli insandır. Kendini de ifade eder. Ben ekonomik yönünün de bununla ilişkili olduğunu düşünüyorum. İnsanların, kültür seviyesinin artmaması, yoksulluklarının da bir parçası aynı zamanda. […] Biz belki insanların yaraları da ufaktan da belediye açısından diyorum merhem olabilirken aynı zamanda da kültürel bir zenginliği de yanında getirebilir miyiz diye düşündük. Çünkü kültürel açıdan yetersiz olan bir toplum aç, yoksul olmaya, cahil olmaya muhtaç. Birilerinin hegemonyasında sürünmeye muhtaç kalıyor. Kalkınmadan bunu anlıyorum, kültürel zenginlik anlıyorum.*" (N.Y.)

Yukarıdaki N.Y.'nin ifadesinde de görülebileceği gibi ekonomik bir gelişmenin kaydedilmesi sonrasında kültürel bir gelişmenin kaydedileceği ve böylelikle kalkınmanın/gelişmenin sağlanacağı belirtilmektedir, bu bağlamda ulaşılan sonucunda kalkınmanın/gelişmenin varacağı noktanın kültürel zenginliğin kendisi olacağına işaret edilmektedir.

Kalkınma/gelişme olgusu M.Z.'nin ifadeleri ile ele alındığında tamamıyla eleştirel bir yorumla karşılaşılmaktadır ve özellikle belirtilmelidir ki, kalkınmanın/gelişmenin kapitalist ilişki ağlarının gelişmesi açısından ortaya konulan bir mefhum olduğuna dair tartışmaların aksında bir ifade söz konusudur.

> "*Bence kalkınmak diye bir şey yok. Onun yerine sürdürmek, devam ettirebilmek gibi kavramları kullanmak gerekiyor. Kalkınmak, aslında sınai malları teknolojik malları tüketmek anlamına geliyor yani birebir endekslediğiniz zaman en sonunda bu geliyor, yani sizin telefonunuz olmalı, arabanız olmalı, kalkınma esas olarak buna dek geliyor. Yolunuz olmalı, niye yolunuz olmalı, arabanız var arabanızın geçmesi gerekiyor, elektrik hatlarınız olması gerekiyor, niye elektrik tüketimini artırmanız gerekiyor ama gerçek dünyada bunların azalması gerekiyor, artması gerekmiyor. Bana göre kalkınma bu, yani doğal alanların, doğal yaşam değeri diyelim ki yüz birim kabül edersek, insan yaşamında bunu yüzde ellinin üzerine çıkarmaktır. Benim için kalkınmak, doğal olarak üretilen, toprakta üretilen ürünleri tüketmek, sadece Hopa'ya olan özgü ürünleri tüketmek, sadece burada yapılabilecek şeyleri kullanmak. Bence kalkınma budur, yoksa yani bir ürünü Çin'den almak, Japonya'dan almak, ya da Avrupa'dan ithal etmek ya da getirip fabrikasını Hopa'ya koymak kalkınmak değildir, çünkü bunların her biri sonuçta bir şeyleri tüketmek üzerine gelişiyor.*" (M.Z.)

M.Z.'nin yukarıda verdiği ifadelerden de anlaşılacağı gibi, tüketim kültürünün bütün yaşayış biçimine zuhur etmesi, insan evladının aslında ihtiyaç duymayacağı metalara

yönelerek kapitalist sermaye birikim mantığı ile güdümlenmesi ve böylelikle tüketimi şuursuzca sürdürerek kalkınmanın/gelişmenin sağlanacağına dair algının yersiz olduğu bu duruma kalkınma/gelişme çerçevesinde bakılmasının gerçek bir durumu asla yansıtmayacağı işaret edilmektedir.

> "*Siz bir ürünü ürettiğiniz zaman, […] çevreci kuruluş, maliyeti şöyle hesaplıyorlar bir birim ürünü üretmek için kullanılan toplam su, enerji ve üretilen karbondioksit oranları üzerinden maliyet çıkarıyor. O zaman üretmek gerekir mi gerekmez mi diye yorumlanıyor, hatta güneş enerjisi sistemlerin de bile bu hesaplar yapılıyor ve çok karlı çıkmıyor. […] Güneş enerjisi için yapılan fotovoltalı pillerin maliyeti çok yüksek ve onu çok değerli ve ender metalleri kullanarak yapabiliyorsun, dolayısıyla o değerli metalleri yeryüzünün herhangi birini elde edip getirip çatınıza koymamak koymaktan daha iyi onun yerine güneşe dönük camınız olması ve gündüz saatlerinde çalışıp gece saatlerinde çalışmamak yani o enerjiyi kullanmamak daha doğru, kalkınmak açısından benim açımdan, diğer türlü kalkınmak evet güneş pili yapmak olabilir, rüzgâr tribünü yapmak olabilir ama bunun bir sonu var. […] Şimdi böyle bakarsanız, kapitalistler açısından kalkınmak yeni binalar yapmak, her şeyi yeniden yapmak, ekonomik ömrünü azaltmak. […] Mesela ben fiili olarak kendi alanımla ilgili bunu biliyorum, […] yapıların ekonomik ömrü 50 yıldı, sonra 40 yıla düşürdüler resmi olarak, sonra 30'a, şimdi 25 yıla düşürüldü. Hükümet, 25 yılı geçen yapıları hurda kabul ediyor, o zaman o da diyor ki, hurdada oturmaktansa yıkıp yenisini yapıyım, yeniden yapmanın yolu da rant yaratarak açıyorlar. Diyorlar ki, senin üç katlı binan var, yerine altı kat bina yapmayı izni veririm, hem daha karlı ekonomik olur, yık yenisini yap, hem de daha kaliteli sağlam bina olur, oysa biz biliyoruz ki bir konut 100 yıl 500 yıl 1000 yıl kullanılabilir kullanılıyor da. Fiili olarak bunun örneği de var, yani bir yapı sonuçta taştan metalden ya da ahşaptan ibaret, içinde bin yıl öncesinde de insan yaşayabilirdi, şimdi de yaşıyor ama bugünkü insana öyle bir tüketim mantığı öyle bir kullanım konforu sunuyor ki, ya içinde kliması yok, banyosu yok, duşu yok, yürüyen merdiveni yok, asansörü yok deyip iki katlı binayı bile kullanılamaz duruma getiriyor. Yık diyor, yerine asansörlü bina yap, yürüyen merdivenli bina yap […] ama işte bugün yürüyen merdivenli çarşılar yapılıyor, AVM'ler yapılıyor. […İ]şte kalkınma o AVM'lere geçmek oluyor bence doğru bir kavram değil bizim kullanmamız gereken kavramlar bunlar değil.*" (M.Z.)

> "*Kalkınma ile başlarsanız yola, kalkınmak gerekir derseniz en hızlı uçağı, en hızlı gemiyi en büyük silahı… […] kalkınmak böyle bir yere getiriyor sizi, bunun sonu yok, o yarışa katıldığınız zaman işte daha yüksek yapılar…"* (M.Z.)

M.Z.'nin yukarıdaki diğer ifadelerine bakıldığında kalkınmanın/gelişmenin insan-odaklı, insanların/toplumların yararına olduğu takdirde bir kalkınmanın/gelişmenin mümkün olacağına vurgu yapılmaktadır. Kapitalist birikim hırsıyla yapılan üretimlerin aslında kar hırsını ortaya koyduğunu ve bu durumun insanların/toplumların kalkınması/gelişmesi adına hareket edilmediğini, kapitalist şirketlerin tamamıyla kendini tekrar var edecek koşulları sağlamaya yönelik girişimlerin olduğunu ifade etmektedir. M.Z.'nin bu ifadeleri kapitalist ilişki ağlarının gelişip yaygınlaşması açısından önem bir yere işaret etmektedir.

Başka taraftan Y.T.'nin kalkınma/gelişme mefhumunu sosyal ve kültürel bir içerim ile ifade ettiği görülmektedir. Bu anlamda kalkınma/gelişme mefhumuna salt bir ekonomik indirgemeci bakışın hâkim olmadığı söylenebilir.

> "*Belediye başkanlığı ve belediye hizmeti sadece yapılanlarla sınırlı bir şey değil bir sokağı yönetmektir. Sanatsal faaliyetlerdir, insanı kendini yenileyebilen özgürce isteklerini gerçekleştirebildiği kimseye zarar vermeden müzik icra edebildiği, resim yapabildiği, fotoğraf çekebildiği mutlu olduğu yerdir. […] Belediyeler bunun motor gücüdür. Bunu yaptığınız sürece başarılısınız benim kanaatim, dünyanın da bunu yapabildiğiniz oranda dikkatini çekersiniz diye düşünüyorum.*" (Y.T.)

Görüşmecilere bir yerel yönetim birimi olarak belediyelerin kalkınma/gelişme mefhumuna katkısının olup olamayacağı sorulduğunda aşağıdaki ifadeler dikkat çekmektedir.

> "*Yerel yönetim adı üstünde. Bir de yerel yönetimler şimdi tırpanlandı, 52 tane yetkisi olan belediyeyi 9'a 10'a indirdiler. Yani sağlığından eğitimine kadar birçok alanda belediyelerin söz karar hakkı varken şimdi işte yol, su, çevre, çöp, bu tarz şeylerle belediyeler uğraşıyor, ama belediyelerin birçok konuda yetkisi vardı. Hala da var olan bu yetkiler üzerinden bile çok ciddi etkisi olabilir topluma, çünkü belediyeler meşru siyasi alanlar. Ben belediyeciliği siyasetten ayrı görmüyorum. Sonuçta her ne kadar belediyelerde kişiler önemli deseler de sonuçta siyasi figürlerdir. Şu gün bile 3 ay öncesinden farklıdır, bana göre. Bakış açısı kim oradaysa onun bakış açısına göre sonuçta uygulamalar oluyor. Bizim önümüze bir dosya geldiği zaman, biz kendi bakış açımıza göre dosyayı değerlendiriyoruz. Kendi bakış açımızdan kastım ben değil, hani biz, bizim bakış açımız, ona göre değerlendiriyorsun. Sonuçta ona göre bir karar veriyorsun, uygulama da ona göre oluyor haliyle. Yani bizi yansıtan bir şey oluyor. Belediyelerin bence toplumun kültürel anlamda gelişmesinde çok büyük etkileri var. Bunu doğru kullanabilmek, doğru kanalize edebilmek, doğru yayabilmek ve bunun için uğraşmak, mücadele edebilmek çok önemli. Uğraşılırsa olur bence. Toplumlar değişebilir. Hani hiç kimse köleliğe muhtaç değil, gericiliği de muhtaç değil, yerel yönetimler bunu kırabilir, bir nebze de olsa. Her ne kadar merkezi siyaset çok daha etkili olsa da […] yerellerde bu kırılabilir diye düşünüyorum.*" (Y.T.)

> *"[…S]adece kalkınmayı yerel bir modelin gerçekleştirmesi çok mucize olur, yani nüfusla ilgili bir şey, 20 bin nüfusun yaratacağı rant nedir, ne kadar çözeceksiniz? Sarp kapısı gibi bir hareketin bütün gelir kaynağı kime gidiyor, merkezi hükümete gidiyor. Yani muazzam bir ticari ağ var. Hopa'da nereye gidiyor, vergiler üzerinden yine merkezi hükümete gidiyor. Liman bağlantısı vs. yani işin semeresi merkezi hükümette ceremesi yerele kalıyor. Böyle baktığınız zaman bir kere o merkezden yerele gelen imkânların artırılması lazım, demokrasi açısından böyle olması lazım ki buradaki ihtiyaçları giderebilesiniz. Bir başka şey yerelin örgütlemiş olduğu o ihtiyaçlar genel veya il özel idaresi üzerinden bir senkronizasyona dair ihtiyaç var ki sağlıklı olsun. Verimli olunabilecek yerler bu senkronizasyonla ilgili olacak, aşağıda demokratik bir yapı ihtiyaçların toplumsallaştırılması adına hareket eden veya bununla hareket eden çok ciddi birikimi olan belediye ve yani merkezle ilişkilendirilmiş bu senkronizasyon olduğu zaman muazzam bir şey olur.*" (Y.T.)

Her ne kadar günümüzde 1970'li yılların sonrasında küreselleşme ve yerelleşme mefhumlarının sonucunda bölgeye/yerele önem atfedilse de, bir yerel yönetim birimi olan belediyelerin görev, yetki ve sorumluluklarının zamanla azaldığı ya da merkezi

hükümetlerce belirli görevleri açısından ağır vesayet denetimi altında kalarak bağımsız bir biçimde politikaların belirlenip yürütülmesi konusunda alanlarının daraldığı görülmektedir. Y.T.'nin yukarıda verdiği beyanlar bu anlamda önem kazanmaktadır. Demokratik zeminlere sahip olmanın belediye birimlerinin önünü açarak halka çok daha iyi ve anlamlı hizmetin sağlanabileceği, yereldeki potansiyelin, merkezin çizdiği sınırların kaldırılmasıyla çok daha iyi bir zemine ulaşabileceği ve tüm bunların sağlanmasıyla kalkınmanın/gelişmenin söz konusu olacağına vurgu yapılmaktadır.

3.5.2. Sosyal Belediyecilik ve Kalkınma Algısı

Sosyal devlet anlayışı, sosyal adaletin ve sosyal barışın sağlanması adına, devletin ekonomik ve sosyal hayata müdahalesi söz konusudur. Devletin bu müdahale yordamının dayanağına bakıldığında, Türk Anayasa Hukuku'na 1961 Anayasası ile birlikte giren ve bugün 1982 T.C. Anayasası ile mevcut durumunu koruyan, aynı Anayasanın 2. maddesi hükmü göze çarpmaktadır.[296] Bu hükme göre; "*Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devletidir.*"[297] 1982 Anayasası'nın üçüncü bölümünde, "*Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler"* başlığı altında, "*Ailenin korunması ve çocuk hakları, Eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi, Çalışma ve sözleşme hürriyeti, Sendika kurma hakkı, Toplu iş sözleşmesi, grev hakkı ve lokavt, Ücrette adalet sağlanması, Konut hakkı, Sosyal güvenlik hakkı, Sanatın ve sanatçının korunması*"[298] gibi bazı hak ve ödevler sayılmaktadır. Böylelikle sosyal açıdan belirli dengesizliklerin azaltılarak gerçek bir eşitliğin sağlanması amacıyla devletin yükümlülüklerinin olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda sosyal adaletin gerçekleştirilmesine katkı sağlamak ve böylesi duruma elverişli bir zemin yaratmak sosyal devletin başat rollerinden biri olmaktadır.

---

[296] Ethem Kadri Pektaş, "Türkiye'de Sosyal Belediyecilik Uygulamaları ve Temel Sorunlar", **Akademik İncelemeler Dergisi**, Cilt. 5, Sayı. 1, (2010), s. 5.
[297] TBMM, *Türkiye Cumhuriyeti Anayasası*, http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709.pdf (14.06.2019), s. 130.
[298] TBMM, *Türkiye Cumhuriyeti Anayasası*, http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709.pdf (14.06.2019), s. 140-144.

Merkezdeki sosyal devlet anlayışının yerel yönetimlerdeki ifadesine bakıldığı zaman karşımıza "sosyal belediyecilik" kavramı/mefhumu çıkmaktadır. Sosyal belediyecilik:

> *[M]ahalli idareye sosyal alanlarda planlama ve düzenleme işlevi yükleyen, bu çerçevede kamu harcamalarını konut, sağlık, eğitim ve çevrenin korunması alanlarını kapsayacak şekilde sosyal amaca kanalize eden; işsiz ve kimsesizlere yardım yapılması, sosyal dayanışma ve entegrasyonun tesis edilmesi ile sosyo-kültürel faaliyet ve çalışmaların gerçekleştirilebilmesi için gerekli olan altyapı yatırımlarının yapılması için bilinçli politikalar üretmesini öngören; bireyler ve toplumsal kesimler arasında zayıflayan sosyal güvenlik ve adalet mevhumunu güçlendirmeye yönelik olarak mahalli idarelere sosyalleştirme ve sosyal kontrol işlevleri yükleyen bir modeldir.*[299]

Sosyal belediyecilik bu anlamda, sosyal devletin, vatandaşlara/halka sunmakla görevli ve sorumlu olduğu sosyal politikalara yerelde belediyelerin müdahil olarak yerel düzeydeki sosyal hizmeti ve sosyal yardım faaliyetini sağlama fonksiyonuna sahip olmakla birlikte belediyelere yereldeki sosyal sahalarda, düzenleme ve planlama işlevi yükler. Sosyal belediyecilik, belediye birimini salt bir altyapı faaliyetini yerine getiren bir kurum olmadığına işaret eder. Yerel halkın, sosyal ve kültürel gündelik hayatına katkıda bulunarak belli görevleri üstlenen bir kurum olarak görülür. Bu anlamda sosyal belediyecilik, sosyal devlet anlayışının yereldeki işlevlerini yüklenen, sosyal hakları savunan, toplumun dezavantajlı gruplarına nötr ve eşit bir hizmet sağlar. Bununla birlikte, sosyal belediyecilik, sosyal devlet pratiğinden nazaran kentlerde çok zor koşullarda hayatını idame eden yoksul insanların temel yaşam ihtiyaçlarının karşılanmasıyla cereyan edip uygulana alanı bulmuştur. Böylelikle, sosyal belediyecilik, kurumsal bir yapıdan ziyade fiili durumlardan kendini var edip gelişmiştir. Böylesi bir aksla sosyal belediyecilik uygulamaları ile yereldeki halk, belediyelere kolaylıkla ulaşma imkânı elde etmiştir. Bu minvalde de toplumdaki dezavantajlı bireyler, temel ihtiyaçlarını sağlamak adına kendilerine en yakın birim olan belediyelerle çok daha rahat ilişki kurabilmişlerdir.[300]

Türkiye'de 1950'li yıllarda Türkiye'de artan nüfusla birlikte kentleşme/şehirleşme hızının da artışı, belediyelerin öncelikli politikaların daha çok kentlerin temel altyapı hizmetlerinin iyileştirilmesine yönelik uygulamalardır. Söz

[299] Yalçın Akdoğan, "Ulusal Soruna Yerel Çözüm: Sosyal Belediyecilik", **Eminönü Bülteni**, (Şubat 2002), s. 35.
[300] Abdullah Çelik, "Sosyal Belediyecilik Anlayışı: Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Örneği", **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,** Cilt. 16, Sayı. 1, (2014), s. 6.

konusu bu zamanlarda sosyal politikalar ve sosyal belediyecilik çok zayıf ve ikinci plandadır. Bu anlamda, dönemin yürürlükte olan 1930 tarihli kanunun belediyelere verilen sosyal içerikli görev ve sorumlulukları, kaynak yetersizliği dolayısıyla merkezi hükümetler tarafından yerine getirilmekteydi.[301] Türkiye'de, sosyal belediyecilik pratiğine/uygulamalarına bakıldığında, yerel yönetimlerde kurumsallaşmaya ve yaygınlaşmaya 1970'li yıllarda başlamıştır. Söz konusu dönemde belediyelerde, kooperatifler, şirketler, sivil toplum kuruluşları ve meslek örgütleri ve sendikalar ile katılımın artırılarak yeni bir belediyecilik perspektifi kazanılmıştır. Özellikle 1990'lardan sonra bu perspektif anlayışının yoğunlaşmaya başladığı görülmektedir. Önceki yıllara nazaran gelirleri artan belediyeler, bir yandan eğitim seviyesi zamanla yükselen, sosyal ve ekonomik olarak kentsel hizmet talebi büyüyen ve daha çok çeşitlilik kazanan nüfus yapısıyla, başka taraftan kente göç eden ve yoksul kentli kesimlerin zaruri ihtiyaçlarına cevap verebilmek adına merkezinde daha çok sosyal hizmete yönelik programlara öncelik vermişlerdir. Önceki dönemlerde, kimsesiz, fakir, yaşlı ve özürlü dezavantajlı gruplara yönelik aşevlerinde yemek, giyecek yardımı yapılması biçimiyle yapılan sosyal yardım anlayışı, 1990'lı yıllarla birlikte niteliği ve türü değişerek kapsamı genişlemiş aynı zamanda farklı belediye birimlerinin de bu gibi hizmetlerin verilmesi sağlanır hale gelmiştir. Dahası, huzurevi, kadın ve çocuk sığınma evleri, sağlık merkezleri, hastane, poliklinik ve çeşitli ve kapsamlı meslek ve beceri kazandırma kurslarının düzenlenmesi belediye birimlerinin temel hizmetleri olarak görülmeye başlanmıştır.[302]

Yerelleşme mefhumuyla birlikte değişen yapıların etkisiyle, özellikle 1994 sonrasında yerel yönetimlerde/belediyelerde, istihdam mevzusundan yoksullukla mücadeleye değin yerel kalkınma bahsinde önemli inisiyatifler sağlanmıştır. Gelişme/kalkınma olgusu öncesinde merkezi hükümetlerin bir programından çıkarken bu dönemlerde artık özellikle belediyelerde/bölgelerde önem kazanmıştır. Bu anlamda yerel yönetim birimlerinde kalkınma projeleri ve programları hayata geçmeye başlamıştır. Bu

[301] Pektaş, s. 12.
[302] Pektaş, s. 12.

bağlamda, sosyal belediyecilik uygulamaları, özellikle büyükşehir ve büyükşehir ilçe belediye birimlerinde hız kazanmış ve günümüze kadar varlığını sürdürmüştür.[303]

Sosyal belediyecilik anlayışı, sosyal nitelikte olan uygulamaların/programların merkezi yönetimin elinden çıkmasıyla ve böylesi görev ve yetkilerin yerel yönetim birimlerine aktarılmasıyla yerel birimlerin/belediyelerin yerel ve sosyal nitelikli sorunlara karşı çok daha aktif politikalar geliştirerek bu yönde politikalar üretmesine yönelik bir akstan ortaya çıktığı söylenebilir. Bu bağlamda, sosyal belediyeciliğin işlevlerine bakıldığı zaman literatürde dört temel işlevinin olduğu görülmektedir. Bunlar aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:[304]

1. Sosyalleştirme, Sosyal Kontrol ve Rehabilitasyon:

Sosyalleşme, bireyin aile, okul ve mesleki örgütler gibi içinde yer edindiği sosyal birimlerin kendisinden beklediği şekilde davranmayı ve aynı zamanda diğer bireylerle de uyum içinde olmayı ve bu uyum içinde yaşamı öğrenme ve devam ettirme sürecini tanımlamaktadır. Bu bağlamda bir yerel yönetim birimi olarak belediyelerin bu alanlardaki fonksiyonu tamamlayıcı nitelikte olmaktadır. Yerel yönetimler/belediyeler, koydukları kurallarla yereldeki halka sosyal beklentilere uygun davranış, değerleri ve bir dizi kuralları aşılama açısından bir sosyal kontrol mekanizması işlevi görmektedir.

2. Yönlendirme, Kılavuzluk Etme ve Rehberlik Etme:

Yerel yönetimler/belediyeler, tüketici danışma merkezi ve buna benzer hizmet birimlerin aracılığında sosyal kesimlere yönelik belli başlı konularda yönlendirme yaparak yaşanan sorunların nasıl çözülebileceğini ve hangi kurumlarla bunun sağlanabileceği ve danışmanlık konusunda bireylere yardım sağlamaktadır.

3. Yardım Etme ve Gözetme (Sosyal Yardım):

Yerel yönetimler/belediyeler, yerelde yaşayan bakıma muhtaç ve fakir insanları tespit edip bu insanların sosyal ve ekonomik durumlarını takip ederek asgari olarak

[303] Pektaş, s. 12.
[304] Yalçın Akdoğan, "Sosyal Belediyecilik", **Yerel Siyaset Dergisi**, Sayı. 3, (Mart 2006) Aktaran: Pektaş, s. 14

giyecek, yiyecek-gıda, ısınma, ilaç, kırtasiye malzemesi, engellilere tekerlekli sandalye vb. yardım içerimleriyle destek olmaktadır.

4.Yatırım Yapma (Tesisler Kurma):

Yerel yönetimler/belediyeler, yerel halkın ekonomik sıkıntılarını giderme yolunda belli yardımlar sağlamakla birlikte geçim koşullarına katkı sağlayabilecek bir dizi hizmetleri vermektedir. Bu hizmetler, ekmek fabrikaları, sığınma evleri, aşevleri, sağlık ocakları, mahalle kütüphaneleri, tanzim satış mağazaları vb. şeklinde sayılabilir.

Sosyal belediyecilik anlayışında buraya kadar anlatılanlar genel olarak aşağıdaki gibi özetlenebilir:[305]

- Evsizlerin, kimsesizlerin, yardıma muhtaç kadınların ve sokak çocuklarının barınma ihtiyaçlarını karşılamak,
- Yaşlı kesimlere huzurevleri tesis etmek,
- Sağlık ocakları, sağlık merkezleri, gezici sağlık otobüsleri, ön tanı merkezleri hizmete sokmak,
- Yetimlere çocuk yuvaları ve kreşler açmak,
- Hasta yakınları için hastanelerin etrafında misafirhaneler açmak,
- Kültür, sanat ve spor tesisleri kurmak,
- Tiyatro, sinema, kütüphane ve kültür merkezlerini yaygınlaştırarak mahallelere taşımak,
- Yardıma muhtaç, fakir olan ve yaşam mücadelesi veren kesimlere yönelik imaret haneler ve aşevleri kurmak,

[305] Akdoğan, "Sosyal Belediyecilik".

- Engelliler için eğitim, ulaşım ve sosyo-kültürel mecralarda kolaylık sağlayıcı tedbirler almak,

- Tanzim satış mağazaları ve ekmek fabrikaları kurmak,

- Gençlerin, kadınların ve engellilerin toplumsallaşmalarını sağlayacak ortamlar ve mecralar geliştirmek,

- Gıda, ilaç, kömür ve kırtasiye malzemesi yardımları yapmak,

- İş kuracak gençlere ve kadınlara yönelik makine ve ekipman desteği sağlayarak bunlara yönelik rehberlik etmek,

- Sivil toplum kuruluşları, kitle örgütleri ve toplumsal gruplara yönelik rehberlik etmek, bu gruplarla dayanışma ve yardımlaşmayı geliştirmek,

- Mesleki ve beceri edindirme kursları açmak,

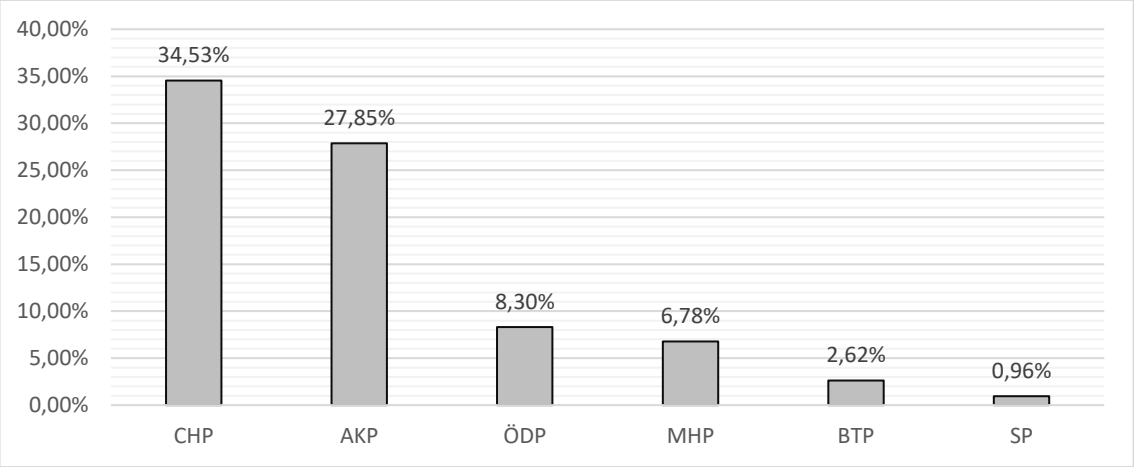
- Park-bahçeler ve piknik alanlarını yaygınlaştırmak,

- Doğayla uyumlu, çevresel şartları düzenlenmiş ucuz konut mecraları üretmek,

Tüm bu söylenenler ile belediyelerin salt kentsel altyapı hizmetleriyle kendini var etmeyerek sosyal ve ekonomik alanlarda yoğun çalışmalar içine girdiğini söyleyebiliriz. Bu anlamda belediyeler, belirledikleri sosyal politikalarla ve uygulamalarla kentte yaşayan halkın sosyal refahını artırıp sosyal dengesizlikleri azaltarak yerel düzeyde gelişmeye/kalkınmaya katkı sağlamaktadır.

3.5.2.1. 2009-2014 Hopa Belediyesi Döneminin Kalkınma Algısı

29 Mart 2009 Mahalli İdareler Genel Seçimi sonuçlarına bakıldığında, Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)'nin seçimi %34,53 oranıyla Belediye yönetimini kazandığı görülmektedir. Diğer partilerin oylarına bakıldığında CHP'nin büyük bir farkla iktidara geldiği ve bu oy oranıyla meclis üyesi miktarında çok daha fazla üye çıkardığı görülmektedir.

Grafik 4: 2009 Yerel Seçimleri: Hopa Sonuçları

2004-2009 ÖDP Belediye yönetimi pratiği sonrasında, yeni gelen CHP Belediye yönetimi, geride bırakılan ÖDP yönetimi üzerine, H.G.'nin, üç yıl Belediye yönetiminde Mahir Budak başkanlığında iktidar olan ANAP'tan sonra ilk defa modern anlamda bir belediye yöneticiliğinin kazanıldığı şeklinde ifade edilmekle birlikte o dönemin belediye anlayışı ve pratiğinin üzerine biraz daha iyi hizmetler ve üretimlerin yapılması adına belediye iktidarına geldiklerini belirtir. 5 yıl Encümenlik ve İmar Komisyon üyeliği yapan V.K. ise bir önceki belediye yönetimi üzerine şu şekilde yorumlar getirmektedir:

> "*Onlar o sorumluluğu üstlendiği zaman, sosyalist düşüncenin bir uzantısı idi her şeyden önce. O düşünce Hopa'da ne kadar görev yapabilir, daha doğrusu Türkiye koşullarında ne kadar yürütebilirler? Onlar tamamen […] rastlantısal olarak seçimde o iktidarı ele geçirdiler, Belediyeyi. Fakat yapamadılar. Yapmak istediklerini yapamadılar, çok iyi düşünceleri vardı. Fakat koşullar, mevcut iktidarın onlara dönük bakış açısı, konjonktür onlara birçok şey yapmaya engel oldu.*" (V.K.)

Her gelen yeni belediye dönemiyle yeni bir anlayışın da geldiğini ifade eden V.K, aynı zamanda her Belediye yönetiminin de belirli izler bırakarak gittiğini vurgulayarak yeni gelen yönetimlerin de belirli yönlerden eski yönetimlerin aldığı bazı kararlara eklenerek

yön alabileceğini çünkü "*devlette sürekliliğin esas*" olduğu anlayışının her zaman kendini koruyan bir mefhum olduğuna dikkat çeker. Bu anlamda bir önceki dönemde, aslında yapılacakların çok sınırlı olduğunu vurgular. Başka taraftan O.Ç. yine aynı dönem ile ilgili şu ifadeleri kullanmaktadır:

> "*İlk dönem için, yani 2009'da gelinen dönemde, maalesef ki Hopa'mız, bu son 50 yıllık bir süreç diyelim. Bu 50 yıllık süreç içerisinde çok fazla gelişememiş, Birçok belediye başkanları görev yaptı, herkes bir çivi çakmıştır muhakkak. […] Herkes kendi vizyonu çerçevesinde hizmet yapmıştır. Biz ÖDP'den belediyeyi aldığımızda ÖDP döneminde de Hopa'da hakikaten böyle bir sıçrama yapılmış idi. Yani belediyecilik anlamında bir gelişme kaydedilmişti ve bu bir gerçek.*" (O.Ç.)

2009-2014 Belediye dönemi, Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) temel eleştiri, vaatlerine ve hizmet üretimlerine bakılırsa, özellikle çevre düzenlemesi, kamusal alanların yaratılması, altyapı ve üstyapı gibi konuların ön planda olduğu dikkat çekmektedir. V.K.'nın ve H.G.'nin yorumlarına bakıldığında:

> "*İlk geldiğimizde Hopa'ya, Hopa'da şu karşıda görünen, deniz kenarında görünen yer toprak dolgusuydu. Tır garajıydı. Yapılmış hiç bir şey yoktu. Hopa da yapısı itibariyle, çok önemli bir hinterlanttı. Yani kavşak noktası Hopa. Hopa turizm yönüyle de birçok insanın değişik yönlerle de, gerek nakliyeciliği gerek limanı, doğası, deniz turizmiyle, Erzurum'dan Artvin'den yani o bölgeden gelen insanları kucaklayabilecek yapıda bir yer, kent. Ama o insanlara hizmet verilmiyordu. Çok yönlü hizmet veremiyordu. Bir de kent açısından da çok çarpık bir yapılaşma vardı. Çok ciddi çirkin bir yapılaşma vardı. Biz o yapılaşmanın kısmen de olsa önüne nasıl geçebiliriz, yeni yerleşim yerleri nasıl açabiliriz! […] Bir vizyon oluşturmaya çalıştık işin doğrusu. Onu gerçekleştirdiğimizi düşünüyorum kısmen.*" (V.K.)

> "*Bizim dönemimizde üniversite artık vardı üniversite Hopa'da bir gerçekti. Hopa çok sıkışmış bir, kendine dönük sıkışmış bir yapısı vardı. İmar, mimari anlamda sıkışmış bir yapısı vardı. Bir ivme kazanmak gerekiyordu, hiç bir meydanı yoktu. Meydanların tamamı trafikte ve çok kötü durumdaydı, biz meydanları olan, sosyal aktiviteleri olan, sosyal alanları olan bu sosyal alanlar da insanların sokağa inmesini sağlamayı vadettik.*" (H.G.)

Belediye yönetiminin ilk zamanlarda V.K.'nın ifadeleriyle ilk zamanlarda, özellikle yol hizmetlerine yoğunlaştığı, bazı yol güzergâhları açıldığı, yol olmayan yerlere yol götürüldüğü, mahalle aralarında birleştirici yol açmalarının gerçekleştirildiği, böylelikle alternatif imar alanlarının açıldığı, asfalt dökümü yapılarak belirli yolların düzeltilerek halkın ilk istek ve ihtiyaçlarını ilk önce böylesi işlerin yapılarak giderildiği vurgulanmaktadır. Yine aynı konular üzerine O.Ç.'nin yorumlarına bakıldığında, ortak eleştirilerin yapıldığı ve yapılan hizmetlerin ve üretimlerin aynı minvalde yorumlandığı söylenebilir.

> "*2009'a gelindiğinde, özellikle 2009-2014 döneminde Hopa'da çok ciddi işler yapıldı. Son 50 yılda yapılmayan hizmetler verildi. Yeni yollar açıldı. İmar yolları açıldı.*

Birçok belediye anlamında yatırımlar yapıldı. Belediye borçlu alınmıştı ve o borçlar tamamen bitirildi. Makine parkları geliştirildi. […] Belediyenin kasasında para olarak devredildi. İkinci dönemde ise Hopa'nın altyapı yatırımları yani 2009'da başlayıp 2018de sonuçlanan o süreç içerisinde altyapı yatırımları çok iyi şekilde gelişti. Derin deşarj, tatlı su arıtma tesisi gibi bazı altyapılar özellikle mahallelere ciddi yatırımlar yapıldı. Şu anda Hopa'nın altyapı olarak çok fazla ihtiyacı kalmadı. Şuanda Hopa'daki belediye yönetiminin tamamıyla sosyal belediyecilik anlamında hizmetler vermesi lazım. Çok büyük altyapıları büyük bir ölçüde sonlandırıldı. Ufak tefek şeyler olabilir ama çok da önemli değil, yapılabilir süreç içerisinde. Ondan sonra ki artık Hopa'yı yani kültür, turizm, sanat anlamında geliştirmek ve sosyal anlamda geliştirmek gerekiyor. Daha tanınır olabilecek şekilde adımlar atmak gerektiğine inanıyorum. Çünkü fazla bir problemi kalmış durumda değil. Zaten coğrafi olarak çok da böyle gelişmeye müsait değiliz. Şu olabilir, işte yüksek planlar doğrudur hani bunlar biraz bakıldığı zaman görsel olarak çok hoşluk falan vermiyor olabilir. Ama şöyle bir durum vardı. Yeni imar kanununa göre arazimizin yüzde 40'ına imar yapmak durumundasınız. Bunu ister dikey yaparsınız ister yatay yaparsınız. Şimdi geri alanda çok fazla yeriniz kalmadığı için arazi yapınız bunu gerektiriyor, nüfus da gelişiyor. Hopa'nın atıyorum bundan 20 sene önce nüfusu 11.000-12.000, şimdi 22.000 ve Hopa'nın çok enteresan bir durumu da var. Hopa hareketli bir yer. Yani şehrin 22.000 yerleşik nüfusu olmasına rağmen en az 30.000 kişilik hareketli bir nüfusa sahip burası. Çok stratejik bir yer Hopa, çok önemli bir yer. Her şeyden önce bir liman şehri. Kara sınır kapınız var, havalimanınız var, Batum'u ortak kullanıyorsunuz. Bir ilçe için bunlar çok önemli değerlerdir." (O.Ç.)

O.Ç.'nin yorumlarına bakıldığında, altyapı, üstyapı hizmetlerinin fazlasıyla ön plana çıktığı görülür. Böylesi hizmetlerle daha önce yapılamayan ya da eksik kalan hizmetler ve üretimler hız kazanarak yapılması zaruri görülen altyapı ve üstyapı ihtiyaçları neredeyse tamamlanmış bir seviyeye geldiği vurgulanmaktadır. Belediyelerin böylesi fonksiyonlarına önem atfedilerek yerel birimlerin kentlerin bu doğrultuda gelişmesine ön ayak olduğu işaret edilmiştir. Yine O.Ç.'nin yorumlarına bakıldığında Hopa'nın coğrafi olarak zorluklarıyla birlikte imkânları da göz önünde bulundurulmuştur. Bu bağlamda, Hopa'nın fiziksel koşulları belirli açılardan avantaj sağlarken belirli açılardan (özellikle mimari açıdan) dezavantaj sağladığı vurgulanmıştır. Başka taraftan böylesi gelişme koşulların artık sosyal bir alana kanalize edilerek bu alana yoğunlaşmanın zaruriyetine ve böylelikle kültürel bir gelişmenin bu yolla sağlanabileceği dikkat çekilmiştir. Böylelikle, Hopa halkına olumlu hizmetler kazandırılabileceğine ve bundan halkın memnun kalabileceğine vurgu yapılmaktadır.

"*Bir defa ticari anlamda Hopa birçok ile rağmen çok daha şanslı. Kesinlikle şanslı. Hani bugüne kadar birçok krizler geçirdik. Bu krizlerden Türkiye için söylüyorum, en az etkilenen yerlerden bir tanesi burasıdır. Öyle stratejik bir yer ki Gürcistan'dan gelenler için ilk merkez, batıdan gelenler için son merkez, Doğu tarafından gelenler için bir dağıtım noktası, tam bir kavşak. Bu Hopa'yı çok önemli kılıyor. Hopa 24 saat uyumayan bir şehir. Hopa'nın böyle bir özelliği var. Çok ciddi bir dinamiği var. Bu dinamikleri hayata geçirmek lazım. Şunu söyleyebilirim yani belediyecilik vizyon işidir. Kesinlikle vizyon işidir. Bu o makamda bulunan belediye başkanının öngörüleriyle alakalı bir şeydir. Bu çok önemlidir. Yani merkezden destek de şuydu buydu onların çok bir önemi yok. Muhakkak vardır ama*

önemli olan vizyonunuz olacak. Bu vizyon doğrultusunda şehri yöneteceksiniz. Bu sizin vizyonunuza bağlı. Eğer öngörünüz yoksa o şehri kötü yönetirsiniz. Ne kadar da devlet desteğini alırsanız alın ama vizyonunuz varsa çok iyi yerlere getirirsiniz. […] Bu bakış açısıyla olan bir şeydir. Bunlar önemli şeylerdir." (O.Ç.)

Başka taraftan, yine altyapı-üstyapı, sosyal ve ekonomik olarak belediye yönetiminin hizmet ve üretimine bakıldığında V.K. aşağıdaki şekilde yorumlamaktadır:

"*Halkın da rahatlıkla toplanabileceğini, eğlenebileceğini, müzisyenlerin gelip böyle sağlıklı bir şekilde halka hizmet edebilecekleri platformları açtık. Borçları da bir şekilde kapattık tabii. Bizim eleştirildiğimiz yönler de var. Biz onları nasıl yaptık? Biz ne yaptık? Biz o dönemde üniversite öğrencileri gelmeye başladılar. Öğrencilerin kalacak yerleri yoktu. (…) Rahat kalabilecekleri bir yurt yoktu. Biz ne yapabiliriz diye düşündük o süreçte. Cami Meydanı'nın bulunduğu yerde eski dükkânlar vardı. Harabe şeklindeydi. Hopa'nın en eski dükkânları, merkez sayılabilecek bir nokta. Biz bir karar aldık. O noktadaki esnaflarla da anlaşarak yıkım kararını aldık. (…) Çeşitli anlaşmalar yaptık. Taahhütler de bulunmadık ama onu söyleyeyim. Çünkü bize ekonomik açıdan gelir getirecek bir şeyler lazımdı. (…) Neyi nasıl çevirebilirim, hesabını yaparak bir şekilde onun satışı gerçekleştik. Eleştiriler aldık, yoğun eleştiriler aldık. Basında da çıktı. O tepkileri bir şekilde göğüsledik. Onlar da kendi bakış açısından haklılar. Kamu malının satılmasını istemiyorlar çünkü bu toplumun, halkın malı. Ama biz de bir şeyler yapabilmek adına Hopa'ya, satmak zorundaydık. Daha doğrusu satacağımızı söyledik. Kenti güzelleştireceğimizi söyledik. Şu anda cami meydanının bulunduğu yer, (…) son derece, çok modern olmasa da, göze hoş gelecek şekilde, nezih bir mekân. İnsanlar rahatlıkla orada toplanabiliyorlar, dinlenebiliyorlar. Rahatlıkla ibadetlerini yapabilecekleri açık geniş bir alan haline getirdik. O dükkânları da yaptık. Biraz önce söylediğim hususta da üniversite öğrencilerinin kalabilecekleri bir yer yapmak istedik. Yurt yapmak istedik. Fakat yasa gereği belediyelerin yurt yapamayacağı gerçeğiyle karşılaştık biz. Ama tabi biz bu hizmeti vermek istiyorduk. Çünkü gelen öğrenciler dışarıdan gelen insanlar nerede kalacaklar? Bir şekilde ülke genelinde belediyenin asli görevi haline geliyor, yasalar engel olsa bile. (…) Yasaları çiğnemeden, kuralların dışına çıkmadan elastik bir şekilde, (…) biz dedik ki bu madem böyle, belediyenin misafirhanesi olsun, 3 katlı bir misafirhane yaptık. O dönemdeki öğrencileri fazlasıyla barındırabilecek kadar yarısını kız, yarısını erkek öğrenci yurdu yaptık. Bunun yanısıra oradaki dükkânların satışını gerçekleştirdik, satış gerçekleştirdikten sonra 290 küsur, yanlış hatırlamıyorsam, araç kapasiteli park yaptık, onun altında. Bence yaptıklarımızın doğru olduğunu düşünüp ihtiyaçları önemli ölçüde karşıladık.*" (V.K.)

Genel olarak klasik ve modern anlamda birçok kategoride hizmet ve üretimlerin gerçekleştirildiği söylenebilir. Ekonomik ve sosyal alanlarda hizmet sağlanması adına aynı zamanda belediyeye gelir sağlayıcı mekanizmaların geliştirildiği bu yolla yap-sat yapıldığı belirtilmektedir. Bunun başka bir bakış açısıyla, zorunlu bir yöntem olarak ortaya çıktığını ve sonuçta halka hizmet olarak geriye döndüğü iddia edilmektedir. Yine başka taraftan belediyelerin görev ve sorumluluklarına girmese de eğitim alanında faaliyetlerin gerçekleştirildiği görülmektedir. Üniversite öğrencilerine yönelik barınma sorunu yap-sat mekanizmasıyla çözülmeye gayret gösterilerek farklı yöntemler devreye sokulmuştur. Böylelikle belediyelerin klasik bir hizmet anlayışı taşırılarak sosyal olarak

belediyeciliğin farklı misyonları ortaya çıkmıştır. Bun anlamda gelişmenin/kalkınmanın tek yönlü bakış açısının kırılabildiği söylenebilir.

> "*Hopa'yı tüm Türkiye genelinde farklı bir görüntüye kavuşturduk. […] İş makineleri aldık. O zaman araç parkını genişlettik biz. Hopa'da araç parkı yoktu. Bir tane iki tane araç vardı. Araç parkımız yoktu. İş makinelerini yaptık, silindirimiz yoktu… Şu anda gidip baktığınız zaman araç parkımızda o dönemde birçok belediyede olmayan çok aracımız oldu. Cenaze arabamız bile yoktu. Cenaze arabamız oldu en önemlisi. Yani halkın ihtiyacını ha deyince karşılayabilecek bir tane cenaze arabamız oldu. Yangın arabamız yoktu, itfaiyemiz yoktu, itfaiye oluşturduk, kendi çapında bu işi yapabilecek tabii bu işi iyi eğitimli insanlar gerekiyordu ama yapabilecek nitelikle insanları bulduk. Bir şekilde onları Kocaeli Belediyesi'nden destek alarak, oraya gönderdik. Ankara Belediyesi'nden destek alarak. […] Sahil boyunca uzanan yerlerde irili ufaklı dükkânlar da yaptık. Onlar bizim değildi, İl Özel İdare'nindi, yani devlete aitti. Biz onların görüşünü de alarak orada irili ufaklı yerler yaptık. Biz oraların satışını yapamazdık çünkü kiralayabilirdik ancak. Özellikle şu karşıda görmüş olduğunuz şöyle söyleyeyim o plaj voleybolunun olduğu güzergâhtan orada birçok hanımefendiye küçük küçük dükkânlar verdik. […] Kopmuş Plajı'nın bir düzen içerisine sokmak istedik, soyunma kabinleri yaptık. […V]atandaşın dinlendiği yer, çay içtiği, meyve yediği, ızgarasını yaptığı yerlerin o alanı güzel bir görüntüyü ulaştırdık. Vatandaşın rahatla korunabileceği, güzel dinlenebileceği bir mekân haline getirdik.*" (O.Ç.)

> "*Kıyı bandında şehir lineer olarak geliştiği için içeriği de, coğrafi yapıdan dolayı kıyıya çok fazla insanların yerleşim yeri olarak, ticari alan olarak ve rekreasyon alanı olarak kullandıklarından dolayı sahil kısım dolgu yapılmaya ihtiyaç duyuldu. […] Rekreasyon alanı olarak gezinti, dinlenme ve eğlenme gibi insanın gelip işte rahatlıkla dolaşabildiği, rahatlayabildiği mekânlar yapılmaya çalışıldı. Yani hiç kullanılmayacak türden alanlar kente ve halka bir şekilde kazandırılmaya çalışıldı. Yine başkanın yani ikiden ikiye yani direkt yakın markaj görüşmeleriyle birbirlerine türbinler, birine de üstgeçit yaptırıldı. Sinyalizasyon sistemleri vs. bir insanın en büyük şehirde görebileceği türden Hopa'ya kazandırılmaya çalışıldı.*" (M.Y.)

> "*Tır parklarını kaldırdık. Hopa'nın ciddi anlamda bir lokantaya ihtiyacı vardı. Yap-işlet-devretle bir arkadaş yaptı, içkili lokanta. Hemen yanına spor kompleksi, bir halı saha yapıldı. […] Çocuk parkını yaptırdık, Onun yanında tenis kortu yaptırdık. Uluslararası voleybol, plaj voleybolu, dünya müsabakaları, Avrupa şampiyonları düzenlendi burada. Çok fazla milli sporcu geldi. Yurtdışından milli sporcular geldi. Sahanın altında küçük küçük çok fazla dükkân çıktı. Biz onları kadınlara verdik. 100 lira karşılığında, temsili. Bu da bir sosyal belediyecilik. İşte bu sol bir belediyenin nasıl olmasını göstermek için yaptığımız. Sadece tek derdimiz kadın olması, kendisinin işletmesi gerektiğiydi. Hepsini kadınlara verdik, o da yaklaşık 20 tane küçük işletme oluştu, 20-25 tane. Biri kahve yapıyor, biri Laz böreği yapıyor ve bu sahil dolmaya başladı. Sahil dolmaya başlayınca tabi hemen başka yerler de ihtiyaç duyulmaya başlandı. Bizim derdimiz orada rahat alan oluşturmak değil de insanları sokağa çıkartmaktı. Bir rant oluşacaksa bunun ekmeğini belediye yemeliydi, şahıslar değil. Biz buna dikkat ettik. Biz rant alanları oluşturduk, bu rant alanlarından da belediyeler ciddi gelir kaynağı, belediyemize ciddi gelir kaynağı elde etti. O gelirlerle de sinema sarayı 300 kişilik yurt, otopark hepsi yapıldı. […Y]ani belediyeyi kimseye peşkeş çekmedik. Bir rant oluştu. O rantı belediyeye aldı. Belediye halka o rantı hizmet olarak geri verdi.*" (H.G.)

Belediye yönetimin sanatsal ve sportif açıdan kentin/yörenin simgesi ve aynı zamanda değeri haline gelen sanatçılara önem göstererek kentte kalıcı hale gelmesinde birtakım çalışmalar yaptığı görülmektedir. Bu anlamda Belediye yönetiminin yine aynı şekilde

görev ve sorumluluklarını çeşitlendirerek hizmet alını geniş tutmuş ve sanat ve spor açısından halka önemli katkıların sağlandığı söylenebilir.

> "*Biz de sol belediyeydik. Nazım Hikmet ve Kazım Koyuncu bir değer Hopa için. Kazım Koyuncu sanat sahnesi biz yaptık. Kazım Koyuncu'nun heykelini ve Nazım Hikmet'in heykelini Gürcistan'da bir sanatçıya yaptırdık. Onları oradan getirdik, burada yerleştirdik.*" (H.G.)

> "*Ben aynı zamanda Hopaspor'da 18 yıl başkan yardımcılığı yaptığım için, her iki tarafı da iyi biliyorum. Hopa Belediyesi, Hopaspor'a çok ciddi katkıları olmuştur. Bunu asla ve asla gözardı edemeyiz. Her yönüyle çok ciddi katkıları olmuştur. […] Yani bir de kanun gereği profesyonel kulüplere belediyelerin yardımcı olması mümkün değil. Kanunla yasak. Belediye farklı argümanlara giriyor. Ne oluyor, işte sivil toplum örgütlerini harekete geçiriyor. İnsanları organize etmeye çalışıyor. Oradan bir destek kaynak sağlamaya çalışıyor. Valilikle irtibata geçiyor. Kamu kurum kuruluşlar ile irtibata geçiyor. Sivil toplum örgütleri ile irtibata geçip, bir kaynak yaratmaya çalışıyor. Böyle bir misyonu olur.*" (O.Ç.)

2009-2014 CHP ile Hopa Belediyesi yönetiminin, yukarıda anlatılan faaliyetler üzerine yapılan yorumlarla sosyal belediyecilik anlayışı açısından birçok ortak yaklaşımların olduğu söylenebilir. Özellikle, belediyelerin *"Sosyalleştirme, Sosyal Kontrol ve Rehabilitasyon* " ve "*Yatırım Yapma (Tesisler Kurma)"* işlevleri açısında birçok noktada ortak hizmet ve üretimlerin yerel halka sunulduğu söylenebilir. Bu anlamda belediyeciliğin tek boyutlu değil de farklı boyutlarla dinamizm kazanarak sosyal belediyecilik anlayışına yaklaştığı ortaya çıkmaktadır.

2009-2014 CHP ile Hopa Belediyesi yönetiminin, sosyal belediyecilik çerçevesinde belirli hizmet ve üretimlerle örtüşen yönleri yukarıdaki yorumlarla açığa çıkarılması sonrasında sosyal belediyecilik pratikleriyle kalkınma algısının yerelde nasıl telakki edildiğini gelişme/kalkınma mefhumunun neyi işaret ettiğine bakılırsa konuşmacıların ortak ve farklı olarak yorumladıkları söylenebilir.

> "*Genel anlamda devletin çok önemli görevleri var. Vatandaşların önemli olan öncelikli iş, aş ortamı yaratması gerekiyor. İnsanların öncelikli olarak karnının doyması gerekiyor. Birinci öncelik bu. Daha sonra insan yaşadığı toplumda farklı arayışlara giriyor. Üretmek istiyor. Nedir üretim? İşte diyelim ki meyve, sebze; bu meyve, sebzeyi yetiştiriyor ama bunu bir şekilde kendisine, öncelikli olarak diyorum, kendisine fayda sağlayabilecek biçimde uzun bir zaman koruyabilecek önlemler almak zorunda. Şimdi kalkınmayı farklı bir şeye sürükleyeceğim de. […] Maslow'un temel hiyerarşisi var. İnsanların ihtiyaçları biliyorsunuz, aşama aşamadır bütün her şey. Her şey zincirleme bir şekilde birbirine bağlı olduğu için bu aşamaları yavaş yavaş gerçekleştiğinde, insan da devlette belirli bir noktaya geliyor. Bu aşamadan sonra devletin de korunması, devletin de barınması ve kendini diğer devletlerden koruması ya kendine çıkar sağlaması gerekir. Ve bu insanını kalkındırması gerekiyor. Benim için önemli olan, fabrika açacaksınız, kendi ülkenizde yapacaksınız. Üniversite açacaksınız. Yetiştirdiğiniz öğrencileri bir şekilde ülkeye faydalı hale getirecekseniz. Bunun yolu da bir şekilde ya fabrika açacaksınız, günün koşullarında bugün*

ağır sanayi demeyeceğim çünkü ağır sanayi de artık demode olmaya başladı. Yapay zekâdan söz ediyoruz bugün. İnsanlarınızı o seviyeye getirip bir şekilde ülkeyi o durumda geliştirmek ve insanınıza faydalı hale getirmek zorundasınız. Her şeyi o gözle görüp kalkındırmak zorunda. Benim kalkınmadaki anlayışım yaşadığım ülkede insanımızın fayda sağlayacak her şey olarak değerlendiriyorum ben kalkınmayı." (V.K.)

V.K. kalkınmanın/gelişmenin müdahale edilen bir perspektifle olacağını vurgulayarak kalkınma/gelişme mefhumunda devletin rolüne dikkat çekmiştir. Aynı zamanda kalkınmanın/gelişmenin ekonomik ve sosyal boyutu ile telakki edildiği söylenebilir. Böylelikle farklı dinamizmlere dikkat çekilerek kalkınmanın/gelişmenin tek boyutlu biçimde ele alınmayıp sosyal yönü ve hatta insan-odaklı kalkınma/gelişme perspektifine vurgu yapılır. O.Ç.'nin ifadelerine bakıldığı zaman da kalkınmanın /gelişmenin farklı boyutlarına yer verildiğini söyleyebiliriz fakat ekonomik yönünün çok daha ön planda tutularak neredeyse ekonomik indirgemeciliğe düşüldüğü söylenebilir.

"*Kalkınma tabi ki ille de ekonomik anlamda olacaktır diye bir kural yoktur. Kalkınmayı işte gerek sosyaliteyle gerek diğer kültür sanattı, zaten bunlar ekonomiye katkıyı sağlar. Ticaret Odasına kayıtlı 2500 tane tır var. Bu ticari anlamda çok ciddi bir rakam. Türkiye'de nüfusa orana vurduğunuz zaman birinci sıradayız. Yani böyle bir potansiyelimiz var. Siz burada farklı argümanlar düşünülebilir, gerek ekonomik anlamda, yatırım anlamında, işte fabrikadır gibi argümanlar da düşünülebilir. Ama kalkınmayı hem ekonomik anlamda yaparken hem de kültür, sanat gibi etkinliklerle de geliştirmek lazım.*" (O.Ç.)

M.Y. ise kalkınma/gelişme mefhumunun kendisindeki telakki biçiminin aşağıdaki şekilde yorumlamıştır:

"*Kalkınma, kişiye verilecek olan değer. Ben bilinç ile alakalı bir şey olduğunu düşünüyorum her zaman. Kalkınma sadece kazanılan para değildir diye düşünüyorum. Özellikle gençlerin, çocukların, eğitimleri. Alınan eğitimle birlikte onların bilinçlenmesi, kendi özgüvenlerini kazanması, ta çocuk yaşlardan itibaren yeteneklerinin ortaya çıkarılması, bunların değerlendirilmesi… […] Kalkınma sadece bir yerlerde yatırımla filan olacak. Tamam, onlar da önemli. Onları da ben dışlamıyorum ama düşünsel anlamda da insanların bireylerin kendilerini eğiterek o kitle halinden kurtulup tek tek bireyler olarak kendilerini var edebilmelerinin de çok önemli bir faktör olduğunu düşünüyorum.*" (M.Y.)

Kalkınmanın sadece ekonomik boyutunun olmadığını, eğitim olgusunun önemi işaret edilerek bireysel özgürlüklerin geliştirilmesiyle kalkınma/gelişme mefhumunun içeriğinin daha da çeşitleneceğine vurgu yapıldığı söylenebilir.

"*Kalkınma tek taraflı yapamazsınız. Yani bir tüccar kalkınmayı malvarlığıyla ifade eder. Yani bir tüccar, kalkınmayı ticaretinin büyümesi anlamında düşünür. Daha çok para kazanmak için farklı yöntemlerle, farklı şeylerle daha fazla kazanmak için kalkınma hamleleri yapar. Ama bir de bu işin sosyal tarafı var. (…) Kalkınma, hem ticari kalkınma hem sosyal kalkınma, hem refah düzeyinin hepsi beraber olması gereken. […T]icari kalkındığınız zaman asosyal olduktan sonra sizin o kalkınmanız sadece görgüsüzlüğünüzün göstergesi oluyor.*" (H.G.)

H.G. ise yukarıdaki yorumlarıyla, kalkınmanın tek boyutlu olamayacağını, salt bir ekonomik boyutunun olmadığını, bu anlamda ekonomik büyüme ile ifade edilemeyeceğini, sosyal boyutunun gözden kaçırılmaması gerektiğini vurgular. Ekonomik olarak kalkınmanın sosyal olarak kalkınmaya katkı sağlaması gerektiğini belirterek kalkınma/gelişme mefhumunun farklı boyutlarda algılandığını gösterir.

Yukarıda anlatılanlarla, bir yerel yönetim birimi olarak belediyelerin ve özel olarak Hopa Belediyesi'nin kalkınma/gelişme olgusuna katkısı sorulduğunda aşağıdaki şekilde yorumlanmaktadır:

> "*Ekonomik yönden […] insanlara istihdam yarattık. İstihdam yarattık. Belediyeye gelir sağladık. Hani her ne kadar eleştirel bakış açısıyla baksak da, kabul etsek de etmesek de birçok konuda gelir sağladık. Sosyal donatılar sağladık. Yani bunlar da kalkınmanın bir göstergesidir. Bir şekilde eksik olan yolları tamamladık. Çok önemli bir husus var. Bugün mevcut belediyenin bitirdiği önemli bir proje var. Şu anda derin deşarj projesi.*"(V.K.)

> "*Ticari yatırım anlamında, eğer bir yerde bir istihdam olacaksa, bir kalkınma olacaksa oradaki pürüzleri ortadan kaldırmalıdır. Pürüzleri ortada kaldırmalıdır. İşte orasını fabrika alanı mı edecekse edecektir, veya okul alanı ilan edecekse edecektir. Yani topluma faydalı olan bir yer varsa, onunla ilgili belediye onlara yardımcı olacak. Belediyenin görevi odur zaten. Gidip para verip hadi sen bunu yap diyemez. Oradaki yatırımı desteklemeli. Belediyenin katkısı bu olur. Dediğimiz anlamda kültür, sanat gibi etkinliklerde yapılacak oluşumlara destek vermeli. Bu ille de parasal destek değildir. Lojistik destek vermek. Yani işte aracını göndermeli, personelini göndermeli, ne bileyim orada peki yapılacak olan işleri organize edip. İlle de para verecek anlamında değildir. Yani maddi kaynak sağlayacak anlamında değildir. O gibi projelerin önünü açmaktır belediyelerin aslındaki görevi. Belediyenin yapması gereken işler vardır: nedir, çöpleri toplayacaktır, işte eksik kalan yolları falan tamir edecektir, olmazsa olmaz görevleri var. Belediyenin olmazsa olmaz işleri vardır, bunlar zaten yapmak zorundadır. Bunları yapmak için belediye başkanı ve belediye çalışanları biz bunu yaptık deme lüksleri yoktur. Çünkü o onun işi, bunu yapacak. Temel iş. Temel iş başka bir şey. O olacak, ama onun dışında ne yapılabilir, işte kalkınma anlamında, gelişme anlamında, sosyal kültür anlamında. Yani bunların önünü açması lazım.*" (O.Ç.)

Görüldüğü gibi belediyelerin tek boyutlu görev ve sorumlulukların aşılarak farklı hizmet ve üretim alanlarıyla kalkınma/gelişme mefhumuna katkı sağlayabileceği, bu anlamda yerelde belediyelerin kalkınmak/gelişmek konusunda önemli rollerinin olduğu işaret edilmiştir.

3.5.3. Neoliberal Belediyecilik ve Kalkınma Algısı

Neoliberal politikaların yeniden yapılandırma süreciyle kendini yeniden ürettiği üç temel politika bulunmaktadır. Bu politikalara bakıldığında, sermayenin uluslararasılaşması yolunda sermayenin serbest dolaşımı bir başka deyişle serbestleşme

(liberalizasyon), toplumsal, sosyal ve ekonomik politikalarla ilgili olarak düzenleme dışı bırakma (deregülasyon), emek ve üretim süreçlerinin biçim değişmesi sonucu esnekleştirme (post-fordizm) politikalarıdır.[306]

Devletin yeniden yapılandırılması çerçevesinde, istikrar ve yapısal uyum reformları gibi süreçlere neoliberal anlayışın egemen olduğunu, sorunların "*verimlilik-maliyet*", "*hizmetlerin örgütsel işleyiş sürecindeki sorunlar*" ya da "*teknolojik değişimler*" şeklinde açımlanabilir. Bu anlamda neoliberal anlayışın asıl olarak, devleti toplumun ötesinde ve üstünde konumlanan nötr bir kurumsallaşmanın ürünü olarak ele alınmasından kendini var etmektedir.[307]

Azgelişmiş ve kapitalist ülkelerdeki neoliberal yaklaşımların perspektifiyle, kamunun bir bütün olarak değişim yaşadığı reformlar sonucunda, kamunun artık yönetilemeyerek büyük bir kriz içine sürüklendiği dikkat çekilerek, değiştirilen bu kamu reformlarına meşruiyet kazandırılmak istenmektedir. Böyle bir perspektife göre, devletin ekonomik yaşama müdahalesi etkin olmayıp aynı zamanda ağır bir yük getirdiğine ve hizmet kalitesinin düşmesine neden olduğu ifade edilmektedir. Böylesi durumları ortadan kaldırmanın, problemleri çözmenin yolu olarak ise, devletin ekonomik yaşama müdahalesinin sınırlandırılarak bunu bir kurallar çerçevesinde yerine getirmesini, serbest piyasa koşullarının sağlanması adına piyasa araçlarının olabildiğince serbestleştirilmesinin sağlanması gerekmektedir. Bu anlamda, neoliberal yaklaşımının/perspektifinin, devlet mefhumuna biçtiği rol, düzenleyici işlevinin oldukça sınırlı, düzenleyici devlet şeklinde ifade edildiği bir mekanizmadır.[308]

Bahsedilen kamusal reformlarla ve değişen yapısal uyum programlarıyla, devletin vatandaşlar ve piyasa aktöreleri arasında düzenleyici devlet rolünü üstlenmesi ile birlikte kamu hizmeti olarak verilen herhangi bir işlem yaşanan değişimle beraber artık bir piyasa faaliyeti haline dönüşmektedir. Devletin böylesi reformlar sonucunda küçülerek, küreselleşme sürecinin de hız kazanmasıyla birlikte ulus devletin, sermayenin uluslararasılaşması sonucunda bir dizi yetkilerinin küresel düzeye, bir dizi başka

[306] Murat Sezik, "Neo-Liberal Belediyecilik ve Malatya Belediyesi Örneği", **İdealkent Dergisi**, Cilt. 4, Sayı. 8, (Ocak 2013), s. 274.
[307] Sezik, s. 275.
[308] Sezik, s. 275.

yetkilerini ise yerel düzeye bırakmak zorunda olduğu ortaya çıkmıştır. Küreselleşme mefhumuyla yerelleşme politikalarının hız kazanarak kapitalist gelişme mantığının çerçevesinde bölgenin/yerelin rolü önem kazanmıştır. Buradan hareketle, Devletin ekonomik ve sosyal alandaki görev ve sorumlulukları önemli bir tartışma konusu olmuştur. Devletin görev ve sorumluluğuna ait olan alanlar ve bir bütün olarak devletin yeniden dönüşümü yerel düzeydeki birimlere ve özellikle belediye hizmetlerine de önemli yansımaları olmuştur.

Genel olarak görülen devletin ekonomik ve sosyal işlevindeki değişimler belediye hizmetlerinin görülmesinde ve sunumunda da değişimi beraberinde getirmiştir. Yukarıda da bahsedildiği gibi, neoliberal politikalarla kamu hizmetinin sunumu kamunun kendi eliyle gördürülmesi yerine artık piyasa koşullarında özel sektör eliyle gördürülmesi anlayışı hâkim bir anlayış haline gelmiştir. Kamu hizmetlerinin bu şekilde özel sektör tarafından yerine getirilmesi/gördürülmesi kamu sektöründe "*kullanan öder*" anlayışıyla önemli bir değişim ve dönüşümü ifade etmektedir. Bu anlamda, neoliberal bir anlayışta, kamu hizmetlerinin kamu eliyle gördürüldüğü bir sistemde bu anlayışın, hantallığa, suiistimallere ve israfçılığa neden olduğu düşünülür. Dolayısıyla "*özelleştirmelere*" kapıyı açan ve kamu hizmetinin böylelikle daha ucuza gördürüleceği savunulmaktadır. Bu bağlamda neoliberal politikalar kamu hizmetinin siyasal ilke ile gördürülmesi yerine iktisadi ilkeye göre verilmesini öngören bir politika biçimini desteklemektedir. Böylesi politikalarla 1980'li yıllarda belediye iktidarlarındaki değişim ve dönüşüm, dört biçimiyle açımlanabilir: "*devletin deri çekilmesi, kamu hizmetlerinin özelleştirilmesi, kamu harcamalarının azaltılması ve belediyenin müktesep haklarına hücum edilmesi.*" Bu dört biçimin neoliberal belediyeciliğin yükselerek kendini var etmesini ifade etmektedir.[309]

Uluslararası boyutuyla kapitalizm, 1980'lerle birlikte sermaye ve mal ihtiyacını tüm coğrafyalara yayılarak karşılamaya başladı. Küreselleşme süreci ile de bu süreç ivme kazandı. Böylesi bir süreçte Dünya Bankası, IMF ve Dünya Ticaret Örgütü gibi ulusaşırı kurumlar tüm dünyada serbest piyasa mekanizmasının, müdahaleci devlet mekanizması yerine geçmesi gerektiğini dayatmışlardır. Piyasa mekanizmasına her şeyin emanet edilerek böylece verimliliğin en yüksek seviyeye çıkarılacağını böylelikle kamunun

[309] Bayramoğlu, s.90.

yarattığı israfın önlenebileceği gibi algıyı/tahayyülü kabul ettirdiler. Bu anlamda, bu yolla arzuladıkları, hayatın bütün alanını piyasalaştırılması, bütün ilişkilerin böylelikle parasallaşması, kamu kontrolünün oldukça sınırlandırılması, malların serbest dolaşımı için tüm kambiyo kontrollerinin kaldırılması, sermayenin giriş-çıkışının serbestleştirilmesi, ülkeye girecek tüm yabancı sermayenin girişi ve çıkışı önündeki engellerin yok edilmesi gibi kapitalist ilişkilerin bütün ilişki ağlarına yayılmasıdır. Bir bütün olarak her şey metalaşmalı, her şey ticarileşmeli ve fiyatlanmalı, başka taraftan bunların tümüyle gerçekleşmesi için başka bir engel olan kamusal mal ve hizmetler özelleştirilmeli gibi bir tahayyül sirayet etmiştir. Bütün böylesi metalaşma, ticarileşme ve özelleştirme süreci merkezi kamuda olduğu gibi yerelde de sirayet etmeye başlar. Böylece, küreselleşme süreciyle de belediye birimleri de neoliberal süreç olarak ifade edilen mekanizmanın etkisi altına girer. Bilhassa Keynesyen perspektifli belediyecilik politikaları yerini neoliberal belediyecilik politikalarına bırakır.[310]

İlkin merkezi-emperyalist ülkelerin büyükşehirlerine, kentlerine tahakküm kuran neoliberal belediyecilik anlayışı, kısa süre içinde Türkiye ile birlikte Avrupa, Asya, Latin Amerika ve Afrika gibi dünyanın bütün her yerindeki büyükşehirlere ve kentlere nüfuz etti. Böylesi bir belediyecilik anlayışı ve küreselleşmenin de getirdikleriyle birlikte, "*artık-değerin sanayi dışından da elde edildiği, sanayi dışındaki hizmetlerin daha çok metalaşması, ticarileşmesi ile kabuk değiştiren kentlerde*" bu neoliberal belediyecilik anlayışı tezahür etmeye başladı.[311]

> *Neoliberal belediyecilikle, her şeyden önce, kent toprağı, kent arsası daha bir önem kazanıyor, dolayısıyla kent arsası rantı üretimi, spekülasyonu ve paylaşımı, belediyeciliğin odağına yerleşiyordu. Kentlerin, sanayi azmanı oldukları dönemde, sanayi işçilerinin konutlarının kurulduğu alanlar dâhil olmak üzere, şimdi merkezi kent arsaları ticarileşecek "steril" alanlar yapılmak üzere "kentsel dönüşüme" uğratılacak alanlar olmalı, ücretli konutları kent çeperlerine taşınmalı, yeni göçenler, işsizler, vasıfsızlar "varoş"larda, uydu kentlerdeki bloklarda istif edilmeliydi.*[312]

Neoliberal anlayışında, ilkin kentin sahip olduğu toprak ve arsası elzem bir durumu işaret eder. Bu anlamda ketin arsası ve rant/kar üretimi belediyeciliğin odak noktasını oluşturur. Bu bağlamda kent arsaları ticarileşerek korunaklı alanlar inşa edilmek üzere kentsel

---

[310] Mustafa Sönmez, "Neoliberal Belediyeciliğe Karşı Halkın Belediyeciliği", **Bianet**, (12 Ocak 2019), https://m.bianet.org/bianet/siyaset/111863-neoliberal-belediyecilige-karsi-halkin-belediyeciligi (18.06.2019)

[311] Sönmez.

[312] Sönmez.

dönüşümlerle başkalaştırılıp rant alanına çekilir. Başka taraftan neoliberal belediyecilikle, belediyelerden beklenen mal ve hizmet üretiminin ve hizmetinin çok daha fazla metalaşması, ticarileşmesi ve daha çok özelleştirilmesi söz konusuydu. Yapılan taşeronlaştırmalar ya da özelleştirmelerle, kent halkının tükettiği su, doğalgaz, elektrik, ulaşım, otopark, kreş vb. mal ve hizmetler artık çok daha fazla metalaşarak sermayenin dolaşım alanına çekilmesi arzu ediliyordu.[313]

Buraya kadar özetlendiğinde, Sermayenin uluslararasılaşma süreci ve küreselleşme mefhumuyla birlikte, neoliberal belediyecilik, bütün ülke ve bölgelerin tamamına tahakküm kurarak, metalaşma, piyasalaşma, özelleşme ve ticarileşme süreçlerinin zuhur etmesini sağlayıp neoliberalleşmeyi yerel birimlere/belediyelere taşınmasını sağlamıştır. Kentlerdeki arsaların rantı doğurabilme potansiyeline odaklanılıp bu alanlardan gelecek rantların sürekli kılınması arzulanmıştır. Belediyelerin sunduğu mal ve hizmetlerin metalaştırılıp ticarileşmesi ve özelleştirilmesi beraberinde belediyenin sunduğu hizmeti üreten çalışan kesimlerin, hizmetin özelleştirilip böylelikle taşeronlaşmanın sağlanarak, çalışanların mevcudiyeti azaltılması ve böylelikle bir bütün olarak verimliliğin sağlanacağına dair algının ortaya çıkması neoliberal belediyecilik anlayışıyla mevcut hale gelmiştir.[314]

Türkiye'de yerel yönetimlerinin ve kamu yönetiminin siyasal müdahaleler sonucunda yeniden yapılandırılması uzun bir dönem tartışma konusu olmuştur. 1980'li yıllarla birlikte yeniden yapılanma/yapısal reformlar adı altında devletin yapısal örgütlenme biçimlerinin değiştirilmesine yönelik olarak ifade edilen bir dizi çalışmaların ortaya çıktığı ve bu çalışmaların 1990'lı yıllardan itibaren çok daha ivme kazandığı görülmektedir. Dünya genelinde yerelleşme mefhumunun yoğun olarak vurgu yapıldığı bu dönemlerde hızlanan çalışmalar sonrasında bu sürecin aynı zamanda Türkiye'deki yerel yönetim birimlerinde gelişen yerel yönetim reformunda önemli bir rolü olduğu söylenebilir. Avrupa Birliği ile uyum sürecinin neticesinde bazı yükümlülüklerle birlikte, OECD, IMF, Dünya Bankası gibi ulusaşırı küresel boyuttaki aktörlerin sağlayacakları mali destek karşılığında uyulmasını istediği bir dizi "istikrar ve yapısal uyum

[313] Sönmez.
[314] Sönmez.

programları" bahsedilen yerel yönetim reformunun yükümlülüklerini oluşturmaktadır. Tüm bu yapısal uyum programları çerçevesinde, Türkiye açısından Avrupa Birliği'ne uyumu kapsamı gereği birtakım yasal düzenlemeler ve bununla birlikte Avrupa Yerel Yönetimler Şartı ve Maastricht Anlaşması gibi yapılan sözleşmeler Türkiye'de yerel yönetimlerin yeniden tanımlanması dolayında önemli bir kavşak noktası olmaktadır.[315]

> *Türkiye'de neo-liberal belediyecilik mefhumunun temeli 1980 sonrasında atılmaya başlanır. 24 Ocak 1980 Kararları ve bu kararların tamamlayıcısı olan 12 Eylül süreci serbestleşme, dışa açılma ve neoliberal birikim modeline eşgüdümlü politikalarla yerel yönetim birimi olan belediyeler değişime ve dönüşüme uğramıştır. Sonrasında, 1984 seçimleri ile de bu süreç belediye birimlerinde ilerlemeye başlamıştır. Neo-liberal yaklaşımlar, "en iyi ikinci çözüm" olarak ifade edilen yerel yönetim birimlerini ve belediyeleri geniş bir ölçekte etkilemiş belediye birimlerinde yerelleşme eğilimlerinin yaygınlaşmasına ve yoğunlaşmasına işaret etmiştir. Bu çerçeveyle, neo-liberal politikaların uygulanmasıyla Türk belediyecilik anlayışında, büyükşehirlerin örgütsel açıdan çeşitliliğin görülmesine, imar yetkisinin yerelleşmesine, bireysel konut sisteminin öneminin artmasına, belediyelerin mali ve istihdam yapılarında değişiklikler yaşanmasını ve belediyelerde farklı biçimlerde hizmet ve üretim sunma yöntemlerinin çeşitlenerek artmasını getirmiştir.*[316]

1980 sonrası süreçte Türkiye'nin serbestleşme politikaları sonucunda hızla dışa açılması beraberinde hızla dünya ekonomisiyle bütünleşmesi söz konusuydu. Sermaye ile daha fazla bütünleşme süreci iç dinamiklerin de hızlı bir değişimine sebep oluyordu. Bu değişimlerden en mühim olanı kır-kent nüfus bileşiminin içgöçler sonucunda hızla değişimiydi.[317] Böylelikle kent nüfusunun artması hızla kentleşmeyi getiriyordu. Bu anlamda da yerel birimlerin/belediyelerin hizmet alanı genişliyor ve yoğunlaşıyordu. Bunun sonucu olarak da, kapitalist ilişki ağlarının hızla gelişimi ve kentleşme belediyelerde niteliksel ve niceliksel olarak değişimlere yol açıyordu. Neoliberal belediyecilik süreci buraya kadar anlatılanlarla kısaca özetlendiğinde:

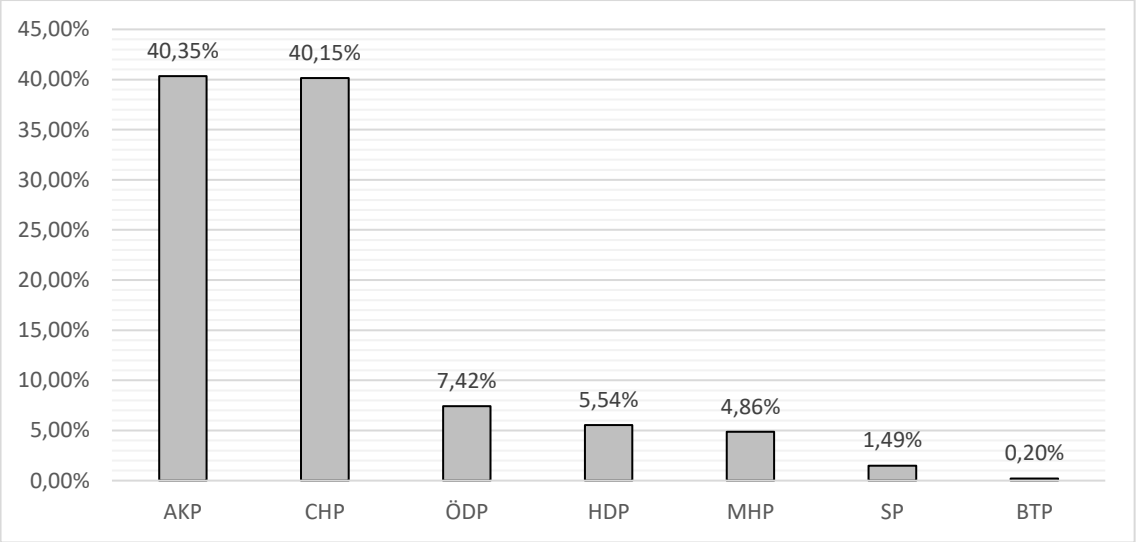
> *Belediye yönetimlerinin bir hizmet şirketinin işletmecisi gibi hareket ettiği söz konusu dönemde, kent halkının gündelik yaşantısını önemli biçimde etkileyen kolektif tüketim mal ve hizmetlerinin çeşitleri azaltılmış (yani belediyece sunulmamaya başlanmış), sunulanlar da birer piyasa malı gibi fiyatlandırılmıştır. Yanı sıra, söz konusu neo-liberal belediyelerin, kentsel toprak rantını aşırı kâr biçimi altında mülk edinme arayışı içinde olan, orta ve büyük sermayenin arayışına yanıt vermeye endekslenmiş, kenti ulusal ve küresel sermaye için bir cazibe merkezi yapmaya dönük yatırım ve hizmetlere öncelik veren bir kentsel gelişme siyasasını izledikleri de görülmüştür. Kısa bir literatür taraması, özetlediğimiz neo-liberal belediyecilik anlayışının, yalnızca Türkiye'de değil, değişik biçim*

[315] Sezik, s. 274-275.
[316] Halil İbrahim Aydınlı, "1980 Sonrası Türk Belediye Sisteminde Yeni Liberal ve Desentralist Eğilimler", **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,** Sayı. 5, (2003/1), s. 75.
[317] Sönmez.

ve derecelerde olmak üzere, dünyanın pek çok ülkesinde 1980'lerden bu yana hâkim anlayış olduğunu göstermektedir.[318]

3.5.3.1. 2014-2019 Hopa Belediyesi Döneminin Kalkınma Algısı

2014-2019 Mahalli İdareler Genel Seçim sonuçlarına bakıldığında Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AKP) yaklaşık %40 oranla Belediye yönetimini yani iktidarı elde ettiği görülmektedir. Diğer partilerin oy oranlarına bakıldığında CHP'nin iktidara çok yaklaştığı neredeyse aynı oy oranına sahip olduğu söylenebilir. Diğer dönemlerde olduğu gibi incelenen bu son dönemde de birbirine çok yakın çıkan oy oranlarının Belediye Meclisine çok yakın sayıda meclis üyesinin sağlandığı ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda belediye yönetiminin uygulayacağı plan ve programların Belediye Meclisince görev ve sorumluluğuna düşen kısmının uygulama çerçevesinin salt iktidarda olan siyasi grubun belirleyebileceği çerçevede olamayacağı söz konusudur.

Grafik 5: 2014 Yerel Seçimleri: Hopa Sonuçları

2014 Mahalli İdareler Genel Seçimini kazanarak 2014-2018 yılları arasında hizmet ve üretimlerde bulunan Ak Parti yönetiminin, ilk önce hangi temel eleştirilerle belediye yönetimine talip olduklarına, hangi hizmet üretimlerini gerçekleştirmek arzusunda olduklarına bakıldığında aşağıdaki yorumlar yapılmıştır.

[318] Ali Ekber Doğan, "Neo-Liberal Belediyeciliğin Çelik Zırhı: Yerel Kalkınma", Mülkiye, Cilt. 29, Sayı. 246, (2005 Bahar), s. 81.

"*Şimdi 2014'de biz geldiğimiz zaman vaatlerimiz önce vatandaşa hizmetti. Mahalle yollarından, temizliğinden, belediye binasından, mezbahaneden ve bunların yüzde 90'ını o dönemde yaptık. Yani bizim dönemde yaptık.*" (S.Y.)

"*Temel vaatlerimiz daha çok sosyal yaşantıların yaşanabilirliğini kolaylaştırmak üzereydi. Tesis olarak Hopa'da eksik gördüğümüz tesisleri yapma vaadiyle geldik. Onların yüzde 90'ını tamamladık. Onun dışında, küçük bir ilçe olduğumuz için kalkınmaya dayalı çok projelerimiz olmadı fakat hükümetimizin ülke genelinde programlamış olduğu kalkınma vaatlerinden mümkün mertebe biz de faydalanmaya çalıştık. Burada onları hayata geçirmek için çaba sarf ettik.*" (V.Ç.)

S.Y.'nin verdiği beyandan görülebileceği gibi 2014 yılına gelindiğinde belediyecilik olarak klasik belediyeciliğin (alt-yapı, yol, su hizmetleri gibi.) getirdiği anlayışın devam ettiği görülmektedir. Bu anlamda kent yaşamında kentin temel ihtiyaçlarının hala bir sorun olarak devam ettiği söylenebilir. Başka bir taraftan temel vaatler noktasında yine de kentin sosyal ihtiyaçlarına (Sosyal tesisler vb.) vurgu yapıldığı gözden kaçmamaktadır. V.Ç.'nin nezdinde böylesi kentsel ihtiyaçların gözetiminde salt bir kalkınma/gelişme vaadinin olmadığı fakat her ne kadar yerel bir yönetim birimi olunsa da merkezin kalkınma politikalarına yer verilerek bu politikalardan yerelde/Hopa'da yararlanılmaya çalışıldığı vurgusu yapılmaktadır.

İlk iki dönem görüşmecilerinin verdiği ifadelerde olduğu gibi bu dönem görüşmecilerinin ifadesinde de Hopa'nın sosyo-ekonomik durumuna, demografik yapısına, sosyo-kültürel yapısına ve bu anlamda kentin sahip olduğu potansiyellerine, kentsel avantajlarına ve dezavantajlarına oldukça yer verildiği ve bu potansiyellerin belediye yönetiminde belirlenen ve izlenen politikaların yönünü belirlediği açıkça görülmektedir.

"*Hopa niye farklı diyorum! Bugün Türkiye'nin kuzeydoğusunda transit yol güzergâhlarının kesiştiği önemli noktalardan biri. Düşünün ki Türkiye haritası bir an için göz önünde bulundurduğunuz zaman Karadeniz sahilin son noktası, son güzergâhı. Transit yol güzergâhının son noktası. Doğu'dan gelen yolun denize çıkış noktası: Hopa Limanı, havalimanı hizmetleri ve Sarp Sınır Kapısı önemli. Bir böyle yonca yaprağı gibi bütün yollar. Hatta tarihte bir söz vardır; bütün yollar Roma'dan geçer diye. İşte Türkiye'nin doğusunda da bütün yollar Hopa'dan geçer. Dolayısıyla Hopa çok önemli bir konumda, stratejik bakımından. Bölgenin en önemli konumunda. Dolayısıyla da bu gelişme hızla devam eden bir yer. Ben şöyle diyebilirim ki, Hopa'nın potansiyeli sanki 50000 kişilik bir şehrin potansiyeline eşdeğerdir. O dönemde 2014'tekiyle, ben karşılaştırdığım zaman çok müthiş bir Türkiye'de, hatta şu anda Doğu Karadeniz'de en çok nüfusu artan yerleşim yerlerinden biri. Bütün illerde ve ilçelerde nüfus azalırken, Hopa'nın tam aksine nüfusu artıyor. Cankurtaran Tüneli'nin de yapımıyla müthiş bir göç alıyor Hopa.*"(A.İ.)

"*Hopa, fabrikası olmayan bir yer. Yani bir çay fabrikamız var, onun haricinde bizim için burada fabrika turizm. Yani burada Batum'da yılda 7 milyon insan Batum'a*

geçiyor. Burada geçen her bireye bir çay içirsek 7 milyon para, sadece karşıya giden gelen transit geçişten. Ya geçti burada yemek yiyeceği, oturabileceği şu anda Hopa'da bir yer yok. Onun için en büyük projemiz bizim Sahil Projesi'ydi. Sahil Projesi'nde de işte 17 bakanlığın 16'sı tamam dedi. O süreç tabi çok zor. […] Deniz dolgusu yapılmadan Hopa'da çok zor. Yani coğrafi şartları, sahilde hiç bir ilçeye benzemiyor. Kemalpaşa, Arhavi, Fındıklı; hepsini baz aldığımız zaman coğrafi koşulları en zor yer Hopa. Yani arazi sıkıntı olduğu için. Tabi, bir de yani göç alan en çok Hopa. […] Fazla göç aldığımız için, şu an inşaat sektörü çok revaçta burada. Yapılan binalar başlandığında bitiyor. Hopa her yönüyle açık; liman, kapı olması, 7 milyon insanın geçmesi. Yani Hopa çok hareketli bir yer." (S.Y.)

A.İ. ve S.Y.'nin verdiği ifadelerde de görüldüğü üzere, yukarıda bahsedildiği gibi Hopa'nın stratejik konumuna, sosyo-ekonomik yapısına sahip olduğu potansiyeller çerçevesinde avantajlarına ve dezavantajlarına vurgu yapılmaktadır. Hopa'ya çok yakın bir konumda olan Sarp Sınır Kapısının transit bir güzergâh olması sebebiyle sınır ticaretine ve bölgenin turizmine katkısı ve böyle bir avantajın kente belirli açılardan (turizm, iş kapısı, sosyalleşme alanları gibi.) katkı sağlayacağına dikkat çekilmektedir. Başka bir taraftan Hopa'nın kentsel koşulları göz önünde bulundurulduğunda coğrafi olarak arazi yapısının dar ve dik olması sebebiyle kentte yerleşim alanları açısından çok önemli zorlukların yaşandığı unutulmamalıdır. Arazi sıkıntısının önemli bir sorunu işaret etmesi belediye yönetimlerinde imar konusunda da önemli sıkıntıların yaşanmasına sebep olduğu aşikârdır. Aslında daha önceki belediye yönetimlerinde verilen beyanlardan da bahsedildiği gibi Hopa'da arazi sorununun ve özellikle şehrin iç mekânlarında yaşanan yol sorunu dikkat çekmektedir.

"*Bu göç içinde tabii ki bu yapılaşmayı da getiriyor. İmar sorununu da getiriyor ortaya. İmar sorunu da yeni bir imar revizyon planıyla birlikte Hopa'nın imarı şu anda şekillenmek üzeredir. Şu anda tam bitmiş değil ama şekillenmek üzeredir. Bu nedenle de Hopa'da sürekli böyle artan bir potansiyelden dolayı belediye hizmetlerinin de eşdeğerde ilerlemesi için çok büyük emek ve çok büyük hizmet sarf etmek gerekiyor. Hem bu gelirler bakımından artması lazım. Gerçi nüfus oranına göre de gelirler artıyor ama. Bu Hopa'nın hızına yetişemiyor. Nüfus artışına yetişemiyor. Bu bakımdan Hopa'da yatırım yaparken bunun öncelikle bir 50 yıllık bir perspektif içinden Hopa'nın işini düşünmek lazım. Çünkü çok hızlı artan bir şehir nüfusu, dolayısıyla imar sorunu, işte temizlik hizmetlerinin sorunu, altyapı sorunu. Bunlara ulaşılmak için böyle bir hizmet anlayışı ile yaparken muhakkak ki 50 yıllık bir şeyi düşüneceksiniz.*" (A.İ.)

"*Hopa'da Sarp Sınır Kapısı'ndan bir yılda giriş çıkış yapan yabancı sayısı 7,5 milyon kişi. Yani bu 7,5 milyon insan Hopa'nın fiziki mekânını kullanıp transit çıkış yapıyor, transit giriş yapıyor. Dolayısıyla da bir 20-25 bin kişilik merkez nüfusuyla böyle bir şeyi yerleşim yerinde bu kadar büyük bir yükü kaldırmak oldukça zor.*" (A.İ.)

Görüşmecilere belediye yönetiminin, yani iktidarın kazanılmasıyla, hangi üretimlerin ağırlık kazandığını, bu anlamda benimsenen belediyecilik anlayışının nasıl ifade edilebileceği sorulduğunda aşağıdaki ifadeler dikkat çekmektedir.

"*Şimdi öncelikle tabi belediye sadece vatandaşın gözünde işte suyu yapan, çöpü toplayan, işte yolu yapan; bu tip böyle daha ziyade şehrin imarıyla ilgili, tabii ki bunlar da görevleri arasındadır ama sosyal belediyecilikte en önemli görevlerinden birisidir. Hatta en önemlisidir diyebilirim. Bu dönem içinde tabii büyük altyapı hizmetlerinin dışında özellikle eğitim camiasına önemli katkılarda bulunuldu. Amatör sporlara çok büyük yardımlar, çok büyük destekler verildi. Okulların eğitimine destekler verildi. Hem altyapı olarak hem de öğrencilerin eğitimdeki başarılarının daha iyi olması için önemli maddi katkılarda bulundu. […] Bunların içinde derin deşarj ki Hopa'nın daha önce sadece altyapısı yapıldı fakat denize deşarj yapılmıyordu. O dönem içinde derin deşarj yapıldı. Şu anda çalışıyor, Hopa'nın her tarafında denize girilir vaziyette oldu. Tamamıyla 1500 metre, hemen limanın yanında, derin deşarjla birlikte, 1500 metre uzaklıkta 40 metre derinliğe kadar bütün Hopa'nın altyapısındaki birikim oraya aktarılıyor. Onun dışında yine en büyük projelerden biri olan su arıtma istasyonu, Su Arıtma projesi yapıldı. Su arıtma ile ilgili proje uygulamaya konuldu. Şu anda yapımı devam etmektedir. Yine hizmet binası şu anda bitmiş vaziyette. Hizmet veriyor. Şahin Tepesi asansörü… Bununla birlikte irili ufaklı birçok projeye imza atıldı.*" (A.İ.)

"*Sosyal hizmetlerimiz çok oldu vatandaşa. Cenaze hizmetlerimiz çok yaygındı. Bütün birimlerimizi aktif olarak kullanmaya gayret ettik. Yani bunları yaparken tabii ki eşit ve adil davranmayı çok göz önünde bulundurduk. Onun dışında, yani yapılacak olan çalışmaları bireysel anlamda insanların bireysel beklentilerini ve çıkarlarını gidermektense Hopa halkının faydalanması için yapmayı tercih ettik. Halka da hizmet etmeyi tercih ettik. Onun dışında bu tip talepleri de mümkün mertebe olumlu bir şekilde insanların kalbini kırmadan, gönlünü kırmadan telafi etmeye çalıştık. Yani açıkçası bir denge kurmaya gayret ettik.*" (V.Ç.)

İfadelere bakıldığında, üretilen hizmetlerin sosyal odaklı, insan odaklı yani insanı merkeze alan bir anlayışın söz konusu olduğuna vurgu yapılmaktadır. Bu bağlamda sosyal belediyeciliğe yakın bir anlayışın sergilendiği ifade edilmektedir. Verilen beyanlara bakıldığında, özellikle kentin alt-yapı, imar gibi sorunlarına odaklanıldığı söylenebilir. Bu anlamda her ne kadar sosyal bir belediyecilik anlayışının sergilendiği söylense de belediye yönetiminin bir piyasa aktörü minvalinde yer yer hareket ettiği söylenebilir. Bu bağlamda S.Y.'nin ifadelerine yer vermek önem kazanacaktır.

"*Su mesela. Hopa'nın içme suyu Balıklı Şelalesi'nin olduğu yerden geliyordu. Su projemiz vardı. Su projemizi gerçekleştirdik. İhalesi yapıldı. Şu anda başladı, devam ediyor. […] Belediye binamız bitti. Mevcutta. İşte biz seçime bir ay kala falan bitti. Taşındı. Yeni belediye binası. Orada bizim yer olarak hiç yerimiz yoktu, belediye olarak. Bir metrekare yerimiz yoktu. Ama işte İçişleri Bakanlığı kaymakamlığın ortaklaşa bir protokolle orada belediyeye yer kazandırdık, hem bina kazandırdık. Binanın yüzde 44'ü bizim, yüzde 56'sı kaymakamlığın. Bitti, şu anda da kullanılıyor. Onun haricinde mahalle yollarımız, Hopa çok zor bir yer. Mevcut fiziksel koşulları ve farklı etnik yapıların olduğu bir yer Hopa. Yani bir Arhavi gibi değil, bir Fındıklı gibi değil. Burada hizmet yapmak biraz zor. Yani sen şusun sen busun sen falan partilisin sen şusun ama Turan Kasımoğlu (2009-2014) döneminde onu açtı, yani açılmayacak yollar açtı. Bize de bunun zor kısmı kaldı. O yolu vurdu, her tarafa yolu vurdu. Bize zor kısmı kaldı. Nedir zor kısmı! Altyapı, betonu, duvarı yapman lazım. Yani yolu yaptın, şimdi burada coğrafi koşullara göre çok dik bir arazi. Yol açtıktan sonra duvarı yapmazsan, ne olacak, göçecek. Adamın evi var, bilmem ne var. Yani zor kısmı bize kaldı. Bunları da tamamladık. % 95 mahalle yollarının işte betonlaması ve duvar işi bitti, bizim dönemimizde. Onun haricinde sahil dolgu projemiz vardı. En önemli projemiz. Hopa, yani fabrikası olmayan bir yer. Yani bir çay fabrikamız var, onun haricinde bizim için burada*

fabrika turizm. Yani burada Batum'da yılda 7 milyon insan Batum'a geçiyor. Burada geçen her bireye bir çay içirsek 7 milyon para, sadece karşıya giden gelen transit geçişten. Ya geçti burada yemek yiyeceği, oturabileceği şu anda Hopa'da bir yer yok. Onun için en büyük projemiz bizim Sahil Projesi'ydi. Sahil Projesi'nde de işte 17 bakanlığın 16'sı tamam dedi. O süreç tabi çok zor. […] Deniz dolgusu yapılmadan Hopa'da çok zor. Yani coğrafi şartları, sahilde hiç bir ilçeye benzemiyor. Kemalpaşa, Arhavi, Fındıklı; hepsini baz aldığımız zaman coğrafi koşulları en zor yer Hopa. Yani arazi sıkıntı olduğu için. Tabi, bir de yani göç alan en çok Hopa. […] Fazla göç aldığımız için, şu an inşaat sektörü çok revaçta burada. Yapılan binalar başlandığında bitiyor. Hopa her yönüyle açık; liman, kapı olması, 7 milyon insanın geçmesi. Yani Hopa çok hareketli bir yer." (S.Y.)

Verilen beyanda da vurgulandığı gibi "yeni bir binanın" yapılması, mahallelere yoğun bir şekilde yolların yapılması, betonlama ve duvar işleri ve çok daha önemle vurgulanan sahil dolgu projesi ve "revaçta" denilen inşaat sektörünün güncel durumu, belediye yönetiminin hangi üretim alanlarına odaklanıldığının ipuçlarını vermektedir. Hopa'nın coğrafi şartlarının zorluğu belediye yönetiminin sahilin doldurularak kente yeni bir alan yaratması, kentte yaşanan arazi sorunun çözülerek birçok alanda gelişme kaydedileceğine ve bu gelişmede belediye biriminin katkısının önemine vurgu yapılmaktadır. Böylelikle belediye biriminin piyasada bir aktör halini alabileceği pekâlâ söylenebilir.

Küreselleşme ve yerelleşme mefhumlarıyla neoliberalizmin ortaya çıktığı ve gelişmeye başladığı 1980 sonrası dönemde mevcut fordist üretim tarzı da biçim değiştirmeye başlar ve post-fordist bir hal almaya başlar. Hem küresel bazda hem de bölgesel ve yerel bazda etkili olmaya başlayan neoliberal bir kalkınma nosyonu her düzeyden politika yapıcı ve yürütücülerin yeniden ele aldıkları ajandalarının çerçevesini oluşturmaya da başlar. İlk önce merkezden başlayan bu neoliberal dalga zaman içinde yerel yönetim birimlerine de ulaşır. Belediyecilik manasında ise önce merkezdeki belediyelerin uygulayageldiği neoliberal bir belediyecilik anlayışı kendine has bir kalkınma algısıyla beraber periferiye doğru genişler ve yerel yönetim birimlerinin kalkınma algısını şekillendirmekte gecikmez. Bu bağlamda, Hopa özelinde bu türden bir kalkınma algısına sahip olma potansiyeline sahip neoliberal bir belediyecilik sergileyen Ak Parti'li belediye yönetimi de bir anlamda merkezdeki Ak Parti'li belediye yönetimlerinin deneyimlerini yol haritası olarak kullanmayı tercih ettiği de açıktır. Bu yol haritasında varolan kalkınma algısı ise, daha çok istihdam yaratma söylemi etrafında yapılacak olan inşaat temelli projelerden oluşmaktadır:

"*İnsanların insanca yaşayabileceği, sosyal yaşantılarını rahatlıkla yerine getirebileceği imkânların sağlanması, ekonomik anlamda bir rahata, huzura kavuşması.*

Şöyle de bir şey söyleyeyim, gelişen çağa ayak uydurma adına teknolojik anlamda veya bulunduğumuz ilçenin fiziksel koşullarıyla ilgili düzenlemeler yapılabilir. İnsanların rahat yaşayabilmeleri için hem fiziksel koşulların iyileştirilmesi hem de ekonomik anlamda tabii ki belediyenin ekonomik şartları elveriyorsa, bu konularda da bir istihdam, insanların çalışma alanında iş alanları yaratılabilir. […] Kalkınma aşamasında projelerimiz de vardı. Hatta şöyle söyleyeyim; hükümet destekli, hükümet destekli derken hükümetin mesela Artvin bölgesinde yapmak istediği hizmetler noktasındaki bilgilerden faydalanarak Hopa ilçemize de yapılabilecek olan yatırımları daha hızlandırmak, daha hızlı bir şekilde hayata geçirip, buradaki insanların iş istihdamını da geliştirmeyi düşünüyorduk. […] Yapılacak projelerden tabii ki milletvekilimiz aracılığıyla haberdar oluyorduk. Bu projeler hayata geçtiği zaman, ister istemez insanların ekonomik anlamda da bir nebze iş kaygısı giderilecekti." (V.Ç.)

"*Şimdi kalkınma şöyle. Kalkınma. Şimdi bizim insanımız Hopa insanı yani Hopa bazında düşünüyorum, ben. Yani kendi bölgem için bunu konuşuyorum. Herkesin çayı var bizim burada. Ve çay garanti para. Şimdi bakıyoruz iki yüz liraya Gürcü yevmiyeciye toplatıyoruz çayı. […] Şu yaşımda bak bugün çaydaydım, akşama kadar. Kendi topluyorum çayı. Çaya Gürcü sokmuyorum. Yani kalkınma derken, bizim burada maddi sıkıntı çok az. Niye? Liman, gümrük olması. Maddi sıkıntı çok az. Maddi sıkıntı az olduğu için insanları bir yerlere yönlendirmen çok zor. Burada en önemli şey taşımacılık, işte gümrük kapısının olması, limanın olması, gümrükleme işlerinin yapılması. O yüzden insanlar, şunu da ekelim bunu da ekelim, yaptıramıyorsun. Yani düşünsene 200 lira veriyorsun Gürcü işçiye ve bunu da bulamıyorsun Hopa gibi bir yerde […].*"(S.Y.)

"*Kalkınma denince, o yörede yaşayan insanların daha huzurlu, daha modern, daha rahat yaşamalarını sağlamaktır. Esas amaç budur. Mesela siz 5'te işten çıkıyorsunuz. Ne yapayım diyorsunuz sonrada. Ya bir yerleşim yerinde belediyede, ya bir işte eşinizi çocuğunuzu alıp sahilde gezebiliyor musunuz? Sahilde gezerken yorulduğunuz zaman güzel bir yerde çay içebiliyor musunuz? Bunlar basit bir deyimde geçiyorum bunları. Onun dışında bir tatilde dinlenebileceğiniz bir yer var mı? Veya bir eşiniz dostunuz veya arkadaşınız geliyor, onunla güzel bir yemek yiyebileceğiniz bir yer var mı? Veya yolunu kullanırken o yolu kullanırken aracınız varsa eğer aracınız kasise girmeden rahat buradan geçiş yapabiliyor mu? Herhangi bir şeyini, parça kırmadan araç ilerleyebiliyor mu? Suyunuz normal akıyor mu? Çöpünüz normal alınıyor mu? Ondan sonra ulaşımda istediğiniz yere gidebiliyor musunuz? Ondan sonra imar yapılırken oturduğunuz evin görüntüsü bir kimseyi rahatsız etmeden siz önünüzü gayet iyi görebiliyor musunuz? İmar projesi hazırlanırken evlerin birbirine olan yakınlıkları uzaklıkları veya daha rahat o yere girme çıkma, orada ulaşım aracınızı park etme bunlar rahat mıdır? Değil midir? Bunlar olduktan sonra insanlar bundan memnun olduktan sonra gelişmişlik, o anlama geliyor yani. Başka türlü değil.*" (A.İ.)

Önde gelen yerel yönetim birimlerinden biri olan belediyenin politika yapıcı ve icra edici özelliği nedeniyle belediye ile kalkınma algısının birbirinden kopmaz bağlarla bağlıdır. Sadece basitçe belli hizmetleri vermenin yanısıra belediyenin yönetimi altındaki bölgeye dair bir gelişme, ilerleme, kalkınma planının da yapılması gereği belediyenin işlevleri arasındadır. Bu çerçeve dâhilinde, belli bir siyasal öngörünün ışığında politikalar yapan ve yürüten belediyelerin kalkınma algısı ise yine bu yürütme faaliyetleri içinde ortaya çıkmaktadır. Hopa Belediyesinin 2014-2019 döneminde sahip olduğu kalkınma algısını ise belediyenin pratikleri üzerinden okumak mümkündür:

"[…B]elediye başkanı nedir? Şehremini, şehrin önde gelen insanı, şehrin güvendiği, oy vererek bir yere getirdiği insan. Tabi ki halkını yönlendirebilir. Belediye Hopa'da ne yapılabilir diye düşünüp işte halkı yönlendirebilir. İşte şunu ekleyebiliriz, atıyorum, siyah üzüm dikebiliriz. Bunun pekmezi çok kıymetli. Ama bunu da pazarlama kısmını belediye üstlenmeli. Bu tip şeyler çok planlı ve projeli yapılırsa başarılı olur. Ya diğer türlü, şöyle yapıyorum, onu toplayayım bunu toplayayım ile olmuyor yani. O yüzden küçük yerlerde bu tip şeyler çok daha basit aslında. Hopa'da mesela bir siyah üzüm yaptığın zaman siyah üzüm pekmezi çok kıymetli. Baldan daha pahalı. Ama kivi keza öyle. Yani bunları tabii ki değerlendirelim, değerlendirilebilir. Ama biz bu süreçte kalkınmaya dönük çok hamlemiz olmadı, olamadı. Yani dediğim gibi çok fazla yükle karşı karşıya kalınca kalkınmaya dönük bizim hamlemiz olmadı. Kalkınmaya dönük en büyük hamle zaten sahil projesiydi. Niçin? Burada gümrük kapımız var. 7 milyon insan girip çıkıyor. 7 milyon insandan sadece hepsine birer çay sahilde içirebilirsek en büyük kalkınma bu. Yani bir sürü insan çalışacak, herkes evine ekmek götürecek. Hopa'da bir çay fabrikamız var, bir de işte özel Kemalpaşa'da açıldı. Kemalpaşa'da çay fabrikası var. Üç tane. Onun haricinde fabrika bazında işletmemiz yok. O yüzden bizim için değerlendirmemiz gereken turizm burada. Turizmi değerlendirmemiz lazım." (S.Y.)

"*Şimdi şöyle diyelim. Tabii şimdi bir belediye olan yerlerde özellikle, planlama yapılırken zaten o şekilde yapılıyor. Mesela 5 yıllık bir plan yapıyor. O da meclisten geçiriyorsun. Diyorsun ki ben 5 yıl içinde önce şunları yapacağım. Ondan sonra bir yıl içinde şunları yapacağım. Bu projeleri yaparken zaten halkı halktan da o kişiler var. Onlara danışıyorsun. Danışmak gerekiyor çünkü. O şekilde bir planlama yaparak sen projelerini gerçekleştirmen gerekiyor. Hani ve vatandaşı da işin içine sokacaksın. Vatandaşı derken tabii ki meclis üyelerin vardır. Ondan sonra STK'lar vardır, sivil toplum kuruluşları vardır. Onların da görüşünü alarak bir proje hazırlıyorsun. Proje kapsamında eğer onların görüşü… Muhtarların görüşünü alıyorsun. Onların görüşünü alıyorsun. Bir şey diye bir şey yapıyorsun. Hatta vatandaşın dahi görüşünü alıyorsun. Mesela diyelim bir mahalleye yatırım yapıyorsun. Önce STK'larla ilgili orada ilgili olan kısım varsa, STK'ları, meclis üyelerini, muhtarları ve oranın vatandaşlardan da alınabilir, esnaftan da görüşleri alınabilir. Ondan sonra yatırıma girer. Yatırım şekillendirebilirsiniz. Yatırımı değiştirebilirsin, yapacağın yatırımı. Bu şekilde onların görüşlerini alarak yaparsan eğer, daha hedefe ulaşmış olursun. Hizmetin daha makul ve mantıklı olur. Ama kendi başına toplandın. Herkes işte, meclis üyelerini aldın. İşte ben burada şunu yapacağım. Bu biraz sıkıntı verir. Hem yasal yoldan olmasa bile, diğer yönden sıkıntı verebilir, diğer yönlerden. Dolayısıyla bu şekilde eğer onlara danışarak, onlarla birlikte, onları da işin içine katarak yaparsan hem kalkınmışlığın önünü açarsın hem de oradaki huzuru sağlamış olursun. […] Muhakkak. İşbirliği içinde olmak lazım. Daha hoş oluyor. Daha güzel oluyor. Daha hedefe ulaşabilir oluyor. Daha mantıklı ve akıllı oluyor işin.*"(A.İ.)

Son olarak da, Hopa'nın merkezden uzak bir konumda yer alması sebebiyle kültür ve sanat faaliyetlerinin kent yaşamında sıklıkla yer alamaması hem yöre halkının hem de belediyenin altını kalınca çizdiği bir olgu haline gelmiştir. 2014 sonrası belediye yönetimi de diğer dönemlerdeki belediye yönetimleriyle koşut bir biçimde bu problemin ve talebin farkında olarak bu konuda arz yaratma çalışması yürütmüşler fakat belirttikleri gibi ortaya konulan çaba yeterli bir ilgi, alaka ile karşılaşamamıştır. Şöyle ki;

"Hopa'nın da böyle kültür yapısında da bir değişiklik, bir farkındalık yaratmak için özellikle devlet tiyatrolarıyla ilgili bir çalışmamız oldu. Halkın tiyatroya ilgisinden dolayı. Ama maalesef o ilgiyi hiç bulamadık. Bu kadar hatta bedava ücretsiz insanlara, işte Devlet Tiyatrosu'nda tiyatro oyunlarını burada sergilemek için uğraştık ama yarı bile koltuklar da, çeyrek, 100 kişi 200 kişi ile o şey yaptık. Ona imkân olmadı. Bir türlü onu

yetiştiremedik. Yani vatandaşın ilgisi olmadı tiyatroya. Neden bilmiyorum? Sinemaya ilgisi var. Sinemayla burada mesela geçen burada salon yok. Arhavi'ye, özellikle Arhavi'ye gidiyorlar ama sinema için belki çok amaçlı işte salon yapılıp sinema konusunda biraz ilgisi var, onu uygulamak lazım." (A.İ.)

SONUÇ

Tez çalışması "sosyal bir gerçeklik" olarak kalkınma/gelişme retoriğinin "yerel yönetimlerde/yerelde" ve bir yerel yönetim birimi olarak "belediyelerde" özel olarak da Hopa Belediyesi'nde 2004-2018 yılları arasında nasıl algılandığına/anlaşıldığına dair bir olguyu açımlayarak kalkınma/gelişme olgusunun Hopa Belediyesi 2004-2018 yılları arasındaki belediye yönetimlerine nasıl tezahür ettiğinin bir çerçevesini sunmak için gerçekleştirilmiştir. Çalışma çerçevesinde amaç ve kapsama uygun olarak kavramsal, kuramsal, tarihsel, ilişkisel ve bütünlüklü bir analiz yapılmaya gayret gösterilmiştir.

İlkin ilk bölümde, araştırma nesnemiz olan 2004-2018 yılları arasında Hopa Belediyesi özelinde bir yerel yönetim birimi olarak belediye yönetimlerinde yer alıp belediyenin plan program ve politikalarını belirleyip yön veren aktörlerin yereldeki kalkınma/gelişme algısını çerçeveli ve bütünlük bir analiz yordamıyla anlamak adına, nihayetinde araştırma nesnemizin bir sosyal bilimler alanına içkin olması sebebiyle araştırma yönteminin felsefi temeli açımlanarak araştırmaya dair bir yaklaşım çerçevesi sunuldu. Yine böyle bir temel minvalinde ele alınan kavramın tarihsel, ontolojik ve epistemolojik bir yordam ile analizi yapılacağı sebebiyle kavramın öncesinde kazandığı önkabuller ve koşutlar göz önünde bulundurularak böylesi bir durum ihmal edilmedi.

Yaklaşım çerçevesinin sunulması sonrasında, yine ilk bölümde kalkınma/gelişme mefhumunun eleştirel bir ele yaklaşımla bütünlüklü bir analiz yapılarak kavramın geçmişte kendisini hangi ifadelerde bulduğuna dair bir geçmiş haritası çıkarıldı. Mefhumun önceki dönemlerde kendisini bulduğu ifadelerin ortaya koyulması adına tarihsel süreçler göz önünde bulunduruldu. Böylelikle güncel 2004-2018 yılları arasında Hopa Belediyesi özelinde kalkınma/gelişme olgusunun nasıl algılandığının açığa çıkartılması adına kavramın derinlikli ve eleştirel analizi yapıldı.

İkinci bölümde kalkınma/gelişme kavramının ortaya çıkma süreci, hangi süreçlerle şimdideki ifadesini aldığı, bunun yanı sıra tarihsel olarak kalkınmanın/gelişmenin ana akımın penceresinden nasıl ifade edildiği ve nasıl uygulandığına yer verilmiştir. Bir alt disiplin olarak ortaya çıktığı konjonktür göz önünde bulundurularak, kapitalist gelişme mantığı çerçevesiyle nasıl bir dönüşüme uğradığı,

azgelişmiş/geç kapitalistleşmiş toplumların kalkınmak/gelişmek uğruna hangi vaatlerle, nasıl bir yol aldığı, 1970'lerle birlikte küreselleşme mefhumuyla birlikte yaratılan eşitsizliğin ulus-devlet içindeki bölgeler arasında da nasıl eşitsizlik yarattığını böylelikle sermayenin uluslararasılaşması ile birlikte yerelin önemine yapılan vurgunun hangi saiklerden kaynaklandığına dair süreç ayrıntılı bir yaklaşımla ele alınmıştır. Hemen sonrasında, farklı alt başlıklarla küreselleşme, yerelleşme mefhumları kavramsal ve tarihsel olarak ele alınmıştır. Küreselleşme- yerelleşme olguları ilişkisel bir boyutta açımlanarak bölgeselleşme/yerelleşme mefhumlarına geçiş yapılmıştır. Bu bağlamda yerel yönetim mefhumunun daha çerçeveli anlaşılması adına kavrama içkin unsurlar tarihsel ve hukuki boyutlarıyla ele alınmıştır. Bu anlamda genel olarak yerel yönetimlerin ve özel olarak belediye birimlerinin kalkınma/gelişme olgusuna katkısının anlaşılması adına çerçeveli bir analiz sunulmuştur. Son olarak ikinci bölüm sonunda kalkınma/gelişme mefhumunun kavramsal düzeyde ele alınarak bir disiplin olarak ortaya çıkmasının yanı sıra yerelleşme mefhumu ile birlikte özel olarak belediye birimlerinin hukuki ve yönetsel olarak görev, yetki ve sorumluluklar dolayında günümüzde yeni gelişen parametrelerle birlikte kalkınma/gelişme olgusuna katkısının hangi yollarla sağlanabileceği ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

Tezin son bölümü olan üçüncü bölümde, literatürde var olagelen "Toplumcu Belediyecilik", "Sosyal Belediyecilik" ve "Neo-liberal Belediyecilik" başlıkları altında söz konusu üç belediyecilik anlayışı tarihsel ve kavramsal olarak açımlanarak bu üç belediyecilik anlayışı doğrultusunda Hopa Belediyesi'nin 2004-2018 belediye yönetimleri dönemlendirilerek tasnif edilmiştir. Saha araştırmasının amaç, kapsam, yöntemi ve alan araştırmasının yapılmasına dair ayrıntılı bilgi ve açıklamalarla bölüme giriş yapılmıştır. Hemen sonrasında ise sahada yapılan derinlemesine görüşmelerden/mülakatlardan elde edilen görüşmeci beyanlarından yola çıkılarak Hopa Belediyesi'nde 2004-2018 yılları arasındaki belediye yönetimlerinin kalkınma/gelişme mefhumundan ne anladıkları, kalkınmanın neyi ifade ettiği, aynı zamanda benimsenen belediyecilik anlayışı doğrultusunda gelişme/kalkınma olgusuna yerelde nasıl bir katkının sağlanacağına dair analizlere yer verilmiştir.

Kalkınma/gelişme olgusuna dair algının açığa çıkarılması adına belediye birimlerinin yereldeki kalkınma politikalarına ve planlarına katkısının belediye yönetim kadrolarınca mümkün olması sebebiyle belediye biriminin yönetiminde ve meclis üyeliğinde bulunan kişilerle mülakat/görüşme yapılması tercih edilmiştir. Çalışmanın ana aksı, kalkınma/gelişme kavramının günümüzde dillere pelesenk olması dolayında bir yerel yönetim birimi olarak belediye yönetimlerinde yani yerel iktidarlarda da sıkça kullanılan bir mefhum olarak karşımıza çıkmasıdır. Böylesi bir aksla, Hopa Belediyesi özelinde kalkınma/gelişme mefhumunun nasıl algılandığına dair bir ele alışın ilişkisel bir zeminde anlaşılması adına her dönem belediye yönetimleri tasnif edilmiştir.

2004-2009 belediye dönemi görüşmecilerin genel beyanlarına bakıldığında, literatürde yer alan "Toplumcu Belediyecilik" hareketine/anlayışına yakın bir anlayışla birlikte belirli hizmet üretim usulleri açısından da bu anlayıştan uzak bir durumun açığa çıktığı görülmektedir. Verilen beyanlar literatürde belirli kriterlerle ele alınan "Toplumcu Belediyecilik" hareketi/anlayışı ile "meclisleşme" çalışmaları, kolektif yönetim arzusu ve işçilerin sendikal örgütlülüğü altında kazanımlar elde etmesi ve "demokratik yönetim" vurgusu gibi kategoriler açısından örtüştüğü görülmüştür. Görüşmecilerin "demokrasi ile yönetim" vurgusu söz konusu anlayışın dönemin belediyecilik anlayışında önemli bir yeri işaret etmektedir. 2004-2009 belediye dönemi "Toplumcu Belediyecilik" hareketi/anlayışı çerçevesinde değerlendirildiğinde kalkınma/gelişme algısına bakıldığında kavramın zihinlerdeki karşılığının genel olarak sosyal bir kalkınma/gelişme algısının yanı sıra mefhumun kapitalist birikim mantığının bir ifadesi olarak kavrandığı açığa çıkmaktadır. Başka taraftan, kalkınma/gelişme mefhumunun ekonomik bir boyutla ele alınarak kavramın salt bir ekonomik boyutuna vurgu yapıldığı da ortaya çıkmaktadır.

2009-20014 belediye dönemi görüşmecilerin genel beyanlarına bakıldığında, dönemin ilk dönem pratikleri açısından literatürde yer alan "Sosyal Belediyecilik" anlayışının zuhur ettiği ortaya çıkmaktadır. "Sosyal Belediyecilik" anlayışı çerçevesinde ele alınan söz konusu dönemin son dönemlerinde ise belediyecilik anlayışında piyasa ile neredeyse eşgüdümlü plan ve programlara yer verildiği görülmektedir. Böylesi tutumun belediye yönetiminin kaynak arayışına sürüklenerek alternatif ve günü kurtaran uygulamalara başvurarak sahip olunan belediyecilik anlayışından saparak daha liberal

tutumların baş gösterdiği açığa çıkmaktadır. Belediyenin son dönem pratiklerinin de böylelikle kapitalist ilişki ağlarına adapte olarak belediyenin görev ve sorumluluklarına yerine getirmesi açısından piyasa ile çok daha uyumlu politikalar gözeterek kaynak bulma arayışına neo-liberal belediyecilik çizgisine yaklaştığı görülmektedir. Dönemin kalkınma/gelişme algısına bakıldığında, kalkınma/gelişmenin ilkin sosyal bir boyutta ele alınmasının yanı sıra belediye yönetiminin ilerleyen dönemlerde yerel halka hizmetin çok daha farklı boyutlara varmasıyla kalkınmanın/gelişenin ekonomik bir boyutunun zuhur ettiği görülmektedir. Her ne kadar sosyal bir kalkınma anlayışına sahip olunsa da son dönem uygulanan plan ve politikaların kalkınmanın/gelişmenin ekonomik ve rakamsal ifadelerle ele alındığını ve böylelikle mefhuma çok daha indirgemeci bir anlayışla yaklaşıldığı söylenebilir. Bu bağlamda söz konusu dönemin kalkınma/gelişme algısının farklı ifadelerle kullanıldığı ve tek bir anlamın değil de birçok anlamda mefhumun karşılık bulduğu ortaya çıkmaktadır.

2014-2018 belediye dönemi görüşmecilerin genel beyanlarına bakıldığında ise yine literatürde yer alan "Neo-liberal Belediyecilik" anlayışı ile belirli uygulamalar çerçevesinde örtüştüğü ortaya çıkmaktadır. Elde edilen beyanlar çerçevesinde "halka hizmet" vurgusu açısından ise bir yandan "sosyal belediyecilik" anlayışı ile de örtüştüğü görülmektedir. Genel olarak bakıldığında uygulanan planlar ve programlar çerçevesinde yapılan hizmet üretimlerinin usulü açısından belediyecilik anlayışının piyasa ile eşgüdümlü uygulamaların süregeldiği görülmektedir. Kapitalist sermaye birikimi mantığı çerçevesinde belirli yöntemlerin bu dönemde çok daha yoğun olarak açığa çıktığı görülmektedir. Dönemin kalkınma/gelişme algısına bakıldığında ise kalkınma/gelişme mefhumunun sosyal boyutuna vurgu yapılsa da uygulanan politikaların ve hazırlanan planların ele alışı göz önünde bulundurulduğunda, kalkınma/gelişme algısının söz konusu uygulanan politikalardan bağımsız bir anlam ifade etmediği ve uygulanan neo-liberal politikalar çerçevesinde telakki edilip ekonomik bir boyutta algılandığı ve kavramın ekonomik-rakamsal bir ifade kazandığı açığa çıkmaktadır.

Tez çalışmasına konu olan 2004-2018 yılları arasındaki Hopa Belediyesi yönetimlerinin kalkınma/gelişme algısı tek bir boyutta ele alınmayarak her dönemin fikri olarak yaklaşımları ve pratik alandaki uygulamaları göz önünde bulundurulmuştur. Her

ne kadar dönemler ayrı ayrı değerlendirilse de literatürde ele alınan belediyecilik anlayışları çerçevesinde her dönem salt bir belediyecilik anlayışı açısından belirli açılardan ortak bir ele alışla değerlendirilirken, çoğu açılardan da aynı zeminde ortak bir ele alışla değerlendirilemeyeceği ortaya çıkmaktadır. Son olarak da kalkınma/gelişme mefhumunun her dönemde ekonomik ve sosyal olarak farklı boyutlarla ifade edildiği ve her dönemde farklı anlamları işaret ettiği ve bu anlamda kalkınma/gelişme mefhumunun tek bir boyutla algılanmadığı ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte ele alınan her dönem pratiğinde, çok sık tekrarlanan "*ortak iyi*" ifadesinde sık sık buluşulduğu, her dönemin belediyecilik anlayışı doğrultusunda yönetimdeki politika uygulayıcılarının kendi dönemlerine ait plan, program ve projelerini tanıtmak ve aynı zamanda "*doğrulanmanın*" bir ifadesi olarak karşılık bulduğu ve bu anlamda tek bir boyutla tasavvur edilemeyeceği ve her dönemde farklı anlamlarla telakki edildiği ortaya çıkmıştır.

KAYNAKÇA

Adorno, Theodor W. ve Max Horkheimer, **Aydınlanmanın Diyalektiği**, Nihat Ülner ve Elif Öztarhan Karadoğan (çev.), İstanbul: Kabalcı, 2010.

Akçay, Ümit, "Türkiye'de Planlama Deneyimine DPT Üzerinden Bakmak", **Yapıcılar Türkü Söylüyor III: Türkiye'de Kapitalizmin Gelişimi**, Demet Yılmaz vd. (haz.), Ankara: Dipnot Yayınları, 2006, ss. 231-258.

Akdoğan, Yalçın, "Sosyal Belediyecilik", **Yerel Siyaset Dergisi**, Sayı. 3, (Mart 2006), http://www.yerelsiyaset.com/v4/sayfalar.php?goster=ayrinti&id=251 (11.06.2019)

Akdoğan, Yalçın, "Ulusal Soruna Yerel Çözüm: Sosyal Belediyecilik", **Eminönü Bülteni**, (Şubat 2002).

Amin, Samir, **Avrupa-merkezcilik**, Mehmet Sert (çev.), İstanbul: Chiviyazıları, 2007,

Ataay, Faruk, "Türkiye Kapitalizminin Mekânsal Dönüşümü", **Praksis,** Sayı. 2, (2001), ss. 53-96.

Aydınlı, Halil İbrahim, "1980 Sonrası Türk Belediye Sisteminde Yeni Liberal ve Desentralist Eğilimler", **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı. 5, (2003/1), ss. 73-86

Başkaya, Fikret, **Kalkınma İktisadının Yükselişi ve Düşüşü**, 3. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi, 2000.

Bauman, Zygmunt, **Küreselleşme**, 3. Basım, Abdullah Yılmaz (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2010.

Bayramoğlu, Sonay, **Toplumcu Belediye, Nam-ı Diğer Belediye Sosyalizmi**, Ankara: Notabene Yayınları, 2015.

Berman, Marshall, **Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor**, Ü. Altuğ ve B. Peker (çev.), İstanbul: İletişim Yayınları, 1994.

Beck, Ulrich, **Risk Toplumu: Başka bir Modernliğe Doğru**, Kazım Özdoğan ve Bülent Doğan (çev.), İstanbul: İthaki Yayınları, 2011.

Buğra, Ayşe ve Osman Savaşkan, **Türkiye' de Yeni Kapitalizm: Siyaset, Din ve İş Dünyası**, 3. Basım, İstanbul: İletişim Yayınları, 2015.

Canatan, Bilal, **Yerellik İlkesi**, Ankara: Galeri Kültür Yayınevi, 2001.

Chang, Ha-Joon, "Merdiveni Tekmelemek: Tarihi Bir Perspektif İçinde "İyi Politikalar" ve "İyi Kurumlar"", **Neoliberal Küreselleşme ve Kalkınma**, Fikret Şenses (der.), İstanbul: İletişim Yayınları, 2016.

Çakmak, Hatice Karaçay ve Lütfi Erden, "Yeni Sanayi Odakları ve Sanayinin Yeni Mekân Arayışları: Denizli ve Gaziantep Örneği", **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt. 6, Sayı. 1, (2005), ss. 111-129.

Çelik, Abdullah, "Sosyal Belediyecilik Anlayışı: Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Örneği", **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,** Cilt. 16, Sayı. 1, (2014), ss. 1-20.

Çiçek, Yeter, "Geçmişten Günümüze Türkiye'de Yerel Yönetimler", **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt. 11, Sayı. 1, (2014) ss. 53-64.

Can Umut Çiner, "Sosyo-Ekonomik Bölgeselleşme ve Bölgesel Kalkınma", **Küreselleşme-Yerelleşme Dikotomisinde Yerel ve Bölgesel Kalkınma: Kamu Yönetimi Perspektifi**, Mustafa Ökmen, Uluç Çağatay ve Ayça Berna Görmez (der.), Ankara: Orion Kitabevi, 2013, ss. 1-24.

DPT, **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara, 2000.

Doğan, Ali Ekber, "Neo-Liberal Belediyeciliğin Çelik Zırhı: Yerel Kalkınma", **Mülkiye**, Cilt. 29, Sayı. 246, (2005 Bahar), ss. 77-88.

Eraydın, Ayda, **Yerel Sanayi Odakları: Yerel Kalkınmanın Yeniden Kavramsallaştırılması**, Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, 2002.

Ercan, Fuat, **Modernizm Kapitalizm ve Azgelişmişlik**, 6. Basım, İstanbul: Bağlam Yayınları, 2012.

Ercan, Fuat, **Toplumlar ve Ekonomiler**, 5. Basım, İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 2009.

Ercan, Fuat, "Bölgesel Kalkınmada Değişim: Devlet Merkezli Bölgesel Kalkınmadan Piyasa Merkezli Büyümeye", **Bölgesel Kalkınma, Politikalar ve Yeni Dinamikler,** Aylan Arı (der.), İstanbul: Derin Yayınları, 2006, ss. 45-116.

Ercan, Fuat, "Küreselleşme Sürecinde Yerellikler: Homojenleşme ve Farklılaşma/Güç ve Eşitsizlik İlişkileri Üzerine", **Yapıcılar Türkü Söylüyor II: Kapitalizm, Küreselleşme, Azgelişmişlik**, Demet Yılmaz vd. (haz.), Ankara: Dipnot Yayınları, 2006, ss. 19-84.

Ercan, Fuat, "Türkiye'nin Kalkınma Seçeneklerinin Eleştirisi ve Alternatif Bir Çerçeve", **Ekonomik Yaklaşım**, Kongreler Dizisi 3, Cilt. 14, Sayı. 49, (2003), ss. 263-300.

Ercan, Fuat, "Çelişkili Bir Süreklilik Olarak Sermaye Birikimi-I (Türkiye'de Kapitalizmin Gelişme Dinamiklerinin Anlaşılması İçin Marksist Bir Çerçeve Denemesi)", **Praksis**, Sayı. 5, (2002), ss. 25-75.

Erençin, Akif, "Yerinden Yönetim ve Türkiye'de Reform Süreci", **Mülkiye Dergisi**, Cilt. 31, Sayı. 254, (2007), ss. 99-122.

Erençin, Ahmet, "Belediye Görevleri Üzerine Bir İnceleme", **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, Cilt.15, Sayı. 1, (2006), ss. 17-29.

Escobar, Artura, "Planlama", **Kalkınma Sözlüğü**, W. Sachs (ed.), O. Etiman (çev.), Ankara: Özgür Üniversite, 2007, ss. 231-254.

Güler, Birgül Ayman, **Devlette Reform Yazıları**, Ankara: Paragraf Yayınevi, 2005.

Güler, Mahmut, "Türkiye'de Toplumcu Belediyecilik Anlayışının Evrimi", (**Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Ankara Üniversitesi SBE, 2004).

Gibson, Heather D. ve Euclid Tsakalatos, "Uluslararası Borç Krizi: Nedenler, Sonuçlar ve Çözümler", **Kalkınma İktisadı: Yükselişi ve Gerilemesi,** Fikret Şenses (der.), Sedef Öztürk (çev.), İstanbul: İletişim Yayınları, 2015, ss. 173-210.

Göymen, Korel, **Türkiye'de Yerel Yönetişim ve Yerel Kalkınma**, İstanbul: Boyut Yayın Grubu, 2010.

Hamamcı, Can, "Merkezi Yönetim-Yerel Yönetim Ekseninde Belediyelerimizin Yapısı ve Demokratikleşme Eğilimi", (**Yayımlanmamış Doktora Tezi**, Ankara Üniversitesi SBE, 1981).

Hardt, Michael ve Antonio Negri, "İmparatorluk Olarak Küreselleşme", Cemil Boyraz (çev.), **Küresel Dönüşümler**, David Held ve Anthony McGrew (haz.), Ankara: Phoenix Yayınevi, 2014, ss. 144-147.

Hasanoğlu, Mürteza ve Ziya Aliyev, "Avrupa Birliği İle Bütünleşme Sürecinde Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Ajansları", **Sayıştay Dergisi**, Sayı. 60, (2006), ss.81-103.

Hazman, Gülsüm Güler, **Türkiye'de Yerel Düzeyde Kalkınma Hedefi ve Belediyeler**, Ankara: Seçkin Yayınevi, 2011.

Hopa TSO, **Hopa İlçe Raporu 2018**, 2018.

İnce, Derya, "Türkiye' de Bölgesel Kalkınma Üretim Doğa ve Metalaşma Üzerine Bir İnceleme: Rize Yeşil Yol Projesi", (**Basılmamış Yüksek Lisans Tezi**, Marmara Üniversitesi SBE, 2018).

İnsel, Ahmet, **İktisat İdeolojisinin Eleştirisi**, 6. Baskı, İstanbul: Birikim Yayınları, 2012.

Jenkins, Rhys, "Sanayileşme ve Dünya Ekonomisi", **Kalkınma İktisadı: Yükselişi ve Gerilemesi,** Fikret Şenses (der.), Sedef Öztürk (çev.), İstanbul: İletişim Yayınları, 2015, ss. 211-254.

Kasapoğlu, Cem, "Belediyelerde Sosyal Belediyecilik Uygulamaları, Kent Yoksulluğu İlişkisi: Afyonkarahisar Belediyesi Örneği", (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Yalova Üniversitesi SBE, 2018).

Kaynak, Muhteşem, **Kalkınma İktisadı**, 2. Basım, Ankara: Gazi Kitabevi, 2007.

Keyder, Çağlar, **Ulusal Kalkınmacılığın İflası,** 3. Basım, İstanbul: Metis Yayınları, 2004.

Keleş, Ruşen, **Kentleşme Politikası**, 9. Basım, Ankara: İmge Yayınları, 2006.

Keleş, Ruşen, **Yerinden Yönetim ve Siyaset**, 5. Basım, İstanbul: Cem Yayınları, 2006.

Koçak, Yüksel, **Türkiye'de Yerel Yönetimler**, Ankara: Siyasal Kitabevi, 2013.

Kümbetoğlu, Belkıs, **Sosyoloji ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma,** 1. Basım, İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 2005.

Marx, Karl, **Kapital,** 5. Basım, İstanbul: Yordam Yayınları, 2013.

Müftüoğlu, Berna Güler ve Fuat Ercan, "Yeniden Biçimlenen Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Yereli Ulusal ve Uluslararası Dinamikleri", **V. GAP ve Sanayi Kongresi,** Ankara: TMMOB Makine Mühendisleri Odası, 2007.

Müftüoğlu, Berna, "Yerel Yönetimin Yeniden Yapılandırılması ve Kobi Temelli Bölgesel/Yerel Dinamikleri", **Kapitalizm ve Türkiye II**, Fuat Ercan ve Yüksel Akkaya (haz.), Ankara: Dipnot Yayınları, 2005, ss. 361-388.

Nalbant, Atilla, **Üniter Devlet Bölgeselleşmeden Küreselleşmeye**, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2012.

Neumann, W. Lawrence, **Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nitel ve Nicel Yaklaşımlar - 2. Cilt**, Sedef Özge (çev.), 6. Basım, Ankara: Yayın Odası, 2013.

Ökmen, Mustafa ve Buğra Özer, Vedat Bal, Güven Şeker, "Küreselleşme-Yerelleşme Sarmalında Türkiye'de Yerel-Bölgesel Kalkınma Süreçleri ve Yerel Yönetimler", **Küreselleşme-Yerelleşme Dikotomisinde Yerel ve Bölgesel Kalkınma: Kamu**

Yönetimi Perspektifi, Mustafa Ökmen, Uluç Çağatay ve Ayça Berna Görmez (der.), Ankara: Orion Kitabevi, 2013, ss.81-106.

Özalp, Sevinç Soyocak, "Devletin İktisadi Kalkınmaya Yönelik Örgütlenmesi: Çorum Örneği", (**Yayımlanmamış Doktora Tez**i, Ankara Üniversitesi SBE), 2015.

Özel, Mehmet, "Bir Yerelleşme Biçimi Olarak Özelleştirme, Rekabetle İlişkisi ve Yerel Yönetimlerde Uygulamaları", **Balıkesir Üniversitesi Bandırma İİBF Akademik Fener Dergisi**, , Sayı. 8, (2007), ss. 57-81.

Özer, Ahmet, "Küreselleşme ve Yeni Dünya Düzeni Karşısında İnsan Haklarının Durumu", **İnsan Hakları Yıllığı**, TODAİE, Cilt. 29, (2011), ss. 43- 64.

Patnaik, Prabhat, "Bir Kalkınma İktisatçısı Olarak Karl Marx", **Neoliberal, Küreselleşme ve Kalkınma,** Fikret Şenses (der.), İstanbul: İletişim Yayınları, 2009, ss.13-30.

Pektaş, Ethem Kadri, "Türkiye'de Sosyal Belediyecilik Uygulamaları ve Temel Sorunlar", **Akademik İncelemeler Dergisi**, Cilt. 5, Sayı. 1, (2010), ss. 4-22.

Polat, Mustafa Haşim, **Küreselleşen Kalkınma: Bir Eleştiri**, İstanbul: Açılım Kitap, 2012.

Pörksen, Uwe, **Plastik Kelimeler: Modüler Dilin Zulmü**, Tacettin Şimşek (çev.), İstanbul: Açılım Kitap, 2004.

Sachs, Wolfgang (ed.), **Kalkınma Sözlüğü**, Oktay Etiman (çev.), Ankara: Özgür Üniversite, 2007.

Savran, Sungur, **Kod Adı Küreselleşme: 21. Yüzyılda Emperyalizm**, İstanbul: Yordam Kitap, 2008.

Sayan, İpek Özkal, **Türkiye'de İdari Sistem ve Örgütlenme**, Konrad Adenauer-Stiftung, 2013.

Sbert, José Maria, "İlerleme", **Kalkınma Sözlüğü**, W. Sachs (ed.), O. Etiman (çev.), Ankara: Özgür Üniversite, 2007, ss. 329-352.

Sezer, Özcan ve Tarık Vural, "Küreselleşme Yerelleşme Etkileşimi Çerçevesinde Yerel Yönetimlerde Kalkınma Odaklı Yerel Sosyal Politikalar", **Ulusal Kalkınma Ve Yerel Yönetimler**, Cilt II, Ankara: TODAİE, 2009.

Sezik, Murat, "Neo-Liberal Belediyecilik ve Malatya Belediyesi Örneği", **İdealkent Dergisi**, Cilt. 4, Sayı. 8, (Ocak 2013), ss. 270-292.

Sönmez, Mustafa, "Neoliberal Belediyeciliğe Karşı Halkın Belediyeciliği", **Bianet**, (12 Ocak 2019), https://m.bianet.org/bianet/siyaset/111863-neoliberal-belediyecilige-karsi-halkin-belediyeciligi (18.06.2019).

Subaşat, Turan, "Küreselleşme ve Devletin Rolü", **Kalkınma ve Küreselleşme**, Saniye Dedeoğlu ve Turan Subaşat (haz.), İstanbul: Bağlam Yayınları, 2004, ss.55-86.

Şenses, Fikret, "Neoliberal Küreselleşme Kalkınma için Bir Fırsat mı Engel mi?", **Kalkınma ve Küreselleşme**, Saniye Dedeoğlu ve Turan Subaşat (haz.), İstanbul: Bağlam Yayınları, 2004, ss. 13-54.

Şimşek, Ali, **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri**, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2012.

TBMM, **Türkiye Cumhuriyeti Anayasası**, http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709.pdf (03.03.2019).

TBMM, **5393 sayılı Belediye Kanunu**, https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf (04.03.2019).

Tekeli, İlhan, **Cumhuriyetin Belediyecilik Öyküsü: 1923-1990**, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2009.

Thorbecke, Erik, "Bir Kalkınma Doktrinin Evrimi: 1950-2005", **Neoliberal Küreselleşme ve Kalkınma**, Fikret Şenses (der.), İstanbul: İletişim Yayınları, 2016, ss. 123-176.

TODAİE, **Kamu Yönetimi Sözlüğü**, Ankara: TODAİE Yayınları, No: 342, 2008.

Toye, John, "Keynes'in Kalkınma İktisadi için Önemi", **Neoliberal Küreselleşme ve Kalkınma**, Fikret Şenses (der.), İstanbul: İletişim Yayınları, 2016, ss. 31-62.

Tören, Tolga, "Yeniden Yapılanan Dünya Ekonomisinde Marshall Planı: Türkiye Örneği", (**Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Marmara Üniversitesi SBE, 2006).

Türkay, Mehmet, "Gelişme İktisadı: Büyüme Merkezli Yaklaşımının Yükselişi ve Gerilemesi", (**Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Marmara Üniversitesi SBE, 1994).

Türkay, Mehmet, "1945'den 2000'lere Söylem ve Gerçeklik Arasında "Kalkınma"nın Halleri", **Ekonomik Yaklaşım**, Cilt. 16, Sayı. 55, (2005), ss. 31-42.

Ulusoy, Ahmet ve Akdemir, Tekin, "Yerel Yönetimler ve Mali Özerklik: Türkiye ve OECD Ülkelerinin Karşılaştırmalı Analizi", **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt. 12, Sayı. 2, (Haziran 2009), ss. 259-287.

Uyar, Turgut, "Terziler Geldiler", **Büyük Saat: Bütün Şiirleri**, 11. Basım, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2011.

Ünsaldı, Levent, **Bir Ekonomizm Eleştirisi, Türkiye' de Kalkınma Fikri**, Ankara: Heretik Yayıncılık, 2014.

Yavilioğlu, Cengiz, "Kalkınmanın Anlambilimsel Tarihi ve Kavramsal Kökenleri", **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt. 3, Sayı. 1, (2002), ss.59-77.

Yıldırım, Emek, "Devletin Dönüşümü ve Yönetişim Paradigması", **Quo Vadis: Kamu Yönetimi**, Veysel Erat, Cengiz Ekiz ve İbrahim Arap (ed.), Ankara: Nika Yayınevi, 2018, ss. 253-273.

Yıldırım, Emek, "Doğu Karadeniz'de Kadınlık ve Güzellik Halleri", **Aynanın Önünde Cımbızın Ucunda**, F. Şenol-Cantek (der.), İstanbul: İletişim Yayınları, 2017, ss. 355-370.

Yılmaz, Demet Özmen, “Sermaye Birikim Sürecinde Arayış Mekânları: Samsun Örneği”, (**Basılmamış Doktora Tezi**, Marmara Üniversitesi SBE, 2009).

Wallerstein, İmmanuel, “Kavram ve Gerçeklik Olarak Burjuva(zi)”, Hüseyin Kamil Yıldırım (çev.), **Defter Dergisi**, Sayı. 8, (Şubat-Mart 1989)